สัญญาเลขที่ RDG59M0017

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

โครงการรูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร

An Urban Agricultural Garden Development and Restoration Model with the Participation of Poonsap Community, Sai Mai District, Bangkok

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พัสรินณ์ พันธุ์แน่น และคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และ มหาวิทยาลัยเกริก

ธันวาคม 2560

สัญญาเลขที่ RDG59M0017

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

โครงการรูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร

An Urban Agricultural Garden Development and Restoration Model with the Participation of Poonsap Community, Sai Mai District, Bangkok

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พัสรินณ์ พันธุ์แน่น และคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ธันวาคม 2560

สัญญาเลขที่ RDG59M0017

โครงการรูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร

คณะวิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พัสรินณ์	พันธุ์แน่น	อาจารย์มหาวิทยาลัยเกริก
อาจารย์ ฉัตรรัตน์	เชาวลิต	อาจารย์มหาวิทยาลัยเกริก
นาย นิพนธ์	ผลวาณิชย์	ประธานชุมชนพูนทรัพย์
นาง วิมล	ถวิลพงษ์	รองประธานชุมชนฯ
นางสาว ทวีทรัพย์	คำสอน	รองประธานชุมชนฯ
นาย สุชาติ	ใหม่เอี่ยม	เลขานุการชุมชนฯ
นางสาว สมบุญ	คงคา	กรรมการชุมชนฯ
นาง ภาพ	วันเพ็ญ	กรรมการชุมชนฯ
นาง เนตรนรินทร์	แซ่เล้ง	กรรมการ/ประชาสัมพันธ์ชุมชนฯ
นาง บังอร	น้อยโนรา	สมาชิกชุมชนฯ
นางสาว สุกันยา	เข็มนาค	สมาชิกชุมชนฯ
นาง สมศรี	ตรีสันเทียะ	สมาชิกชุมชนฯ
นาง รุ่งอรุณ	บุญชู	สมาชิกชุมชนฯ
นาง หลาด	บุญมา	สมาชิกชุมชนฯ
นายนพรัตน์	แซ่เล้ง	สมาชิกชุมชนฯ
ด.ญ. ทักษพร	ชินอ่อน	สมาชิกชุมชนฯ
ด.ช. ศราวุฒิ	เชื้อสายมธุรส	สมาชิกชุมชนฯ
ด.ญ. วิชิดา	เรียงสาคร	สมาชิกชุมชนฯ
นางสาว กานดา	กองวงษ์	เครือข่ายเกษตรกรกรุงเทพยุคใหม่
นางสาว ลมุลจิต	วิเชียรศรี	เครือข่ายอาสาพัฒนากรุงเทพมหานคร
นาย ธวัชชัย	สิราซาง	เครือข่ายสยามอารยะ
นาย เดวิด	ศรีชัยอุดม	นักศึกษาระดับปริญญาโท
นางสาว อรทัย	กัลยาวุฒิ	นักศึกษามหาวิทยาลัยเกริก

ที่ปรึกษากิจกรรมโครงการ

<u>เขตสายไหม</u>

นาง วันดี สิงห์เพ็ชร	หัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชน เขตสายไหม
นาง กนิษฐา ไทยเจริญ	ผู้แทนฝ่ายพัฒนาชุมชน เขตสายไหม
นางสาว ศิริลักษณ์ สิงห์เพ็ชร	ผู้แทนฝ่ายพัฒนาชุมชน เขตสายไหม

<u>การเคหะแห่งชาติ</u>

นาง นลินรัตน์ กิตติกัลยาวงศ์	การเคหะแห่งชาติ

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ ***"คน"*** ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเก่งขึ้นในการแก้ปัญหาของตนเองและสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ในท้องถิ่นโดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ ***"กระบวนการ"*** มากกว่า ***"ผลลัพธ์"*** เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย "เวที" (การประชุม เสวนา พูดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน คณะกรรมการชุมชน ครู นักพัฒนา หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ "ปัญญา" ในกระบวนการวิจัย

"กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น" หมายถึง **การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน** เพื่อตอบ ***"คำถาม"*** หรือ ***"ความสงสัย"*** บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น **"คำถาม" ต้องคมชัด** โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา ***"ข้อมูล"*** ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ ***"วางแผน"*** การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ ***"บันทึก"*** มีการ ***"ทบทวน"*** ความก้าวหน้า ***"วิเคราะห์"*** ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ ***"ถอด"*** กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ ***"สรุปบทเรียน"*** ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย ***"ผู้ที่สงสัย"*** ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่าชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่าการเขียนรายงานเป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัยให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มี

ความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัย สู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

คำนำ

รายงานการวิจัย "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริกและสำนักงานสนับสนุนทุนวิจัย (สกว.) ปี 2559 วัตถุประสงค์วิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาทบทวนบทเรียนจากการทำสวนเกษตรชุมชนเมือง 2) เพื่อศึกษาความต้องการของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากสวนเกษตรชุมชนเมือง 3) เพื่อศึกษาต้นทุน ปัจจัยการผลิต และอื่น ๆ ที่ใช้ในการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนเมือง 4) เพื่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนเมือง และ 5) เพื่อศึกษาเป้าหมาย รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ โดยใช้เวลาดำเนินงานวิจัยทั้งสิ้น 18 เดือน นับตั้งแต่เดือน กรกฎาคม 2559-ธันวาคม 2560

โครงการวิจัยนี้ เป็นโครงการที่เริ่มจากความต้องการแก้ปัญหาของชุมชน มีชุมชนร่วมเป็นนักวิจัยจำนวน 16 คน เป็นลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยนักวิจัยชุมชนและชาวบ้านได้ร่วมกันทดลองทำสวนเกษตรชุมชนเป็นเวลา 6 เดือน ซึ่งนักวิจัยชุมชนและชาวบ้านได้รับการพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ความเข้าใจ เทคนิค และวิธีการทำสวนเกษตรในเมือง ทั้งการอบรมและศึกษาดูงาน การวางแผนดำเนินงานที่ชุมชนคิดเองทำเอง อาจมีความล่าช้าและเจอปัญหาอุปสรรคที่ต้องร่วมกันแก้ไขระหว่างการทดลองบ้าง แต่ทำให้โครงการประสบความสำเร็จในระดับที่น่าพอใจ ทั้งการแก้ไขปัญหา การทดลองทำสวนเกษตร และการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งผลให้นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านที่ร่วมดำเนินการ มีต้องการที่จะต่อยอดงานวิจัยในปีต่อไป เกี่ยวกับการบริหารจัดการสวนเกษตรชุมชน เพื่อให้มีระบบ ระเบียบ โปร่งใส และเป็นสวนเกษตรชุมชนที่มีการใช้ประโยชน์อย่างหลากหลาย นอกเหนือจากเป็นแหล่งอาหารปลอดภัยของชุมชน

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเกริกและสำนักงานสนับสนุนทุนวิจัย (สกว.) ที่ให้ความสำคัญกับการวิจัยท้องถิ่น ก่อให้เกิดประโยชน์ที่เข้าถึงชุมชนอย่างแท้จริง และขอขอบคุณโหนด สุวรรณภูมิ ที่ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงทำให้การใช้เวลา 18 เดือน ได้ผลงานที่คุ้มค่ากับทุนและเวลา ขอบคุณทุกเครือข่ายที่หนุนเสริมโครงการในทุกๆด้าน ในการพัฒนาเพื่อชุมชนและสังคม

คณะผู้วิจัย
31 ธันวาคม 2560

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" เป็นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR : Community Based Research) มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาทบทวนบทเรียนการทำสวนเกษตรชุมชนเมือง ความต้องการของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากสวนเกษตรชุมชนเมือง ต้นทุนและปัจจัยการผลิต การมีส่วนร่วมของชุมชน ตลอดจนเป้าหมายและรูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR : Participatory Action Research) ที่ชุมชนต้องเข้าร่วมกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน กลุ่มเป้าหมาย คือ สมาชิกที่อาศัยอยู่ในชุมชนพูนทรัพย์ทั้งหมด 216 ครัวเรือน ใช้วิธีการประชุม กระบวนการกลุ่ม สัมภาษณ์เชิงลึก เล่าเรื่อง ระดมสมอง รวมทั้งเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณกับชาวบ้านที่ไม่มีเวลาเข้าร่วมประชุมและทำกิจกรรม จำนวน 190 ครัวเรือน

ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบของสวนเกษตรชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชนพูนทรัพย์คือ เป็นสวนเกษตรส่วนรวมที่คนในชุมชนร่วมกันทำ สวนเกษตรชุมชนจะเป็นเครื่องมือในการเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ชาวบ้าน 13 รายที่บุกรุกใช้พื้นที่ส่วนกลางมานานกว่า 10 ปี คืนพื้นที่ให้ และเมื่อมีการทดลองทำสวนเกษตร มีกิจกรรมมากมายในสวนฯ เกิดโครงสร้างและผลผลิตให้เห็นเป็นรูปธรรม ทำให้ชาวบ้านเข้าร่วมมากขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งชาวบ้านมีทุนเดิมทั้งทางสังคมที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน และความรู้ในการทำเกษตรจากชนบทมาก่อน มีพื้นที่ทำสวนเกษตรชุมชนถึง 341.05 ตรว. ส่วนทุนที่ต้องแสวงหาเพิ่มเติมคือ ความรู้ ทักษะ และงบประมาณดำเนินการ ที่เกี่ยวโยงถึงการสร้างเครือข่ายภายนอกที่ให้การหนุนเสริม โดยเป้าหมายของสวนเกษตรชุมชนคือสร้างผลผลิตเพื่อปากท้องของคนในชุมชนและพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน มีรูปแบบการใช้ประโยชน์อย่างหลากหลายจากสวนเกษตรชุมชน ได้แก่ เป็นแหล่งอาหารปลอดภัยของคนในชุมชน เป็นแหล่งกิจกรรมของคน 3 วัย เป็นศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ เป็นแหล่งกิจกรรมจิตอาสาของนักเรียนและนักศึกษา เป็นแหล่งท่องเที่ยวเกษตรชุมชน ตลอดจนพัฒนากิจกรรมเชิงเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มต่างๆ ได้แก่ กลุ่มสินค้าเกษตรอินทรีย์ กลุ่มสหกรณ์ร้านค้าชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มยุวเกษตรเพื่อหารายได้ การรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน นำไปสู่การออมเพื่อที่อยู่อาศัยต่อไป และขยายผลไปสู่ครัวเรือนในชุมชน ในรูปของสวนริมรั้ว ผักริมระเบียง และโมบายสวนผัก เป็นต้น ความสำเร็จที่เกิดจากการแก้ปัญหาโดยกระบวนการวิจัยทำให้นักวิจัยชุมชนมีศักยภาพและความมั่นใจที่จะต่อยอดงานวิจัยเพื่อพัฒนาสวนเกษตรชุมชน ในประเด็น "การบริหารจัดการสวนเกษตรชุมชนโดยชุมชน"

ข้อเสนอแนะ คือ เสนอให้เขตสายไหมส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนอื่นๆ ใช้ประโยชน์พื้นที่ส่วนกลางของชุมชนทำสวนเกษตรชุมชน และเสนอให้กรุงเทพมหานครเพิ่มพื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจชุมชน โดยสนับสนุนให้ใช้ประโยชน์พื้นที่รกร้างในเขตต่างๆของกรุงเทพมหานคร พัฒนาเป็นสวนเกษตรชุมชนเมือง สนับสนุนระบบตลาดประชารัฐ และระบบตลาดแบบ CSA นอกจากช่วยลดรายจ่ายของคนจนเมืองแล้ว ยังเป็นแหล่งผลิตอาหารปลอดภัยของคนเมืองในเขตกรุงเทมหานครอีกด้วย

คำสำคัญ : การพัฒนาและฟื้นฟู ; สวนเกษตรชุมชนเมือง

ABSTRACT

This research entitled "An Urban Agricultural Garden Development and Restoration Model with the Participation of Poonsap Community, Sai Mai District, Bangkok," is a CBR: Community Based Research. The objectives of this research were: to analyze the revision of the lesson learned from cultivating the urban agricultural garden, to identify the community needs of the urban agricultural garden utilization, to analyze cost, and production factors in the development of urban agricultural garden, to evaluate the community participation in the development of the urban agricultural garden, and to analyze goals and model of the urban agricultural garden development and restoration with the participation of Poonsap Community, Sai Mai District, Bangkok using PAR: Participatory Action Research. The community members had to participate in every step of the research process. The target group consisted of 216 Poonsap Community households. The research methodology included meeting, group process, in-depth interview, story-telling, brainstorming, collecting quantitative data from the community members who did not have time to attend the meeting or participating in carrying out the activities for the total of 190 households.

The results revealed that the appropriate urban agricultural garden model for Poonsap Community was the public agricultural garden with the community members participating in taking action at every step. It was an approach to connect the community relationship. Thirteen community members who had encroached and used the public land space for their own use for more than ten years decided to return the encroaching land area back to the public. Later, the researchers conducted the trials for the agricultural garden cultivation, including building the plant nursery, and harvesting the crops. As the results were concrete, many more community members participated in the project respectively. With their social capital background of helping each other and of their know-how in cultivation, the public land area at Poonsap Community of 341.05 wa^2 (= 1,366.2 m^2) were then allocated and cultivated for urban agricultural garden. Additional capital for the operation included knowledge, skills, and operational budget in building external networking for additional supports. The goal of the urban agricultural garden was to harvest the crops to earn their living and to develop the community economy system. The community agricultural garden provided various benefits for their members, these were: the provision of safety food sources for the community members and of the activity sources for the three generation households; a learning

center of organic agriculture; a center of activities for volunteer students, these activities were: organic agricultural products ; community co-operative store; community elderly group; farm youth group to earn income from their products; the community enterprise groups in the form of fence garden, balcony garden, and mobile vegetable garden, etc. The success of the project derived from problem-solving through the research process which enabled the community researcher capabilities and confidence to top-up the research for community agricultural garden development, especially the issue of "community agricultural garden management by the community itself."

Finally, the researchers recommended that Sai Mai District should support and promote other communities in the District to utilize the community public area to cultivate the community agricultural garden. The researchers also proposed the Bangkok Metropolitan Administration to increase the green space by turning the unoccupied areas in various districts in Bangkok into the urban community agricultural garden. In addition, the districts should support the set-up of Pracharath and CSR market systems. These are not only for reducing the expenses of the urban poor, but they also provide food safety sources for the urban people in Bangkok.

Key Words: Development and reconstruction ; Urban Agricultural Garden

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

บทนำ

โครงการวิจัย "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" เป็นการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research : CBR) ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาทบทวนบทเรียนจากการทำสวนเกษตรชุมชนเมือง 2) เพื่อศึกษาความต้องการของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากสวนเกษตรชุมชนเมือง 3) เพื่อศึกษาต้นทุนปัจจัยการผลิต และอื่นๆ ที่ใช้ในการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนเมือง 4) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนเมือง และ 5) เพื่อศึกษาเป้าหมาย รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ พื้นที่ศึกษาคือ ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร เป้าหมายของการวิจัย คือ ฟื้นฟูดินเพื่อทำสวนเกษตรชุมชน และฟื้นฟูความสัมพันธ์ของคนในชุมชนโดยใช้สวนเกษตรเป็นเครื่องมือ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนของกลุ่มชาวบ้านที่มีปัญหาถูกไล่รื้อมาจากชุมชนใต้สะพานในเขตกรุงเทพมหานคร ประมาณปี พ.ศ. 2536 กว่า 8 ปีที่ใช้เวลาต่อสู้เพื่อให้ได้พื้นที่เพื่ออยู่อาศัย จนปี พ.ศ. 2540 จึงได้รับการตอบรับจากภาครัฐในการแก้ไขปัญหา โดยการสนับสนุนงบประมาณผ่านการเคหะแห่งชาติ และเลือกพื้นที่เขตสายไหมเป็นที่อยู่อาศัยใหม่ ย้ายเข้ามาอยู่ในปี พ.ศ. 2544 มีสมาชิกประมาณ 166 ครัวเรือน จนปี พ.ศ. 2560 เพิ่มเป็น 216 ครัวเรือน มีประชากร 842 คน เป็นชาย 352 คน และหญิง 490 คน มีพื้นที่ทั้งหมด 18 ไร่ 2 งาน 11 ตารางวา ประกอบด้วย 4 กลุ่มอาชีพหลัก ได้แก่ 1) กลุ่มร้อยมาลัย/กำดอกไม้ 2) กลุ่มรับซื้อและเก็บของเก่า (ขยะรีไซเคิล) 3) กลุ่มขายปลาทูนึ่ง และ 4) กลุ่มรับจ้างทั่วไป ก่อนเข้ามาสร้างชุมชนใหม่แกนนำได้จัดสรรพื้นที่สำหรับอยู่อาศัย และพื้นที่ส่วนกลางเพื่อทำเป็นศูนย์เด็กเล็ก สนามกีฬา และแปลงอาชีพ เพื่อให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ที่หลากหลาย โดยเฉพาะ "แปลงอาชีพ" ที่มีเป้าหมายเพื่อลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน ถูกวางไว้ถึง 2 แปลง มีพื้นที่เกือบ 2 ไร่ (ดังภาพที่ 1) แปลงแรกมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนเช่าทำอาชีพ ประกอบด้วย (1) ทำเกษตร โดยยกเป็นแปลงขนาดเล็ก จำนวน 13 แปลง ครัวเรือนละ 1 แปลง (2) ทำห้องเย็นเก็บปลาทู สำหรับอาชีพขายปลาทู และ (3) เก็บของเก่า สำหรับอาชีพซาเล้ง (วิมล ถวิลพงษ์, สัมภาษณ์ : 2560) ปัจจุบันแปลงอาชีพนี้ได้ถูกจัดสรรให้พี่น้องใต้สะพานคลองเป้งและหลังบิ๊กซี รวมถึงครอบครัวขยาย ทำให้ผู้ที่อาศัยในแปลงอาชีพนี้ส่วนใหญ่มีอาชีพขายปลาทูนึ่งและซาเล้ง ส่วนกลุ่มทำสวนเกษตรได้ย้ายมาทำในแปลงอาชีพที่ 2 ในปี พ.ศ. 2553 เริ่มจากการทำ "โครงการเกษตรชุมชนใต้สะพาน โซน 4" ภายใต้การดำเนินงานของกลุ่มพัฒนาชุมชนใต้สะพาน โซน 4 ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้าง

เสริมสุขภาพ (สสส.) ใช้พื้นที่ดำเนินการ 50 ตารางวา จากพื้นที่ทั้งหมด 341.05 ตารางวา โดยยึดวัตถุประสงค์เดิมคือ*ลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ในครัวเรือน สร้างสุขภาพที่ดีในครอบครัว มีความสุขกับกิจกรรมที่ทำ ที่สำคัญเพื่อให้สมาชิกพึ่งตนเองให้มากที่สุด และเพื่อนำขบวนการชุมชนไปในทิศทางเดียวกันและขยายไปสู่กลุ่มเยาวชนด้วย* มีสมาชิกร่วมโครงการ 23 ครอบครัว เยาวชนร่วมดำเนินการ 20 คน มีมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยเป็นที่ปรึกษาโครงการ รูปแบบการดำเนินการคือ แปลงเกษตรส่วนรวม ที่ไม่ใช้สารเคมี ดูแลโดยสมาชิกหมุนเวียนกันตามความสะดวก พืชผักที่ปลูกในแปลงได้แก่ ผักกาดขาว คะน้า ผักกวางตุ้งฮ่องเต้ ผักบุ้ง บวบ พริก ผักหวาน ชะอม สมาชิกที่ร่วมดำเนินการสามารถมาเก็บผลผลิตไปรับประทานได้ ผลผลิตบางส่วนจำหน่ายแล้วนำเงินมาใช้ในการซื้อเมล็ดพันธุ์เพื่อปลูกต่อไป

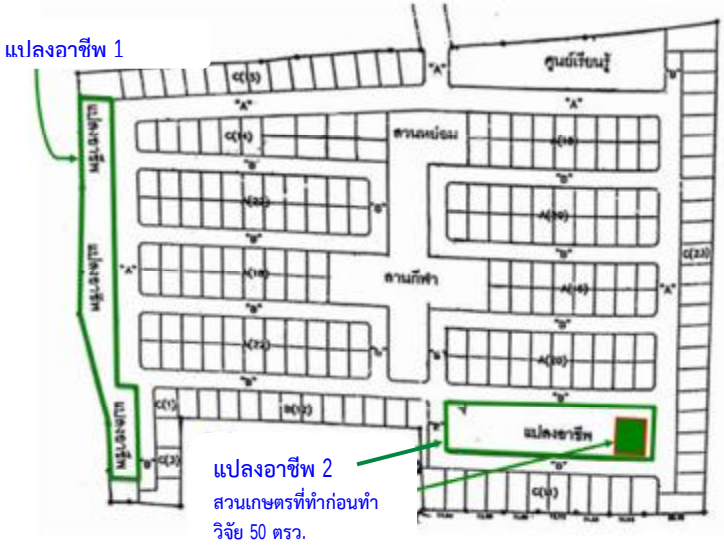

ภาพที่ 1 แผนผังชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร

เมื่อปี พ.ศ. 2554 เกิดภาวะน้ำท่วมกรุงเทพฯและปริมณฑล ชุมชนพูนทรัพย์เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบดังกล่าว ซึ่งทำให้พื้นที่เกษตรชุมชนเสียหายไปด้วย หลังจากภาวะน้ำท่วมผ่านพ้นไป กลุ่มชาวบ้านได้ช่วยกันกลับมาฟื้นฟูเพื่อทำเกษตรต่อ แต่ผลปรากฏว่าพืชผักสวนครัวไม่งอกงามดังเดิมแม้ว่าจะใช้หลากหลายวิธีในการแก้ไข ประกอบกับคนในชุมชนหลังจากสร้างบ้านเสร็จ เกิดภาวะหนี้สิน ต้องดิ้นรนหาเงินมาใช้หนี้ ทำให้การมีส่วนร่วมและความสามัคคีลดน้อยลง ขาดความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและขาดจิตอาสาในการทำงานส่วนรวม ประเด็นปัญหาเหล่านี้ จึงถูกนำเข้าสู่การประชุมหารือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยเกริก และโหนดสุวรรณภูมิ จำนวน 4 ครั้ง ในปี พ.ศ. 2558 โดยพัฒนาโครงการวิจัยแก้ไขปัญหาจากความต้องการของชุมชน ด้วยกระบวนการวิจัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน นอกจากจะเป็นการฟื้นฟูใน**มิติของคุณภาพดินและผลผลิตจากสวนเกษตร**แล้ว งานวิจัยนี้ยังให้ความสำคัญกับ**มิติเชิงสังคมและสิ่งแวดล้อม** ได้แก่ การฟื้นฟูคน จิตวิญญาณ จิตอาสา ให้คนลุกขึ้นมาทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อจัดการปัญหาของตนเอง ทั้งสวนเกษตร คน

และเวลาที่จะให้กับส่วนรวม นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในตัวคน ให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ลดการเห็นแก่ตัว ร่วมกันดูแลสิ่งแวดล้อมของตนเอง เมื่องานวิจัยนี้สำเร็จ สวนเกษตรจะเป็นสวนที่ร้อยความสัมพันธ์ เชื่อมโยงคนในชุมชน สร้างความเป็นญาติ สร้างความเข้มแข็งให้กับตนเองและชุมชน นอกจากสามารถฟื้นฟูสภาพพื้นที่สวนเกษตรได้แล้ว ชุมชนยังสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่แห่งนี้อย่างหลากหลายมากขึ้น เช่น สวนร่มรื่นของผู้สูงอายุ สวนเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน เป็นแหล่งกิจกรรมของคน 3 วัย อีกมิติหนึ่งที่สำคัญ คือ **มิติด้านอาหารปลอดภัย** ที่ชุมชนสามารถผลิตได้เองโดยไม่ต้องซื้อ สามารถลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว ทั้งสามมิติ จะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชน

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยชุมชน หรือ CBR การชักนำชุมชนเข้าสู่กระบวนการวิจัย และร่วมดำเนินการวิจัยไปด้วยกันกับนักวิจัยอาจารย์ที่เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการทำวิจัย ดังนั้น กรอบแนวคิดการวิจัย จึงอยู่ในรูปของกระบวนการวิจัย โดยเริ่มตั้งแต่การชักชวนชุมชนเข้าสู่กระบวนการวิจัย การดำเนินการตามกระบวนการ ผลที่เกิดขึ้นแก่ชุมชนในรูปแบบต่างๆ รวมถึงผลการวิจัยที่ส่งผลต่อสังคมทั้งในชุมชนพูนทรัพย์เอง ได้แก่ ผลผลิตจากสวนเกษตร ลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ในครัวเรือน รวมถึงผลทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย

กระบวนการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การตั้งโจทย์และแสวงหานักวิจัย

มีการประชุมหารือร่วมกันระหว่างชาวบ้านที่สนใจกับนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริก และโหนดสุวรรณภูมิ จำนวน 4 ครั้ง เพื่อ**เลือกประเด็นปัญหาวิจัย** 2 ครั้ง คือ วันที่ 21 กรกฎาคม 2558 และวันที่ 7 กันยายน 2558 และ**การพัฒนาโจทย์วิจัย** 2 ครั้ง เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2558 นำเสนอ

โครงการต่อมหาวิทยาลัยเกริก สกว. และผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อรับข้อเสนอแนะให้โครงการมีความครบถ้วนสมบูรณ์มากขึ้น เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2559 แล้วส่งให้มหาวิทยาลัยเกริกและ สกว. พิจารณา ได้รับการอนุมัติและเซ็นสัญญาเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2559 ในระหว่างการพัฒนาโจทย์ได้ **สร้างทีมวิจัย** โดยรับสมัครผู้ที่สนใจในปัญหาชุมชนและต้องการเข้าร่วมทีมวิจัย ทั้งที่เป็นกรรมการชุมชน ชาวบ้านรวมถึงเด็กในชุมชน รวมถึงการรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นผู้ช่วยนักวิจัย 1 คน เพื่อเป็นการฝึกทักษะและหาประสบการณ์จากการทำวิจัย รวมทีมวิจัยช่วงเริ่มต้นโครงการ ทั้งสิ้น 17 คน หลังจากทำวิจัยได้ระยะหนึ่ง มีผู้ที่ร่วมกระบวนการวิจัยและกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอเข้าร่วมทีมอีก 6 คน รวมนักวิจัยของโครงการทั้งสิ้น 23 คน

ขั้นตอนที่ 2 การประชุมชี้แจงโครงการ

ทีมวิจัยได้ดำเนินการชี้แจงโครงการ เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ชุมชนเกี่ยวกับโครงการวิจัย โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ (1) ประชุมชี้แจงเครือข่ายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเขตสายไหม การเคหะชุมชนออเงิน ศูนย์การศึกษานอกระบบเขตสายไหม องค์กรพัฒนาเอกชน ในเวทีเปิดตัวโครงการ ณ เขตสายไหม เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2559 (2) ทำความเข้าใจกับนักวิจัยชุมชนและตัวแทนกลุ่มชาวบ้านในชุมชน 3 กลุ่มวัย ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัยทำงาน และกลุ่มเด็กรวมถึงเยาวชน ในเดือนตุลาคม 2559 และ (3) ทำความเข้าใจกับประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน โดยจัดเวทีประชุมชี้แจงโครงการต่อชุมชน ในเดือนพฤศจิกายน 2559 นอกจากประชาสัมพันธ์โครงการแล้ว ยังทำให้ชุมชนรับรู้การเข้ามาดำเนินการของทีมวิจัยและการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในช่วงเวลา 18 เดือน อย่างไรก็ตาม ในระหว่างการดำเนินงานวิจัย ทีมนักวิจัยจะใช้วิธีการพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจแก่ชุมชนที่ยังต้องการข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับโครงการวิจัย และการทำกิจกรรมโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนเข้าใจโครงการได้ดียิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยทีมนักวิจัยชุมชน ใช้วิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การประชุมเพื่อระดมความคิดของนักวิจัยชุมชนและชาวบ้าน การประชุมกลุ่มย่อย การเล่าเรื่อง การสัมภาษณ์เชิงลึก การวาดภาพประกอบการระดมสมอง ทั้งนักวิจัยชุมชนและชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมทั้ง 3 กลุ่มวัย บางเทคนิควิธีการเป็นทั้งเครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ **เส้นเวลา** (Time line) เป็นทั้งเครื่องมือและข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนและประวัติการทำสวนเกษตรชุมชน โดยการเล่าเรื่องของคน 3 กลุ่มวัย ร้อยเรียงสถานการณ์ออกมาเป็นประวัติศาสตร์ชุมชนตามห้วงเวลาเป็นลำดับ **ปฏิทินวัฒนธรรม** เป็นเครื่องและข้อมูลกิจกรรม/วัฒนธรรมชุมชนในรอบปี ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนธันวาคม **แผนที่ชุมชน** เป็นเครื่องมือหรือภาพวาดที่เป็นข้อมูลทางกายภาพของชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้รู้จักสิ่งแวดล้อมของตนเอง รู้จักเพื่อนบ้านในชุมชน การวาด**สวนเกษตรชุมชน** ของคน 3 วัย ทำให้ได้รูปแบบสวนเกษตรชุมชนตามที่ชาวบ้านต้องการ **การสัมภาษณ์เชิงลึก** กลุ่มตัวอย่างบางคน เกี่ยวกับประวัติการเข้ามาอยู่ในชุมชน ความต้องการ ความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการทำสวนเกษตร (ดังภาพที่ 3) รวมทั้งการ**สัมภาษณ์เชิงปริมาณ**โดยใช้แบบสอบถามที่สร้างจากทีมนักวิจัยและชาวบ้าน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณประกอบผลการวิจัย ทั้งความคิดเห็นเกี่ยวกับความ

ต้องการและการมีส่วนร่วมในการทำสวนเกษตรชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลจากชาวบ้านที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุมและทำกิจกรรม จำนวน 190 ครัวเรือน (ดังภาพที่ 4)

ภาพที่ 3 : การระดมสมองของคน 3 วัย

ภาพที่ 4 : นักวิจัยชุมชนเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนโดยใช้แบบสอบถาม
เมื่อวันที่ : 17 พฤศจิกายน 2559

ขั้นตอนที่ 4 การทดลองทำสวนเกษตร

เริ่มจากการสำรวจและขอคืนพื้นที่สวนเกษตรส่วนรวมจากชาวบ้านที่บุกรุก การทดลองปลูกพืชผักสวนครัวตามแบบจำลองที่สร้างขึ้น การจัดกิจกรรมเรียนรู้สำหรับเยาวชน คนทำงาน และผู้สูงอายุในชุมชน จำนวน 24 ครั้ง โดยทำเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) การเตรียมพื้นที่

เริ่มโดยทีมนักวิจัย **สำรวจสวนเกษตรชุมชน** ร่วมกับกลุ่มต่างๆ ได้แก่ คณะอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเกริก ทีมนักวิจัยชุมชน และผู้ร่วมกิจกรรมโครงการวิจัย ซึ่งพบว่ามีการดำเนินการสวนเกษตรชุมชนในพื้นที่ 50 ตารางวา มีโรงเพาะเห็ด 1 โรง บ่อเลี้ยงปลาขนาด 3x5 เมตร 1 บ่อ น้ำในบ่อดำและมีกลิ่นเหม็นเพราะน้ำเริ่มเน่าเสีย พื้นที่โดยรอบมีพืชผักขึ้นได้ไม่กี่ชนิด ได้แก่ ต้นกล้วย ต้นแค ต้นมะรุม มีผักสวนครัวบ้างเล็กน้อย ได้แก่ ตะไคร้ พริก กระเพรา เป็นต้น (ดังภาพที่ 5 และ 6) การสำรวจเป็นการกระตุ้นให้นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านได้ใช้ความคิด และวิเคราะห์ว่า ปัญหาที่ปรากฏอยู่มีอะไรบ้าง จะแก้ไขด้วยวิธีไหน ทำอย่างไร และวางแผนทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ ฝึกทักษะ และสร้างการมีส่วนร่วมกันในเบื้องต้น ก่อนทำการทดลองทำสวนเกษตรชุมชนต่อไป หลังจากนั้นได้ร่วมกันวางแผนเพื่อ**การขอคืนพื้นที่แปลงเกษตรส่วนกลางจากผู้บุกรุก**ร่วมกับชาวบ้านในชุมชน ทีม NGOs เจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาชุมชนจากเขตสายไหม หัวหน้าสำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน ดำเนินการขอคืนพื้นที่ เป็นขั้นตอนตามลำดับ คือ (1) นักวิจัยชุมชนช่วยกันทำการประชาสัมพันธ์

โครงการ และชี้แจงวัตถุประสงค์ในการทำสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ให้ชาวบ้านได้รับรู้ (2) เชิญชวนให้ชาวบ้านเข้าร่วมประชุม เพื่อทำความเข้าใจโครงการ และร่วมคิดร่วมวางแผน เพื่อนำไปสู่การทำสวนเกษตรชุมชน (3) นักวิจัยชุมชนเข้าไปอธิบายให้ชาวบ้านที่บุกรุกเป็นรายครอบครัวให้เข้าใจวัตถุประสงค์ของการใช้พื้นที่เพื่อทำสวนเกษตรชุมชน และตระหนักถึงหน้าที่ในการมีส่วนร่วมเพื่อกิจกรรมส่วนรวม (4) ขอความร่วมมือไปยัง หัวหน้าสำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน เพื่อทำหนังสือถึงชาวบ้านที่บุกรุกพื้นที่ส่วนกลาง ชี้แจงเงื่อนไขและข้อตกลงในการใช้พื้นที่ส่วนกลาง โดยกำหนดระยะเวลาให้รื้อถอนและขนย้ายสิ่งของออกจากพื้นที่ภายในเวลา 15 วัน หลังจากนั้นทีมวิจัยได้ยุติการขอคืนพื้นที่ เพื่อใช้เวลาดำเนินโครงการต่อตามแผน โดยชาวบ้านที่ยังไม่คืนพื้นที่ ให้การเคหะชุมชนออเงินและเขตสายไหมพิจารณาดำเนินการในฐานะเจ้าของพื้นที่และเป็นภาครัฐที่ดูแลปกครองชุมชน หลังจากนั้นได้**รื้อปรับพื้นที่เพื่อเตรียมแปลงเกษตร** เพราะหลังจากชาวบ้านที่บุกรุกย้ายออกไป มีขยะ เศษสิ่งของ และต้นไม้ที่ขึ้นรกไม่เป็นระเบียบ โดยดำเนินการรื้อสิ่งปลูกสร้าง จัดการขยะและเศษกิ่งไม้ที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ โดยความร่วมมือของนักวิจัยชุมชนและชาวบ้าน ทั้งนี้ประธานชุมชนได้ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์จากสำนักงานเขตสายไหม เพื่อใช้รถตัก รถขุด รถบรรทุกขนขยะไปทิ้งนอกชุมชน รวมถึงบุคลากรจากฝ่ายรักษาความสะอาด โดยรื้อปรับใหญ่ 3 ครั้ง ได้แก่ วันที่ 20 ธันวาคม 2559 และวันที่ 8-9 มกราคม 2560 หลังจากนั้นได้ปรับหน้าดิน ซึ่งมีนักศึกษาวิชาชีวิตและสิ่งแวดล้อม (ศศ 11109) จากมหาวิทยาลัยเกริก มาร่วมทำกิจกรรมจิตอาสาฯ การขยายบ่อน้ำจาก 3x5 เมตร เป็น 5x10 เมตร การทำรั้วสวนเกษตรจากไม้โครงสร้างป้ายโฆษณาตามข้างทางที่ไม่ใช้แล้ว ใช้เวลาตั้งแต่มีนาคมถึงมิถุนายน 2560 จึงแล้วเสร็จ

ภาพที่ 5 : ประมวลภาพการทำสวนเกษตรชุมชนเดิมในพื้นที่ 50 ตารางวา

ภาพที่ 6 : ประมวลภาพพื้นที่สวนเกษตรส่วนที่ชาวบ้านบุกรุกเพื่อทำกิจกรรมส่วนตัว

2) **การออกแบบสวนเกษตรชุมชน**

การระดมสมองของคน 3 วัย จากความต้องการออกมาเป็น**ภาพวาดสวนเกษตรชุมชน**รังวัดและ**ออกแบบสวนเกษตรชุมชนบนพื้นที่จริง** โดยแบ่งพื้นที่รอบสวนทุกด้านให้ชาวบ้านได้ใช้ถนนในชุมชนสะดวกขึ้นด้านละ 1 เมตร **ร่างแบบสวนเกษตรชุมชน** โดยย่อส่วนให้เหลือ 1 ตารางนิ้วต่อ 1 ตารางเมตร นำมา**ทำแบบจำลอง** (Model) **สวนเกษตรชุมชน** 2 ขนาด วางองค์ประกอบของสวนตามความต้องการของชุมชน โดยทีมนักวิจัย และเครือข่าย NGOs ดังนี้

- แบบจำลอง ขนาด 1 : 1,550 มีองค์ประกอบหลักๆ ตามที่ชุมชนต้องการ แต่ยังไม่มีรายละเอียดของแปลงผัก จัดตั้งไว้ศูนย์ SML ของชุมชนพูนทรัพย์เพื่อประชาสัมพันธ์โครงการให้กับคนในชุมชน และหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาในชุมชน
- แบบจำลอง ขนาด 1: 10,000 มีองค์ประกอบค่อนข้างสมบูรณ์ตามที่ชุมชนต้องการ มีความชัดเจนในรายละเอียด สามารถเคลื่อนย้ายไปแสดงในที่ต่างๆได้สะดวก (ดังภาพที่ 7)

ภาพที่ 7 : ภาพแบบจำลองสวนเกษตรชุมชน ขนาด 1:10,000

3) **การทดลองปลูกผัก**

นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านที่ร่วมดำเนินการลงมือทดลองทำสวนเกษตรชุมชนโดยมีงบประมาณเริ่มต้น 20,000 บาท ในพื้นที่ 312.55 ตารางวา ที่ปรับเตรียมไว้ เริ่มจาก**ปลูกชะอมริมรั้ว** ในเดือนมิถุนายน 2560 เนื่องจากปลูกง่ายโดยใช้กิ่งตอน โอกาสรอดสูง จาก 500 ต้น เจริญเติบโต 450 ต้น (90%) ต้นเน่าจากการมีน้ำขังในช่วงฤดูฝน 5 ต้น หลังจากนั้นได้เริ่มทำโครงสร้างซุ้มหลักพร้อมกับการปลูกพืชผักอื่นๆ ได้แก่ **การปลูกมะนาวในท่อซีเมนต์** เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้ดินเดิมที่ไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก และยังเป็นวิธีการปลูกที่ให้มีการเจริญขึ้นด้านบนมากกว่าลงล่าง **ปลูกผักเลื้อยขึ้นซุ้ม** 3 ซุ้มใหญ่ ตรงกลางสวน ได้แก่ ฟักข้าว บวบเหลี่ยม ฟักแฟง มะระ น้ำเต้า ถั่วพู ฯลฯ **ทำแปลงผัก** แบบต่างๆ ตามความเหมาะสม ให้มีทางเดินรดน้ำได้สะดวก และใช้วัสดุที่สามารถหาได้โดยไม่ต้องซื้อ เช่น **กระถาง** สำหรับปลูกมะเขือ พริก ผักชายา (chaya) หรือคะน้าเม็กซิโก **กะบะ** สำหรับปลูกผักกาด ผักคะน้า ผักบุ้ง และเพาะเมล็ดผักเตรียมปลูก **ยางรถยนต์** สำหรับปลูกข่า ตะไคร้ ผักชี มะเขือเทศ **ทำซุ้มไม้ระแนงลาดเอียง 45 องศา** สำหรับปลูกฟักทอง **ทำซุ้มไม้ขนาดเล็ก**ตามที่ว่างกระจายไปในสวน สำหรับปลูกไม้เลื้อยประเภท เช่น อัญชัญ หญ้านาง ถั่วฝักยาว ฯลฯ **ปลูกไม้ยืนต้น**อื่นๆ ใช้วิธีขุดหลุมแล้วนำดินปลูกผสมดินปุ๋ยรองพื้น ก่อนนำต้นไม้ลงปลูก เช่น ต้นสะเดา มะม่วง มะม่วงหาวมะนาวโห่ มะละกอ แค เผือก ทูน ปลูกกระจายกันไปในพื้นที่ว่างและรอบบ่อน้ำ **ปลูกผักแนวตั้ง** โดยการนำขวดมาทำโมบายผักวอเตอร์เครส แขวนคานของซุ้มใหญ่ และทดลองทำ**โรงเรือนเพาะเห็ด** จำนวน 1 โรง พร้อมกันนี้ได้สร้าง**ศูนย์เรียนรู้** โดยได้รับการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ การทำพื้นจากงบพัฒนาชุมชนเขตสายไหม กระเบื้องปูพื้นจากคุณกานดา กองวงษ์ หลังคาศูนย์ฯจากกลุ่มพัฒนาชุมชนใต้สะพาน ป้ายศูนย์การเรียนรู้ได้รับความอนุเคราะห์จากศูนย์การศึกษานอกระบบ

ในระหว่างการทำวิจัย ได้มี**การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจการทำสวนเกษตรแก่นักวิจัยชุมชน** โดยการ**อบรม**และ**ศึกษาดูงาน** ดังนี้

- **การอบรม** นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านที่เข้าร่วมทดลองทำสวนเกษตร ได้รับการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดย ดร.พัชราภรณ์ สุวอ จากคณะเทคโนโลยีการเกษตร สจล. จำนวน 5 ครั้ง เกี่ยวกับการผลิตผักสำหรับคนในเมือง การทำเกษตรในเขตเมืองเพื่อการผลิตอาหารปลอดภัย การทดลองปลูกกล้าที่เพาะไว้ นำปลูกลงในกระถาง วิธีการผสมดินปลูกและทดลองปลูกผักในกระถาง การปลูกผักร่วมกับเลี้ยงปลา และการทำสวนผักคนในเมือง คุณประชา จารัญ จากสวนมะนาวสุขประเสร็ฐ อบรมการปลูกมะนาว จำนวน 1 ครั้ง
- **การศึกษาดูงาน** นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านได้กำหนดให้มีการศึกษาดูงาน ในระหว่างทำสวนเกษตรชุมชน จำนวน 2 ครั้ง ดังนี้

(1) **อบรมเชิงปฏิบัติการการเพาะเลี้ยงเห็ด** ณ สวนเห็ดพันธุ์ธัชเป็นที่ศึกษาดูงาน ในวันเสาร์ที่ 4 พฤศจิกายน 2560 ตั้งแต่เวลา 9.00-16.00 น. โดย**ช่วงเช้า** ฟังบรรยายสรุปเกี่ยวกับการเพาะเลี้ยงเห็ดชนิดต่างๆ ธรรมชาติของเห็ดแต่ละชนิด การสร้างโรงเห็ดสำหรับเห็ดชนิดต่างๆ ตลอดจนการทำก้อนเชื้อเห็ด เทคนิค และวิธีการเพาะเลี้ยงเห็ด และ**ช่วงบ่าย** การฝึกปฏิบัติตั้งแต่ขั้นตอนการทำก้อนเห็ด การนำก้อนเห็ดเข้าโรงบ่ม การเปิดปากถุง และฝึกกรีดปากถุง ในวันที่ 6

พฤศจิกายน 2560 เนื่องจาก เมื่อเปิดปากถุงแล้ว ต้องทิ้งช่วงให้เชื้อเดินแล้วถึงกรีดปากถุงเพื่อให้เห็ดได้งอกออกมา

(2) **การศึกษาดูงานเกษตรอินทรีย์** เป้าหมายของการศึกษาดูงานคือ สวนเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมี และมีกิจกรรมที่หลากหลายที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำมาใช้ในทางปฏิบัติในสวนเกษตรชุมชนได้ ที่สำคัญต้องการเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่สืบทอดมาจากคนรุ่นเก่า เทคนิค วิธีการ ตลอดจนการใช้สมุนไพรในการทำสวนเกษตร จึงได้เลือกสวนเกษตรอินทรีย์บ้านคลองโยง จังหวัดนครปฐม ของคุณสมทรง ม่วงพารา เป็นพื้นที่ศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในวันเสาร์ที่ 18 พฤศจิกายน 2560 ตั้งแต่ 9.00-16.00 น. ดังนี้

ช่วงเช้า ฟังบรรยายสรุปเกี่ยวกับการรวมกลุ่มทำเกษตรอินทรีย์ และกลุ่มอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มท่องเที่ยววิถีชุมชน กลุ่มเลี้ยงกบ และการทำกิจกรรมของแต่ละกลุ่ม พร้อมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านคลองโยง กับทีมนักวิจัยชุมชนและชาวบ้านที่ร่วมศึกษาดูงาน

ช่วงบ่าย การศึกษาดูงานการทำฟาร์มกบของ คุณเนตรชนก หาระสาร ซึ่งกำลังจะเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านคลองโยง

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

นักศึกษาผู้ช่วยนักวิจัยได้นำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมโดยนักวิจัยชุมชน มาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปโดยใช้คอมพิวเตอร์ ในขณะที่ข้อมูลเชิงคุณภาพ เส้นเวลา (Time line) ปฏิทิน-วัฒนธรรม และแผนที่ชุมชน ทำการวิเคราะห์โดยทีมนักวิจัยทั้งหมด ทบทวนและปรับปรุงให้มีความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลการทดลอง และผลการวิจัย

ทีมวิจัยได้จัดประชุมวิสรุปผลการทดลองและผลการวิจัย จำนวน 5 ครั้ง ในวันที่ 25 พฤศจิกายน 2560 ณ อาคาร SML ในชุมชนพูนทรัพย์ โดยทีมนักวิจัยชุมชน ร่วมกัน*วิเคราะห์สิ่งที่ได้จากการเป็นนักวิจัย การอบรม การศึกษาดูงาน* วันที่ 26 พฤศจิกายน 2560 ณ บ้านหัวหน้าโครงการ โดยทีมนักวิจัย NGOs และ ผู้ช่วยนักวิจัย ร่วมกับหัวหน้าโครงการ ร่วมกัน*วิเคราะห์การมีส่วนร่วม ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ รวมถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น* ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับนักวิจัยชุมชน ชาวบ้าน และสิ่งแวดล้อม และวันที่ 27-29 พฤศจิกายน 2560 ณ มหาวิทยาลัยเกริก นักวิจัยทั้ง 3 กลุ่ม ทั้งนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริก ทีมนักวิจัย NGOs และทีมนักวิจัยจากชุมชน ร่วมกัน*วิเคราะห์ผลการทดลองและผลการวิจัยจากร่างรายงาน* และ*ทบทวนข้อมูล*โดยจัดให้มี***เวทีวิเคราะห์ข้อมูล*** เชิญผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ได้แก่ เขตสายไหม สำนักงานการเคหะแห่งชาติ สำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน ศูนย์การศึกษานอกระบบเขตสายไหม มหาวิทยาลัยเกริก รวมทั้งทีมนักวิจัย ชาวบ้าน และผู้สนใจทั่วไป ร่วมฟังการนำเสนอผลการวิจัยจากนักวิจัยชุมชน พร้อมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้ข้อเสนอแนะเพื่อให้รายงานการวิจัยมีความสมบูรณ์

ยิ่งขึ้น เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2560 ณ สำนักงานเขตสายไหม กรุงเทพมหานคร โดยมีผู้ช่วยผู้อำนวยการเขตสายไหม เป็นผู้เปิดเวที (ดังภาพที่ 8)

ภาพที่ 8 การจัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูล ณ สำนักงานเขตสายไหม
เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2560

ขั้นตอนที่ 7 การคืนข้อมูลและเผยแพร่ผลการวิจัย

หลังจากจัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ทีมนักวิจัยได้นำมาเพิ่มเติมในประเด็นที่ผู้เข้าร่วมเวทีให้ข้อเสนอแนะ แล้วจึงนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้ จัดเวทีคืนข้อมูลต่อชุมชน จำนวน 1 ครั้ง ในวันเสาร์ที่ 23 ธันวาคม 2560 โดยมีผู้แทนหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วม ได้แก่ ผู้แทนจากสำนักงานสนับสนุนทุนวิจัย โหนดสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยเกริก การเคหะแห่งชาติ สำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน ศูนย์การศึกษานอกระบบ NGOs กลุ่มต่างๆ เครือข่ายชุมชน ทีมวิจัย และชาวบ้าน เป็นต้น (ดังภาพที่ 11) นอกจากนี้ได้ทำการเผยแพร่ผลการวิจัยจำนวน 3 ครั้ง ได้แก่ (1) การประชุมสัปดาห์วิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยเกริก ประจำปี 2560 (2) โครงการเสริมสร้างการเป็นองค์กรสุขภาวะอย่างยั่งยืน ของกลุ่มอุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์ไทย (สสส.) จัดที่อิมแพคเมืองทองธานี และ (3) การประชุมพัฒนาชุดโครงการวิจัยเกษตรในเมือง คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ภาพที่ 9 การจัดเวทีคืนข้อมูลแก่ชุมชน
ณ ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2560

ผลการวิจัย

จากการใช้กระบวนการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 5 ข้อ สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1) ประวัติศาสตร์ชุมชนพูนทรัพย์ และประวัติการทำสวนเกษตรชุมชน

จากการผลัดกันเล่าเรื่อง และสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่เข้ามารุ่นแรกๆ สรุปประวัติศาสตร์ชุมชนจาก **"คนรู" สู่ "ชุมชนบนพื้นที่จัดสรร"** ตามเส้นเวลาได้ 3 ยุค ได้แก่ **ยุคแรก : ยุคคนรู (พ.ศ.2533-2543)** ยุคนี้ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเล่าของผู้สูงอายุ ย้อนไปในอดีต โดยเฉพาะผู้ที่ต่อสู้เพื่อคนใต้สะพาน ที่มีประสบการณ์นานกว่า 8 ปี ผลักดันจนการเคหะแห่งชาติดำเนินการซื้อที่ดินให้เช่า ทำให้ "คนใต้สะพาน" มีที่อยู่อาศัยใหม่ โดยกลุ่มของคนใต้สะพานบางบัว สะพานเพชรรัตน์-จตุจักร สะพานลาดยาว สะพานเค สะพานวัดเสมียนนารี สะพานคลองเปรม สะพานใหม่ และสะพานลาดพร้าว เลือกพื้นที่ของการเคหะในเขตสายไหม เป็นที่อยู่อาศัย **ยุคที่สอง : ยุคชีวิตเก่าบนพื้นที่ใหม่ (พ.ศ. 2544-2558)** ปี พ.ศ. 2544 เริ่มมีการย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่ที่ถูกจัดสรรไว้ ในเขตสายไหม ช่วงแรกที่เข้ามาอยู่ มีสมาชิกชุมชนประมาณ 166 ครัวเรือน ชาวบ้านชุดแรกที่ย้ายเข้ามา ต้องตั้งเต้นท์อยู่ ประมาณ 3-4 เดือน จึงได้สร้างบ้านหรือที่อยู่ชั่วคราว **ยุคที่สาม : ยุคฟื้นฟูและพัฒนา (พ.ศ. 2559 เป็นต้นไป)** เป็นยุคที่ชุมชนมีแนวคิดที่จะฟื้นฟูความสัมพันธ์และพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยอาศัยวัฒนธรรมเดิม ชุมชนเริ่มขยายตัว มีสมาชิกเกิดขึ้นใหม่ ทั้งครอบครัวขยาย ญาติพี่น้องย้ายเข้ามาอยู่ด้วย เป็นสังคมผสมผสานระหว่างคนที่หาเช้ากินค่ำ เก็บของเก่าขาย กับคนที่ออกมาทำงานนอกชุมชนมีเงินเดือน ความแตกต่างของอาชีพ เวลา วัย ทำให้สังคมในชุมชนเปลี่ยนไปจากเดิม ความเป็นญาติมิตรเริ่มห่างหายไป บ้านมีรั้วรอบขอบชิด มีความเป็นส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม ทำให้ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งรวมตัวกันเข้ามาทำงานชุมชน ในรูปแบบของคณะกรรมการชุมชน และพยายามนำสวนเกษตรชุมชนมาเป็นเครื่องมือเชื่อมความสัมพันธ์คนในชุมชนให้กลับมาเหมือนเดิม

2) ความต้องการของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากสวนเกษตรชุมชนเมือง

ชุมชนมีความต้องการในการใช้ประโยชน์จากสวนเกษตร ที่หลากหลาย ทั้งความต้องการฟื้นฟูดิน การฟื้นฟูความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ต้องการลดรายจ่ายและมีรายได้จากสวนเกษตรชุมชน มีอาหารที่ปลอดภัยให้คนในชุมชนได้รับประทานกัน และผลพลอยได้อื่นๆ นอกเหนือจากการทำสวนเกษตร เช่น สวนเกษตรจะเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ เป็นศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเกษตรในเมือง เกษตรอินทรีย์ ผักไร้สาร ตลอดจนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเกษตรชุมชนเมือง เป็นต้น ซึ่งผลที่ปรากฏในระยะเวลา 18 เดือน ทีมวิจัยโดยเฉพาะนักวิจัยชุมชน มีความรู้สึกว่าประสบความสำเร็จ กล่าวคือ **การฟื้นฟูดิน** แม้ว่าผลการวิเคราะห์ ดินจะไม่สามารถปลูกพืชผักให้เจริญงอกงามได้ แต่ชุมชนก็ใช้วิธีการแก้ไขปัญหาในเบื้องต้น โดยการดัดแปลงวัสดุที่ไม่ใช้แล้วนำมาทำซุ้มและภาชนะในการปลูก เช่น ไม้ระแนงจากโครงสร้างเตียงเก่า ไม้คำยันป้ายที่ไม่ใช้แล้ว ยางรถยนต์ เป็นต้น

และใช้ดินสำหรับเพาะปลูก ในขณะเดียวกันก็เรียนรู้และหาวิธีการฟื้นฟูดินในสวนเกษตรให้กลับมาใช้ปลูกพืชได้ในอนาคตด้วย **ทางด้านสังคม** นักวิจัยชุมชนได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง สร้างความเชื่อมั่น และทำสวนเกษตรให้เป็นตัวอย่างแก่คนในชุมชน ชักชวนคนในชุมชนทั้ง 3 กลุ่มวัยเข้าร่วมโครงการและกิจกรรม รับซื้อของเก่าจากคนในชุมชนนำมาทำสวนเพื่อให้ชุมชนมีรายได้ ชวนช่างในชุมชนออกมาร่วมทำงานในสวน ทั้งจ้างราคาถูกและช่วยฟรี ทำให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน เริ่มจาก 13 ครอบครัว ที่บุกรุกพื้นที่ส่วนกลางมานานกว่า 10 ปี คืนพื้นที่ให้ทำสวนเกษตรชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมของชาวบ้านทั้งคนที่ไม่เคยสนใจ คนที่ไม่เห็นด้วย ชาวบ้านหลายคนนำเมล็ดพันธุ์และกล้าไม้มาให้ แสดงให้เห็นว่าสวนเกษตรชุมชนสามารถร้อยความสัมพันธ์ของคนในชุมชนได้ สร้างความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด **ด้านเศรษฐกิจ** พบว่า ตอบสนองความต้องการลดรายจ่ายของคนในชุมชนเห็นได้ชัด ตั้งแต่การปลูกพืชชนิดแรก คือ ชะอม เมื่อปลูกชะอมได้ 1-2 เดือน ก็สามารถเก็บรับประทานได้ ทั้งนักวิจัยชุมชน และชาวบ้านต่างเข้ามาเก็บชะอม และผักบุ้งในสวนไปทำอาหาร ในช่วงทดลองโดยไม่ต้องซื้อ หลังจากนั้น ได้ปลูกผักชนิดอื่นๆ เมื่อมีผลผลิตคนในชุมชนสามารถเก็บรับประทานได้โดยไม่ต้องซื้อ เพียงช่วยรดน้ำผักบ้าง เป็นการช่วยเหลือกัน หากช่วงไหนผลผลิตมากพอ เช่น บวบเหลี่ยม ผักกาด ผักคะน้า และเห็ด นักวิจัยชุมชนก็จะนำไปขายตลาดภายนอก เพื่อให้มีรายได้สำหรับการต่อยอดพันธุ์ผัก และก้อนเห็ดต่อไป จึงสรุปได้ว่าความต้องการด้านเศรษฐกิจจากสวนเกษตรประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ สร้างความเชื่อมั่นให้กับกลุ่มผู้ทดลองทำและชาวบ้านที่คอยดูว่าสวนจะไปรอดหรือไม่ หรือจะเหมือน 50 ตารางวาที่ไม่สามารถสร้างกลุ่มสร้างรายได้ให้เกิดขึ้น **ด้านอาหารปลอดภัย** การได้ทำสวนเกษตรชุมชนด้วยตนเอง ทำให้มั่นใจความปลอดภัย 100% เพราะไม่ใช้สารเคมีใดๆ เน้นการทำระบบอินทรีย์ ผักที่ได้จากสวนเกษตรชุมชนจึงเป็นผักไร้สาร หรือผักอินทรีย์ที่ปลอดภัยต่อสุขภาพของคนชุมชนและผู้ที่ซื้อผักไปรับประทาน นอกจากนี้สวนเกษตรสามารถใช้**ประโยชน์ด้านอื่นๆ** ได้อีก ได้แก่ การใช้สถานที่เป็นจุดเริ่มต้นของการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งกิจกรรมการออม เช่น สหกรณ์ร้านค้าของชุมชน ชุมชนได้นำผลจากการทำสวนเกษตรร่วมกันไปเสนอขอรับการสนับสนุนโครงการ<u>สหกรณ์ร้านค้าชุมชน</u> ได้รับงบประมาณแล้วจำนวน 40,000 บาท ซึ่งอยู่ระหว่างดำเนินการเบิกจ่ายและก่อสร้าง และอาจมีการตั้งกลุ่มวิสาหกรรมชุมชนในอนาคต เป็น<u>ศูนย์เรียนรู้</u>ของทั้งคนในชุมชนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้สนใจทั่วไป ปัจจุบันมีเครือข่ายชุมชน หน่วยราชการ และองค์กรภาคเอกชน แวะเวียนมาเยี่ยมชม แลกเปลี่ยนเรียนรู้หลังจากสร้างศูนย์เรียนรู้เสร็จ เป็น<u>สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ</u>ของคนในชุมชน ซึ่งพบว่าหลายคนในชุมชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ เข้ามาเดินเล่นในสวนในช่วงเช้าและเย็น และพัฒนาให้เป็นหนึ่งในแหล่ง<u>ท่องเที่ยวเชิงเกษตร</u>ของเขตสายไหมได้ จะส่งผลให้เกิดกิจกรรมเพื่อหารายได้ เช่น การตั้งแผง<u>ร้านค้าชุมชนในสวนเกษตร</u> ที่ชาวบ้านสามารถนำสินค้าใน

ครัวเรือนของตนเองมาขายได้ ได้แก่ ปลาทู พวงมาลัย กระเป๋าหนัง รวมถึงการรับทำอาหารและน้ำดื่มบริการผู้มาเยือน เป็นต้น

3) ต้นทุน และปัจจัยการผลิต ที่ใช้ในการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์

เมื่อพิจารณาแล้ว พบว่าต้นทุนและปัจจัยการผลิตที่ใช้ในการทำสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ แบ่งออกเป็น 4 ส่วนหลัก ๆ ได้แก่

(1) **ทุนทางสังคม** (Social Capital) นอกจากเป็นต้นทุนแล้วยังเป็นปัจจัยสำคัญในการทำสวนเกษตรของชุมชนด้วย โดยสมาชิกของชุมชนส่วนใหญ่มาจากชนบท ที่มีลักษณะของการอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน มีนิสัยชอบแบ่งปันมากกว่าหวังผลประโยชน์ อีกทั้งชุมชนพูนทรัพย์มีที่มาจากคนใต้สะพาน ที่มีเครือข่ายพี่น้องใต้สะพาน และเครือข่ายอื่นๆ ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันมาจนถึงปัจจุบัน

(2) **ทุนทางภูมิปัญญา หรือทุนความรู้** (Knowledge Capital) นักวิจัยชุมชนเกือบทุกคนมีทุนเดิมในเรื่องของความรู้ทางการเกษตร ซึ่งเป็นฐานในการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับเกษตรในเมืองไม่ยากนัก เพียงเพิ่มการเรียนรู้ ทักษะ วิธีการ ตลอดจนเทคนิคต่างๆ เพิ่มเติม เหล่านี้ก็เป็นปัจจัยสำคัญในการทำสวนเกษตรชุมชนเช่นกัน

(3) **ทุนทางเศรษฐศาสตร์ หรือทุนทางเศรษฐกิจ** (Economic Capital) เป็นต้นทุนและปัจจัยการผลิต ที่สามารถนำไปสู่การสร้างผลผลิตในสวนเกษตรชุมชน ประกอบด้วย **ทุนทางกายภาพ** (Physical Capital) ได้แก่ พื้นที่สวนเกษตรหรือที่ดิน (Land) ขนาด 341.05 ตารางวา สหกรณ์ร้านค้าชุมชนที่เลิกดำเนินการแล้ว 1 หลัง บ่อเก็บกักน้ำ เป็นต้น **แรงงาน** (Labour) คือ นักวิจัยชุมชน 16 คน รวมทั้งคนชุมชนที่ผลัดกันมาช่วยทำสวนเกษตรชุมชน ตั้งแต่การทำโครงสร้าง เพาะปลูก และดูแลสวน ไม่ต่ำกว่า 50 คน **ผู้ดำเนินการก่อตั้ง** (Entrepreneur) ได้แก่ กลุ่มนักวิจัยชุมชนและทีมวิจัยจากเครือข่ายรวม 23 คน สำหรับ**การบริหารจัดการ** (Management) ในปัจจุบันยังอยู่ในรูปของการทดลองทำ ซึ่งหากสวนเกษตรชุมชนพัฒนามากขึ้น ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น มีกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งเพื่อสังคมและเศรษฐกิจ ชุมชนต้องได้รับการพัฒนาระบบการบริหารจัดการเพื่อให้การดำเนินการสวนเกษตรชุมชนเกิดประโยชน์สูงสุด โปร่งใส ทั่วถึง และเป็นธรรม

(4) **ทุนทางการเงิน** (Financial Capital) ทุนทางการเงินเป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องทั้งการทำโครงสร้าง พันธุ์พืช และค่าใช้จ่ายในการดูแล บริหารจัดการ โดยสวนเกษตรชุมชนในเบื้องต้นได้รับทุนสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนทุนวิจัย (สกว.) จำนวน 20,000 บาท และมหาวิทยาลัยเกริก 13,000 บาท คุณเดวิด ศรีชัยอุดม 40,000 บาท กลุ่มพัฒนาคนใต้สะพาน 11,000 บาท บริษัท วี.เพาเดอร์เทค จำกัด 5,000 บาท สวนเห็ดพันธุ์ธัช 7,000 บาท และงบพัฒนาชุมชนจากเขตสายไหม ในส่วนของชุมชนพูนทรัพย์ 39,323 บาท รวมทั้งสิ้น 128,323 บาท นอกจากนี้ ทุนทาง

การเงินที่ชุมชนไม่ต้องจ่ายแต่คำนวณจากการได้รับความอนุเคราะห์จากหน่วยงานต่างๆ เมื่อคิดเป็นตัวเงินเท่ากับ 117,200 บาท รวมทั้งสิ้นประมาณ 245,523 บาท

4) **การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสวนเกษตรชุมชน**

สวนเกษตรชุมชน เป็นสวนที่ทุกคนในชุมชนสามารถเข้ามาร่วมดำเนินการได้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสร้างความสามัคคี ร้อยความสัมพันธ์ของคนในชุมชน จึงเน้นการมีส่วนร่วมของ*คนในชุมชน* เป้าหมายเพื่อลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ ต้องการ*เครือข่ายภายนอก*ในการหนุนเสริมต้นทุนและปัจจัยที่ชุมชนขาด และยังเป็นเป้าหมายทางการตลาดของสวนเกษตชุมชนด้วย การทำสวนเกษตรชุมชน มีวิธีการเกาะเกี่ยวเครือข่ายในชุมชนและเครือข่ายภายนอก ดังนี้

ระบบการเกาะเกี่ยวเครือข่ายในชุมชน

เริ่มจากกลุ่มที่นำปัญหาดินเสียเพื่อหาทางแก้ไขโดยใช้กระบวนการวิจัย จำนวน 10 คน (น้าป้อม วิมล แดง สม แม่นิด แม่แต๋ว อ้อย บังอร วี และเอม) เมื่อรับสมัครนักวิจัยชุมชนเพื่อร่วมทีมวิจัยกับอาจารย์มหาวิทยาลัยเกริก ก็สามารถรวมทีมนักวิจัยชุมชนได้ทั้งหมด 16 คน (เพิ่มเติมคือ น้องกิ๊ฟ น้องอีฟ น้องเจมส์ รุ่ง หลาด และนพ) ในกระบวนการร้อยความสัมพันธ์ของชุมชน เริ่มจากทีมวิจัยที่เป็นผู้ใหญ่ ต้องชักชวนชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมโครงการคนละ 2 ครอบครัว หรืออย่างน้อย 2 คน ก็จะทำให้นักวิจัยผู้ใหญ่มีทีมงานเพิ่มอีก 26 คน รวมเป็น 39 คน อย่างไรก็ดี ทั้ง 29 คนนี้สามารถชักชวนคนในครอบครัวหรือเพื่อนบ้านมาร่วมกิจกรรมได้อีก ซึ่งก็มีผู้ที่เข้ามาร่วม นำลูกลูกเขยหรือสะใภ้มาร่วม ส่วนนักวิจัยเด็กจะสร้างทีมเล็กๆ อย่างน้อยคนละ 1 ทีม ๆ ละ 5 คน เพิ่มอีก 15 คน รวมเป็น 18 คน อย่างไรก็ตาม เด็กๆสามารถรวมพลเด็กๆในชุมชนทำกิจกรรมไม่จำกัดจำนวน กลุ่มนักวิจัยชุมชน เป็นกลุ่มสำคัญที่จะร้อยความสัมพันธ์ หรือเป็นผู้เชื่อมโยงคนในชุมชนเข้าด้วยกัน โดยใช้สวนเกษตรเป็นเครื่องมือ ทุกคนเป็นตัวอย่างของผู้ที่เสียสละเพื่อส่วนรวมได้ดี ทำให้ชาวบ้านเริ่มเห็นความตั้งใจจริง ประกอบกับการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนทุนจากภาครัฐ มีความโปร่งใสในการใช้จ่าย มีหลักฐานสามารถตรวจสอบได้ การสร้างพลังการมีส่วนร่วมดำเนินการสร้างรั้วสวนเกษตรได้โดยไม่ใช้เงิน การแสดงความมีน้ำใจหยิบยื่นผลผลิตจากสวนเกษตรให้ชุมชน ทำให้เมื่อการวิจัยผ่านไป 18 เดือน มีชาวบ้านเข้ามาร่วมมากขึ้นทั้งประจำ และบางเวลาที่สะดวก และสามารถรวมพลทั้งเด็กและผู้ใหญ่ได้เมื่อต้องการทำกิจกรรมที่ใช้แรงงาน เช่น ทำซุ้ม ทำโรงเห็ด ทำศูนย์เรียนรู้ เป็นต้น

ระบบการเกาะเกี่ยวเครือข่ายนอกชุมชน

เนื่องด้วยกระแสการทำเกษตรพอเพียงตามแนวพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 เกษตรอินทรีย์ อาหารเพื่อสุขภาพ ผักไร้สาร และเกษตรในเมือง เป็นที่สนใจของบุคคลและหน่วยงานต่างๆ ทำให้เมื่อมีโอกาสได้พบปะกันก็จะสามารถสร้างเครือข่ายได้เร็ว สวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์มีเครือข่ายที่หลากหลายทั้งเก่าและใหม่ ตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ดังนี้

Ø **สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.)** ให้ทุนสนับสนุนงบประมาณในการทำวิจัย เน้นการพัฒนาศักยภาพคน และทดลองทำสวนเกษตร ในขณะที่โหนดสุวรรณภูมิ โดย **ผศ.พีรชัย กุลชัย** ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้คำแนะนำ จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้นักวิจัยได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เสริมสร้างความรู้ให้กับตนเองมากขึ้น และได้สร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนกับ**สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (สจล.)** โดย ดร.พัชราภรณ์ สุวอ

อาจารย์จาก**คณะเทคโนโลยีการเกษตร** ได้หนุนเสริม ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำสวนเกษตร ได้แก่ การเลือกผักสำหรับปลูกในเมือง การเพาะเมล็ดพันธุ์ การทำดินปลูก และปุ๋ยชีวภาพ รวมถึงสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการเพาะเมล็ดพันธุ์ และภาชนะสำหรับปลูก เป็นต้น นอกจากนี้ยังนำ**นักศึกษาระดับปริญญาตรี**ลงมาทำกิจกรรมจิตอาสาในสวนเกษตรอีกด้วย

Ø**มหาวิทยาลัยเกริก** นอกจากจะให้ทุนสนับสนุนการวิจัยบางส่วน ผ่านศูนย์วิจัยและพัฒนาแล้ว ยังเปิดโอกาสให้**อาจารย์และนักศึกษา**มาร่วมทำวิจัยเพื่อชุมชน และ**นักศึกษาระดับปริญญาตรี**รายวิชาเข้าร่วมทำกิจกรรมทั้งกลุ่มจิตอาสา และกลุ่มสิ่งแวดล้อม จัดให้มีการเผยแพร่ผลการวิจัยผ่านเวทีเกริกวิชาการ นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยเกริกโดยอาจารย์ผู้วิจัย ได้สร้างเครือ**นักศึกษาระดับปริญญาโท** (คุณเดวิด ศรีชัยอุดม) ที่สนใจเกษตรพอเพียง เข้าร่วมเป็นนักวิจัยและสนับสนุนงบประมาณบางส่วนในการทดลองทำสวนเกษตรชุมชน

Ø**ศูนย์การศึกษานอกระบบ (กศน.)** เขตสายไหม เป็นเครือข่ายที่สำคัญของชุมชน เพราะเป็นสถาบันที่ชุมชนได้เข้าไปเรียนเพิ่มเติมทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ดังนั้นหัวหน้าโครงการวิจัย จึงชักชวนนักวิจัยชุมชนซึ่งเป็นนักเรียนของศูนย์ กศน. พร้อมทั้งทีม NGOs เข้าหารือแนวทางการสนับสนุนชุมชนพูนทรัพย์ในการทำสวนเกษตรชุมชน กับผู้อำนวยการศูนย์ กศน. **นายปรีชา ผลชมภู่** ซึ่งได้รับการตอบรับที่ดีมาก โดยผู้อำนวยการมอบหมายให้**ครู กศน.** ได้แก่ ครูทรงชัย สิงห์เพชร (ครูแจ๊ค) ครูจันทร์สรณ์ ฉ้วนกลิ่น (ครูดา) และครูประภาส ฉ้วนกลิ่น (ครูเคน) นำ**นักศึกษาจิตอาสา**มาช่วยกิจกรรมในสวนเกษตร เช่น ตัดยางรถยนต์เพื่อทำกระถาง ทำโรงเห็ด เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้อำนวยการฯ ยังได้ดำริว่าจะจัด**หลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนพูนทรัพย์** เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติกับนักเรียน เช่น วิชาเกี่ยวกับการเกษตร การทำปุ๋ย การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ตลอดจนตลาดสินค้าเกษตร เป็นต้น ปัจจุบันมีชาวบ้านจากชุมชนพูนทรัพย์เรียน กศน.สายไหม จำนวน 15 คน

Ø**สำนักงานเขตสายไหม** เป็นหน่วยงานปกครองของชุมชนพูนทรัพย์ ที่ดูแลความเป็นอยู่ของชุมชน เมื่อชุมชนมีโครงการวิจัย และทำสวนเกษตร จึงได้รับการสนับสนุนงบประมาณอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ **งบประมาณพัฒนาชุมชน**บางส่วน สนับสนุนรถแมคโคร รถบรรทุก รวมถึงบุคลากรจาก**ฝ่ายรักษาความสะอาด**ที่เป็นแรงงานสำคัญในการรื้อปรับพื้นที่ และให้ดินปุ๋ยสำหรับปลูกผักจำนวน 2 คันรถ อนุญาตให้เจ้าหน้าที่**ฝ่ายพัฒนาชุมชน**เข้ามาร่วมกิจกรรมและเป็นที่ปรึกษากิจกรรมโครงการ เป็นต้น

Ø**สำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน** นอกจากการเคหะแห่งชาติจะอนุญาตให้ชุมชนใช้พื้นที่ถึง 341.05 ตารางวา เป็นแปลงอาชีพหรือสวนเกษตรส่วนกลางของชุมชนแล้ว หัวหน้าสำนักงานการเคหะชุมชนออเงินยังให้การสนับสนุนกิจกรรมของโครงการวิจัยและร่วมประชุมกับทีมวิจัยในบางโอกาส พร้อมทั้งทำหนังสือถึงผู้บุกรุกเพื่อขอพื้นที่คืนให้แก่สวนเกษตรชุมชน แม้หัวหน้าคนเดิม (คุณนลินรัตน์ กิตติกัลยาวงศ์) จะย้ายไปอยู่สำนักงานใหญ่ แต่ก็ยังคงเป็นเครือข่ายและให้การสนับสนุนจนโครงการ ร่วมเวทีวิเคราะห์และเวทีคืนข้อมูลแก่ชุมชน เช่นเดียวกับหัวหน้าคนใหม่ (คุณฐิติรัฐ บุญศิริกรณ์) ที่เข้ามาทำหน้าที่กำกับดูแลพื้นที่ชุมชนในปัจจุบัน

Ø**องค์กรพัฒนาเอกชน** (NGOs) เริ่มจาก **เครือข่ายเกษตรยุคใหม่** (คุณกานดา กองวงษ์) **เครือข่ายอาสาพัฒนากรุงเทพฯ** (คุณลมุลจิต วิเชียรศรี) **เครือข่ายสยามอารยะ** (คุณธวัชชัย สิ

ราชาง) ที่เข้าร่วมกิจกรรมทุกกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน และให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ รวมถึงสร้างเครือข่ายเพิ่มเติม เช่น NGOs **กลุ่มอื่นๆ** และบริษัทห้างร้าน สิ่งสำคัญที่โครงการและชุมชนได้รับจากเครือข่าย NGOs คือ การประมาณการงบประมาณในการดำเนินงานแต่ละส่วนของโครงการ เช่น การทำซุ้ม โรงเรือนเพาะเห็ด และการซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องสืบราคา เป็นต้น ซึ่งสามารถลดภาระ และสร้างความแม่นยำในการประมาณการได้มากขึ้น นอกจากเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนเหล่านี้แล้ว ยังมีเครือข่ายที่ใกล้ชิดและให้ความช่วยเหลือชุมชนในเรื่องที่อยู่อาศัยและด้านอื่นๆ ได้แก่ มูลนิธิเพื่อที่อยู่อาศัย กลุ่มพัฒนาคนใต้สะพาน ที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือการทำสวนเกษตรของชุมชน ทั้งนำเด็กๆในชุมชนทำกิจกรรมในสวน เช่น การทาสีและวาดภาพห้องเก็บของ ซึ่งต่อไปกลุ่มเด็กๆที่สนใจขอเข้ามาทำกิจกรรม โดยขอพื้นที่ทดลองทำแปลงเกษตร หารายได้และออมเพื่อการศึกษาของตนเองต่อไป

Ø**เครือข่ายเกษตรในกรุงเทพฯ** ได้แก่ **สวนเห็ดพันธุ์ธัช** ของคุณเพียรชัย แก้วอินทิ ที่เป็นวิทยากรในการอบรมการเพาะเห็ด และสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการทำโรงเห็ด **ชุมชนลำชะล่า** เขตบางเขน โดยลุงปิ่น สนับสนุนพันธุ์ไม้ต่างๆ ได้แก่ ต้นขนุน 5 ต้น มะม่วง 3 ต้น รวมทั้ง ข่า ตะไคร้ เป็นต้น

Ø**สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)** เป็นอีกหนึ่งองค์กรที่เป็นเครือข่ายของชุมชนมานาน สนับสนุนงบประมาณในการทำสหกรณ์ร้านค้าชุมชนมาถึง 3 ครั้ง และกำลังจะสนับสนุนเป็นครั้งที่ 4 หลังจากครั้งที่ 3 ถูกน้ำท่วมเสียหายไป โดยความเชื่อมโยงสหกรณ์ร้านค้าชุมชนกับสวนเกษตรชุมชน กล่าวคือ การสร้างกลุ่มจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าจะเริ่มจากกลุ่มที่ทำสวนเกษตร และการทำสวนเกษตรจะก่อให้เกิดความยั่งยืนของการออม และการออมจะนำไปสู่การซื้อกรรมสิทธิ์ในที่ดินจากการเคหะได้ หากชุมชนสามารถทำการออมได้ทุกครัวเรือน

5) เป้าหมาย รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์

เป้าหมายในที่นี้ หมายถึง การทำสวนเกษตรจะก่อให้เกิด**การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและความรู้สึกของคนในชุมชน** ทั้ง 3 วัย คือ ผู้สูงอายุ วัยทำงาน และเด็ก/เยาวชน ซึ่งพบว่า หลังจากมีการทำวิจัยเพื่อฟื้นฟูและพัฒนาสวนเกษตรชุมชนเป็นเวลา 18 เดือน คนทั้ง 3 วัย<u>มีความสุข</u>ที่ได้เห็นชุมชนมีสวนเกษตรส่วนกลางไว้เป็นแหล่งอาหารของชุมชน แม้บางคนจะไม่ได้เข้ามาร่วม แต่การพูดคุยทักทาย และถามไถ่ ทำให้รู้ว่าชุมชนตอบรับการทำสวนเกษตรชุมชน <u>พอใจ</u> และ<u>เชื่อมั่น</u>ในกลุ่มผู้ริเริ่มมากขึ้น ในขณะที่กลุ่มผู้ริเริ่มก็มีความ<u>มั่นใจ</u>มากขึ้น ทั้งจากพลังที่ทำให้ผู้บุกรุกคืนพื้นที่ให้ พลังความคิดและความสามารถในการล้อมรั้วสวนเกษตรโดยไม่เสียเงินค่าวัสดุ และกำลังใจที่ได้จากผลผลิตที่นอกจากเลี้ยงปากท้องคนในชุมชนและยังสามารถสร้างรายได้ให้แก่กลุ่ม **การเปลี่ยนแปลงของสังคม** จากช่วงแรกที่ดูห่างเหิน อาจเจอคำพูดที่บั่นทอนกำลังใจนักวิจัยชุมชนบ้าง ทะเลาะและทำร้ายร่างกายกันบ้าง หลังจากมีการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้สังคมในชุมชนเปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัด หากเข้าไปในชุมชนจะได้รับการทักทาย รอยยิ้ม และมีความเป็นมิตรต่อกันมากขึ้น โดยเฉพาะครอบครัวที่อยู่รอบๆ สวนเกษตร ชุมชนดูอบอุ่น แม้แต่คนที่อาจอยู่ตรงข้ามกับทีมบริหารชุมชนในปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักวิจัยชุมชน ก็ได้เข้ามาร่วมกิจกรรมไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ให้

อาหาร วัสดุอุปกรณ์ และเข้าร่วมประชุม สำหรับ**สิ่งแวดล้อมในชุมชน** เห็นได้ชัดเจนตั้งแต่ รื้อปรับพื้นที่จากที่รกรุงรังไม่เป็นระเบียบจนกลายเป็นสวนเกษตรถึง 312.55 ตารางวา สภาพแวดล้อมดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน พื้นที่โล่ง มีสวนผักสีเขียว น้ำในบ่อไม่เน่าเหม็น ทำรั้วรอบสวนอย่างเป็นระเบียบต่างจากเดิมจนสิ้นเชิง (ดังภาพที่ 10) และ**รูปแบบการทำเกษตรที่เหมาะสมกับชุมชนพูนทรัพย์** คือเป็นสวนเกษตรชุมชน ที่เปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ในสวนเกษตรชุมชนจะมีความหลากหลายทั้งกิจกรรมและการใช้ประโยชน์ เป็นเครื่องมือในการร้อยความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เป็นเครื่องมือในการสร้างเศรษฐกิจชุมชน และเป็นเครื่องมือในการบำบัดสุขภาพของคนในชุมชนทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต

ก่อน **หลัง**

ภาพที่ 10 : แสดงพื้นที่สวนเกษตรชุมชนก่อนและหลังการดำเนินโครงการ

สรุปและข้อเสนอแนะ

- **สรุปผลการวิจัย**

ผลจากการวิจัย สามารถตอบวัตถุประสงค์ได้ครบทั้ง 5 ข้อ กล่าวคือ ดินในสวนเกษตรไม่สามารถปลูกพืชผักส่วนใหญ่ได้ ในช่วงแรกต้องใช้ดินปลูกในภาชนะ และทดลองปรับใช้ดินเดิมในบางส่วน การสร้างองค์ประกอบในสวนเป็นไปตามความต้องการของชุมชน แม้จะยังไม่สามารถสร้างได้ทั้งหมด ด้วยข้อจำกัดของงบประมาณและเวลาดำเนินการ ส่วนต้นทุนและปัจจัยการผลิตมีความพร้อมและเพียงพอ และหากมีการพัฒนาศักยภาพของชุมชนจะทำให้ชุมชนสามารถเลี้ยงตัวเองได้ ต่อยอดทุนที่เป็นตัวเงิน เรียนรู้การบริหารจัดการและนำมาใช้ในการดูแลสวนเกษตรให้ยั่งยืน โดยสวนเกษตรได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนเพิ่มขึ้นโดยลำดับ เมื่อมีการพัฒนาและการบริหารจัดการเป็นระบบ นักวิจัยชุมชนเชื่อมั่นว่าจะได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านและมีลู่ทางในการร่วมทุนเพื่อผลทางเศรษฐกิจของชุมชนต่อไปได้ ที่สำคัญสวนเกษตรชุมชนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งตัวคน สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งรูปแบบสวนเกษตรที่เหมาะสมกับชุมชนพูนทรัพย์คือ คนในชุมชนมีส่วนร่วม มีความหลากหลายทั้งกิจกรรมและการใช้ประโยชน์ เป็นเครื่องมือที่สามารถร้อยความสัมพันธุ์ของคนในชุมชน สร้างเศรษฐกิจให้กับชุมชน และบำบัดสุขภาพของคนในชุมชนได้

สำหรับผลการทดลองทำสวนเกษตรชุมชน สรุปได้ว่า การทดลองประสบความสำเร็จ นักวิจัยและชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจการทำสวนเกษตรชุมชนมากขึ้นทั้งจากการอบรม การศึกษาดูงานและประสบการณ์ตรงจากการทดลองทำ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการออกแบบและนำวัสดุที่ไม่ใช้แล้วมาใช้ประโยชน์ มีความสามารถในการสร้างมีส่วนร่วมโดยชักชวนคนในชุมชนมาร่วมทำสวนเกษตรไม่น้อยกว่า 50 ครัวเรือน และเครือข่ายภายนอกไม่ต่ำกว่า 10 เครือข่าย มีการผลิตผักหลากหลายชนิด ในระยะเวลา 3 เดือน ทำให้ชุมชนมีผักอินทรีย์ไว้รับประทานในภาพรวม ไม่ต่ำกว่า 150 กิโลกรัม มีรายได้จากส่วนที่จำหน่ายมากกว่า 10,000 บาท มีครัวเรือนที่ได้รับประทานผักไม่ต่ำกว่า 70 ครัวเรือน (ข้อมูล ณ เดือนธันวาคม 2560)

- **ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย**

รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร นับเป็นโครงการที่สามารถใช้เป็นต้นแบบในการศึกษาเรียนรู้ได้ทั้งในระดับชุมชน เขตกรุงเทพมหานคร เพื่อแก้ปัญหาอาหารปลอดภัย ปัญหาปากท้องคนจนในเขตเมือง ปัญหาการจัดการพื้นที่ที่รกร้างที่มีกระจายอยู่ทั่วไปในกรุงเทพมหานคร จึงมีข้อเสนอแนะใน 2 ระดับ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) ภายในชุมชนพูนทรัพย์ ควรมีการขยายผลการทำสวนเกษตรไปสู่ทุกครัวเรือนในชุมชน เพื่อมีผักสวนครัวที่ปลอดภัยไว้รับประทานในครัวเรือน

2) ขยายผลไปยังชุมชนในโซน เพื่อให้เกิดการใช้พื้นที่ส่วนกลางหรือพื้นที่ของครัวเรือนสำหรับทำสวนเกษตรไร้สาร

3) สำนักงานเขตสายไหมสนับสนุนให้ทุกโซนและทุกชุมชนในความรับผิดชอบ ใช้พื้นที่ของครัวเรือน ชุมชน และพื้นที่รกร้างไม่มีการใช้ประโยชน์ นำมาทำสวนเกษตรชุมชนเมืองในรูปแบบต่างๆ

4) การสนับสนุนให้มีตลาดประชารัฐ เพื่อกระจายผลผลิตที่ปลอดภัยและราคาไม่แพงไปยังชุมชนด้อยโอกาสในกรุงเทพมหานคร สร้างระบบการแลกเปลี่ยนเกื้อกูลกันระหว่างชุมชน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ปัจจุบัน กรุงเทพมหานคร มีนโยบายในการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ พื้นที่ธรรมชาติ พื้นที่สีเขียวเพื่อการบริการ พื้นที่สีเขียวเพื่อสิ่งแวดล้อม พื้นที่สีเขียวริมเส้นทางสัญจร และพื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งสวนเกษตรชุมชนนอกจากจะเป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจชุมชน ยังสามารถพัฒนานำไปสู่การใช้ประโยชน์อย่างหลากหลาย ได้แก่ เป็นแหล่งอาหารปลอดภัยของคนในชุมชนและของคนกรุงเทพฯ เป็นปอดและแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของคนในชุมชนเมือง เป็นแหล่งพัฒนาเศรษฐกิจของคนจนเมือง ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ให้คนจนในเมือง โดยดำเนินนโยบายดังนี้

3.1) นโยบายการใช้ประโยชน์พื้นที่รกร้างว่างเปล่าในเขตกรุงเทพมหานครเพื่อพัฒนาเป็นสวนเกษตรชุมชนเมือง

3.2) นโยบายสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาสวนเกษตรชุมชนเมือง

3.3) นโยบายสนับสนุนให้เกิดระบบตลาดแบบ CSA เพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคให้มีความยั่งยืน เกิดการเกื้อกูลกันระหว่างธุรกิจอาหารปลอดภัยกับเศรษฐกิจคนจนเมือง

- **ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาต่อยอดโครงการวิจัย**

เมื่อสรุปผลการวิจัยแล้ว นักวิจัยชุมชนยังคงทำการทดลองสวนเกษตรต่อไป พื้นที่สวนเกษตรชุมชนมีมากพอที่จะผลิตอาหารเลี้ยงคนในชุมชน สวนเกษตรชุมชนเป็นของส่วนรวม ทุกคนในชุมชนสามารถเข้ามาร่วมได้ ในอนาคตการมีส่วนร่วมของชุมชนมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นหลากหลายรูปแบบ อย่างไรก็ตาม ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นทั้งในรูปของอาหาร และรายได้ที่จะเกิดขึ้น รวมถึงความหลากหลายของกิจกรรม ได้แก่ สวนเกษตรชุมชนของคน 3 วัย สหกรณ์ร้านค้าชุมชน การเป็นศูนย์เรียนรู้เกษตรในเมือง และการท่องเที่ยวเกษตรชุมชนเมือง ทุกอย่างต้องมีการบริหารจัดการที่ดี มีระบบเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และประเด็นที่ชุมชนต้องการได้รับการพัฒนาคือ **"ระบบการบริหารจัดการสวนเกษตรชุมชนโดยชุมชน"** ซึ่งต้องเข้าสู่กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย เพื่อขอรับการสนับสนุนทุนวิจัยในขั้นตอนต่อไป

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บอกเล่า	i-ii
คำนำ	iii
บทคัดย่อ	iv
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ES1
สารบัญ	C-1
สารบัญภาพ	C-4
สารบัญตาราง	C-7
บทที่ 1 บทนำ	1-1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1-1
1.2 คำถามการวิจัย	1-4
1.2 วัตถุประสงค์	1-4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	1-4
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	1-4
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	2-1
2.1 แนวคิดและงานวิจัยเกี่ยวข้อง	2-1
2.1.1 แนวคิดการพัฒนาเกษตรในเมือง	2-1
2.1.2 แนวคิดเกษตรยั่งยืน	2-5
2.1.3 แนวคิดเกษตรอินทรีย์	2-8
2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสรรและออกแบบพื้นที่เมือง	2-10
2.1.5 แนวคิดเกี่ยวกับระบบตลาดเพื่อรองรับสินค้าเกษตรในเมือง CSA	2-14
2.1.6 แนวคิดของการพัฒนาสวนเกษตรพูนทรัพย์	2-16
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	2-18
2.3 กรอบแนวคิดการวิจัย	2-20
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	3-1
ขั้นตอนที่ 1 การตั้งโจทย์และแสวงหานักวิจัย	3-1
ขั้นตอนที่ 2 การประชุมชี้แจงโครงการ	3-3
ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	3-4
ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล	3-7
ขั้นตอนที่ 5 การทดลองทำสวนเกษตร	3-7

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ผลการทดลองและสรุปผลการวิจัย	3-24
ขั้นตอนที่ 7 การคืนข้อมูลและเผยแพร่ผลการวิจัย	3-25
บทที่ 4 ผลการวิจัย และผลการทดลองแปลงเกษตร	4-1
4.1 ผลการศึกษาทบทวนบทเรียนจากการทำสวนเกษตรชุมชนเมือง	4-1
4.1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชนพูนทรัพย์	4-1
4.1.2 จุดเด่น จุดด้อย การทำสวนเกษตรที่ผ่านมาของชุมชน	4-15
4.1.3 ปัญหาอุปสรรคในการทำสวนเกษตรชุมชนเมืองที่ผ่านมา	4-18
4.2 ผลการศึกษาความต้องการของชุมชนในการใช้ประโยชน์จาก สวนเกษตรชุมชนเมือง	4-19
4.2.1 ผลการศึกษาความต้องการของชุมชนโดยการระดมสมอง	4-19
4.2.2 ผลการศึกษาความต้องการของชุมชน โดยใช้แบบสอบถาม	4-21
4.3 การวิเคราะห์ต้นทุนและปัจจัยการผลิตที่ใช้ในการพัฒนาสวนเกษตรชุมชน	4-29
4.3.1 ต้นทุน	4-29
4.3.2 ปัจจัยการผลิต	4-31
4.4 การสร้างการมีส่วนร่วมในการทำสวนเกษตรชุมชน	4-34
4.4.1 การสร้างเครือข่ายภายในชุมชน	4-34
4.4.2 การสร้างเครือข่ายภายนอกชุมชน	4-35
4.5 เป้าหมาย และรูปแบบการพัฒนาฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชน	4-40
4.5.1 เป้าหมายการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชน	4-40
4.5.2 การตลาดผลผลิตจากสวนเกษตรชุมชน	4-44
4.5.3 การใช้ประโยชน์จากสวนเกษตรชุมชน	4-45
4.5.4 รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชน ‘ผักไร้สารบ้านพูนทรัพย์’	4-47
บทที่ 5 บทสรุป	5-1
5.1 สรุปผลการวิจัย	5-1
5.2 บทวิเคราะห์	5-3
5.2.1 การพัฒนาศักยภาพของนักวิจัย	5-3
5.2.2 การมีส่วนร่วม	5-9
5.2.3 เครือข่ายทางสังคม	5-27
5.2.4 การเปลี่ยนแปลง (Change)	5-29
5.3 การอภิปรายผล	5-36

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
5.4 ข้อเสนอแนะจากโครงการสู่การพัฒนาในระดับต่างๆ	5-37
5.4.1 การพัฒนาระดับชุมชน	5-37
5.4.2 การพัฒนาระดับเขต	5-37
5.4.3 การพัฒนาระดับจังหวัด	5-38
5.5 การวิจัยเพื่อพัฒนาต่อยอดโครงการ	5-38
บรรณานุกรม	R1-R2
ภาคผนวก	
1 รายชื่อทีมวิจัย	A1-A5
2 ตารางกิจกรรม	A6-A15
3 หนังสือประสานงานบุคคลและหน่วยงานต่างๆ	A16-A42
4 แบบสอบถาม	A43-A44
5 ภาพกิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างการทำโครงการวิจัย	A45-A63

สารบัญภาพ

เรื่อง **หน้า**

ภาพที่ 1-1 แผนผังชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 1-2
ภาพที่ 1-2 พื้นที่สวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ หลังน้ำท่วมปี พ.ศ. 2554 1-3
ภาพที่ 1-3 ดินที่ชุมชนช่วยกันทำขึ้น เพื่อฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชน 1-3
ภาพที่ 2-1 ผังเมืองกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2557 2-11
ภาพที่ 2-2 กราฟแสดงพื้นที่สีเขียวและสัดส่วนพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง พ.ศ. 2554-2559 2-12
ภาพที่ 2-3 กรอบแนวคิดการวิจัย 2-21
ภาพที่ 3-1 การประชุมร่วมกับชุมชนครั้งแรกเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2558 3-1
ภาพที่ 3-2 การประชุมร่วมกับชุมชนครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2558 3-2
ภาพที่ 3-3 การนำเสนอโครงร่างงานวิจัย 2 ครั้ง ณ มหาวิทยาลัยเกริก
เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2558 และวันที่ 11 มกราคม 2559 3-2
ภาพที่ 3-4 การเปิดตัว "โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเขตสายไหม ประจำปี 2559-2560"
วันที่ 19 กันยายน 2559 ณ สำนักงานเขตสายไหม 3-3
ภาพที่ 3-5 การประชุมชี้แจงโครงการแก่ชุมชน
วันที่ 26 พฤศจิกายน 2559 ณ ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 3-3
ภาพที่ 3-6 การระดมสมองของคน 3 วัย
วันที่ 12 พฤศจิกายน 2559 ณ ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 3-6
ภาพที่ 3-7 นักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนโดยใช้แบบสอบถาม
เมื่อวันที่ : 17 พฤศจิกายน 2559 3-7
ภาพที่ 3-8 การสำรวจสวนเกษตรชุมชนโดยคณะอาจารย์มหาวิทยาลัยเกริก
ในพื้นที่ 50 ตารางวา เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2558 3-8
ภาพที่ 3-9 การสำรวจสวนเกษตรชุมชนโดยนักวิจัยชุมชน 3-9
ภาพที่ 3-10 ประมวลภาพการทำสวนเกษตรชุมชนเดิมในพื้นที่ 50 ตารางวา 3-10
ภาพที่ 3-11 ประมวลภาพพื้นที่สวนเกษตรส่วนที่ชาวบ้านเข้ามาใช้พื้นที่ทำกิจกรรมส่วนตัว 3-10
ภาพที่ 3-12 ทีมวิจัย เจ้าหน้าที่เขตสายไหม หัวหน้าสำนักงานเคหะชุมชนออเงิน
และเจ้าหน้าที่ คสช. ร่วมกับชาวบ้าน เดินสำรวจบริเวณรอบสวนเกษตรชุมชน
เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2559 3-11
ภาพที่ 3-13 การรื้อปรับพื้นที่เพื่อทำสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ โดยความอนุเคราะห์
เครื่องจักร รถบรรทุก และบุคลากรจากสำนักงานเขตสายไหม 3-12
ภาพที่ 3-14 แสดงพื้นที่ทำสวนเกษตรก่อนและหลังการรื้อปรับ 3-12
ภาพที่ 3-15 การปรับหน้าดิน โดยการทำกิจกรรมของนักศึกษา ร่วมกับนักวิจัยชุมชน
และชาวบ้าน เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2560 3-13
ภาพที่ 3-16 ขยายพื้นที่บ่อเก็บกักน้ำ เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2560 3-13

สารบัญภาพ (ต่อ)

เรื่อง **หน้า**

ภาพที่ 3-17 นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านช่วยกันเก็บไม้ป้ายข้างทางมาทำรั้ว ล้อมสวนเกษตรขนาด 312.55 ตารางวา 3-14
ภาพที่ 3-18 นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านช่วยกันรังวัดพื้นที่ และจุดที่ตั้ง ขององค์ประกอบตามสัดส่วนที่กำหนดไว้ 3-15
ภาพที่ 3-19 ภาพแบบจำลองสวนเกษตรชุมชน ขนาด 1:1,550 3-16
ภาพที่ 3-20 ภาพแบบจำลองสวนเกษตรชุมชน ขนาด 1:10,000 3-17
ภาพที่ 3-21 ภาพการอบรมเกี่ยวกับการทำสวนเกษตร 3-22
ภาพที่ 3-22 การศึกษาดูงาน และอบรมเชิงปฏิบัติการการเพาะเลี้ยงเห็ด 3-22
ภาพที่ 3-23 การฟังบรรยายสรุป และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านคลองโยง 3-23
ภาพที่ 3-24 การศึกษาดูงานการทำดินปุ๋ย และการเลี้ยงกบ บ้านคลองโยง 3-24
ภาพที่ 3-25 การจัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูล ณ สำนักงานเขตสายไหม เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2560 3-25
ภาพที่ 3-26 การจัดเวทีคืนข้อมูลแก่ชุมชน ณ ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2560 3-25
ภาพที่ 4-1 ภาพการอยู่อาศัยของคนใต้สะพานที่เรียกว่า “คนรู” 4-2
ภาพที่ 4-2 ภาพวาดเส้นเวลา (Timeline) จากการเล่าเรื่องของคน 3 วัย ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 4-3
ภาพที่ 4-3 วิมล ถวิลพงษ์ นักวิจัยชุมชนฯ หนึ่งในแกนนำกลุ่มพี่น้องใต้สะพาน 4-4
ภาพที่ 4-4 เส้นเวลา หรือ Time line ของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 4-8
ภาพที่ 4-5 ภาพชุดแผนผังและแผนที่จากแหล่งต่างๆ ที่ใช้ประกอบการเขียนแผนที่ชุมชน 4-9
ภาพที่ 4-6 แผนที่ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 4-10
ภาพที่ 4-7 ภาพปฏิทินวัฒนธรรมที่วาดโดยชาวบ้าน 4-11
ภาพที่ 4-8 ปฏิทินวัฒนธรรม ของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 4-12
ภาพที่ 4-9 ประมวลภาพวาดองค์ประกอบในสวนเกษตรชุมชน ตามความต้องการของชุมชน 4-20
ภาพที่ 4-10 ผลการวิเคราะห์ดิน 4-33
ภาพที่ 4-11 แนวทางการเกาะเกี่ยวความสัมพันธ์ของคนในชุมชนโดยเริ่มจากทีมวิจัยชุมชน 4-35
ภาพที่ 4-12 ลักษณะการเกาะเกี่ยวของเครือข่ายพัฒนาสวนเกษตรพูนทรัพย์ 4-37
ภาพที่ 4-13 นักเรียนจาก กศน.เขตสายไหม ทำกิจกรรมจิตอาสาในสวนเกษตรชุมชน 4-38
ภาพที่ 4-14 ตัวอย่างของรูปแบบเครือข่ายทางสังคม ตามทฤษฎี Strength of weak ties 4-39
ภาพที่ 4-15 แนวทางการมีส่วนร่วมของคน 3 วัยในกิจกรรมสวนเกษตรชุมชน 4-42

สารบัญภาพ (ต่อ)

เรื่อง **หน้า**

ภาพที่ 4-16 ผลผลิตในสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ 4-46
ภาพที่ 4-17 รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ 4-47
ภาพที่ 5-1 การเปิดตัวและชี้แจงโครงการต่อชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2559 ณ ชุมชนพูนทรัพย์ 5-14
ภาพที่ 5-2 เวทีชี้แจงโครงการต่อชุมชน เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2559 ณ ชุมชนพูนทรัพย์ 5-15
ภาพที่ 5-3 ปฏิบัติการโครงการวิจัยในระยะ 18 เดือน ตั้งแต่ 1 กรกฎาคม 2559-30 ธันวาคม 2560 5-16
ภาพที่ 5-4 ประมวลภาพการระดมสมอง จากคน 3 กลุ่ม 3 วัย 5-17
ภาพที่ 5-5 เครือข่ายทางด้านสังคมของสวนเกษตรชุมชน ‘ผักไร้สารบ้านพูนทรัพย์’ 5-29

สารบัญตาราง

เรื่อง **หน้า**

ตารางที่ 3-1 กิจกรรมการประชุมเพื่อระดมสมองและเก็บรวบรวมข้อมูล จากกลุ่ม 3 วัยในชุมชน 3-4
ตารางที่ 3-2 ชนิดพันธุ์พืชที่ชุมชนต้องการปลูก (สรุปจากการระดมสมองคน 3 วัย) 3-15
ตารางที่ 4-1 จำนวนประชากรของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม จำแนกตามวัย ช่วงอายุ และเพศ 4-14
ตารางที่ 4-2 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามในชุมชนพูนทรัพย์ จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 4-21
ตารางที่ 4-3 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม แหล่งที่มา และความคิดเห็นเกี่ยวกับผักที่รับประทาน 4-24
ตารางที่ 4-4 จำนวนและร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถาม ที่รับรู้ข้อมูลข่าวสาร การทำสวนเกษตรส่วนรวมในชุมชน 4-25
ตารางที่ 4-5 จำนวนและร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามการมีส่วนร่วมที่ชุมชน คาดว่าจะสามารถมาร่วมได้ (ตอบได้มากกว่า 1 กิจกรรมที่สามารถร่วมได้) 4-25
ตารางที่ 4-6 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามช่วงเวลาที่สามารถ เข้าร่วมกิจกรรมทำสวนเกษตรได้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) 4-27
ตารางที่ 4-7 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามการรับรู้ว่ามี โครงการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริก ร่วมกับ สกว.เข้ามาทำในชุมชนพูนทรัพย์ 4-27
ตารางที่ 4-8 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามความต้องการ ใช้ประโยชน์จากสวนเกษตรชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) 4-28
ตารางที่ 4-9 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม เกี่ยวกับการเข้าร่วม โครงการสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ของตนเองและคนในครอบครัว 4-28
ตารางที่ 4-10 สรุปค่าใช้จ่ายในการทดลองทำสวนเกษตรชุมชนฯ จำแนกตามรายการจ่าย 4-30
ตารางที่ 4-11 สรุปค่าใช้จ่ายในการทำสวนเกษตรชุมชนฯ จำแนกตามแหล่งที่มา ของงบประมาณ 4-31
ตารางที่ 5-1 แผนการดำเนินโครงการในระยะ18 เดือน (1 กรกฎาคม 2559-30 ธันวาคม 2560) 5-16

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนที่เกิดจากการรวมกลุ่มของชาวบ้านที่มีปัญหาถูกไล่รื้อมาจากชุมชนใต้สะพานในเขตกรุงเทพมหานคร ประมาณปี พ.ศ. 2536 เกิดการรวมกลุ่มในชื่อของกลุ่มพี่น้องใต้สะพาน จากการดำเนินการต่อสู้ของแกนนำเพื่อให้ได้พื้นที่เพื่ออยู่อาศัย ในปี พ.ศ. 2540 ก็ได้รับการตอบรับจากภาครัฐในการแก้ไขปัญหา โดยการสนับสนุนงบประมาณผ่านการเคหะแห่งชาติ และเลือกพื้นที่เขตสายไหมเป็นที่อยู่อาศัยใหม่ ในปี พ.ศ. 2544 โดยมีสมาชิกประมาณ 166 ครัวเรือน จนปี พ.ศ. 2558 เพิ่มเป็น 210 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 842 คน เป็นชาย 352 คน และหญิง 490 คน มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 18 ไร่เศษ ติดต่อกับเขตบางเขนและเขตคันนายาว อาชีพของประชากรประกอบด้วย 4 กลุ่มอาชีพ ได้แก่ 1) กลุ่มร้อยมาลัยกำดอกไม้ 2) กลุ่มรับซื้อและเก็บของเก่า (ขยะรีไซร์เคิล) 3) กลุ่มขายปลาทูนึ่ง และ 4) กลุ่มรับจ้างทั่วไป

ตั้งแต่เริ่มเข้ามาอยู่ในพื้นที่ ชาวบ้านโดยกลุ่มแกนนำก็มีส่วนในการวางแผนการขอพื้นที่เป็นพื้นที่ส่วนกลางเพื่อให้ชาวบ้านได้เช่าเพื่อทำอาชีพ เรียกว่า "แปลงอาชีพ" จำนวน 2 แปลง มีพื้นที่เกือบ 2 ไร่ (ดังภาพที่ 1-1) แปลงแรกมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนเช่าทำอาชีพ ประกอบด้วย (1) ทำเกษตร โดยยกเป็นแปลงขนาดเล็ก จำนวน 13 แปลง ครัวเรือนละ 1 แปลง (2) ทำห้องเย็นเก็บปลาทูสำหรับอาชีพขายปลาทู และ (3) เก็บของเก่า สำหรับอาชีพซาเล้ง (วิมล ถวิลพงษ์, สัมภาษณ์ : 2560) ปัจจุบันแปลงอาชีพนี้ได้ถูกจัดสรรให้พี่น้องใต้สะพานคลองเป้งและหลังบิ๊กซี รวมถึงครอบครัวครัวขยาย ทำให้ผู้ที่อาศัยในแปลงอาชีพนี้ส่วนใหญ่มีอาชีพขายปลาทูนึ่งและซาเล้ง ส่วนกลุ่มทำสวนเกษตรได้ย้ายมาทำในแปลงอาชีพที่ 2 ในปี พ.ศ. 2553 เริ่มจากการทำ "โครงการเกษตรชุมชนใต้สะพาน โซน 4" ภายใต้การดำเนินงานของกลุ่มพัฒนาชุมชนใต้สะพาน โซน 4 ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ใช้พื้นที่ดำเนินการ 50 ตารางวา จากพื้นที่ทั้งหมด 341.05 ตารางวา โดยยึดวัตถุประสงค์เดิมคือ*ลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ในครัวเรือน สร้างสุขภาพที่ดีในครอบครัว มีความสุขกับกิจกรรมที่ทำ ที่สำคัญเพื่อให้สมาชิกพึ่งตนเองให้มากที่สุดและเพื่อนำขบวนการชุมชนไปในทิศทางเดียวกันและขยายไปสู่กลุ่มเยาวชนด้วย* มีสมาชิกร่วมโครงการ 23 ครอบครัว เยาวชนร่วมดำเนินการ 20 คน มีมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยเป็นที่ปรึกษาโครงการ รูปแบบการดำเนินการคือ แปลงเกษตรส่วนรวม ที่ไม่ใช้สารเคมี ดูแลโดยสมาชิกหมุนเวียนกันตามความสะดวก พืชผักที่ปลูกในแปลง ได้แก่ ผักกาดขาว คะน้า ผักกวางตุ้งฮ่องเต้ ผักบุ้ง บวบ พริก ผักหวาน ชะอม สมาชิกที่ร่วมดำเนินการสามารถมาเก็บผลผลิตไปรับประทานได้ ผลผลิตบางส่วนจำหน่ายแล้วนำเงินมาใช้ในการซื้อเมล็ดพันธุ์เพื่อปลูกต่อไป ซึ่งโครงการนี้นับว่าประสบความสำเร็จโดยมีตัวชี้วัดคือ ความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน ผลผลิตที่ได้เป็นความภาคภูมิใจของผู้ร่วมดำเนินการ และยังเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชนในชุมชนในการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ รวมถึงการมีอาหารปลอดภัยไว้บริโภคในชุมชน โดยไม่ต้องซื้อทำให้ลดค่าใช้จ่ายของ

ครอบครัวด้วย สำหรับปัญหา อุปสรรค ที่เกิดขึ้นคือ สมาชิกมีภารงานประจำที่ต้องทำ ส่งผลต่อความพร้อมในระยะแรก แต่ก็สามารถแก้ปัญหาได้โดยจัดสรรเวลาให้สอดคล้องกับเวลาว่างของแต่ละคน นอกจากนี้ปัญหาค่าใช้จ่ายในเรื่องอุปกรณ์ก็ส่งผลต่อกิจกรรมเช่นกัน ซึ่งได้ใช้วิธีการบริจาคจากคนที่มาเก็บผลผลิตจากสวนเกษตรส่วนรวม หยอดเหรียญ และนำเงินเหล่านั้นไปซื้อเมล็ดและอุปกรณ์ในการดูแลพื้นที่สวนเกษตรได้อย่างต่อเนื่อง

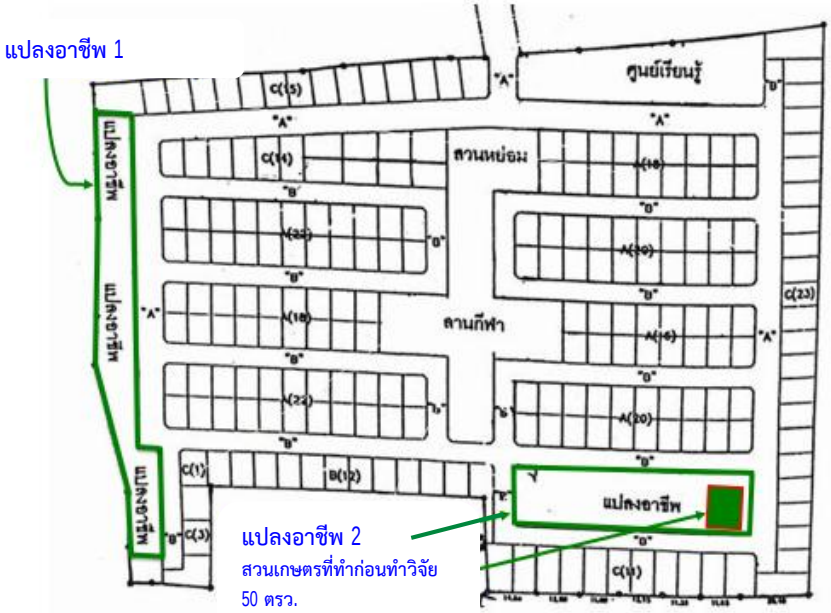

ภาพที่ 1-1 แผนผังชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร
ที่มา : (สุวิทย์ วัดหนู และคณะ, 2546 : 20)

เมื่อปี พ.ศ. 2554 เกิดภาวะน้ำท่วมกรุงเทพฯและปริมณฑล ชุมชนพูนทรัพย์เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบดังกล่าว ซึ่งได้ทำให้พื้นที่เกษตรส่วนรวมเสียหายไปด้วย หลังจากภาวะน้ำท่วมผ่านพ้นไป กลุ่มชาวบ้านได้ช่วยกันกลับมาฟื้นฟูเพื่อทำเกษตรต่อ แต่ผลปรากฏว่า พืชไม่งอกงามดังเดิมแม้ว่าจะใช้หลากหลายวิธีในการแก้ไข เช่น การนำถังโฟมมาเป็นภาชนะในการปลูกเพื่อให้พืชไม่ใช้ดินส่วนเดิมที่ถูกน้ำท่วม การทำดินอินทรีย์ใช้เอง แต่ก็ยังไม่ได้ผล ไม่สามารถฟื้นคืนสภาพสวนเกษตรดังเดิมได้ ดังนั้น ประเด็นปัญหานี้ จึงถูกนำเข้าสู่การหารือระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัยเกริกเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนตามความต้องการของชุมชน เพื่อหารูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ ซึ่งแต่เดิม ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในเรื่องของการเริ่มต้นโครงการสวนเกษตรชุมชนดังได้กล่าวไปแล้ว และชุมชนเชื่อว่าโครงการที่ประสบความสำเร็จนั้น เกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชน ทุนเดิมของคนในชุมชนที่มีพื้นฐานการทำเกษตรกรรมมาก่อน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเอื้ออารีต่อกัน ปัญหาที่เกิดขึ้นเกิดจากสภาพของดิน แต่สิ่งที่ชุมชนต้องการฟื้นฟูไม่เพียงแต่คุณภาพดินเท่านั้น ชุมชนต้องการให้พื้นที่เกษตรชุมชนนี้เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน ต้องการปลูกฝังการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับตนเองแก่เด็กและเยาวชน เพื่อ

การใช้ชีวิตในเมืองอย่างมีคุณภาพและไม่พึ่งพิงปัจจัยภายนอก และโครงการวิจัยนี้ จะเป็นการดำเนินการด้วยกระบวนการวิจัย โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน นอกจากจะเป็นการฟื้นฟูใน**มิติของคุณภาพดินและผลผลิตจากสวนเกษตร**แล้ว งานวิจัยนี้ยังให้ความสำคัญกับ**มิติเชิงสังคมและสิ่งแวดล้อม** ซึ่งจะเป็นการฟื้นฟูคน จิตวิญญาณ จิตอาสา ให้คนลุกขึ้นมาทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อจัดการปัญหาของตนเอง ทั้งสวนเกษตร คน และเวลาที่จะให้กับส่วนรวม ซึ่งจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ตัวคน ในเรื่องของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ลดการเห็นแก่ตัว ร่วมกันดูแลสิ่งแวดล้อมของตนเอง เมื่องานวิจัยนี้สำเร็จ จะก่อให้เกิดความสามัคคีของคนในชุมชน สวนเกษตรจะเป็นส่วนที่ร้อยความสัมพันธ์ เชื่อมโยงคนในชุมชน สร้างความเป็นญาติ เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับตนเองและชุมชน นอกจากนี้ผลจากการขยายพื้นที่เกษตรเพิ่มขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป จนอาจครอบคลุมพื้นที่เกษตรส่วนรวมทั้งหมด คือ 341.55 ตารางวา รวมไปถึงแนวทางที่จะขยายพื้นที่เกษตรเข้าไปสู่ครัวเรือนในรูปแบบอื่นๆ เช่น สวนริมรั้ว สวนรอบบ้าน เป็นต้น นอกจากสามารถฟื้นฟูสภาพพื้นที่เกษตรได้แล้ว ชุมชนยังสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่แห่งนี้อย่างหลากหลายมากขึ้น เช่น สวนร่มรื่นของผู้สูงอายุ สวนเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน จะส่งผลให้ชาวบ้านรวมถึงเด็กและเยาวชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น อีกมิติหนึ่งที่สำคัญ คือ **มิติด้านอาหารปลอดภัย** ที่ชุมชนสามารถผลิตได้เองโดยไม่ต้องซื้อ สามารถลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว ทั้งสามมิติ จะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชน

ภาพที่ 1-2 พื้นที่สวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ หลังน้ำท่วมปี พ.ศ. 2554

ภาพที่ 1-3 ดินที่ชุมชนช่วยกันทำขึ้น เพื่อฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชน

1.2 คำถามการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ควรเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

1) เพื่อศึกษาทบทวนบทเรียนจากการทำสวนเกษตรชุมชนเมือง
2) เพื่อศึกษาความต้องการของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากสวนเกษตรชุมชนเมือง
3) เพื่อศึกษาต้นทุน ปัจจัยการผลิต และอื่นๆ ที่ใช้ในการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนเมือง
4) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนเมือง
5) เพื่อศึกษาเป้าหมาย รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1) กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร
2) ผู้ร่วมปฏิบัติการ คือ ชาวบ้าน เด็กและเยาวชน ในชุมชนพูนทรัพย์ (สมัครใจเข้าร่วมโครงการ) รวมทั้งผู้นำชุมชนและกรรมการชุมชน ทั้งนี้มี หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบ เป็นที่ปรึกษา
3) ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้เวลา 18 เดือน (ตั้งแต่กรกฎาคม 2559 ถึง ธันวาคม 2560)

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ด้านการวิจัย

1) ได้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับปัญหาดินและการแก้ไข และความรู้เกี่ยวกับเกษตรทางเลือกและเกษตรชุมชนเมือง
2) ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับบทเรียนการเรียนรู้ในการจัดการเกษตรชุมชนเมือง
3) ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับเกษตรชุมชนเมืองที่เหมาะสมกับชุมชนพูนทรัพย์
4) ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการพื้นที่เกษตรชุมชนเมือง
5) ได้แนวทางการพัฒนาพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์ที่หลากหลายของชุมชน

ด้านการพัฒนา

1) ทีมวิจัยได้พัฒนาตัวเองในทักษะด้านต่างๆ เช่น การพูด การฟัง การเขียน การคิดวิเคราะห์
2) คนในชุมชนตระหนักถึงหน้าที่ในการร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน รวมทั้งได้ความรู้ทางวิชาการเพิ่มเติมทั้งในเรื่องเกษตรชุมชนเมืองและการทำวิจัย จากคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยเกริก และ สกว.
3) ชุมชนได้รับการพัฒนาและฟื้นฟูในมิติต่างๆ ได้แก่
   (1) มิติด้านคุณภาพดินและผลผลิตจากสวนเกษตร โดยใช้ความรู้เชิงวิชาการและห้องทดลอง
   (2) มิติด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม สวนเกษตรจะเป็นส่วนที่สร้างความสามัคคีของคนในชุมชน ร้อยความสัมพันธ์ เชื่อมโยงคนในชุมชน สร้างความเป็นญาติ เป็นการสร้างความ

เข้มแข็งให้กับตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม นำไปสู่การมีอำนาจการต่อรองในเรื่องต่างๆ

(3) มิติด้านอาหารปลอดภัย ชุมชนมีอาหารปลอดภัยที่ผลิตด้วยตนเองไว้รับประทาน โดยไม่ต้องพึ่งปัจจัยภายนอก ลดความเสี่ยงเกี่ยวกับสารพิษ และเพิ่มคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

4) ชุมชนมีการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนในรูปแบบต่างๆ ที่เหมาะสมกับชุมชน

5) เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมหาวิทยาลัยเกริก สกว. และชุมชน

บทที่ 2
ทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยนี้ เป็นการศึกษาเพื่อค้นหารูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นการวิจัยชุมชน (Community Based Research : CBR) ที่อยู่ในรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) มีการทดลองปฏิบัติร่วมกันของนักวิจัยชุมชน โดยในบทนี้จะเป็นการทบทวนและค้นหาความรู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วย

1) แนวคิดและงานวิจัยเกี่ยวข้อง
   1.1) แนวคิดการพัฒนาเกษตรในเมือง
   1.2) แนวคิดเกษตรยั่งยืน
   1.3) แนวคิดเกษตรอินทรีย์
   1.4) แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสรรและออกแบบพื้นที่เมือง
   1.5) แนวคิดเกี่ยวกับระบบตลาดเพื่อรองรับสินค้าเกษตรในเมือง
   1.6) แนวคิดของการพัฒนาสวนเกษตรพูนทรัพย์
2) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3) กรอบแนวคิดการวิจัย

2.1 แนวคิดและงานวิจัยเกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวคิดการพัฒนาเกษตรในเมือง

1) ความเป็นมาของเกษตรในเมือง

นคร ลิมปคุปตถาวร นักคิดและนักอบรมเกษตรในเมือง ตั้งข้อสังเกตว่า มีร่องรอยของการส่งเสริมคนเมืองให้ทำเกษตรในสังคมไทยสมัยใหม่ ตั้งแต่ช่วงที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2481) ในขณะที่ประชาชนเผชิญกับวิกฤติเศรษฐกิจ ในขณะนั้น นายกฯได้รณรงค์ให้คนเมืองทำเกษตรในครัวเรือนไว้รับประทานเอง (ปิยพงษ์ บุษบงก์, 2555 : 9-10) และเนื่องจากภาวะของข้อจำกัดของอาหารจากภาคเกษตรในเขตเมือง อีกทั้งผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมืองมีหลากหลายระดับ คนระดับล่างที่อยู่ในเมืองนอกจากปัญหาที่อยู่อาศัยแล้ว ปัญหาอาหารจากภาคเกษตรก็เป็นปัญหาหลักอย่างหนึ่งเช่นกัน โดยปกติแล้วชุมชนเมืองจะอาศัยอาหารจากภาคเกษตรโดยการนำเข้าจากชนบท ทำให้เกิดต้นทุนในการขนส่ง ส่งผลให้ราคาของอาหารภาคเกษตรในเมืองค่อนข้างแพง อีกทั้งยังมีการใช้สารเคมีในกระบวนการผลิตและการรักษาคุณภาพอาหาร ทำให้เกิดการปนเปื้อนสารเคมี ดังนั้น เกษตรในเมืองเป็นที่ต้องการของคนเมืองทุกระดับชั้น โดยเฉพาะคนจนในเมืองที่อพยพมาจากที่อื่น จำเป็นต้องหาทางออกโดยการทำเกษตรไว้รับประทานเอง ดังนั้น แนวคิดเกษตรชุมชนเมืองจึงถูกนำมาใช้ เพื่อแก้ปัญหาในเรื่องของอาหาร และการพัฒนาคุณภาพชีวิต

โดยทั่วไปเมืองเป็นแหล่งที่มีการพัฒนาทั้งด้านอุตสาหกรรม สถานที่ราชการ สถานศึกษา และเป็นศูนย์รวมของการพัฒนาเศรษฐกิจการค้าต่าง ๆ ทำให้ผู้คนหลั่งไหลเข้าสู่เมือง เพื่อพัฒนาตนเอง หน้าที่การงาน ตลอดจนเป็นจุดหมายปลายทางที่คนจนเดินทางมาต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด

ดังนั้น นอกจากเมืองจะเป็นเมืองศิวิไล มีความเจริญในแทบทุกด้าน อีกมุมหนึ่งก็เป็นแหล่งพักพิงของคนจนที่อพยพเข้ามาแต่ขาดที่อยู่อาศัย ทำให้เกิดชุมชนของคนระดับล่างมากมายในเมืองใหญ่ นอกจากนี้ปัญหาด้านความมั่นคงทางอาหารของคนเมือง ปัญหาอาหารปลอดภัย คุณภาพของอาหารจากการขนส่งและเดินทางระยะไกล ปัญหานี้จึงเป็นปัญหาที่สำคัญปัญหาหนึ่งของคนในชุมชนเมือง ทั้งนี้ การทำเกษตรในเมือง นอกจากจะสามารถดำเนินการในชุมชนของคนจนเมืองแล้ว คนเมืองระดับกลางหรือแม้แต่ระดับสูงก็สามารถทำเกษตรในเมืองในพื้นที่จำกัดได้ในรูปแบบต่างๆ ทั้งพื้นที่ส่วนตัว พื้นที่ส่วนรวม ดาดฟ้า ระเบียงบ้าน ข้างถนนหรือริมรั้ว ก็สามารถทำเกษตรในเมืองได้ นอกจากผลผลิตทางการเกษตรที่ได้จากกระบวนการผลิตแล้ว ยังทำให้มีพื้นที่สีเขียวเพิ่มขึ้นในสังคมเมือง บางชุมชนที่มีพื้นที่มากพอก็สามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้ในรูปแบบอื่นๆ อาทิ เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งพบปะของสมาชิกในชุมชน และเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเด็กและเยาวชน ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป ซึ่ง อังคณา สุวรรณกูฏ (2558) ให้ความเห็นว่า การทำการเกษตรในเมือง เป็นการสร้างโอกาสในการพบปะอย่างใกล้ชิดของสมาชิกในชุมชนนั้น ๆ สร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้พื้นที่สาธารณะทำการเกษตร ซึ่งจะลดความเป็นปัจเจกชนของสังคมเมืองลง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันมากขึ้น เกิดความไว้เนื้อเชื่อใจกัน ทำให้เกิดเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง ซึ่งจะส่งผลต่อการใช้ชีวิตของชุมชนเมืองจะเป็นไปอย่างร่มเย็นเป็นสุข

Luc J.A. Mougeot (2000) ได้ให้คำจำกัดความของ เกษตรในเมือง (Urban Agriculture) ว่าหมายถึง การปลูกหรือการเลี้ยงดู การทำให้เพิ่มพูน การนำเข้าสู่กระบวนการที่เกี่ยวข้อง และการกระจายสิ่งที่เป็นผลผลิตที่เป็นอาหารอย่างเนื้อสัตว์ ผักและผลไม้ และที่ไม่ใช่อาหารอย่างพืชที่เป็นยาสมุนไพร รวมถึงการใช้และนำกลับมาใช้ใหม่ของทรัพยากร ผลิตภัณฑ์ และการบริการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเหล่านั้น ซึ่งเกิดขึ้นและมีอยู่รอบๆพื้นที่เมือง กล่าวคือ พื้นที่ที่มีอุตสาหกรรมและย่านพาณิชย์ตั้งอยู่ หรือในขอบเขตของพื้นที่ถูกพัฒนาให้เป็นศูนย์กลาง โดยที่กิจกรรมเหล่านั้นมุ่งเน้นดำเนินไปเพื่อตอบสนองคนที่อาศัยอยู่ในเมืองนั้นเป็นสำคัญ ปิยะพงษ์ บุษบงก์ (2558)

อังคณา สุวรรณกูฏ (2558) ได้กล่าวถึงลักษณะของเกษตรในเมือง (Urban Agriculture) ว่าเป็นการทำการเกษตรในพื้นที่เมืองและรอบๆ เขตพื้นที่เมือง มีการเพาะปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ รวมถึงการปลูกป่าในพื้นที่เมือง วัตถุประสงค์สำคัญของเกษตรในเมือง คือ การผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงประชากรที่อาศัยอยู่ในเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างโอกาสในการเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพของประชาชนผู้ยากไร้ในเขตเมือง หลักการสำคัญของการทำการเกษตรในเมือง คือ ทำเอง กินเอง และขายเอง โดยอาจใช้พื้นที่ที่มีอยู่ พื้นที่รกร้างว่างเปล่า พื้นที่สาธารณะ สวนสาธารณะของชุมชน พื้นที่ในอาคาร หรือแม้แต่ดาดฟ้าของอาคารต่าง ๆ ทำการเพาะปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ หรือเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำตามความเหมาะสมของพื้นที่

สำหรับในต่างประเทศ การทำเกษตรในเมืองมีการทำมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2142 ซึ่งมีพัฒนาการมาโดยลำดับดังนี้ ปิยะพงษ์ บุษบงก์ (2558)

คลื่นลูกที่หนึ่ง เกิดจากแนวคิดเรื่องกรรมสิทธิที่ดิน มีการล้อมรั้วเพื่อแสดงความเป็นเจ้าของ จึงทำให้มีการเปลี่ยนจากการผลิตอาหารเองมาเป็นการพึ่งพาอาหารที่ต้องเดินทางมาจากที่อื่น ส่งผลให้เกิดปัญหาการผลิตและกระจายอาหารในยามวิกฤติ ทำให้คนกลับมาขุดดินเพื่อการเกษตร เกิดขบวนการนักขุดดินที่เรียกว่า "Diggers" ในประเทศอังกฤษหลังสงครามกลางเมือง (ค.ศ. 1649-1965)

คลื่นลูกที่สอง จากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในช่วงศตวรรษที่ 18 มีแรงงานอพยพเข้าสู่เมืองในระบบอุตสาหกรรมและพาณิช์ เกิดคนจนในเมือง มีการแจกพื้นที่เล็กๆให้คนจนเมืองปลูกอาหารกินเอง ซึ่งเกิดขึ้นในยุโรป เช่น อังกฤษ และเยอรมัน

คลื่นลูกที่สาม เกิดแนวคิด Garden City มีการเคลื่อนไหวต่อต้านการพัฒนาเมืองแบบอุตสาหกรรมและพาณิชย์แบบสุดโต่ง แต่เน้นสร้างและรักษาสมดุลระหว่างอุตสาหกรรม พาณิชย์ เกษตร และสิ่งแวดล้อม

คลื่นลูกที่สี่ เกิดการปรับตัวรับวิกฤติของเมืองต่างๆ ทั่วโลก

2) **การรวมกลุ่มของคนเมืองในการทำกิจกรรมการเกษตร**

ในปี พ.ศ. 2543 สถาบันสิ่งแวดล้อมไทยร่วมกับสถาบันการพัฒนานานาชาติของแคนาดา มีการส่งเสริมให้ทำสวนผักชุมชนและสวนผักโรงเรียนในเขตบางกะปิและบางกอกน้อย และการเผยแพร่เริ่มชัดเจนขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2545 เมื่อมีการแปลและตีพิมพ์หนังสือชื่อ "Bringing the Food Economy Home" ของ Helena Norberg-Hodge และ Steven Gorelick โดย คุณไพโรจน์ ภูมิประดิษฐ์ ในชื่อ "เศรษฐกิจอาหารท้องถิ่น : ทางเลือกและทางรอดของเศรษฐกิจ สังคม นิเวศ" หลังจากนั้น ในปี พ.ศ. 2553 มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย) ศูนย์สื่อเพื่อการพัฒนา และคณะทำงานกินเปลี่ยนโลก โดยการสนับสนุนจาก สสส. ได้ร่วมกันส่งเสริมการทำสวนผักคนเมืองขึ้น (ปิยพงษ์ บุษบงก์, 2555 : 9-10) ซึ่งนับเป็นการสร้างกระแสที่สำคัญสำหรับการให้แนวคิดและส่งเสริมคนเมืองให้ทำสวนเกษตรกันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ต่อจากนั้น ก็มีการสร้างเครือข่ายสวนผักในเมืองขึ้นหลากหลายกลุ่ม ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มสวนผักคนเมือง กลุ่ม Root Garden Urban Farm สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรกรุงเทพมหานคร กลุ่ม CSR หรือ Corporate Social Responsibility และกลุ่มอื่นๆ ที่เกิดตามมามากมาย โดยจะกล่าวถึงบางกลุ่มพอสังเขปดังนี้

2.1) **กลุ่มสวนผักคนเมือง** เป็นกลุ่มที่มีสมาชิกหลากหลายที่มีแนวคิดเหมือนกัน คือ สนใจเรื่องของการบริโภคอาหารที่ดีต่อสุขภาพ มีปัญหาสุขภาพ สนใจการปลูกผักแบบไม่ใช้สารเคมี และพึ่งตนเองด้านอาหารของคนเมือง ตลอดจนสนใจเรื่องของสิ่งแวดล้อมของคนเมือง ทำการปลูกผักในรูปแบบต่างๆ เช่น ศูนย์เรียนรู้เจ้าชายผัก ศูนย์เรียนรู้เกษตรในเมือง ศูนย์สุวรรณภูมิ ศูนย์อบรม-สวนผักบ้านคุณตา (สุขุมวิท 62) ฯลฯ ต่อมามูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย) ร่วมกับภาคีเครือข่าย ได้แก่ มูลนิธิศูนย์สื่อเพื่อการพัฒนา และศูนย์อบรมเกษตรในเมือง ได้ตั้งกลุ่มขึ้นโดยใช้ชื่อ

"โครงการสวนผักคนเมือง (City farm)" รวมกลุ่มที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และกลุ่มที่เกิดขึ้นภายหลัง เช่น กลุ่มสวนผักดาดฟ้า สวนผักในครัวเรือน สวนผักในบริษัทในหน่วยงาน โรงงาน สวนผักโรงพยาบาล สวนผักบำบัดกับการพัฒนาฟื้นฟูและเยียวยา และสวนผักชุมชนบนพื้นที่รกร้าง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

(1) ส่งเสริมความรู้ เทคนิค นวัตกรรมการปลูกผัก และการพึ่งตนเองในเมือง

(2) สนับสนุนและสร้างให้เกิดพื้นที่ต้นแบบการทำเกษตรในเมืองที่เชื่อมโยงกับมิติต่างๆ เช่น สวนผักกับความมั่นคงทางอาหาร สวนผักบำบัด สวนผักกับการเรียนรู้ของเด็ก และสวนผักกับพื้นที่สร้างสรรค์ของคนเมือง เป็นต้น

(3) พัฒนาข้อมูลงานวิชาการเกษตรในเมือง และสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อผลักดันสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย

(4) ผลิตสื่อความรู้ และจัดกิจกรรมรณรงค์เผยแพร่ทั้งในรูปแบบการจัดแสดงนิทรรศการ การจัดอบรม การจัดเสวนา การจัดประกวด การจัดทัวร์สวนผักและการจัดตลาดนัดแบ่งปัน

2.2) Root Garden Urban Farm **หรือฟาร์มเกษตรเชิงผสมผสาน** เป็นโครงการตัวอย่างของ Oxfam หน่วยงานภาคประชาสังคม (NGOs) ระดับนานาชาติ ที่ก่อตั้งในประเทศอังกฤษร่วมกับ NGOs รายอื่น เพื่อเปลี่ยนพื้นที่ว่างให้เป็นสวนเกษตรนิเวศน์ เพื่อสาธิตการทำเกษตรยุคใหม่ให้แก่ผู้สนใจ เป็นตัวอย่างการปฏิรูปที่ดินให้เกิดประโยชน์กับชุมชน รวมถึงพื้นที่ทำกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ เช่น เสวนา ดนตรี การแสดง รวมถึงการออกร้านเพื่อขายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ในอนาคต Root Garden มีแนวโน้มจะแสวงหาพื้นที่ลักษณะเดียวกันอื่นๆ เพื่อเข้าไปพัฒนาพื้นที่เชิงสาธารณะต่อไป ทีมงาน รูท การ์เด้น (2560) ในอนาคตเราอาจเห็นการรวมกลุ่มกันของเกษตรรูปแบบนี้ ซึ่งปัจจุบัน เราจะพบการทำสวนเกษตรทำนองเดียวกันนี้ ในรูปของร้านอาหาร ที่ปลูกผักไว้เพื่อทำอาหารขาย โดยลูกค้าสามารถเดินเลือกซื้อผักในสวนได้ เน้นการปลูกผักไร้สาร เป็นกลยุทธ์ในการทำร้านอาหารในกระแสผักไร้สารอาหารเพื่อสุขภาพ ที่ปรากฏให้เห็นอยู่หลายแห่งในเมืองไทย

2.3) **สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรกรุงเทพมหานคร** จัดตั้งในปี พ.ศ. 2559 ใน 12 เขต 41 กลุ่ม ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่เป็นเกษตรกรในพื้นที่ เพื่อเพิ่มการเรียนรู้ในการทำเกษตรในพื้นที่เมือง ตัวอย่างเช่น

(1) กลุ่มเกษตรกรกรุงเทพยุคใหม่ (คุณปวีณา ประณีต เป็นประธานกลุ่ม)

(2) กลุ่มเกษตรรุ่งเรืองทรัพย์ โครงการเพาะเห็ดเพื่อการแปรรูป เขตบางแค

(3) กลุ่มเกษตรริมคลอง เขตบางแค

(4) กลุ่มลำต้อยติ่ง 2 เขตหนองจอก

(5) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสวนรื่น เขตบางซื่อ

(6) กลุ่มเกษตรสุขสวัสดิ์ 30

ฯลฯ

2.4) **กลุ่ม CSR หรือ** Corporate Social Responsibility : เป็นกลุ่มที่ดำเนินการเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ดำเนินกิจการภายใต้หลักจริยธรรมและการจัดการที่ดี

เช่น CoP : NECTEC Plant มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการลดการปลดปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ จึงเกิดแนวคิด NECTEC Go Green หรือ เพื่อเรา เพื่อโลก ประกอบด้วย 4 รักษ์ คือ รักษ์น้ำ รักษ์ต้นไม้ รักษ์พลังงาน รักษ์สิ่งแวดล้อม และมุ่งมั่นให้บุคลากรทุกคนในองค์กรมีส่วนร่วมในการก้าวไปสู่การเป็นองค์กรสีเขียวอย่างยั่งยืน ต่อมามีแนวคิดจากบุคลากรว่านอกจากปลูกต้นไม้ควรใช้พื้นที่บนดาดฟ้าเป็นโครงการสถานีผักด้วย เปิดรับสมัครสมาชิกผู้ที่มีความสนใจ มีใจรักในการปลูกผัก และพร้อมที่จะแบ่งปันความรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงร่วมกัน หลังจากร่วมดำเนินการที่องค์กรแล้วขยายผลไปยังครอบครัวและเพื่อนบ้าน ปัจจุบันองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆมักจะดำเนินการในลักษณะนี้ คือ เริ่มจากองค์กรของตนเอง และสนับสนุนชุมชนต่างๆ โดยเฉพาะในเขตที่อยู่ใกล้เคียงกับองค์กรของตนเอง เป็นการคืนกำไรให้สังคมไปพร้อมกับการดูแลและรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมที่อาจได้รับผลกระทบจากการดำเนินธุรกิจขององค์กร เป็นต้น

2.5) **กลุ่มอื่น ๆ** อาทิ **กลุ่มเกษตรที่เป็นคนรุ่นเก่า**ต้องการรักษาสิ่งแวดล้อมของตนเอง คือ Nong Chok Community บ้านนอกเมืองกรุง ก่อตั้งในปี 2543 ในนาม **"ชมรมแผ่นดินทองหนองจอก"** เพื่อฟื้นฟูสภาพแวดล้อมของหนองจอกให้กลับมาดีเช่นเดิม เนื่องจากพื้นที่เกษตรกรรมถูกห้อมล้อมด้วยตึกรามบ้านช่อง และมีผู้คนต่างถิ่นเข้ามาอยู่อาศัย แหล่งน้ำเริ่มเน่าเสียเพราะน้ำทิ้งจากที่อยู่อาศัย มีการใช้สารเคมีในการเกษตรมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาทั้งดินและน้ำ ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านและเกษตรกรเอง อีกกลุ่มหนึ่งเป็น**เกษตรกรรุ่นใหม่** คือ Young Smart Farmer Thailand **หรือเกษตรกรรุ่นใหม่ ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น** "Young Smart Farmer Neverdie at Thailand" ตั้งขึ้นโดย รัฐพล ศิลปอนันต์ ผู้จัดการ ฟาร์มเห็ด ศิลปอนันต์ จังหวัดนครราชสีมา ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวมเกษตรกรหนุ่มสาวยุคใหม่ ที่มีหัวใจรักในอาชีพเกษตรกรรม มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้อะไรใหม่ๆ ระหว่างกัน ไม่มีข้อจำกัดหรือความรู้เดิมๆ ที่มีอยู่ คิดค้นวิธีการหรือแนวคิดใหม่ๆ นับเป็นเครือข่ายเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงภาคการเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พร้อมสืบทอดอาชีพการเกษตรให้ก้าวหน้าสร้างความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ เป็นกำลังหลักในการผลิตอาหารที่มีคุณภาพป้อนครัวโลกในอนาคต เน้นพัฒนาเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้มีใจรักในอาชีพเกษตรกรรม สร้างเครือข่ายด้านการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ เพิ่มช่องทางด้านการตลาดตั้งเป้าเจรจาธุรกิจกับบริษัทค้าส่ง โมเดิร์นเทรด และผู้ส่งออก เป็นต้น

2.1.2 แนวคิดเกษตรยั่งยืน

ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน (Sustainable Agriculture) หรือ ระบบเกษตรกรรมทางเลือก (Alternative Agriculture) หรือ ระบบเกษตรกรรมถาวร (Permanent Agriculture หรือ Permaculture) ล้วนเป็นระบบเกษตรกรรมที่มีหลักการใหญ่ๆ คล้ายคลึงกัน มีผู้ให้คำจำกัดความและความหมายของแนวทางเกษตรกรรมทางเลือก-เกษตรกรรมยั่งยืนไว้มากมาย โดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับสมดุลของระบบนิเวศ ผลผลิต คุณภาพที่ดี และเพียงพอต่อเกษตรกรและผู้บริโภค การพึ่งพาตนเอง รวมทั้งการให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่น หลักการสำคัญที่สุดที่มีร่วมกันของเกษตรกรรมทางเลือก-เกษตรกรรมยั่งยืน คือ มีจุดมุ่งหมายเพื่อการผลิตอาหารและปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตมากกว่าผลิตเพื่อการส่งออก (เกษตรกรจึงไม่ต้องวิ่งไปตามกระแสของตลาด) มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยไม่เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม ระบบการผลิต การบริโภค

และการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมีความสมดุล อาหารที่ผลิตได้เป็นอาหารที่มีคุณภาพปลอดภัยจากสารพิษตกค้าง และเปิดโอกาสให้สมาชิกในครอบครัวสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน ทำให้ระบบเกษตรกรรมเหล่านี้ดำเนินต่อเนื่องไปได้นานที่สุด โดยไม่มีผลกระทบด้านลบต่อระบบนิเวศวิทยา และไม่เกิดปัญหาทั้งด้านสุขภาพ สังคม และเศรษฐกิจ

องค์การสหประชาชาติได้ให้ความหมายของเกษตรกรรมยั่งยืนว่า เป็นระบบเกษตรกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผสมผสานและเชื่อมโยงระหว่างดิน การเพาะปลูก และการเลี้ยงสัตว์ การเลิกหรือลดการใช้ทรัพยากรจากภายนอกระบบที่อาจเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม และ/หรือสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค ตลอดจนเน้นการใช้เทคนิคที่เป็นหรือปรับให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ ธรรมชาติของท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งมีหลักการพื้นฐาน 3 ประการคือ:

1) ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ ด้วยการพัฒนาการจัดการดินและการหมุนเวียนการปลูกพืชที่ช่วยเพิ่มผลผลิต ลดการพึ่งพาเครื่องจักรและสารเคมีเพื่อการเกษตร ทั้งปุ๋ยและสารป้องกันกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช

2) ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ด้วยการปกป้องและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และหาสิ่งทดแทนตลอดจนนำทรัพยากรธรรมชาติกลับมาเวียนใช้ใหม่ เช่น ที่ดิน (ดิน) น้ำ และสิ่งมีชีวิตในป่า หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม โครงสร้างของดิน และความหลากหลายทางชีวภาพ

3) ความยั่งยืนด้านสังคม ด้วยการใช้แรงงานที่มีอยู่ให้มากขึ้น อย่างน้อยสำหรับเทคนิคการเกษตรบางประเภท เพื่อให้เกิดความยุติธรรมและความเป็นปึกแผ่นในสังคม

หลักของการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ ความเหมาะสมระหว่างมิติทางสังคม มิติทางเศรษฐกิจ และมิติทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้ง 3 มิตินี้ ต้องได้รับการพัฒนาไปพร้อมๆ กันอย่างสอดประสาน โดยมีรายละเอียดของมิติด้านต่าง ๆ กล่าวคือ

มิติทางสังคม ประชาชนต้องมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีการศึกษาที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีความเป็นสังคมธรรมรัฐ มีความโปร่งใส ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมร่วมกับรัฐ

มิติทางเศรษฐกิจ มีระบบเศรษฐกิจที่มั่นคง ไม่พึ่งพาภายนอกมากเกินไป มีการเจริญเติบโตไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ และต้องมีการกระจายรายได้อย่างเสมอภาค

มิติทางสิ่งแวดล้อม คุณภาพของสิ่งแวดล้อมต้องอยู่ในระดับมาตรฐานหรือดีกว่ามาตรฐาน ประชาชนและรัฐใช้ทรัพยากรอย่างรู้ค่า

หากมีการพัฒนาทั้ง 3 มิติ ได้ดำเนินไปอย่างสมดุล จะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทำให้คนในยุคต่อๆไปสามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าในปัจจุบัน

รูปแบบของเกษตรยั่งยืนมีอยู่หลายลักษณะ ซึ่งในภาพรวมแล้ว ในแต่ละรูปแบบจะเป็นเกษตรยั่งยืนที่หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี ให้ความสำคัญกับระบบนิเวศ คำนึงถึงผลที่จะกระทบกับสิ่งแวดล้อม ในที่นี้ จะกล่าวถึงเกษตรในรูปแบบต่างๆ พอสังเขป ยกเว้นเกษตรอินทรีย์ ที่มีรูปแบบที่ชัดเจนในการเน้นย้ำการใช้อินทรีย์โดยไม่ใช้สารเคมี ดังนี้

เกษตรผสมผสาน (Integrated Farming System) : เป็นวิธีทำการเกษตรที่มีการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์หลายๆ ชนิดในพื้นที่เดียวกัน กิจกรรมแต่ละชนิดเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันและกันอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยอาศัยหลักการอยู่ร่วมกันระหว่างพืช สัตว์ และสิ่งแวดล้อม โดยทั่วไปการผลิตแบบนี้มักเป็นรูปแบบการเกษตรประเภททำเพื่อพอกินพอใช้ ทำโดยสมาชิกในครัวเรือน พอมีเหลือจึงขาย ซึ่งการเกษตรแบบนี้จัดว่าเป็นการเกษตรแบบดั้งเดิม ที่เกษตรกรสามารถมีชีวิตอยู่ได้อย่างพอเพียง หลักการสำคัญของการผลิตแบบนี้คือ การรักษาสมดุลของระบบนิเวศ ลดการใช้สารเคมีการเกษตรหรือใช้แนวทางเลือกอื่นในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช ซึ่งหากได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมจะเกิดประโยชน์แก่เกษตรกรทำให้มีงานทำตลอดปี มีรายได้พอเลี้ยงครอบครัวและลดปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานจากส่วนภูมิภาคเข้าสู่ส่วนกลางได้ เป็นแนวทางเดียวกับเกษตรพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของไทย ตัวอย่างของผู้ทำเกษตรที่คล้ายคลึงกับเกษตรผสมผสานคือ ลุงฉลวย แก้วคง เกษตรกรแห่งบ้านเขาใหญ่ ตำบลนาขอม อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ ผู้ทำเกษตรแนวพุทธ หรือพุทธเกษตรกรรม

วนเกษตร (Agro-forestry Farming) : เป็นนิเวศการเกษตรที่เลียนแบบธรรมชาติป่า นำเอาหลักการความยั่งยืนถาวรของระบบป่าธรรมชาติ มาเป็นแนวทางในการทำการเกษตร ให้ความสำคัญกับการปลูกไม้ยืนต้น ไม้ผล และไม้ใช้สอยต่างๆ ให้เป็นองค์ประกอบหลักของไร่นาผสมผสานกับการปลูกพืชชั้นล่างที่ไม่ต้องการแสงแดดมาก หรือได้อาศัยร่มเงา และความชื้นจากการที่มีพืชชั้นบนขึ้นปกคลุม เพื่อเป็นอาหารหรือประโยชน์อื่น และ/หรือการเลี้ยงสัตว์ ในลักษณะผสมผสานกัน จัดองค์ประกอบการผลิตทางการเกษตรให้มีความหลากหลายชนิดของพืชและสัตว์ ผู้ที่เป็นตัวอย่างการทำเกษตรแบบวนเกษตร คือ ผู้ใหญ่ วิบูลย์ เข็มเฉลิม แห่งบ้านห้วยหิน ตำบลลาดกระทิง อำเภอสนามไชยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้เปลี่ยนวิถีชีวิตจากการเกษตรแบบกระแสหลักมาสู่การเกษตรแบบ “พึ่งตนเอง”

เกษตรธรรมชาติ (Natural farming) : เป็นเกษตรกรรมที่สร้างผลผลิตโดยนำหลักการของธรรมชาติมาใช้อย่างถูกต้อง และสามารถส่งเสริมสุขภาพของมนุษย์ ตลอดจนการรักษาสภาพแวดล้อมของธรรมชาติไว้ด้วย มีหลักแนวคิดที่อาศัยกระบวนการและกลไกธรรมชาติในการทำเกษตร โดยการพยายามเข้าไปจัดการฟาร์มแต่เท่าที่จำเป็นจริงๆ โดยการจัดการฟาร์มนั้นจะเป็นจุดสำคัญและในช่วงจังหวะเวลาที่เฉพาะ ซึ่งทำให้พืชและสัตว์มีสภาพที่เป็นธรรมชาติมากที่สุด แต่ในขณะเดียวกัน ก็สามารถมีผลผลิตสำหรับเกษตรกรได้ เกษตรประเภทนี้มีมาพร้อมกับมนุษยชาติ มนุษย์หากินแบบธรรมชาติ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน จนเทคโนโลยีทางการเกษตรถูกพัฒนาและนำมาใช้ ทำให้เกษตรมีการปนเปื้อนของสารเคมีต่างๆ ในที่สุดก็ต้องหันไปเรียนรู้เกษตรกรรมธรรมชาติ โดยตัวอย่างผู้ที่เรียนรู้วิธีการทำเกษตรแบบธรรมชาติของไทย ได้แก่ พ่อคำเดื่อง ภาษี ปราชญ์ชาวบ้านจาก หมู่ 8 ตำบลหัวฝาย กิ่งอำเภอแคนดง จังหวัดบุรีรัมย์ ส่วนปรมาจารย์ชาวต่างชาติ คือ มาซาโนบุ ฟูกูโอกะ (Masanobu Fukuoka) ชาวญี่ปุ่น ใช้เวลาในการศึกษาเกษตรกรรมธรรมชาติถึง 50 ปี ได้รับรางวัลแมคไซไซ ในปี 2531 โดยใช้หลักในการทำเกษตรกรรมธรรมชาติ 4 ประการ ได้แก่ การไม่ไถพรวนดิน ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ไม่กำจัดวัชพืช และไม่ใช้สารเคมี

เกษตรประณีต (Intensive Agriculture) : เป็นเกษตรแนวใหม่ ที่เกิดจากข้อจำกัดของพื้นที่ทำเกษตรและภาวะวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศ เมื่อปี พ.ศ.2540 ทำให้โรงงานหลายที่ปิดกิจการ มีการเลิกจ้างคนงาน ซึ่งส่วนใหญ่มาจากต่างจังหวัด โดยเฉพาะภาคอีสานและภาคเหนือ หลายคนตกงาน ค่าครองชีพในเมืองค่อนข้างสูง ดังนั้นจึงต้องเดินทางกลับบ้านเกิดที่ต่างจังหวัด ทำให้ชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาหรือที่เรียกกันว่า "ปราชญ์ชาวบ้าน" รวมกลุ่มและจัดตั้งเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสานขึ้น และได้ร่วมกันศึกษารูปแบบการทำเกษตรกรรมที่ไม่ได้ยกเอาเงินเป็นตัวตั้งในระบบการผลิต แต่ยกเอา **"ความสุข"** ขึ้นมาแทนด้วยการทำเกษตรกรรมแบบผสมผสานที่พึ่งตัวเอง มีการออมน้ำ ออมสัตว์ และออมต้นไม้อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นการเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มนี้ ประกอบด้วย พ่อมหาอยู่ สุนทรชัย ปราชญ์ชาวบ้านจากจังหวัดสุรินทร์ พ่อผาย สร้อยสระ-กลาง จากจังหวัดบุรีรัมย์ พ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ พ่อคำเดื่อง ภาษี พ่อทัศน์ กระยอม และปราชญ์ชาวบ้านในภาคอีสาน รวม 18 คน โดยแนวคิดของทีมปราชญ์ชาวบ้านที่ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับ **"เกษตรประณีต"** คือการทำเกษตรแบบเข้าใจธรรมชาติ เป็นการเกษตรในพื้นที่ไม่มาก สามารถปลูกพืชในครัวเรือนไว้กินไว้ใช้อย่างครบถ้วน โดยไม่ใช้สารเคมีใดๆ ในกระบวนการปลูก หากเหลือกินก็สามารถนำมาขายได้ นอกจากนี้ยังสามารถเลี้ยงปลาหรือเลี้ยงไก่ก็ได้ และสามารถขยายได้ซึ่งเป็นการทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยไม่ใช่การลงทุนใหญ่ครั้งเดียวที่จะมีความเสี่ยงมากกว่า มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2558) ซึ่งอาจสรุปได้ว่า เกษตรประณีต หมายถึง การเกษตรที่ปลูกด้วยฝีมือ มีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค มีความมั่นคงต่อผู้ผลิต เป็นสวนอาหารของครอบครัวที่อุดมสมบูรณ์และมีคุณภาพ

2.1.3 แนวคิดเกษตรอินทรีย์

เกษตรอินทรีย์ (Organic Farming) เป็นการทำเกษตรที่มีการบริหารจัดการผลผลิตทางการเกษตรแบบองค์รวม ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศการเกษตร อาทิ การฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน การรักษาแหล่งน้ำให้สะอาด และการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพของฟาร์ม ปฏิเสธการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมี เนื่องจากสารเคมีการเกษตรเหล่านี้มีผลกระทบต่อกลไกและกระบวนการของระบบนิเวศ เน้นการใช้อินทรีย์วัตถุ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด และ ปุ๋ยชีวภาพในการปรับปรุงบำรุงให้มีความอุดมสมบูรณ์ ให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลของวงจรของธาตุอาหาร การประหยัดพลังงาน และยังให้ความสำคัญกับเกษตรกรผู้ผลิตและชุมชนท้องถิ่น มุ่งหวังที่จะสร้างความมั่นคงในการทำการเกษตรสำหรับเกษตรกร ตลอดจนอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีชีวิตของชุมชนเกษตรกรรม แต่ในขณะเดียวกัน เกษตรอินทรีย์ก็ไม่ได้ปฏิเสธการผลิตเพื่อการค้า เพราะตระหนักว่าครอบครัวเกษตรกรส่วนใหญ่จำเป็นต้องพึ่งพาการจำหน่ายผลผลิตเพื่อเป็นรายได้ในการดำรงชีพ ตัวอย่างปราชญ์ชาวบ้านที่ประสบความสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์ คือ ลุงทองเหมาะ แจ่มแจ้ง ชาวบ้าน ตำบลวังหว้า อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ที่หันหลังให้การทำเกษตรในรูปแบบของการใช้สารเคมี ที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของตนเอง หันมาทำนาข้าวอินทรีย์ ใช้จุลินทรีย์และสารชีวภาพทดแทน ขณะเดียวกันก็คิดค้นหาวิธีการทำ

นาให้ได้ผลผลิตมากขึ้น รวมทั้งพยายามที่จะคิดค้นดัดแปลงเครื่องจักร เครื่องมือการเกษตรให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่

สหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movement – IFOAM) ซึ่งเป็นเครือข่ายขององค์กรด้านเกษตรอินทรีย์ระหว่างประเทศ ได้ให้ความหมายของเกษตรอินทรีย์ไว้ว่า

> "Organic agriculture is a production system that sustains the health of soils, ecosystems and people. It relies on ecological processes, biodiversity and cycles adapted to local conditions, rather than the use of inputs with adverse effects. Organic agriculture combines tradition, innovation and science to benefit the shared environment and promote fair relationships and a good quality of life for all involved."

นั่นคือ "เกษตรอินทรีย์ เป็นระบบการผลิตที่ให้ความสำคัญกับความยั่งยืนของสุขภาพดิน ระบบนิเวศ และผู้คน เกษตรอินทรีย์พึ่งพาอาศัยกระบวนการทางนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพ และวงจรธรรมชาติ ที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่ แทนที่จะใช้ปัจจัยการผลิตที่มีผลกระทบทางลบ เกษตรอินทรีย์ผสมผสานองค์ความรู้พื้นบ้าน นวัตกรรม และความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่เป็นธรรม และคุณภาพชีวิตที่ดีของทุกผู้คนและสิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง"

เช่นเดียวกันกับที่ สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) ได้ให้ความหมายว่า "เกษตรอินทรีย์คือ ระบบการจัดการการผลิตด้านการเกษตรแบบองค์รวม ที่เกื้อหนุนต่อระบบนิเวศ รวมถึงความหลากหลายทางชีวภาพ วงจรชีวภาพ โดยเน้นการใช้วัสดุธรรมชาติ หลีกเลี่ยงการใช้วัตถุดิบจากการสังเคราะห์ และไม่ใช้พืช สัตว์หรือจุลินทรีย์ ที่ได้มาจากเทคนิคการดัดแปลงพันธุกรรมหรือพันธุวิศวกรรม มีการจัดการกับผลิตภัณฑ์ โดยเน้นการแปรรูปด้วยความระมัดระวัง เพื่อรักษาสภาพการเป็นเกษตรอินทรีย์ และคุณภาพที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ในทุกขั้นตอน"

เกษตรอินทรีย์ มีหลักการสำคัญ 4 ข้อ คือ สุขภาพ นิเวศวิทยา ความเป็นธรรม และการดูแลเอาใจใส่ (health, ecology, fairness and care)

1) **มิติด้านสุขภาพ** เกษตรอินทรีย์ควรต้องส่งเสริมและสร้างความยั่งยืนให้กับสุขภาพอย่างเป็นองค์รวมของดิน พืช สัตว์ มนุษย์ และโลก สุขภาวะของสิ่งมีชีวิตแต่ละปัจเจกและของชุมชน เป็นหนึ่งเดียวกันกับสุขภาวะของระบบนิเวศ การที่ผืนดินมีความอุดมสมบูรณ์จะทำให้พืชพรรณต่างๆ แข็งแรง มีสุขภาวะที่ดี ส่งผลต่อสัตว์เลี้ยงและมนุษย์ที่อาศัยพืชพรรณเหล่านั้นเป็นอาหาร นอกจากนี้การมีสุขภาวะที่ดีไม่ใช่การปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ แต่รวมถึงภาวะแห่งความเป็นอยู่ที่ดีของกายภาพ จิตใจ สังคม และสภาพแวดล้อมโดยรวม ความแข็งแรง ภูมิต้านทาน และความสามารถในการฟื้นตัวเองจากความเสื่อมถอย

2) **มิติด้านนิเวศวิทยา** เกษตรอินทรีย์ควรจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของระบบนิเวศและวัฏจักรแห่งธรรมชาติ การผลิตการเกษตรจะต้องสอดคล้องกับวิถีแห่งธรรมชาติ และช่วยทำให้ระบบและวัฏจักรธรรมชาติเพิ่มพูนและยั่งยืนมากขึ้น ดังนั้น การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์น้ำ หรือแม้แต่การเก็บ

เกี่ยวผลผลิต จะต้องใส่ใจกับระบบนิเวศที่รองรับ และศึกษาความสอดคล้องกับวัฐจักรและสมดุลทางธรรมชาติ และต้องคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น รวมถึงการจัดการปัจจัยการผลิตและพลังงานที่มีประสิทธิภาพ เน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้มีความยั่งยืน

3) **มิติด้านความเป็นธรรม** เกษตรอินทรีย์ควรจะตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ที่มีความเป็นธรรม ความเท่าเทียม การเคารพ ความยุติธรรม และการมีส่วนในการปกป้องโลกที่เราอาศัยอยู่ ทั้งในระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง และระหว่างมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ทุกชีวิตควรได้รับโอกาสในการมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีส่วนช่วยในการรักษาอธิปไตยทางอาหาร และช่วยแก้ไขปัญหาความยากจน

4) **มิติด้านการดูแลเอาใจใส่** การบริหารจัดการเกษตรอินทรีย์ควรจะต้องดำเนินการอย่างระมัดระวังและรับผิดชอบ เพื่อปกป้องสุขภาพและความเป็นอยู่ของผู้คนทั้งในปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งพิทักษ์ปกป้องสภาพแวดล้อมโดยรวมด้วย

จะเห็นได้ว่า หลักการทั้ง 4 นี้ เน้นการดำเนินการอย่างระมัดระวังและรับผิดชอบเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการ การพัฒนา และการคัดเลือกเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ในเกษตรอินทรีย์ *ความรู้ทางวิทยาศาสตร์*เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อสร้างหลักประกันความมั่นใจว่า เกษตรอินทรีย์นั้นปลอดภัยและเหมาะกับสิ่งแวดล้อม แต่อย่างไรก็ตาม ความรู้ทางวิทยาศาสตร์แต่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ *ประสบการณ์จากการปฏิบัติ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะสมถ่ายทอดกันมา*ก็มีบทบาทในการแก้ปัญหาต่างๆ ได้เช่นกัน เกษตรกรและผู้ประกอบการควรมีการประเมินความเสี่ยง และเตรียมการป้องกันจากนำเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้ และควรปฏิเสธเทคโนโลยีที่มีความแปรปรวนมาก เช่น เทคโนโลยีพันธุวิศวกรรม การตัดสินใจเลือกเทคโนโลยีต่างๆ จะต้องพิจารณาถึงความจำเป็นและระบบคุณค่าของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้ที่อาจได้รับผลกระทบ และจะต้องมีการปรึกษาหารืออย่างโปร่งใสและมีส่วนร่วม ศูนย์พัฒนาเกษตรอินทรีย์ สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมาธิรา (2558)

2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสรรและออกแบบพื้นที่เมือง

การจัดสรรและออกแบบพื้นที่เมืองในรูปของการวางผังเมืองของเมืองต่างๆ จะมีพื้นที่สีเขียวเป็นองค์ประกอบเสมอ ในที่นี้จะกล่าวถึงการออกแบบพื้นที่กรุงเทพมหานคร จากแผนพัฒนากรุงเทพมหานครระยะ 12 ปี (2552-2563) หรือ Bangkok 2020 วางวิสัยทัศน์ให้กรุงเทพมหานครเป็น "เมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน" หรือ "Sustainable Metropolis" ได้ให้คำจำกัดความของพื้นที่สีเขียวว่าหมายถึง พื้นที่ใดๆภายในเมืองที่มีการใช้ประโยชน์ ด้วยจิตสำนึกถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ที่มีต่อคุณค่าของชีวิตของคนเมืองในระยะยาว และอาจมีความหมายในเชิงบรรยากาศผ่อนคลายและพักผ่อน โดยยุทธศาสตร์ที่ 3 กำหนดให้กรุงเทพมหานครเป็นมหานครแห่งสิ่งแวดล้อม (Striving for green Bangkok) แต่เน้นในภาพกว้างที่การปรับภูมิทัศน์ของสำนักงาน อาคารต่างๆ รวมถึงถนนและพื้นที่อื่นๆ ยังไม่มีเป้าหมายที่เกษตรในเมืองที่ชัดเจน ในขณะเดียวกัน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยจำแนกพื้นที่สีเขียวออกเป็น 4 ส่วน คู่มือการคัดเลือกพรรณไม้สำหรับพื้นที่สีเขียว (2552)

1) พื้นที่สีเขียวเพื่อการบริการสาธารณะ

2) พื้นที่สีเขียวเพื่ออรรถประโยชน์

3) พื้นที่สีเขียวบริเวณเส้นทางสัญจร

4) พื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจชุมชน

แผนพัฒนากรุงเทพมหานครระยะ 20 ปี (2556-2575) มีเป้าหมายคือ ในอีก 20 ปีข้างหน้า กรุงเทพมหานครจะก้าวเข้าสู่ "มหานครแห่งเอเชีย" ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 6 ยุทธศาสตร์ย่อยที่ 6.1 ได้กล่าวถึง ศูนย์กลางด้านการเกษตร อุตสาหกรรม และบริการสีเขียว และมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมสร้างกรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่สีเขียว โดยการเชิญชวนให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสวนสาธารณะหลักของกรุงเทพมหานครอย่างต่อเนื่องตลอดปี และมีประเด็นที่เกี่ยวข้องในบางกิจกรรมที่ระบุไว้ เช่น กิจกรรม "จัดสวนในบ้าน" ด้วยดอกไม้ ผักสวนครัว พืชสมุนไพร และไม้ใหญ่ และกิจกรรมรณรงค์การปลูกต้นไม้เพิ่มพื้นที่สีเขียวในบริเวณบ้าน

การใช้ประโยชน์ที่ดินตามแผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินจำแนกประเภทไว้ 13 ประเภท ผังเมืองกรุงเทพมหานคร (2560) ดังนี้

1) ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย (สีเหลือง)
2) ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง (สีส้ม)
3) ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก (สีน้ำตาล)
4) ที่ดินประเภทพาณิชกรรม (สีแดง)
5) ที่ดินประเภทอุตสาหกรรม (สีม่วง)
6) ที่ดินประเภทคลังสินค้า (สีเม็ดมะปราง)
7) ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมเฉพาะกิจ (สีม่วงอ่อน)
8) ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม (สีเขียว)
9) ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา (สีเขียวมะกอก)
10) ที่ดินประเภทอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม (สีขามีกรอบและเส้นทแยงสีเขียว)
11) ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย (สีน้ำตาลอ่อน)
12) ทีดินประเภทสถาบันศาสนา (สีเทาอ่อน)
13) ที่ดินประเภทสถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ (สีน้ำเงิน)

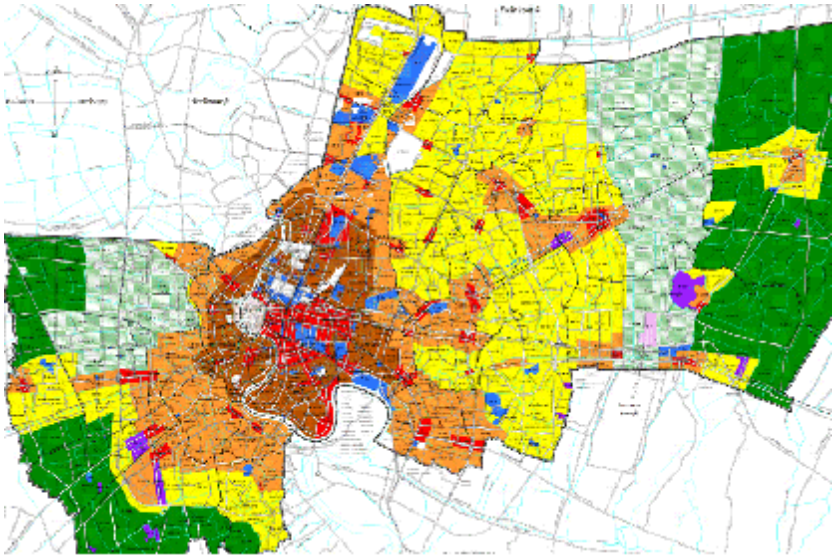

ภาพที่ 2-1 ผังเมืองกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2557
ที่มา : ผังเมืองกรุงเทพมหานคร (2560)

สำหรับสัดส่วนพื้นที่สีเขียวในเมืองตามมาตรฐานของ WHO กำหนดเกณฑ์พื้นที่สีเขียวที่ 9 ตารางเมตรต่อประชากร 1 คน ประเทศสิงคโปร์มีสัดส่วนพื้นที่สวนสาธารณะ 10.90 ตารางเมตรต่อคน ในขณะที่กรุงเทพมหานครมีสัดส่วนพื้นที่สวนสาธารณะเพียง 2.24 ตารางเมตรต่อคน สำนักงานสวนสาธารณะ สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร (2546) อ้างอิงใน วิมลสิทธิ์ หรยางกูร (2554) และนับแต่ปี 2550-ปัจจุบัน กรุงเทพมหานครมีพื้นที่สีเขียวเพิ่มขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2557 มีพื้นที่สีเขียว 5.44 ตารางเมตรต่อคน (ดังภาพที่ 2-1) ทั้งนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการส่งเสริมการเพิ่มปริมาณพื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานครอย่างต่อเนื่อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นทางเลือกสุขภาพและการพักผ่อนหย่อนใจของประชาชน ส่งผลให้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555-2559 กรุงเทพมหานครมีสัดส่วนพื้นที่สีเขียวต่อประชากร 1 คน มีแนวโน้มสูงขึ้น (ดังภาพที่ 2-2) ทำให้ในปี พ.ศ. 2559 มีพื้นที่สีเขียว 6.14 ตารางเมตรต่อคน (ฐานข้อมูลเพื่อการรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ข้อมูลตัวชี้วัด "พื้นที่สีเขียวและสัดส่วนพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง")

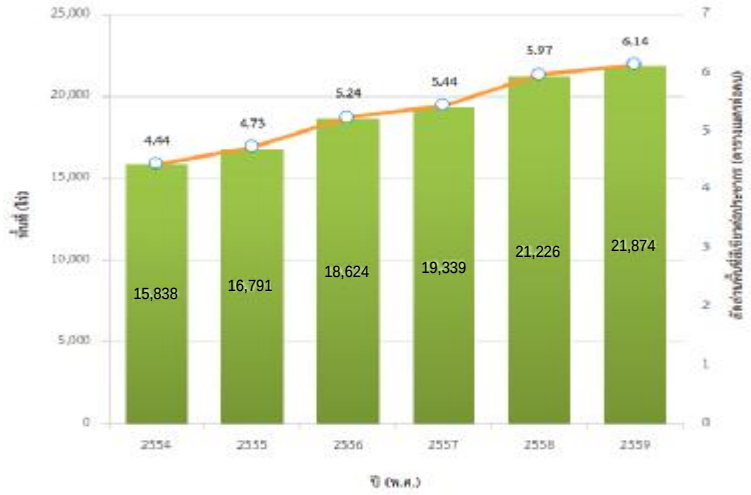

ภาพที่ 2-2 กราฟแสดงพื้นที่สีเขียวและสัดส่วนพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง พ.ศ. 2554-2559
ที่มา : ข้อมูลจากกรุงเทพมหานคร (2560)

ปัจจุบันจะมีองค์กรผู้บริจาคระหว่างประเทศและ NGOs จำนวนมาก ที่รับเอาแนวคิดการเกษตรในเมืองมาส่งเสริมในประเทศกำลังพัฒนา โดยร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น ส่งเสริมให้คนยากจนเริ่มทำเกษตรในเมือง เพราะเขาจะเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการนี้มากที่สุด อาทิเช่น สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (Thailand Environment Institute : TEI) ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมชั้นนำของไทย ได้ริเริ่มโครงการสีเขียว โดยความร่วมมือจากศูนย์พัฒนาเมืองยั่งยืนระหว่างประเทศของแคนาดา (International Centre for Sustainable Cities : ICSC) และได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาระหว่างประเทศของแคนาดา (Canadian International Development Agency : CIDA) และได้เลือกเขตบางกอกน้อยและเขตบางกะปิให้เข้าร่วมโครงการดังกล่าว ผลที่ได้เป็นที่น่าพอใจ การส่งเสริมการเกษตรในเมืองกับแก้ปัญหาการขาดแคลนอาหาร (2560)

นอกจากนี้ กรุงเทพมหานครยังมียุทธศาสตร์สำนักงานเกษตรกรุงเทพมหานคร (Strategy) 6 ด้าน สำนักงานพื้นที่เกษตร กรุงเทพมหานคร (2560) ดังนี้

1) ส่งเสริมการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2) ส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานสถาบันเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน
3) เพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร
4) ส่งเสริมการเกษตรชุมชนเมือง
5) เพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการทางการเกษตร
6) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการองค์กร

การส่งเสริมการเกษตรในเมืองนับเป็นพื้นฐานสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน ในขณะเดียวกันอาจช่วยแก้ปัญหาในเมืองอีกหลายอย่าง เช่น ความมั่นคงด้านอาหาร การปรับตัวเข้ากับภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง การป้องกันความเสี่ยงจากการเกิดอุทกภัย การลดความยากจน และการส่งเสริมสุขภาพของคนในเมือง

สำหรับการออกแบบพื้นที่เกษตรในเมืองนั้น สิ่งที่ควรทำและควรคำนึงถึง โครงการสวนผักคนเมือง (2560) มีดังนี้

1) **สำรวจพื้นที่ชุมชนของตนเอง** ว่าพื้นที่นั้นเป็นพื้นที่ส่วนตัว กึ่งส่วนตัว หรือเป็นพื้นที่สาธารณะ เป็นพื้นที่มุม รอบรั้ว หรือริมทางเดิน เพื่อการออกแบบสวนและกิจกรรมที่สอดคล้องกับลักษณะพื้นที่ หากเป็นพื้นที่สาธารณะก็ต้องคำนึงถึงกิจกรรมส่วนรวมมากขึ้น

2) **มองหาแหล่งน้ำที่จะนำมาใช้** เช่น บ่อน้ำหรือก๊อกน้ำที่อยู่ใกล้ หากมีบ่อน้ำดูว่าสามารถรองรับน้ำฝนและใช้รดน้ำผักในสวนได้ทั้งปีหรือไม่

3) **ดูขนาดพื้นที่และรูปร่างของพื้นที่** เพื่อช่วยในการออกแบบและเลือกรูปแบบ รวมถึงชนิดผักให้เหมาะสม เช่น หากพื้นที่น้อยก็พิจารณาออกแบบสวนผักแนวตั้ง เพื่อให้ได้ผลผลิตผักมากขึ้น

4) **ดูลักษณะของพื้นที่ดินที่จะปลูก** ดูลักษณะของดินว่าเป็นดินทราย ดินร่วน ดินเหนียว หรือดินเสียไม่สามารถปลูกผักได้ พื้นที่แฉะหรือแห้ง หรือพื้นปูน จะได้ออกแบบการปลูกพืชได้อย่างเหมาะสมและหาวิธีปรับปรุงดินได้อย่างถูกต้อง

5) **ดูทิศทางของแสงแดด** ระยะเวลาที่ได้แดด เพื่อจะได้เลือกชนิดของผักที่ปลูกได้เหมาะสม เช่นผักกินผลควรปลูกในพื้นที่ที่ได้แดดเต็มวัน ผักที่ไม่ชอบแดด เช่น ผักสลัด ควรปลูกในที่ร่มหรือในช่วงที่ไม่ร้อนจัด เป็นต้น

6) **พิจารณาโครงสร้างที่สามารถใช้เป็นองค์ประกอบในการทำสวนผักได้** เช่น มีกำแพง มีรั้ว มีค้าง หากไม่มีอาจต้องออกแบบโครงสร้างที่เหมาะสมกับพื้นที่ เช่น ซุ้มผักเลื้อยต่างๆ บางซุ้มอาจตกแต่งเป็นที่นั่งเล่นได้

7) **คำนึงถึงการเข้าออก** และการเดินรอบๆพื้นที่สวนผัก หากเป็นพื้นที่สาธารณะอาจต้องคำนึงถึงทางคนเดินและทางรถด้วย

8) **เลือกภาชนะปลูก**ใหญ่บ้าง เล็กบ้าง ให้เหมาะสมกับข้อจำกัดของพื้นที่และผักที่ปลูก

9) **ออกแบบการปลูก** ไม่ให้พืชบังเงากันเอง เช่น ผักต้นสูง ไม่ควรจะบังแดดผักต้นเตี้ย แต่หากผักชนิดไหนต้องการร่มเงาก็ต้องเลือกปลูกใกล้ต้นไม้สูง ที่สำคัญควรเลือกปลูกผักที่หลากหลายและหมุนเวียนด้วย

10) **ใช้บางส่วนของบ้านเป็นแปลงผัก** หากไม่มีพื้นที่จริงๆ ส่วนประกอบของบ้านอาจเป็นที่ปลูกผักได้ เช่น หลังคา กำแพง หน้าต่าง เป็นต้น

หากมีการออกแบบพื้นที่สวนเกษตรได้ดี มีแหล่งน้ำเพียงพอ ออกแบบสวนอย่างสร้างสรรค์เหมาะสมกับพื้นที่ อาจทำให้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น ชุมชนก็จะมีพืชผักไว้รับประทานหลากหลาย ไม่จำเจ สามารถแบ่งปันกันอย่างทั่วถึง และหากมีที่มากพออาจมีผลผลิตที่เหลือสำหรับขายเป็นรายได้เข้าชุมชน เพื่อต่อยอดการทำสวนผักต่อไปได้

2.1.5 แนวคิดเกี่ยวกับระบบตลาดเพื่อรองรับสินค้าเกษตรในเมือง CSA

ระบบตลาดเพื่อรองรับสินค้าเกษตรในเมือง ในแถบอเมริกาเหนือใช้คำว่า "Community Support Agriculture" หรือ CSA ในขณะที่ญี่ปุ่นเรียกระบบนี้ว่า "teikei" เป็นความพยายามที่จะร่วมมือกันของทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ที่จับมือกันเพื่อผลิตอาหารที่ดี ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ที่ดีและมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยสรุปจากประสบการณ์ของ ระวีวรรณ ศรีทอง ประสบการณ์ CSA ในประเทศไทย โครงการผักประสานใจ ผู้ผลิต เพื่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม เครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภค (2560) มาพอสังเขป ดังนี้

1) **ประวัติการนำระบบ CSA มาใช้ในเมืองไทย**

- ปี พ.ศ. 2542 สวนดวงตะวัน ของนายดิสทัส โรจนลักษณ์ เป็นผู้จัดการฟาร์ม ได้รับเอาแนวคิดระบบตลาดแบบ CSA มาจากอเมริกาและญี่ปุ่น โดยมีหน่วยงานอาสาสมัครญี่ปุ่น (JVC) เข้ามาร่วมก่อตั้ง และพัฒนาระบบนี้เป็นครั้งแรกอย่างเต็มรูปแบบ โดยมีแนวคิดคือ

  - ผู้ผลิตกับผู้บริโภคร่วมมือกัน
  - ระบบเกษตรกรรมเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
  - ผู้บริโภคเป็นผู้ลงทุนด้านตัวเงิน
  - ผู้ผลิต หรือเกษตรกรเป็นเจ้าของที่ดินและปัจจัยการผลิต

ทั้งนี้เกษตรกรต้องคำนวณต้นทุนและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ รวมถึงเงินยังชีพตลอดฤดูกาลผลิต ให้ออกมาเป็นเงินที่สามารถเฉลี่ยได้ว่า ผู้บริโภคจะร่วมลงทุนเป็นจำนวนเงินเท่าไหร่ เมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิตที่ได้มาทั้งหมดก็นำมาแบ่งปันกัน ไม่ว่าจะเป็นผัก หรือผลไม้ที่มีอยู่ในฟาร์ม

- ปี พ.ศ. 2544 หน่วยอาสาสมัครแคนาดา มีแนวคิดที่จะพัฒนารูปแบบเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย ที่ส่วนใหญ่เป็นสังคมเกษตรกรรม โดยนำระบบ CSA มาใช้ ในการจัดทำโครงการพัฒนาระบบ CSA ในสังคมไทยขึ้น โดยรับอาสาสมัครที่เป็นคนไทยมารับผิดชอบโครงการ "โครงการผักประสานใจ ผู้ผลิต เพื่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพราะเห็นว่าปัจจุบันมีเกษตรกรรายย่อยที่ปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตมาเป็นเกษตรอินทรีย์และอยู่ได้ด้วยระบบเศรษฐกิจพอเพียง กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่างๆ เป็นการเปิดช่องทางให้ผู้บริโภคได้เข้าถึงอาหารที่ดี และมีส่วนสนับสนุน

กลุ่มผู้ผลิตที่เป็นเกษตรกรรายย่อย ก่อให้เกิดความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาทางด้านการเกษตรและสิ่งแวดล้อม

● ปี พ.ศ. 2546 นางระวีวรรณ ศรีทอง อดีตอาสาสมัครแคนาดา นำประสบการณ์ที่เคยทำงานด้านการส่งเสริมการตลาดให้กับชมรมผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์สุพรรณบุรี ซึ่งผลิตพืชผักอินทรีย์จำหน่ายเป็นหลักมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 โดยทำการตลาดในหลากหลายรูปแบบ และเริ่มนำแนวความคิด CSA มาทดลองทำภายใต้ชื่อ "โครงการผักประสานใจผู้ผลิตเพื่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม" เพื่อหารูปแบบการจำหน่ายผลผลิตเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้ผลิต โดยเริ่มต้นจากฟาร์มของตนเอง โดยความร่วมมือกับผู้บริโภคที่มีความสนใจเรื่องสุขภาพและสิ่งแวดล้อมจากสมาชิก 10 ราย ในปีแรก 20 รายในปีที่ 2 ในขณะที่สวนดวงตะวันปิดตัวลงจึงมีสมาชิกบางส่วนโอนมาเป็นสมาชิกกับโครงการนี้ต่อ

● ปี พ.ศ. 2548 นางระวีวรรณ ได้ถ่ายโอนสมาชิกโครงการผักประสานใจฯ ให้กับเกษตรอินทรีย์ดำเนินการต่อ เพราะจากประสบการณ์ที่ทดลองทำมา 2 ปี ทำให้มองเห็นว่า ระบบ CSA สามารถช่วยเหลือ และสนับสนุนให้กับเกษตรกรยังคงดำรงวิถีชีวิตอยู่ในภาคเกษตรกรรมได้อย่างแท้จริง

2) หลักการและแนวคิดของตลาดระบบ CSA

การทำโครงการผักประสานใจฯ ได้ยึดหลักแนวคิดและหลักการไม่แตกต่างไปจากระบบ CSA ที่ทำกันในต่างประเทศ หลักการที่สำคัญ คือ

(1) **แก้ไขปัญหาเรื่องความมั่นคงด้านอาหาร** โดยเน้นที่ระบบเศรษฐกิจอาหารท้องถิ่นเป็นปัจจัยหลัก ที่เน้นให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคหันมาให้ความสนใจต่อปัญหาของตนเอง โดยเฉพาะเรื่องอาหารที่ตนบริโภค เชื่อมโยงไปถึงชุมชน คน และสิ่งแวดล้อม ไปจนถึงลดปริมาณขยะและลดการใช้พลังงาน

(2) **การมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อภาระความเสี่ยงภัยที่เกิดขึ้นจากการผลิตของผู้บริโภค** โดยผู้บริโภคต้องยอมรับสภาพผลผลิตที่ได้ เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นในกระบวนการผลิตจากภัยธรรมชาติ

(3) **การนำผู้บริโภคเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งที่ร่วมเรียนรู้วิถีแห่งเกษตรกรรม** โดยทั้งผู้บริโภคและเกษตรกรต่างเรียนรู้ทำความเข้าใจปัญหาของกันและกัน โดยการจ่ายเงินลงทุนล่วงหน้าให้แก่เกษตรกรผู้เป็นเจ้าของที่ดินและปัจจัยการผลิตต่าง ๆ แต่ผลผลิตที่ได้ทั้งผู้บริโภคและเกษตรกรเป็นเจ้าของร่วมกัน

(4) **ผู้ผลิตและผู้บริโภคต่างมีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกัน** เช่น การประชุมพบปะ พูดคุยกัน เปิดโอกาสให้ผู้บริโภคลงมาเยี่ยมที่ฟาร์มเพื่อสร้างความสัมพันธ์ และมีความเข้าใจอันดีต่อกันบนพื้นฐานของอำนาจที่สมดุลกัน

(5) **การแบ่งรับภาระค่าใช้จ่าย** ในการขนส่งร่วมกัน และรับภาระค่าขนส่งส่วนเกินเองของสมาชิก

3) รูปแบบและการจัดการตามระบบ CSA

ด้วยข้อจำกัดของเกษตรกรรายย่อย ที่อ่านหนังสือไม่ออก เขียนหนังสือไม่ค่อยได้ จึงต้องอาศัยระบบพี่เลี้ยงคอยช่วยเหลือ ดังนั้น ในช่วงเบื้องต้นทางโครงการฯจึงรับทำหน้าที่ในด้านเอกสาร

การจดบันทึกข้อมูลต่างๆ การควบคุมปริมาณการวางแผนการผลิต การควบคุมดูแลคุณภาพ การจัดส่ง ตลอดจนการประสานงานกับกลุ่มผู้บริโภคที่เป็นสมาชิก ต่อมาเมื่อกลุ่มเริ่มทำการผลิตมาได้สักระยะหนึ่ง ก็เริ่มมีการพัฒนา และเรียนรู้ ที่จะบริหารจัดการเอง เท่าที่จะสามารถทำได้ อาทิเช่น การจดบันทึกปริมาณผักที่เกษตรกรแต่ละรายผลิต และนำมาส่งให้กลุ่ม การประชุมวางแผนการผลิต การจดบันทึกรายรับ-จ่าย ของกลุ่ม การทำบัญชีรับ-ส่งผักของกลุ่ม การทำข้อมูลบันทึกการส่งผักให้สมาชิกในแต่ละสัปดาห์ เป็นต้น

นอกจากนี้ กลุ่มสามารถสร้างระบบโดยการหักเงินรายได้ เป็นเงินออม ฝากไว้ที่กลุ่มเพื่อไว้สำหรับใช้หนี้ และเป็นเงินทุนสำรองให้กับครอบครัว โดยทางโครงการจะจัดทำเป็นบัญชีรายรับให้กับเกษตรกรแต่ละราย และสรุปเป็นรายเดือน และแจ้งให้แก่เกษตรกรได้รับทราบ

2.1.6 แนวคิดของการพัฒนาสวนเกษตรพูนทรัพย์

สวนเกษตรพูนทรัพย์มีวัตถุประสงค์เริ่มแรกคือต้องการฟื้นฟูดินสวนเกษตรเดิมที่เสียจากภาวะน้ำท่วมเมื่อปี พ.ศ. 2554 ต้องการทำสวนผักไว้รับประทานกันในชุมชน และสิ่งสำคัญคือต้องการใช้สวนเกษตรเชื่อมโยงความสัมพันธ์อันดีของคนในชุมชน โดยมีแนวทางการพัฒนา 2 ทาง คือ หากสามารถฟื้นฟูสภาพดินสวนเกษตรให้สามารถเพาะปลูกได้ ชุมชนก็จะดำเนินการปรับปรุงดินเดิม แต่หากสภาพของดินไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก และต้องใช้เวลานานกว่า 1 ปี ชุมชนต้องหาดินใหม่หรือทำดินสำหรับเพาะปลูก เพื่อการทำสวนเกษตร ไปพร้อมกับการหาวิธีการฟื้นฟูดินในสวนเกษตร ทั้งนี้พืชผักที่จะปลูก เน้นที่ชุมชนต้องการบริโภคเป็นหลัก อาจมีบ้างที่มุ่งสู่การขายเพื่อนำเงินมาต่อยอดทุนการปลูกในรอบต่อๆไป นอกจากนี้ ชุมชนยังมีแผนที่จะฟื้นฟูความสัมพันธ์อันดีของคนในชุมชนที่เริ่มจะจางหายไปจากชุมชน เมื่อชุมชนเริ่มฟื้นฟูดิน ทำสวนเกษตรชุมชนได้ มีการฟื้นฟูความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน จะทำให้ชุมชนมุ่งสู่การพัฒนาสวนเกษตรเพื่อการใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ดังนี้

1) **ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง** : กระแสการทำเกษตรพอเพียงตามแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 นอกจากจะเป็นเกษตรแบบพอมีพอกิน ไม่ใช้สารเคมีในกระบวนการแล้ว การได้น้อมนำเอาแนวทางของรัชกาลที่ 9 มาปฏิบัติจะเป็นสิ่งที่ชาวบ้านรู้สึกภูมิใจและมั่นใจว่าทำได้ และพร้อมที่จะเผยแพร่หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ดังนั้น ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียงจึงเป็นสิ่งหนึ่งที่จะเป็นไปได้ในอนาคต หากสวนเกษตรพูนทรัพย์สามารถทำได้สมบูรณ์ ก็จะมีชาวบ้านหรือหน่วยงานที่อื่นมาดูงาน หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเฉพาะผู้ที่สนใจการทำเกษตรในเมือง การเป็นศูนย์เรียนรู้จะทำให้ชาวบ้านสามารถขายผลผลิตทางการเกษตรและสินค้าเกษตรแปรรูปหากมีมากพอเกินความต้องการของชุมชน ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีรายได้จากการขาย

2) **วิสาหกิจชุมชน** (community enterprise) : เกิดขึ้นจากการนำเอาแนวทางเศรษฐกิจชุมชนหรือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เป็นกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่นๆ ที่ดำเนินการ โดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันมีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัวชุมชนและระหว่างชุมชน สรุปแล้ว วิสาหกิจชุมชน คือ การประกอบการเพื่อการจัดการ “ทุนของชุมชน” อย่างสร้างสรรค์เพื่อการ

พึ่งตนเอง ซึ่งในที่นี้ ทุนของชุมชน ไม่ได้หมายถึงเงินเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคมด้วย สำนักงานเลขานุการ คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2560) โดยวิสาหกิจชุมชนมีลักษณะดังนี้

(1) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ ทั้งนี้คนนอกอาจมีส่วนร่วม ร่วมมือ และให้ความช่วยเหลือ แต่ไม่ใช่หุ้นใหญ่ละไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ

(2) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน โดยใช้วัตถุดิบ ทรัพยากร ทุน แรงงานในชุมชนเป็นหลัก อาจนำวัตถุดิบจากภายนอกได้บ้าง

(3) ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนซึ่งพอมีความรู้และภูมิปัญญาอยู่บ้างแล้ว หากมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมเกิดมีความเชื่อมั่นในตนเองก็จะริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ โดยไม่เลียนแบบหรือแสวงหาสูตรสำเร็จ

(4) มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานภูมิปัญญาสากล โดยประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาสากลหรือจากที่อื่นๆ ให้มีความทันสมัย เหมาะกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน

(5) มีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นระบบ ไม่ใช่กิจกรรมเดี่ยวหรือปลูกพืชชนิดเดียว แต่ทำหลากหลายกิจกรรม เช่น ปลูกพืชแบบวนเกษตร ทำเกษตรแบบผสมผสาน เชื่อมโยงกิจกรรมให้มีการเกื้อกูลกัน

(6) มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจหลัก หากไม่มีการเรียนรู้จะมีแต่การเลียนแบบ ไม่มีความคิดสร้างสรรค์ วิสาหกิจต้องพัฒนาบนพื้นฐานความรู้ไม่ใช่บนพื้นฐานความอยาก

(7) มีการพึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมาย โดยมีเป้าหมายที่ครอบครัวและชุมชนอยู่ได้และให้รอดก่อนถึงจะคิดหวังกำไร พัฒนาครอบครัวและชุมชนให้มั่นคงและจะนำไปสู่การพัฒนาธุรกิจที่ยั่งยืนได้

ปัจจุบันกฎหมายกำหนดให้มีการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนอย่างครบวงจร ดังนั้น ในอนาคตจะสามารถส่งเสริมให้ชุมชนพูนทรัพย์พัฒนาวิสาหกิจชุมชนในระดับปฐมภูมิได้ กล่าวคือ ส่งเสริมการจัดตั้ง การให้ความรู้ การศึกษาวิจัย ในการนำทุนชุมชนมาใช้ให้เหมาะสม การร่วมมือกันในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ เป็นวิสาหกิจชุมชนประเภทพื้นฐาน เป็นการผลิตเพื่อการใช้หรือบริโภคในชุมชนเป็นหลัก อยู่ในขีดความสามารถของชาวบ้านจะทำได้ เป็นของที่ชาวบ้านทั่วไปต้องกินต้องใช้ประจำวัน อาจส่งเสริมให้เป็นวิสาหกิจระดับครอบครัว คือ วิสาหกิจแบบพึ่งตนเอง เป็นการประกอบกิจกรรมเพื่อกินใช้ในครอบครัว เพื่อทดแทนการพึ่งพาจากภายนอก พร้อมทั้งพัฒนาเป็นวิสาหกิจระดับชุมชนและเครือข่าย คือ วิสาหกิจชุมชนแบบพอเพียง เป็นการประกอบกิจการโดยกลุ่ม เพื่อตอบสนองการอุปโภคบริโภคในชุมชนและเครือข่าย ซึ่งสามารถพัฒนาให้เป็นวิสาหกิจชุมชนแบบก้าวหน้าได้ในอนาคต

3) **สหกรณ์ร้านค้าชุมชน** : เป็นอีกหนึ่งเป้าหมายที่นักวิจัยชุมชนกล่าวถึงตั้งแต่เริ่มแรก ว่าหากสามารถขยายพื้นที่สวนได้ มุมด้านหน้าขอตั้งเป็นสหกรณ์ร้านค้าชุมชน เพราะการมีสหกรณ์ร้านค้านอกจากจะทำให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมแล้ว ชาวบ้านยังได้รับเงินปันผลจากการร่วมลงทุนสินค้าในสหกรณ์ นอกจากนี้แล้ว เงินกำไรบางส่วนสามารถนำไปต่อยอดกิจกรรมอื่นๆ ได้อีก เช่น นำไปซื้อพันธุ์พืช ก้อนเชื้อเห็ด หรืออื่นๆ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่หลากหลายมากขึ้น ชาวบ้านจะได้

มีอาหารที่หลากหลายจากการผลิตเอง เมื่อพอกินก็จะนำไปขายได้อีก ทั้งนี้ก่อนที่จะเกิดภาวะน้ำท่วม ชุมชนได้งบประมาณจาก พอช. (งบชุมชนเข้มแข็ง 40,000 บาท) มาสร้างสหกรณ์ร้านค้าขนาด 3x4 เมตร และปิดทำการไปหลังจากน้ำท่วม เมื่อไม่มีสินค้าชุมชนจึงทำเป็นห้องเก็บวัสดุอุปกรณ์ทำสวน ดังนั้น เมื่อมีสวนเกษตรส่วนรวมเกิดขึ้นอีก ชาวบ้านจึงวางแผนดำเนินการของบประมาณในการสร้างสหกรณ์โดยย้ายออกมาด้านหน้าของสวน ขยายให้กว้างขึ้นเป็น 4x6 เมตร สิ่งที่จะได้มากกว่าที่กล่าวมาคือ หากเป็นไปได้ ชาวบ้านเข้าใจและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม เห็นความสำคัญของการออม จะส่งผลให้ชุมชนสามารถรวมตัวกันซื้อที่ดินเป็นของตนเองได้ หากทุกครัวเรือนมีการออมเป็นหลักประกันให้กับการเคหะแห่งชาติ

4) **การสร้างเครือข่ายวงจรการผลิตสินค้าเกษตรในเมือง** : จากการทดลองทำสวนเกษตรของนักวิจัยชุมชนพูนทรัพย์และชาวบ้าน พบว่า การทำสวนเกษตรที่ขยายพื้นที่มากกว่าเดิม ทำให้ต้องขยายกิจกรรมต่างๆ ในสวนไปด้วย และการทำกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ จำเป็นจะต้องมีเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแก้ไขปัญหาระหว่างดำเนินการ ความช่วยเหลือต่างๆ รวมถึงการคำนึงถึงวงจรการผลิต และการตลาดในอนาคตด้วย อาทิเช่น การทำโรงเพาะเห็ด บางครั้งการทำก้อนเห็ดเองทำให้กระบวนการผลิตครบวงจร อาจลดค่าใช้จ่ายได้หากทำเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ แต่หากโรงเพาะเห็ดมีน้อย การทำก้อนเชื้อเห็ดเองอาจไม่คุ้มค่า ต้นทุนในการซื้อวัสดุ อุปกรณ์ ตลอดจนเวลาที่ใช้ รวมถึงความเสี่ยงของการเดินของเชื้อเห็ดที่ส่งผลต่อการออกดอกเห็ด ในขณะที่หากมีเครือข่ายที่สามารถให้ราคาก้อนเชื้อเห็ดที่ไม่สูงนัก ความเสี่ยงในการออกดอกต่ำเพราะจะเลือกซื้อเฉพาะก้อนเห็ดที่เชื้อเดินแล้วเท่านั้น และหากสร้างเครือข่ายที่เป็นชุมชนเหมือนกัน การพึ่งพาอาศัย หรือเกื้อหนุนกันก็จะมีมากขึ้น รวมถึงการหาตลาดทั้งรายย่อยและรายใหญ่ ชุมชนอาจไม่ต้องเดินทางนำเห็ดไปขายข้างนอก แต่ลูกค้าจะเข้ามารับซื้อเองที่สวน หรือส่งให้กับชุมชนที่ขายก้อนเชื้อเห็ดให้ เป็นต้น

5) **แหล่งอาหารผักไร้สารของชุมชน** : เมื่อชุมชนสามารถดำเนินการสวนผักด้วยตนเอง ไม่ใช้สารเคมีในกระบวนการ ชุมชนจะมีแหล่งอาหารที่ดีเลิศโดยไม่ต้องออกไปหาซื้อจากตลาดหรือห้างสรรพสินค้าที่มีความเสี่ยงของการปนเปื้อนสารเคมี

6) **แหล่งนันทนาการของชุมชน** : หากสวนเกษตรชุมชนสามารถดำเนินการได้อย่างเต็มรูปแบบ ชุมชนสามารถใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์ในเชิงนันทนาการได้ เช่น ที่พบปะของผู้สูงอายุ แหล่งเรียนรู้พืชผัก สมุนไพรของเด็กๆ กิจกรรมการรดน้ำผัก และสวนผักจะเป็นปอดแห่งหนึ่งของชุมชนได้เป็นอย่างดี ที่สำคัญสวนผักจะเชื่อมโยงความสัมพันธ์อันดีของคนในชุมชน ทุกเพศทุกวัย

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในระยะแรกจะเป็นแนวเกี่ยวกับเกษตรยั่งยืน/เกษตรทางเลือก โดยองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก ซึ่งต่อมาได้จัดตั้งเป็นมูลนิธิเกษตรยั่งยืน (ประเทศไทย) ซึ่งได้พยายามจัดทำงานวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการพัฒนาเกษตรกระแสหลัก ที่ส่งเสริมการใช้สารเคมีการเกษตร และในขณะเดียวกัน ก็พยายามนำเสนอประสบการณ์ของผู้นำเกษตรกรบางท่าน ที่ได้ยืนหยัดและพัฒนาแนวคิดและเทคนิคการทำการเกษตรแบบต่างๆ ที่มีสอดคล้องกับนิเวศการเกษตรในท้องถิ่นของตัวเอง แนววิจัยของมูลนิธิเกษตรยั่งยืนจะเน้นการจัดทำกรณีศึกษา โดยในระยะแรกอาจเป็นการศึกษาเกี่ยวกับผู้นำเกษตรกรเป็นรายๆ แต่ในระยะหลังได้ปรับเป็นกรณีศึกษาเกี่ยวกับกลุ่ม

ผู้ผลิตมากขึ้น และบางครั้งก็เริ่มทำการศึกษาในลักษณะของประเด็นศึกษาด้วย งานวิจัยอีกกลุ่มหนึ่งขององค์กรพัฒนาเอกชนมาจากงานของมูลนิธิสายใยแผ่นดิน/กรีนเนท ที่มุ่งเจาะไปในเรื่องเกษตรกรอินทรีย์โดยตรง โดยครอบคลุมตั้งแต่เทคโนโลยีการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ การตลาด การตรวจรับรองมาตรฐาน และสถานการณ์ภาพรวมเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ

งานวิจัยอีกกลุ่มหนึ่งจัดทำโดยนักวิชาการจากหน่วยงานราชการ โดยในระยะแรก (ช่วงปลายคริสต์ทศวรรษ 1990) เมื่อแนวคิดเกษตรอินทรีย์เริ่มได้รับการยอมรับจากหน่วยราชการ มีการทำวิจัยโดยนักวิจัยจากสถานีวิจัยเกษตรต่างๆ ทั่วประเทศ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการใช้ปุ๋ยเคมีกับปุ๋ยอินทรีย์ ซึ่งผลออกมาค่อนข้างจะสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ ยกตัวอย่างเช่น จากงานวิจัยเกี่ยวกับข้าวเกษตรอินทรีย์ 19 โครงการ ปรากฏว่า มี 18 ผลวิจัยยืนยันว่า การปลูกข้าวเกษตรอินทรีย์ได้ผลดีกว่าหรืออย่างน้อยไม่แตกต่างไปจากการใช้ปุ๋ยเคมี หลังจากงานวิจัยชุดนี้ ไม่พบชุดงานวิจัยแบบเดียวกันในพืชอื่นๆ อีกเลย ในปัจจุบัน อาจมีนักวิชาการบางคนในหน่วยงานภาครัฐที่สนใจเรื่องเกษตรอินทรีย์และอาจทำงานวิจัยเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์อยู่บ้าง แต่ก็เป็นไปในลักษณะของความสนใจโดยส่วนตัวมากกว่า เพราะไม่มีหน่วยงานราชการใดที่มีนโยบายสนับสนุนการวิจัยเกษตรอินทรีย์โดยตรง

กลุ่มที่สามเป็นงานวิจัยของนักวิชาการจากสถาบันการศึกษา/วิชาการ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะของการรับจ้างวิจัยให้กับหน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน หรือภาคธุรกิจเอกชน แต่ก็มีนักวิชาการที่สนใจเรื่องเกษตรอินทรีย์จริงๆ อยู่จำนวนหนึ่ง ที่พยายามทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ในแง่มุมต่างๆ ออกมาเผยแพร่

นอกจากนี้ ยังมีนักศึกษา ตั้งแต่ในระดับปริญญาตรี โท เอก ที่สนใจทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ไทยมากพอควร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสนใจของคนรุ่นใหม่ต่อเรื่องเกษตรอินทรีย์ เมื่อเปรียบเทียบกับนักวิชาการอาวุโส

หน่วยงานที่ให้งบประมาณสนับสนุนงานวิจัยด้านเกษตรอินทรีย์ในปัจจุบันก็คือ หน่วยสนับสนุนการวิจัยทั่วไปของประเทศ เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (สนช.) สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้ไม่ได้มีแผนหรือนโยบายในการส่งเสริมการวิจัยเกษตรอินทรีย์โดยเฉพาะ

สำหรับสถานภาพงานวิจัยเกษตรอินทรีย์ไทย จากรายงาน "สภานภาพการวิจัย-นวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย" (วิฑูรย์ ปัญญากุล และภัทราวดี ภูมิภักดิ์, 2551) พบว่า มีการสำรวจข้อมูลในช่วงเดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม พ.ศ.2551 โดยมูลนิธิสายใยแผ่นดิน/กรีนเนท พบว่า มีงานวิจัยและนวัตกรรมเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์จำนวน 270 ชิ้น ซึ่งเป็นงานวิจัย-นวัตกรรมนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2533 เป็นต้นมา รวมเป็นเวลา 19 ปี งานวิจัย-นวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในช่วงนับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา โดยเฉลี่ยมีงานวิจัยประมาณ 20 – 30 งานวิจัยต่อปี ยกเว้นในปี พ.ศ. 2547 ซึ่งมีจำนวนชิ้นงานวิจัยค่อนข้างมาก ซึ่งเป็นงานวิจัยที่เกิดขึ้นจากโครงการนำร่องเกษตรยั่งยืนเพื่อเกษตรกรรายย่อย ที่ดำเนินการโดยมูลนิธิเกษตรยั่งยืน (ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ราว 600 ล้านบาท ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2544 – 2546) เป็นที่น่าสังเกตว่า ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2548 ที่รัฐบาลได้อนุมัติงบประมาณกว่า 1,000 ล้านบาทให้กับหน่วยงานราชการต่างๆ ภายใต้กรอบโครงการ “วาระแห่งชาติ เกษตรอินทรีย์” แต่ไม่ปรากฏว่ามีผล

ทำให้งานศึกษาวิจัย-นวัตกรรมเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นแต่อย่างใด สำหรับหน่วยงานที่มีการผลิตงานวิจัย-นวัตกรรมเกษตรอินทรีย์มากที่สุดในช่วงที่ผ่านมา คือ มหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษา ซึ่งเป็นผลงานที่ดำเนินการโดยสถาบันการศึกษา (รวมทั้งนักศึกษาปริญญาโท-เอก และนักวิชาการ) โดยมีการทำการศึกษาวิจัยมากกว่าครึ่งหนึ่งของงานวิจัย-นวัตกรรมในประเทศไทย รองลงมาลำดับสอง คือ องค์กรพัฒนาเอกชน และตามด้วยหน่วยงานราชการ ทั้งนี้ พบว่า งานวิจัย-นวัตกรรมส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับด้านการส่งเสริมการผลิตเกษตรอินทรีย์ รองลงมาเป็นงานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับข้าวเกษตรอินทรีย์ เทคโนโลยีการผลิตผักเกษตรอินทรีย์ ระบบฟาร์มเกษตรอินทรีย์ และตลาดเกษตรอินทรีย์ในประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องอีกชิ้นหนึ่ง เป็นดุษฎีนิพนธ์ของนักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เรื่อง “สวนในบริบทขององค์กร : ความหมาย บทบาท และการแปรเปลี่ยน” ใช้พื้นที่ศึกษา คือ สวนเกษตรดาดฟ้า สำนักงานเขตหลักสี่ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า สวนดาดฟ้านี้เกิดจากความต้องการส่วนบุคคล โดยไม่ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากนโยบายการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของภาครัฐ และสวนมีพัฒนาการ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านกิจกรรมการเกษตร ด้านกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจและการท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมการกระจายผลผลิต ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม และด้านกายภาพ ซึ่งพบว่าการพัฒนาของสวนในแต่ละด้านมีความสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน (ทำเนียบ อุฬารกุล และคณะ, 2559)

2.3 กรอบแนวคิดการวิจัย

เนื่องจากงานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยชุมชน หรือ CBR กรอบแนวคิดจึงอาจแตกต่างไปจากงานวิจัยอื่น ๆ ซึ่งงานวิจัย CBR เริ่มจากการนำชุมชนเข้าสู่กระบวนการวิจัย และร่วมดำเนินการวิจัยไปด้วยกันกับนักวิจัยที่เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการทำวิจัย ดังนั้น กรอบแนวคิดการวิจัย จึงอยู่ในรูปของกระบวนการวิจัย โดยเริ่มตั้งแต่การชักชวนชุมชนเข้าสู่กระบวนการวิจัย การดำเนินการตามกระบวนการ ผลที่เกิดขึ้นแก่ชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงผลการวิจัยที่ส่งผลต่อสังคมทั้งในชุมชนพูนทรัพย์เอง ได้แก่ ผลทางสังคม และผลการนำรูปแบบการเกษตรในเมืองไปใช้ในชุมชน และเสนอแนวทางการพัฒนาเกษตรชุมชนเมืองในพื้นที่เขตสายไหมและกรุงเทพมหานคร ดังภาพที่ 2-3

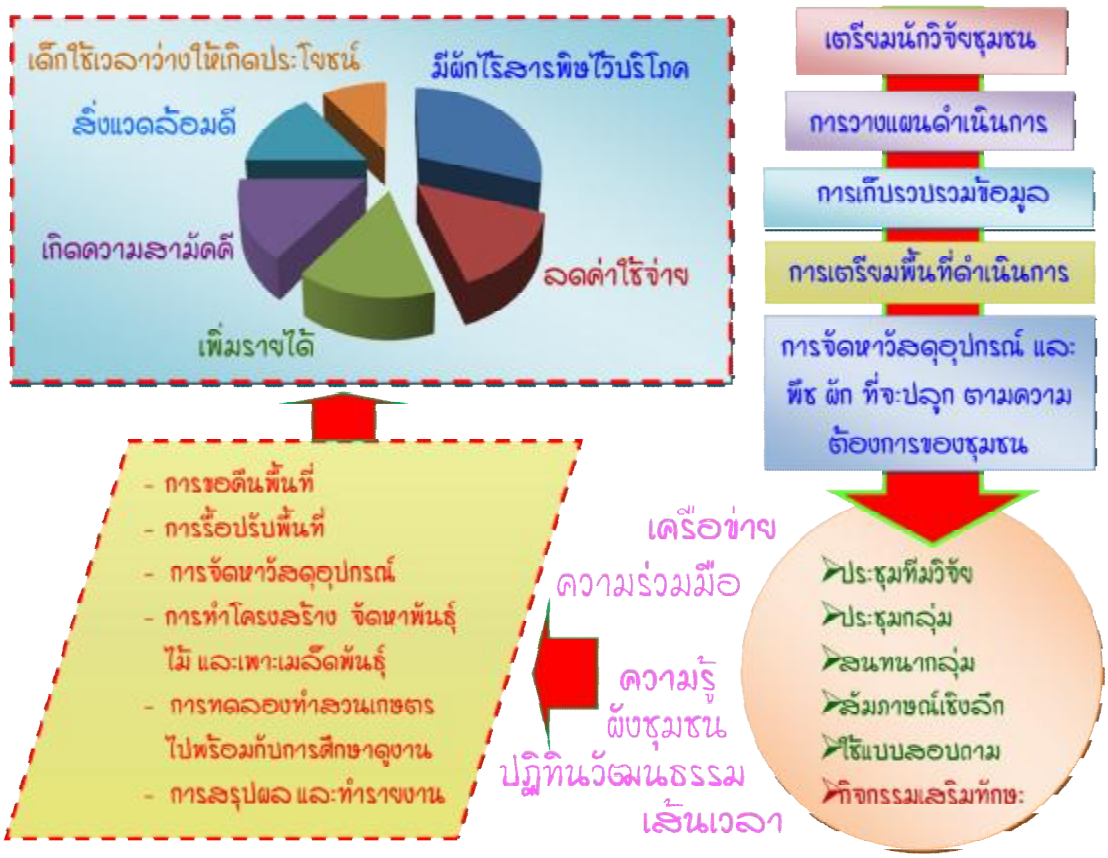

ภาพที่ 2-3 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3
วิธีการวิจัย

การวิจัย "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" เป็นการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research หรือ CBR) เน้นให้ชุมชนร่วมดำเนินการทุกขั้นตอน จึงเรียกได้ว่าเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research หรือ PAR) โดยมีกระบวนการวิจัยทั้งหมด 7 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การตั้งโจทย์และแสวงหานักวิจัย

โดยมีการประชุมหารือร่วมกันระหว่างชาวบ้านที่สนใจกับนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริก และโหนดสุวรรณภูมิ จำนวน 4 ครั้ง ซึ่งพิจารณาเลือกประเด็นปัญหาในเบื้องต้น 2 ครั้ง และพัฒนาโจทย์อีก 2 ครั้ง ดังนี้

- **การเลือกประเด็นปัญหาวิจัย** : มหาวิทยาลัยเกริก โดยศูนย์วิจัยและพัฒนา นำคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยฯ ออกสำรวจชุมชนในเขตสายไหม เมื่อปีการศึกษา 2558 จำนวน 2 ครั้ง คือ วันที่ 21 กรกฎาคม 2558 และวันที่ 7 กันยายน 2558 เพื่อค้นหาประเด็นปัญหาวิจัยที่เป็นความต้องการของชุมชน โดยจัดประชุมร่วมกับผู้นำและคณะกรรมการชุมชน (ดังภาพที่ 3-1 และ 3-2) ชุมชนพูนทรัพย์เป็นหนึ่งในชุมชนที่เสนอปัญหาเกี่ยวกับดินสวนเกษตรชุมชนเสียหลังจากน้ำท่วมในปี พ.ศ. 2554 ประกอบกับภาวะการเป็นหนี้หลังจากสร้างบ้านเสร็จ ทำให้มีภาระครอบครัวที่ต้องจัดการ ส่งผลให้ขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่วนรวม ชุมชนจึงมีปัญหาที่ต้องการฟื้นฟู 2 ประเด็น คือ ปัญหาดินเสีย และพัฒนาสวนเกษตรชุมชนให้เป็นเครื่องมือในการสร้างความสามัคคี ร้อยความสัมพันธ์ของคนในชุมชน อีกทั้งยังมีเป้าหมายในการใช้ประโยชน์จากสวนเกษตรชุมชนที่หลากหลาย จึงเกิดความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยเกริกกับชุมชนสร้างทีมวิจัยและพัฒนาโจทย์ เพื่อขอรับการสนับสนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริก และ สกว.

ภาพที่ 3-1 การประชุมร่วมกับชุมชนครั้งแรกเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2558

ภาพที่ 3-2 การประชุมร่วมกับชุมชนครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2558

- **การพัฒนาโจทย์วิจัย** : ทีมวิจัยอาจารย์มหาวิทยาลัยเกริกนำประเด็นปัญหามาเขียนร่างข้อเสนอโครงการ และร่วมกับทีมนักวิจัยชุมชนพัฒนาโจทย์วิจัย ให้มีความชัดเจน ทั้งปัญหา วิธีการ ตลอดจนผลที่คาดว่าจะได้รับ โดยมีโหนดสุวรรณ เป็นพี่เลี้ยงให้คำแนะนำ เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2558 ณ มหาวิทยาลัยเกริก หลังจากนั้นได้ร่วมกันนำเสนอโครงการต่อมหาวิทยาลัยเกริก สกว. และผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อรับข้อเสนอแนะให้โครงการมีความครบถ้วนสมบูรณ์มากขึ้น เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2559 แล้วส่งให้มหาวิทยาลัยเกริกและ สกว.พิจารณา สนับสนุนงบประมาณ โดยโครงการได้รับการอนุมัติและเซ็นสัญญาเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2559
- **การสร้างทีมวิจัย** : ผู้วิจัยนัดตัวแทนชุมชนที่นำเสนอประเด็นปัญหาวิจัย เพื่อหารือและรับสมัครผู้ที่สนใจในปัญหาชุมชนและต้องการเข้าร่วมทีมวิจัย ทั้งที่เป็นกรรมการชุมชน ชาวบ้านรวมถึงเด็กในชุมชน รวมถึงการรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นผู้ช่วยนักวิจัย 1 คน เพื่อเป็นการฝึกทักษะและหาประสบการณ์จากการทำวิจัย รวมทีมวิจัยช่วงเริ่มต้นโครงการ ทั้งสิ้น 17 คน หลังจากทำวิจัยได้ระยะหนึ่ง มีผู้ที่ร่วมกระบวนการวิจัยและกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอเข้าร่วมทีมอีก 6 คน รวมนักวิจัยของโครงการทั้งสิ้น 23 คน

ภาพที่ 3-3 การนำเสนอโครงร่างงานวิจัย 2 ครั้ง ณ มหาวิทยาลัยเกริก
เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2558 และวันที่ 11 มกราคม 2559

ขั้นตอนที่ 2 การประชุมชี้แจงโครงการ

ทีมวิจัยได้ดำเนินการชี้แจงโครงการ เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ชุมชนเกี่ยวกับโครงการวิจัย โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ (1) ประชุมชี้แจงเครือข่ายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเขตสายไหม การเคหะชุมชนออเงิน ศูนย์การศึกษานอกระบบเขตสายไหม องค์กรพัฒนาเอกชน ในเวทีเปิดตัวโครงการ ณ เขตสายไหม เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2559 (2) ทำความเข้าใจกับนักวิจัยชุมชนและตัวแทนกลุ่มชาวบ้านในชุมชน 3 กลุ่มวัย ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัยทำงาน และกลุ่มเด็กรวมถึงเยาวชน ในเดือนตุลาคม 2559 และ (3) ทำความเข้าใจกับประชาชนทุกคนในชุมชน โดยจัดเวทีประชุมชี้แจงโครงการต่อชุมชน ในเดือนพฤศจิกายน 2559 นอกจากจะเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการแล้ว ยังทำให้ชุมชนรับรู้การเข้ามาดำเนินการของทีมวิจัยและการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในช่วงเวลา 18 เดือน อย่างไรก็ตาม ในระหว่างการดำเนินงานวิจัย ทีมนักวิจัยจะใช้วิธีการพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจแก่ชุมชนที่ยังต้องการข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับโครงการวิจัย และการทำกิจกรรมโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนเข้าใจโครงการได้ดียิ่งขึ้น

ภาพที่ 3-4 การเปิดตัว "โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเขตสายไหม ประจำปี 2559-2560"
วันที่ 19 กันยายน 2559 ณ สำนักงานเขตสายไหม

ภาพที่ 3-5 การประชุมชี้แจงโครงการแก่ชุมชน
วันที่ 26 พฤศจิกายน 2559 ณ ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยทีมนักวิจัยชุมชน ใช้วิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การประชุมเพื่อระดมความคิดของนักวิจัยชุมชนและชาวบ้าน การประชุมกลุ่มย่อย การเล่าเรื่อง การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์เชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามที่สร้างจากทีมนักวิจัยและชาวบ้าน ดังนี้

- **การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ และการสร้างเครื่องมือ**

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ทีมวิจัยได้ดำเนินการไปพร้อมกันทั้งนักวิจัยชุมชนและชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุม ทั้ง 3 กลุ่มวัย ดังตารางที่ 3-1

ตารางที่ 3-1 กิจกรรมการประชุมเพื่อระดมสมองและเก็บรวบรวมข้อมูล จากกลุ่ม 3 วัยในชุมชน

วัน/เดือน/ปี	กิจกรรม	ผู้เข้าร่วม
28 ต.ค. 2559	การประชุมกลุ่มเด็กและเยาวชน ครั้งที่ 1	• ผู้เข้าร่วม 66 คน 1) ชาวบ้าน 52 คน 2) ทีมวิจัย 14 คน
4 พ.ย. 2559	การประชุมกลุ่มผู้สูงอายุ	• ผู้เข้าร่วม 60 คน 1) ทีมวิจัย 12 คน 2) ชาวบ้าน 48 คน
19 พ.ย. 2559	การประชุมกลุ่มเด็กและเยาวชน ครั้งที่ 2	• ผู้เข้าร่วม 31 คน 1) นักวิจัย 13 คน 2) ชาวบ้าน18 คน
12 พ.ย. 2559	การประชุมรวมวัย (เด็ก คนทำงาน และผู้สูงอายุ)	• ผู้เข้าร่วม 48 คน 1) ทีมวิจัย จำนวน 13 คน 2) คสช. จำนวน 2 นาย 3) ชาวบ้าน จำนวน 33 คน
10 ธ.ค. 2559	การสัมภาษณ์กลุ่มวัยทำงาน	• ผู้เข้าร่วม 25 คน 1) นักวิจัย 22 คน 2) ทีมวิจัยอาจารย์ 3 คน

จากตารางที่ 3-1 เป็นส่วนหนึ่งของการเก็บรวบรวมข้อมูลจากคน 3 วัยในชุมชน ในการประชุมใช้เทคนิคและวิธีการต่างๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งความต้องการ และการมีส่วนร่วม แม้ว่าการประชุมจะแยกกลุ่มคน 3 วัย เพราะต้องการความคิดเห็นของแต่ละกลุ่มวัยที่อาจมีความต้องการ ความคิดเห็น และการร่วมกิจกรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีเวลาว่างมากกว่าเด็กและวัยทำงาน เด็กจะว่างช่วงเสาร์และอาทิตย์ ในขณะที่วัยทำงานจะว่างในช่วงบ่ายวันอาทิตย์ (วันเสาร์บางคนทำงาน บางคนต้องจัดการภารกิจในบ้านให้ครอบครัว) ในการประชุมแต่ละครั้ง จะระดมสมองในประเด็นเดียวกัน และทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ของงานวิจัย เพื่อให้มีความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน ดังนี้

1) ศึกษาทบทวนบทเรียนจากการทำสวนเกษตรชุมชน ในประเด็นต่อไปนี้
- ประวัติความเป็นมาของชุมชน (วัฒนธรรมชุมชน) และการทำสวนเกษตรชุมชน
- จุดเด่น จุดด้อย ของการทำสวนเกษตรชุมชนที่ผ่านมา
- ปัญหาอุปสรรคในการทำสวนเกษตรชุมชนที่ผ่านมา
- การมีส่วนร่วมของชุมชน
- วิธีการทำสวนเกษตรชุมชน

2) ศึกษาความต้องการของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากสวนเกษตรชุมชน
- การใช้ประโยชน์ของสวนเกษตรชุมชนเมืองในกลุ่มอายุต่างๆ
- เงื่อนไข ข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์จากสวนเกษตรชุมชน

3) ศึกษาต้นทุนและปัจจัยการผลิตของชุมชนที่ใช้ในการพัฒนาสวนเกษตรชุมชน
- ความรู้ของคนในชุมชน เกี่ยวกับการเกษตร
- เวลาในการร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน
- ดิน น้ำ ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ เครื่องมือทางการเกษตร (การวิเคราะห์ดินโดยใช้เทคนิคทางวิทยาศาสตร์ จากข้อมูลความรู้และห้องทดลอง)
- ทรัพยากรในชุมชนที่เอื้อต่อการทำการเกษตรชุมชนเมือง

4) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสวนเกษตรชุมชน
- เงื่อนไขของการมีส่วนร่วม
- รูปแบบการมีส่วนร่วม
- การสร้างการมีส่วนร่วม

5) ศึกษาเป้าหมาย รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์
- การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวคน (ทั้งกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัยทำงาน และกลุ่มเด็ก/เยาวชน)
- การเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
- รูปแบบการทำเกษตรที่เหมาะสมกับชุมชน (ตามความต้องการของชุมชน)

เครื่องมือที่ได้จากการระดมความคิดและสร้างโดยนักวิจัยชุมชนประกอบด้วย

1) แนวคำถามเชิงลึก เพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างบางคน เช่น ประวัติการเข้ามาอยู่ในชุมชน ความต้องการ ความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการทำสวนเกษตร

2) แบบสอบถาม ทีมนักวิจัยชุมชนและชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุม ได้ระดมสมองเกี่ยวกับสิ่งที่อยากรู้ จากชาวบ้านที่ไม่ได้เข้าประชุม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณประกอบผลการวิจัย ทั้งในส่วนของความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการและการมีส่วนร่วมในการทำสวนเกษตรชุมชน และผู้ช่วยนักวิจัยได้นำข้อคำถามไปสร้างเป็นแบบสอบถาม นำมาพิจารณาในที่ประชุมอีกครั้ง แล้วจึงให้นักวิจัยชุมชนนำแบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลจากชาวบ้าน

3) เส้นเวลา (Time line) เป็นทั้งเครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนและประวัติการทำสวนเกษตรชุมชน โดยทำความเข้าใจกับนักวิจัยชุมชน ถอดข้อมูลจากนักวิจัยชุมชน

ไปพร้อมกับชาวบ้าน 3 กลุ่มวัย ร้อยเรียงสถานการณ์ออกมาเป็นประวัติศาสตร์ชุมชนตามห้วงเวลาเป็นลำดับ

4) ปฏิทินวัฒนธรรม เป็นเครื่องสำหรับเก็บข้อมูลกิจกรรมและวัฒนธรรมชุมชนในรอบปี ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนธันวาคม ว่าชุมชนมีวัฒนธรรม ประเพณีอะไรบ้างที่ทำร่วมกันในชุมชน หรือบางกิจกรรมอาจทำทั้งที่ชุมชนและกลับไปทำที่บ้านเกิด

5) แผนที่ชุมชน เป็นเครื่องมือการศึกษาทางกายภาพของชุมชน ทั้งบ้านเรือนและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ชุมชนได้รู้จักสิ่งแวดล้อมของตนเอง รู้จักเพื่อนบ้านในชุมชน ทั้งนี้ มีการใช้ผังชุมชนที่ผู้บุกเบิกได้เขียนขึ้น แผนที่ดาวเทียม และการเดินสำรวจชุมชน วาดออกมาเป็นเป็นแผนที่ชุมชนในปัจจุบัน

6) สวนเกษตรชุมชน นับเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่ได้จากการระดมสมองของนักวิจัยชุมชนและชาวบ้านที่เข้าร่วม เป็นเครื่องมือที่สร้างความสามัคคีและร้อยความสัมพันธ์ของคนในชุมชนโดยการทำกิจกรรมในสวนเกษตรชุมชน

อย่างไรก็ดี ทีมวิจัยพยายามให้มีการประชุมรวมกลุ่ม ซึ่งก็ประสบความสำเร็จ โดยนักวิจัยทั้ง 3 วัย ได้พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และผู้สูงอายุมีโอกาสได้เล่าประสบการณ์หรือประวัติศาสตร์ชุมชนให้เด็กๆ ฟัง

ภาพที่ 3-6 การระดมสมองของคน 3 วัย
วันที่ 12 พฤศจิกายน 2559 ณ ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร

- **การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ**

การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามที่นักวิจัยชุมชนสร้างขึ้นมา เก็บข้อมูลจากชาวบ้านในชุมชน โดยเฉพาะครัวเรือนที่ไม่มีเวลาเข้าร่วมประชุมและทำกิจกรรมโครงการวิจัย ไม่รวมนักวิจัยชุมชน 13 ครัวเรือน และชาวบ้านคนที่มาร่วมกิจกรรมเป็นประจำ ประมาณ 10-16 ครัวเรือน ซึ่งเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามทั้งหมด 190 ครัวเรือน

ภาพที่ 3-7 นักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนโดยใช้แบบสอบถาม
เมื่อวันที่ : 17 พฤศจิกายน 2559

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ที่เก็บรวบรวมโดยใช้แบบสอบถาม และการระดมสมอง โดยทีมนักวิจัยชุมชนและทีมนักวิจัยอาจารย์ ร่วมกันวิเคราะห์ ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดย หลังจากนักวิจัยชุมชนเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แล้วนักศึกษาผู้ช่วยนักวิจัยได้นำมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปโดยใช้คอมพิวเตอร์ ใช้สถิติความถี่และร้อยละเป็นหลัก ในขณะที่การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการประชุมระดมสมองจากนักวิจัยชุมชนและคน 3 วัย ทำการวิเคราะห์โดยทีมนักวิจัยทั้งหมด นำเส้นเวลา (Time line) ปฏิทินวัฒนธรรม และแผนที่ชุมชน ถอดข้อมูลจากเส้นเวลาเป็นประวัติศาสตร์ชุมชนตั้งแต่เรื่องเล่าจากใต้สะพาน ต่อสู้จนได้พื้นที่และย้ายเข้ามาอยู่ จนเป็นชุมชนพูนทรัพย์ในปัจจุบัน ส่วนปฏิทินวัฒนธรรมจะวิเคราะห์ในเชิงวัฒนธรรมประเพณีของคนในชุมชนในแต่ละเดือนในรอบ 1 ปี และแผนที่เดินดิน นักวิจัยได้นำแผนที่ที่ทำขึ้นมาร่วมกันวิเคราะห์รายละเอียดอีกครั้ง ทำให้ชุมชนได้ร่วมกันพิจารณาชุมชน ทั้งในด้านผังที่อยู่ของคนในชุมชน สภาพแวดล้อม พื้นที่ส่วนกลาง รวมถึงพื้นที่ที่เป็นสีเขียวที่มีอยู่ประปรายตามบ้านเรือนที่ธรรมชาติคนไทยมักจะปลูกต้นไม้ทั้งที่กินได้และให้ความร่มรื่น ซึ่งทำให้ชุมชนได้มองเห็นเป้าหมายของสวนเกษตรชุมชน ที่จะเป็นพื้นที่สีเขียวที่ใหญ่ที่สุดในชุมชน นอกจากเป็นแหล่งผลิตอาหารแล้ว จะสามารถเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ และปอดของชุมชนอีกด้วย

ขั้นตอนที่ 5 การทดลองทำสวนเกษตร

ก่อนที่จะทำการทดลองทำสวนเกษตร ทีมวิจัยมีกระบวนการ และวางแผนดำเนินการ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมากำหนดแนวทางการทดลอง ดังนี้

1) **การวิเคราะห์ข้อมูลจากการระดมสมอง** จากการประชุมระดมความคิดทั้ง 3 วัย ทีมนักวิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาประชุมเพื่อวิเคราะห์และวางแผนการทดลองทำสวนเกษตร โดยมีประเด็นการวิเคราะห์ ดังนี้

1.1) รูปแบบของสวนเกษตรชุมชนที่ต้องการ โดยในแต่ละวัยจะบอกความต้องการผ่านความคิดและวาดภาพสวนเกษตร ซึ่งจะมีองค์ประกอบต่างๆ ของสวนเกษตร

1.2) ความต้องการพืชผักที่จะปลูก จะบ่งบอกชนิดของพืชที่จะปลูกในสวนเกษตร

1.3) ภาพสวนเกษตรที่แต่ละวัยต้องการ จะระบุตำแหน่งขององค์ประกอบต่างๆ คร่าวๆ โดยการวาดลงบนกระดาษ ซึ่งทีมนักวิจัยจะนำมาวิเคราะห์และทำเป็นแบบจำลอง (Model) สวนเกษตรชุมชน

2) **การสำรวจพื้นที่แปลงเกษตร** โดยการสำรวจพื้นที่เริ่มมาตั้งแต่ก่อนจะทำการวิจัย ซึ่งนักวิจัยอาจารย์จะทำการเก็บข้อมูลต่างๆ ไว้ล่วงหน้า จนกระทั่งเข้าสู่กระบวนการรื้อปรับพื้นที่ เพื่อเตรียมทำสวนเกษตร และมีการจัดกิจกรรมเรียนรู้สำหรับเยาวชน คนทำงาน และ ผู้สูงอายุในชุมชน ทั้งนี้การสำรวจเพื่อการวิจัยได้ดำเนินการโดยคณะต่างๆ จำนวน 24 ครั้ง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1) **สำรวจโดยคณะอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเกริก** เป็นการสำรวจพื้นที่ครั้งแรก หลังจากรับทราบปัญหาจากชาวบ้านเกี่ยวกับปัญหาดินเสียหลังน้ำท่วมเมื่อปี พ.ศ 2554 เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการเขียนข้อเสนอโครงการขอรับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก มหาวิทยาลัยเกริกและ สกว. โดยทีมวิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจจากพื้นที่สวนเกษตรทั้งหมด 341.05 ตารางวา ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่

(1) พื้นที่ส่วนที่ทำสวนเกษตร 50 ตารางวา

(2) พื้นที่ส่วนที่ชาวบ้าน 14 ครอบครัว บุกรุก 262.55 ตารางวา ทำที่อยู่อาศัย จอดรถยนต์ ซ่อมจักรยานยนต์ เลี้ยงไก่ ตลอดจนเก็บขยะที่รับซื้อมาจากภายนอก และทิ้งขยะที่แยกจากส่วนที่นำไปขาย

ภาพที่ 3-8 การสำรวจสวนเกษตรชุมชนโดยคณะอาจารย์มหาวิทยาลัยเกริก
ในพื้นที่ 50 ตารางวา เมื่อวันที่ : 21 กรกฎาคม 2558

2.2) **การสำรวจโดยทีมนักวิจัยชุมชน** เพื่อวางแผนการทดลองทำสวนเกษตรชุมชน โดยสำรวจสภาพสวนเกษตรชุมชนทั้งหมด ตามข้อมูลที่คณะกรรมการฯระบุ คือ 144 ตารางวา ซึ่งการสำรวจโดยทีมนักวิจัยชุมชน ได้ประเด็นในการหารือ ดังนี้

(1) หากทำสวนเกษตรชุมชนในพื้นที่ 50 ตารางวา แล้วชักชวนชาวบ้านเข้ามาร่วมทำ อาจไม่เพียงพอ จะหาวิธีการอย่างไรในการขอคืนพื้นที่จากชาวบ้านที่บุกรุก เพื่อให้ได้พื้นที่มากขึ้น ในการทำสวนเกษตรชุมชนเลี้ยงคนได้ทั้งชุมชน

(2) การทำสวนเกษตรชุมชน ควรเป็นสวนเกษตรที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านในชุมชนเข้าร่วมได้ทุกคน ทุกครัวเรือน

(3) หากสวนเกษตรได้รับการฟื้นฟูและพัฒนา ต้องจัดสภาพแวดล้อมให้เรียบร้อย โดยการทำรั้วเพื่อป้องกันสัตว์เลี้ยงเข้ามาทำลายพืชผัก หรืออุจาระเรี่ยราด ประกอบกับในสวนมีบ่อน้ำ ควรต้องระวังเด็กๆในชุมชน ไม่ให้เข้าใกล้บ่อน้ำ หรือทำสิ่งป้องกันรอบบ่อ เป็นต้น พร้อมทั้งวางแผนรองรับการเป็นศูนย์เรียนรู้หรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอนาคตด้วย

2.3) **สำรวจโดยผู้ร่วมกิจกรรมโครงการวิจัย** นักวิจัยชุมชนใช้พื้นที่สวนเกษตร 50 ตารางวา ทำกิจกรรมแทบทุกเดือนที่มีการประชุม ทีมวิจัยมีเป้าหมายที่จะทำให้สวนเกษตรมีชีวิตขึ้นมาอีกครั้ง โดยการนำกลุ่มต่างๆทำกิจกรรมในสวนเกษตรชุมชน อาทิเช่น กลุ่มที่เข้าร่วมประชุมเพื่อชี้แจงและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ในการทำสวนเกษตรชุมชนเมือง (ผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งหมด จำนวน 77 คน ทีมวิจัย จำนวน 12 คน หัวหน้าสำนักงานเคหะชุมชนออเงิน จำนวน 1 คน ผู้แทนฝ่ายพัฒนาชุมชน เขตสายไหม จำนวน 1 คน ฝ่ายรักษาความสงบแห่งชาติ จำนวน 5 นาย ชาวบ้าน จำนวน 58 คน) กลุ่มชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมในแต่ละครั้ง หน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาทำกิจกรรมในชุมชน และทีมวิทยากรที่เข้ามาอบรม ซึ่งบางครั้งได้นำนักศึกษาเข้ามาร่วมทำกิจกรรมด้วย เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อสร้างกิจกรรมให้เกิดขึ้นในสวนเกษตรชุมชน ให้คนในชุมชนได้เข้ามาสัมผัสกับสวนเกษตรชุมชนของตนเอง ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์จากการทำสวนเกษตรชุมชน รวมทั้งร่วมกันแสดงความคิดเห็น ออกแบบ และร่วมทำสวนเกษตรชุมชนในอนาคต และก็เป็นอย่างที่ตั้งใจไว้ กล่าวคือ การทำกิจกรรมที่มีความถี่และหลากหลายกลุ่ม ทำให้ชาวบ้านเริ่มสนใจมากขึ้น ชาวบ้านจะเข้ามาถามว่า มาทำอะไร ทำอย่างไร ทีมวิจัยก็จะใช้วิธีชักชวนให้เข้าประชุมเพื่อรับรู้เรื่องราวและข้อมูลโครงการด้วยตนเอง ทำให้การประชุมมีชาวบ้านเข้ามาร่วมมากขึ้น (ในแต่ละครั้งมีคนใหม่มาร่วม) จากการสังเกตขณะเข้าไปสำรวจสวนเกษตรชุมชนเดิม หรือเข้าไปทำกิจกรรม คุณลุงที่สร้างบ้านในพื้นที่สวนเกษตรจะมาแอบดูทุกครั้ง ทีมวิจัยบอกว่าคุณลุงจะขออยู่ในพื้นที่เพราะที่ที่ได้รับจัดสรรให้ลูกไปแล้ว เมื่อคุณลุงเข้าร่วมประชุมและทำกิจกรรมร่วมกัน จึงทราบว่าคุณลุงชื่อ สำราญ พื้นมาตร อายุ 76 ปี มาจากสะพานบางบัว พาครอบครัวมาด้วย 9 คน (ตนเองกับภรรยา ลูกชายกับลูกสะใภ้ หลาน 3 คน ลูกของหลานอีก 2 คน) คุณลุงเล่าว่า เข้ามาพร้อมกับอดีตประธานตี๋ มีอาชีพก่อสร้าง ปัจจุบันไม่ได้ทำแล้ว เพราะอายุมากขึ้น ได้เบี้ยผู้สูงอายุ ขายของเก่าบ้าง ลูกๆช่วยเหลือในเรื่องอาหารการกิน ได้รับการจัดสรรพื้นที่ให้เช่นเดียวกับคนอื่นๆ แต่เห็นพื้นที่สวนเกษตรไม่มีการใช้ประโยชน์ จึงเข้ามาสร้างบ้านอยู่ หลังจากประชุม 2 ครั้ง ครั้งที่ 3 คุณลุงพาภรรยามาประชุมด้วย คุณลุงเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยมากขึ้น เป็นชาวบ้านที่บุกรุกคนหนึ่งที่ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของชุมชน มีความตระหนักในหน้าที่ที่มีต่อส่วนรวม

ภาพที่ 3-9 การสำรวจสวนเกษตรชุมชนโดยนักวิจัยชุมชน

ดินสามารถปลูกพืชผักได้บางชนิดเท่านั้น

บ่อเลี้ยงปลามีสภาพน้ำเน่า

โรงเพาะเห็ดเดิมที่ให้ผลผลิตไม่เต็มที่
เพราะขาดทักษะและความรู้ที่ถูกต้อง

ภาพที่ 3-10 ประมวลภาพการทำสวนเกษตรชุมชนเดิมในพื้นที่ 50 ตารางวา

จากภาพที่ 3-9 และ 3-10 เป็นภาพสวนเกษตรในพื้นที่ 50 ตารางวา มีโรงเพาะเห็ด 1 โรง บ่อเลี้ยงปลาขนาด 3x5 เมตร 1 บ่อ ที่น้ำในบ่อดำและมีกลิ่นเหม็นเพราะน้ำเริ่มเน่าเสีย พื้นที่โดยรอบมีพืชผักขึ้นได้ไม่กี่ชนิด ได้แก่ ต้นกล้วย ต้นแค ต้นมะรุม มีผักสวนครัวบ้างเล็กน้อย ได้แก่ ตะไคร้ พริก กระเพรา เป็นต้น การสำรวจเป็นการกระตุ้นให้นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านได้ใช้ความคิด และวิเคราะห์ว่า ปัญหาที่ปรากฏอยู่มีอะไรบ้าง จะแก้ไขด้วยวิธีไหน ทำอย่างไร และวางแผนทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ ฝึกทักษะ และสร้างการมีส่วนร่วมในเบื้องต้น ก่อนทำการทดลองทำสวนเกษตรชุมชนต่อไป

ภาพที่ 3-11 ประมวลภาพพื้นที่สวนเกษตรส่วนที่ชาวบ้านเข้ามาใช้พื้นที่ทำกิจกรรมส่วนตัว

3) การขอคืนพื้นที่แปลงเกษตรส่วนรวม

ในการหารือกันระหว่างทีมนักวิจัยทั้ง 17 คน และผู้มีจิตอาสาที่ร่วมดำเนินการตลอดตั้งแต่ต้น ประกอบด้วย คุณกานดา กองวงษ์ จากเครือข่ายเกษตรยุคใหม่ คุณลมุลจิต วิเชียรศรี จากเครือข่ายอาสาพัฒนากรุงเทพฯ คุณธวัชชัย สิราซาง จากเครือข่ายสยามอารยะ และชาวบ้านในชุมชน ได้แก่ คุณหลาด บุญมา และคุณนพรัตน์ แซ่เล้ง นอกจากนี้ยังมีผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐซึ่งเป็นที่ปรึกษากิจกรรมโครงการ ได้แก่ คุณขนิษฐา ไทยเจริญ คุณศิริลักษณ์ สิงห์เพชร จากฝ่ายพัฒนาชุมชน เขตสายไหม คุณนลินรัตน์ กิตติกัลยาวงศ์ หัวหน้าสำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน (ปัจจุบันประจำอยู่สำนักงานใหญ่) ได้ข้อสรุปแนวทางและวิธีการขอคืนพื้นที่โดยลำดับดังนี้

(1) นักวิจัยชุมชนช่วยกันทำการประชาสัมพันธ์โครงการ และชี้แจงวัตถุประสงค์ในการทำสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ให้ชาวบ้านได้รับรู้

(2) การเชิญชวนให้ชาวบ้านเข้าร่วมประชุม เพื่อทำความเข้าใจโครงการ และร่วมคิดร่วมวางแผน เพื่อนำไปสู่การทำสวนเกษตรชุมชน

(3) นักวิจัยชุมชนร่วมกันเข้าไปอธิบายให้ชาวบ้านที่บุกรุกพื้นที่ให้เข้าใจวัตถุประสงค์ของการใช้พื้นที่เพื่อสวนเกษตรชุมชน และตระหนักถึงหน้าที่ในการมีส่วนร่วมเพื่อกิจกรรมส่วนรวม

(4) ขอความร่วมมือไปยัง หัวหน้าสำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน เพื่อทำหนังสือถึงชาวบ้านที่บุกรุกพื้นที่ส่วนกลาง ชี้แจงเงื่อนไขและข้อตกลงในการใช้พื้นที่ส่วนกลางทำสวนเกษตร โดยกำหนดระยะเวลาให้รื้อถอนและขนย้ายสิ่งของออกจากพื้นที่ภายในเวลา 15 วัน

(5) ทีมวิจัยจะยุติการขอคืนพื้นที่ เพื่อใช้เวลาดำเนินโครงการต่อตามแผน โดยชาวบ้านรายใดยังไม่คืนพื้นที่ ให้การเคหะชุมชนออเงินและเขตสายไหมพิจารณาผู้ดำเนินการตามขั้นตอนที่ควรจะเป็น ในฐานะเจ้าของพื้นที่และเป็นภาครัฐที่ดูแลปกครองชุมชน

ภาพที่ 3-12 ทีมวิจัย เจ้าหน้าที่เขตสายไหม หัวหน้าสำนักงานเคหะชุมชนออเงิน และเจ้าหน้าที่ คสช. ร่วมกับชาวบ้าน เดินสำรวจบริเวณรอบสวนเกษตรชุมชน เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2559

4) การรื้อปรับพื้นที่ และการปรับหน้าดินเพื่อเตรียมแปลงเกษตร

หลังจากชาวบ้านที่บุกรุกย้ายออกไป มีขยะ เศษสิ่งของ และต้นไม้ที่ขึ้นรกไม่เป็นระเบียบต้องรื้อถอนออกไป และปรับหน้าดิน ทีมวิจัยร่วมกับทีมเครือข่าย NGOs ได้ประชุมเพื่อวางแผนปฏิบัติการรื้อปรับพื้นที่ ดังนี้

(1) **การรื้อสิ่งปลูกสร้าง** จัดการขยะและเศษกิ่งไม้ที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ รวมทั้งปรับพื้นที่ในเบื้องต้น โดยความร่วมมือของนักวิจัยชุมชนและชาวบ้าน ทั้งนี้ประธานชุมชนได้ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์จากสำนักงานเขตสายไหม เพื่อใช้รถตัก รถขุด รถบรรทุกขนขยะไปทิ้งนอกชุมชน และถึงบุคลากรจากฝ่ายรักษาความสะอาด โดยรื้อปรับใหญ่ 3 ครั้ง ได้แก่ วันที่ 20 ธันวาคม 2559 และวันที่ 8-9 มกราคม 2560 ซึ่ง คุณรัตนธร รัตนสกุล ผู้อำนวยการเขตสายไหม พร้อมด้วยฝ่ายพัฒนาชุมชนเขตสายไหม คุณนลินรัตน์ กิตติกัลยาวงศ์ หัวหน้าสำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน (ในขณะนั้น) คสช. และนักการเมืองท้องถิ่น ได้เข้ามาให้กำลังใจการรื้อปรับพื้นที่ด้วย

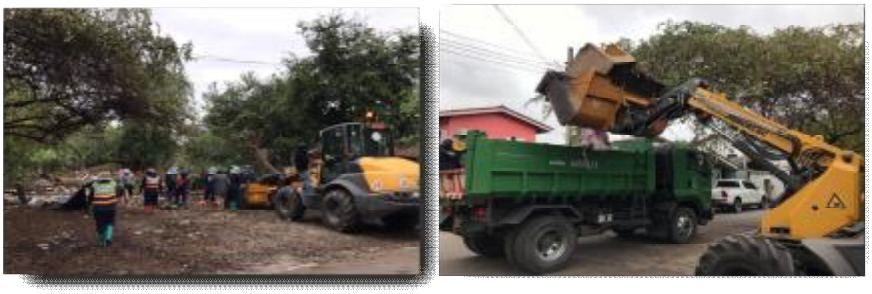

ภาพที่ 3-13 การรื้อปรับพื้นที่เพื่อทำสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์
โดยความอนุเคราะห์เครื่องจักร รถบรรทุก และบุคลากรจากสำนักงานเขตสายไหม

ภาพที่ 3-14 แสดงพื้นที่ทำสวนเกษตรก่อนและหลังการรื้อปรับ

(2) **การปรับหน้าดิน** หลังจากรื้อและเก็บขนเศษสิ่งไม่ต้องการออกแล้ว นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านได้ทำการปรับหน้าดินก่อนวางโครงสร้างสวนเกษตร ซึ่งมีนักศึกษาวิชาชีวิตและสิ่งแวดล้อม (ศศ 11109) จากมหาวิทยาลัยเกริก มาร่วมทำกิจกรรมจิตอาสาเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชน ดังภาพที่ 3-15

ภาพที่ 3-15 การปรับหน้าดิน โดยการทำกิจกรรมของนักศึกษา
ร่วมกับนักวิจัยชุมชนและชาวบ้าน เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2560

(3) **การขยายบ่อเก็บกักน้ำ** ในเดือนสิงหาคม เพื่อใช้ในการเก็บน้ำไว้รดผักในสวน ซึ่งแต่เดิมมีขนาดเพียง 3x5 เมตร ลึกประมาณ 2 เมตร (30 ลูกบาศก์เมตร) ขุดขยายออกเป็น 5x10 เมตร (100 ลูกบาศก์เมตร)

ภาพที่ 3-16 ขยายพื้นที่บ่อเก็บกักน้ำ เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2560

(4) **การทำรั้วสวนเกษตร** เมื่อสวนเกษตรถูกปรับพื้นที่ ช่วงรอดำเนินการก็อาจมีชาวบ้านบางคนนำรถเข้ามาจอดบ้าง นำไก่มาเลี้ยงบ้าง สุนัขก็เข้ามาถ่ายมูลได้ ดังนั้น ทีมนักวิจัยชุมชนจึงหารือและได้ร่วมแรงร่วมใจกันออกหาไม้โครงสร้างป้ายโฆษณาตามข้างทางที่ไม่ใช้แล้ว นำมาทำเป็นรั้ว โดยนัดพบกันในช่วงเย็นหลังจากทุกคนทำภารกิจหรือทำงานส่วนตัวแล้ว ใช้เวลาตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงมิถุนายน 2560 ซึ่งเป็นหนึ่งในความเข้มแข็งของชุมชนที่สามารถดำเนินการได้โดยไม่

ใช้งบประมาณ เพราะหากใช้งบประมาณดำเนินการ จะทำให้ชุมชนต้องหางบมาสนับสนุนอีกเป็นจำนวนมากทีเดียว

ภาพที่ 3-17 นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านช่วยกันเก็บไม้ป้ายข้างทางมาทำรั้วล้อมสวนเกษตรขนาด 312.55 ตารางวา

5) **การออกแบบสวนเกษตรชุมชน**

การออกแบบสวนเกษตร เริ่มดำเนินการในช่วงของการประชุมนักวิจัยชุมชน และการประชุมกลุ่มชาวบ้าน 3 วัย ตลอดจนการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับชาวบ้านที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุม นำข้อมูลมาวิเคราะห์ และตกผลึกจนได้บทสรุปองค์ประกอบของสวนเกษตรตามที่ชุมชนต้องการ โดยมีกระบวนการตามขั้นตอนดังนี้

(1) **การออกแบบสวนเกษตรชุมชนโดยการวาดภาพความคิด** จากการระดมสมองของนักวิจัยชุมชน และชาวบ้านทุกกลุ่มวัย ทั้ง กลุ่มผู้สูงอายุ 1 ครั้ง จำนวน 66 คน กลุ่มวัยทำงาน 1 ครั้ง จำนวน 25 คน กลุ่มเด็ก 2 ครั้ง จำนวน 97 คน และรวมวัย 1 ครั้ง จำนวน 48 คน เพื่อให้ได้สวนเกษตรตามความต้องการของชุมชน โดยการแบ่งกลุ่มเพื่อระดมความคิดว่าสวนเกษตรที่ต้องการจะมีรูปแบบเป็นอย่างไร สิ่งปลูกสร้างในสวนเกษตรจะมีอะไรบ้าง หากจะปลูกพืชผักจะปลูกแบบไหน และพืชผักที่ต้องการปลูกมีอะไรบ้าง แล้วให้แต่ละกลุ่มนำเสนอภาพที่วาดจากการระดมสมอง เมื่อรวมทั้ง 3 กลุ่มวัยแล้ว จะทำให้สวนเกษตรชุมชนมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ขึ้น สรุปแล้วสวนเกษตรชุมชนจะประกอบไปด้วยชนิดพืชผักต่างๆ ดังตารางที่ 3-2 โดยโครงสร้างสวนเกษตรประกอบด้วย

(1) บ่อเก็บน้ำ	(5) ร้านค้าชุมชน	(9) สวนผักแนวตั้ง	(13) อื่นๆได้แก่ ปลูกในกระถาง ยางรถยนต์ ท่อซีเมนต์ ฯลฯ
(2) โรงเห็ด	(6) ศาลาพักผ่อน	(10) ผักในกระบะ	
(3) สหกรณ์ร้านค้า	(7) ห้องน้ำ	(11) ชะอมริมรั้ว	
(4) ห้องเก็บของ	(8) ศูนย์รับซื้อขยะชุมชน	(12) ซุ้มผักเลื้อย	

ตารางที่ 3-2 ชนิดพันธุ์พืชที่ชุมชนต้องการปลูก (สรุปจากการระดมสมองคน 3 วัย)

ไม้ยืนต้น	ไม้พุ่ม		ไม้เลื้อย	ไม้ล้มลุกอายุสั้น
1. มะม่วง	1. มะม่วงหาว มะนาวโห่	1. กระเจี๊ยบแดง	1. หญ้านาง	1. ผักชีลาว
2. ขนุน	2. มะนาว	2. มะละกอ	2. ถั่วฝักยาว	2. ผักชีฝรั่ง
3. มะพร้าว	3. มะกรูด	3. ชะอม	3. ถั่วแปบ	3. ผักชีล้อม
4. มะกอก	4. ไผ่รวก	4. กระถิน	4. มะระจีน	4. ผังบุ้ง
5. มะรุม	5. ยอ	5. มัมเบอรี่	5. น้ำเต้า	5. ผักคะน้า
6. มะยม	6. แค	6. ผักหวานบ้าน	6. บวบเหลี่ยม	6. ผักกาด
7. ขี้เหล็ก		7. กล้วย	7. ฟัก	7. สะระแหน่
8. สะเดา		8. ตะไคร้	8. ฟักทอง	8. ผักไผ่/ ผักแผว
		9. ข่า	9. ฝักข้าว	9. กระเพรา
			10. พลู	10. แมงลัก
			11. เสาวรส	11. โหระพา
			12. ดีปรี	12. ฯลฯ
			13. อัญชัญ	

(2) **การออกแบบสวนเกษตรชุมชนบนพื้นที่จริง** โดยมีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 25 คน ทีมวิจัย จำนวน 17 คน ทีมงาน NGOs จำนวน 3 คนผู้แทนฝ่ายพัฒนาชุมชน เขตสายไหม จำนวน 1 คน ฝ่ายรักษาความสงบแห่งชาติ จำนวน 4 นาย ร่วมกันรังวัดพื้นที่เป็นตารางเมตร วางองค์ประกอบตามที่ออกแบบเป็นภาพวาดในขั้นตอน (1) โดยคงตำแหน่งองค์ประกอบเดิม เพื่อให้มีการปรับย้ายน้อยที่สุด ในขณะที่ทำการรังวัด ชาวบ้านที่อยู่โดยรอบสวนเกษตร ได้ออกมาดูและขอให้ขยับพื้นที่สวนให้กับทางเดินบ้าง ทีมนักวิจัยจึงได้แบ่งพื้นที่รอบสวนทุกด้านให้ชาวบ้านได้ใช้ถนนในชุมชนสะดวกขึ้นด้านละ 1 เมตร

ภาพที่ 3-18 นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านช่วยกันรังวัดพื้นที่ และ
จุดที่ตั้งขององค์ประกอบตามสัดส่วนที่กำหนดไว้

(3) **การร่างแบบสวนเกษตรชุมชน** หลังจากรังวัดพื้นที่และกำหนดองค์ประกอบสวนเกษตรเป็นตารางเมตรแล้ว นักวิจัยชุมชนได้นำมาร่างแบบลงบนกระดาษ โดยการย่อส่วนให้เหลือ 1 ตารางนิ้ว ต่อ 1 ตารางเมตร (สัดส่วน 1 : 1550) ดังนั้น โครงสร้างทุกอย่าง จะถูกย่อส่วนในอัตราส่วนเดียวกันกับพื้นที่ คือ 1 นิ้ว ต่อ 1 เมตร เช่นกัน เพื่อกำหนดองค์ประกอบสวนได้อย่างถูกต้องตามสัดส่วนจริง

(4) **การทำแบบจำลอง (Model) สวนเกษตรชุมชน** โดยนักวิจัยลงความเห็นว่า หากทำแบบจำลองสวนเกษตร (Model) จะทำให้เห็นภาพชัดเจนขึ้น และสามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างได้ตามความเหมาะสม ซึ่งทำ Model ขึ้น 2 ขนาด โดยทีมนักวิจัยร่วมกับเครือข่าย NGOs ดังนี้

- Model ขนาด 1 : 1,550 เป็น Model ที่มีองค์ประกอบหลักๆ ตามที่ต้องการ แต่ยังไม่มีรายละเอียดของแปลงผัก จัดตั้งไว้ศูนย์ SML ของชุมชนพูนทรัพย์เพื่อประชาสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชน และหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาในชุมชนในเบื้องต้นได้เห็นเท่านั้น (ดังภาพที่ 3-19)
- Model ขนาด 1: 10,000 เป็น Model ขนาดเล็ก ที่มีองค์ประกอบเต็มพื้นที่ตามที่ชุมชนต้องการ นอกจากมีความชัดเจนในรายละเอียดแล้วยังสะดวกในการเคลื่อนย้ายไปแสดงในที่ต่างๆได้ (ดังภาพที่ 3-20)

ภาพที่ 3-19 ภาพแบบจำลองสวนเกษตรชุมชน ขนาด 1:1,550
ที่มา : สร้างโดยนักวิจัยชุมชนและเครือข่าย NGOs

เพื่อให้เห็นภาพสวนเกษตรได้ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยและผู้ช่วยได้จำลองจากแบบจำลองสวนเกษตรชุมชนของนักวิจัยชุมชนซึ่งมีขนาดใหญ่ ให้มีขนาดเล็กลง มีรายละเอียดของสวนเกษตรมากขึ้น จากการสังเกตเมื่อนำแบบจำลองสวนเกษตรชุมชนไปแสดงให้ชาวบ้านได้เห็น ทำให้ทุกคนอยากเห็นสวนเกษตรชุมชนที่จะเกิดขึ้นจริง อีกทั้งยังเป็นแรงผลักดันให้นักวิจัยชุมชนอยากพิสูจน์ว่าสามารถทำสวนเกษตรชุมชนได้ ซึ่งหากมีสวนเกษตรชุมชนเกิดขึ้น จะทำให้มีกิจกรรมที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกลับฟื้นขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง (ดังภาพที่ 3-20)

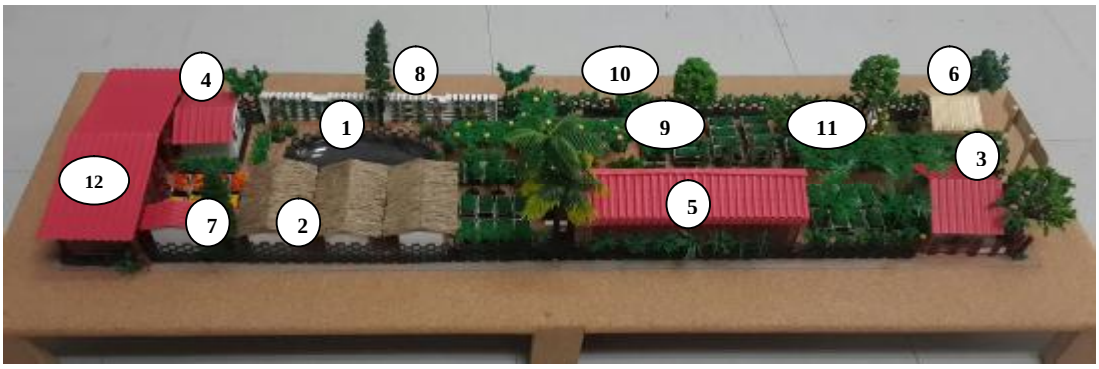

ภาพที่ 3-20 ภาพแบบจำลองสวนเกษตรชุมชน ขนาด 1:10,000

6) **การกำหนดขนาดโครงสร้างสวนเกษตรชุมชน**

เมื่อทำแบบจำลองสวนเกษตรชุมชนเสร็จแล้ว ทีมวิจัยได้กำหนดขนาดของโครงสร้างต่างๆ ขององค์ประกอบสวนเกษตรโดยพิจารณาให้สอดคล้องกับขนาดของพื้นที่จริง ก่อนลงมือทำโครงสร้างและทดลองปลูกพืชผัก ดังนี้

(1) บ่อน้ำ ขนาด 5 x 10 เมตร จำนวน 1 บ่อ กำหนดวัสดุและการคำนวณราคาชีพพลาย (Sheet pile) ที่ทำจากไม้ยูคาลิปตัส และคำนวณราคาโดยประมาณการตามขนาด

(2) โรงเห็ด ขนาด 4 x 4 เมตร ปรับจากขนาด 3 x 7 เมตร เนื่องจาก เว้นพื้นที่สำหรับทางเดินระหว่างโรงเห็ดกับบ่อน้ำกำหนดไว้ จำนวน 3 โรง นักวิจัยชุมชนร่วมชาวบ้าน ต้องหาแหล่งทุนสนับสนุนโครงสร้างและก้อนพันธุ์เห็ด

(3) สหกรณ์ร้านค้า ขนาด 4 x 6 เมตร จำนวน 1 หลัง คณะกรรมการชุมชนซึ่งเป็นทีมนักวิจัยชุมชนมีแผนที่จะนำผลเสนอการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำสวนเกษตร ต่อ พอช.เพื่อของบประมาณสนับสนุนการสร้างสหกรณ์ (งบชุมชนเข้มแข็ง)

(4) ห้องเก็บของ ขนาด 4 x 4 เมตร จำนวน 1 ห้อง (ซ่อมแซมที่มีอยู่แล้ว)

(5) ร้านค้าชุมชน ขนาด 2 x 2.5 เมตร จำนวน 5 ร้าน เพื่อให้คนในชุมชนได้วางขายสินค้า เช่น ร้านขายปลาทู ร้านขายกระเป๋าหนัง ร้านขายพวงมาลัย รวมถึงร้านผลผลิตจากสวนเกษตรชุมชน เป็นต้น

(6) ศาลาพักผ่อน นักวิจัยชุมชนและชาวบ้าน ได้ขอศาลาเก่าที่ตั้งอยู่ในสนามกีฬาจากลุงตี๋ (อดีตประธานชุมชน) เพื่อไปตั้งไว้ที่สวนเกษตรชุมชน และจะดำเนินการซ่อมแซม เพื่อให้เป็นสถานที่พักผ่อน พบปะพูดคุยกันของชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้สูงอายุ

(7) ห้องน้ำ ปัจจุบันมีอยู่แล้ว 1 ห้อง นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านจะซ่อมแซมและทำเพิ่มอีก 1 ห้อง ให้ได้ขนาด 2 x 1.5 เมตร แยกเป็นห้องน้ำชาย ห้องน้ำหญิง

(8) สวนผักแนวตั้ง เป็นลักษณะของผักคอนโด และโมบายผัก ขนาดปรับตามพื้นที่จริง

(9) แปลงผัก รูปแบบและขนาดขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่จริง โดยรูปแบบของแปลงเกษตร จะทำในหลายรูปแบบ ได้แก่ แปลงกระบะ ผักกระถาง ผักในยางรถยนต์ ฯลฯ

(10) ผักแนวรั้ว ปลูกตามแนวขอบรั้วด้านในสวน โดยใช้ไม้ตีกรอบตามแนวรั้วและใส่ดินปลูก ชนิดผักที่จะปลูกคือ ชะอม

(11) ซุ้มผักเลื้อย ทางเดิน ซุ้ม A B และ C กำหนดโครงสร้างและการคำนวณราคาประมาณการโดยคุณกานดา กองวงษ์ นักวิจัยจาก NGOs

(12) ศูนย์รับซื้อขยะรีไซเคิล เป็นความต้องการของชุมชนในตอนแรก จึงกำหนดให้มีศูนย์รับซื้อขยะในแบบจำลองด้วย แต่จะดำเนินการในส่วนของพื้นที่ที่ยังไม่ยังได้คืน อย่างไรก็ดี เมื่อนักวิจัยชุมชนและชาวบ้านได้ไปศึกษาดูงาน สวนเกษตรอินทรีย์ ได้มีทางเลือกอีกทางหนึ่ง คือ การเลี้ยงกบ โดยนำมาพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างการทำศูนย์รับซื้อขยะและการเลี้ยงกบ เพื่อเป็นทางเลือกสำหรับพื้นที่ที่อาจได้คืนในอนาคต จำนวน 28.50 ตารางวา

6) การทดลองปลูกผัก

การเตรียมความพร้อมก่อนทดลองทำสวนเกษตร ดูไม่น่าจะยาก เนื่องจากทั้งผู้วิจัยเองและนักวิจัยชุมชน ตลอดจนชาวบ้าน ต่างก็มีประสบการณ์ในการทำเกษตรไม่มากก็น้อย แต่เมื่อลงมือทำจริงๆ กลับพบว่า การเตรียมความพร้อมก่อนทำสวนเกษตร มีความสำคัญยิ่ง และมีความสลับซับซ้อนไม่น้อยไปกว่าการทำสวนเกษตร การเลือกประเภทพืชตลอดจนการทดลองปลูกเป็นสิ่งที่ไม่ยาก แต่สิ่งสำคัญคือการเตรียมความพร้อมของคน และพื้นที่รองรับ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการปลูก และหลังจากปลูกแล้ว ทำอย่างไรให้พืชผักสวยงาม ออกดอกออกผลได้ดี

- **การเตรียมพื้นที่** : จากพื้นที่ทำเกษตรเดิมมีเพียง 50 ตารางวา เมื่อได้คืนจากผู้บุกรุกจะมีพื้นที่รวมทั้งหมด 312.55 ตารางวา แม้จะภูมิใจแต่ก็เป็นความกดดันให้ทีมนักวิจัยชุมชนต้องคิดงบประมาณที่ได้รับสำหรับทดลองทำสวนเกษตรจำนวน 20,000 บาท ซึ่งก่อนทดลองทำสวนเกษตรต้องทำการปรับพื้นที่ เตรียมโครงสร้างซุ้ม โรงเพาะเห็ด และแปลงหรือภาชนะสำหรับปลูกผัก ชาวบ้านต่างรอดูผลงานของทีมนักวิจัยชุมชนว่าจะมีความสามารถดำเนินการได้หรือไม่ เพราะที่ผ่านมา 50 ตารางวายังทำล้มลุกคลุกคลาน พบปัญหาดินเสียก็ทำต่อไม่ได้ สมาชิกทำสวนก็ลดลง ชาวบ้านบางคน พูดว่า “แค่ 50 ตารางวา ยังทำไม่รอด จะเอาที่ไปทำไมเยอะแยะ” ดังนั้น นักวิจัยชุมชนจึงได้รวมพลังทั้งความคิดและร่วมแรงกัน ทำให้เรียกความเชื่อมั่นจากชาวบ้านมาได้ค่อนข้างมาก บางคนเริ่มเข้ามามีส่วนร่วม บางคนอยากเข้ามาแต่ยังไม่กล้า นักวิจัยชุมชนมีความหวังว่า หากสามารถทำให้

ชาวบ้านเห็นว่าชุมชนสามารถร่วมกันทำและเกิดผลประโยชน์ต่อครอบครัวและส่วนรวมได้ ก็จะทำให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมมากขึ้น ทั้งนี้ การเตรียมพื้นที่สวนเกษตรของนักวิจัยชุมชนจะทำโดยค่อยเป็นค่อยไป ด้วยข้อจำกัดของงบประมาณ คน และเวลา โดยเลือกที่จะปลูกพืชที่มีความทนทาน ปลูกง่าย และสามารถปลูกได้ตามวัสดุ อุปกรณ์ที่มีอยู่หรือหามาได้ ดังนี้

● **การปลูกผัก** : ในช่วงทดลองทำสวนเกษตรชุมชน นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านปลูกพืชผักได้บางชนิดจากที่จัดหามาได้และชาวบ้านนำมาให้ ทั้งเมล็ดพันธุ์ กิ่งตอน กิ่งปักชำ และต้นกล้า

(1) การปลูกชะอมริมรั้ว เริ่มปลูกหลังจากล้อมรั้วเสร็จ เนื่องจากปลูกง่ายโดยใช้กิ่งตอน และเป็นผักที่ปลูกแล้วโอกาสรอดสูง ปลูกรอบแรกประมาณ 500 ต้น รอดประมาณ 450 ต้น ต้นที่ไม่รอดเพราะบางช่วงมีน้ำขัง เนื่องจากเป็นช่วงฤดูฝน นักวิจัยชุมชนแก้ปัญหาโดยการซื้อท่อซีเมนต์ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 80 เซนติเมตร 2 ท่อ ทำเป็นแก้มลิง และทำร่องน้ำให้ไหลลงสู่แก้มลิง นอกจากระบายน้ำที่ขังออกแล้ว ยังสามารถเก็บน้ำไว้รดต้นไม้ได้ด้วย

(2) การปลูกมะนาวในท่อซีเมนต์ นอกจากหลีกเลี่ยงการใช้ดินเดิมที่ไม่เหมาะแก่การเพาะปลูกแล้ว ยังเป็นวิธีการปลูกที่ให้มีการเจริญขึ้นด้านบนมากกว่าลงล่าง

(3) การปลูกผักเลื้อยขึ้นซุ้ม หลังจากปรับหน้าดิน นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านได้ทำรังวัดแนวซุ้ม 3 ซุ้มใหญ่ ตรงกลางสวน เพื่อให้เป็นโครงสร้างที่ถาวร โดยตั้งเป้าหมายว่า ซุ้มใหญ่สามารถปลูกผักไม้เลื้อยได้หลากหลายชนิด สลับสับเปลี่ยนกันไปตามอายุของผักแต่ละชนิด จะทำให้เก็บผลได้อย่างต่อเนื่อง เช่น ฟักข้าว บวบเหลี่ยม ฟักแฟง มะระ น้ำเต้า ถั่วพู ฯลฯ

(4) การทำแปลงผัก นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านร่วมกันออกแบบการปลูกง่ายๆ ตามความเหมาะสม ให้มีทางเดินรดน้ำได้สะดวก และใช้วัสดุที่สามารถหาได้โดยไม่ต้องซื้อ รวมถึงออกแบบตามลักษณะเฉพาะของพืชผักแต่ละชนิด เช่น

- กระถาง สำหรับปลูกมะเขือ พริก ผักไชยาคะน้าแม็กซิกัน
- กระบะ สำหรับปลูกผักกาด ผักคะน้า ผักบุ้ง และเพาะเมล็ดผักเตรียมปลูก
- ยางรถยนต์ สำหรับปลูกข่า ตะไคร้ ผักชี มะเขือเทศ
- การทำซุ้มไม้ระแนงลาดเอียง 45 องศา สำหรับปลูกฟังทอง
- การทำซุ้มไม้ขนาดเล็กตามที่ว่างกระจายไปในสวน สำหรับปลูกไม้เลื้อยประเภท อัญชัญ หญ้านาง ถั่วฝักยาวฯลฯ
- การปลูกไม้ยืนต้นอื่นๆ ใช้วิธีขุดหลุมแล้วนำดินปลูกผสมดินปุ๋ยรองพื้น ก่อนนำต้นไม้ลงปลูก เช่น ต้นสะเดา มะม่วง มะม่วงหาวมะนาวโห่ มะละกอ แค เผือก ทูน ปลูกกระจายกันไปในพื้นที่และขอบบ่อน้ำ
- การปลูกผักแนวตั้ง โดยการนำขวดมาทำโมบายแขวนคานของซุ้มใหญ่ ซึ่งแข็งแรงพอที่จะแขวนโมบายผักวอเตอร์เครส

(5) การเพาะเห็ด โรงเพาะเห็ดเดิมมี 1 โรง นักวิจัยชุมชนต้องการเพิ่มโรงเห็ดเป็น 3 โรง เพราะเห็ดเป็นพืชที่ให้ผลผลิตติดต่อกันอย่างต่อเนื่องได้ครั้งละประมาณ 4-5 เดือนๆละ 4 ครั้งๆละ 4-5 รอบ เป็นที่ต้องการของตลาด ส่วนโรงเห็ดเดิมนักวิจัยชุมชนจะเก็บไว้สำหรับเป็นพื้นที่เตรียมการอื่นๆ เช่น ผสมดิน ทำปุ๋ยชีวภาพ ส่วนโรงเห็ด 3 โรง ขนาด 4x4 เมตร จะสร้างขึ้นใหม่ ทั้งนี้

ในระยะทดลองจะทำโรงเห็ด 1 โรงก่อน ด้วยข้อจำกัดของงบประมาณการทำโรงเห็ดและก้อนเชื้อเห็ดที่มีราคาสูง กล่าวคือ โรงเห็ดราคาประเมินขั้นสูง 22,173 บาท/โรง ก้อนเห็ด 16,000 บาท/โรง (โรงละ 2,000 ก้อนๆละ 8 บาท) ประกอบกับนักวิจัยชุมชนมีจำนวนน้อย และยังไม่มีความรู้และทักษะในการเพาะเลี้ยงเห็ด อาจทำให้เกิดความเสียหายได้ โดยโรงแรกได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากงบพัฒนาชุมชน วัสดุอุปกรณ์บางอย่างจากสวนเห็ดพันธุ์ธัช ของคุณเพียรชัย แก้วอินทิ และงบประมาณบางส่วนจากโครงการวิจัย เป็นต้น

(6) การทำโครงสร้างอื่นๆ นอกเหนือจากการทำสวนเกษตร นักวิจัยชุมชนได้เตรียมพื้นที่เพื่อโครงสร้างอื่นๆ ให้สอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ในอนาคตด้วย อาทิเช่น

(6.1) **การสร้างศูนย์เรียนรู้** นักวิจัยชุมชนเห็นพ้องกันว่า หากสวนเกษตรชุมชนได้รับการพัฒนาและชาวบ้านส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วม จะทำให้คนในชุมชนได้ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันในพื้นที่สวนได้อย่างหลากหลาย เป็นแหล่งพบปะของคนในชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและนักเรียนนักศึกษา ประกอบกับครูแจ็คจาก กศน.เขตสายไหม นำนักศึกษาเข้ามาช่วยตัดยางรถยนต์ เสนอแนะว่า หากสวนเกษตรชุมชนได้รับการพัฒนา จะสามารถเป็นแหล่งพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้และฝึกทักษะเกี่ยวกับการทำสวนเกษตร ควรวางแผนให้มีศูนย์เรียนรู้ไว้เลย ทำให้นักวิจัยชุมชนจากเดิมที่คิดว่าการหางบประมาณทำภายหลัง ได้จัดสรรพื้นที่ใกล้ทางออกของสวนด้านขวา เพื่อทำศูนย์เรียนรู้ โดยได้รับการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ การทำพื้นจากงบพัฒนาชุมชนเขตสายไหม กระเบื้องปูพื้นจากคุณกานดา กองวงษ์ หลังคาศูนย์ฯจากกลุ่มพัฒนาชุมชนใต้สะพาน ป้ายศูนย์การเรียนรู้ได้รับความอนุเคราะห์จากศูนย์การศึกษานอกระบบ

(6.2) **สหกรณ์ร้านค้าชุมชน** เป็นเป้าหมายหนึ่งของกิจกรรมเพื่อการรวมกลุ่มของชาวบ้าน นักวิจัยชุมชนที่ต้องการให้เกิดการรวมกลุ่มคนในชุมชนเพื่อนำไปสู่การมีรายได้และการออม ที่จะมีผลต่อการซื้อที่จากการเคหะหลังจากครบกำหนดสัญญาเช่าซึ่งเหลืออีกประมาณ 14 ปีเท่านั้น ทั้งนี้ สหกรณ์ร้านค้าชุมชน เป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากงบชุมชนเข้มแข็งของ พอช. วิมล เล่าว่า สหกรณ์ร้านค้าชุมชนเคยทำมาแล้ว 3 ครั้ง แต่เป็นอันต้องเลิกไปด้วยเหตุผลแตกต่างกัน กล่าวคือ

ครั้งแรก ตั้งอยู่ที่ซอย 3 ล้มเลิกไป เพราะคนขายโกงเงิน

ครั้งที่ 2 ตั้งอยู่ที่สวนหย่อมซอย 1 ล้มเลิกไป เพราะเกิดไฟไหม้

ครั้งที่ 3 ตั้งอยู่ท้ายสวน ล้มเลิกไปเนื่องจากน้ำท่วมในปี 2554 ซึ่งปัจจุบันเป็นห้องเก็บวัสดุอุปกรณ์ในการทำสวนเกษตรชุมชน เด็กและเยาวชนในชุมชนได้ร่วมกันปรับปรุง โดยการทาสี วาดภาพ ผนังห้องเก็บของ เพื่อให้เกิดกิจกรรมและการมีส่วนร่วมของเด็กๆในชุมชน โดยเด็กกลุ่มนี้ต้องการใช้ห้องนี้ทดลองเพาะเห็ดโดยกลุ่มเด็กๆเอง เพื่อหารายได้สำหรับการศึกษา

ครั้งที่ 4 ชาวบ้านจากทีมนักวิจัยชุมชน ได้นำผลการดำเนินโครงการวิจัย ไปเสนอขอรับการสนับสนุนจากงบชุมชนเข้มแข็งของ พอช.อีกครั้ง ได้รับการอนุมัติงบประมาณ 40,000 บาท เพื่อฟื้นฟูสหกรณ์ร้านค้าชุมชน โดยมีแผนที่จะสร้างตรงมุมซ้ายด้านหน้าทางเข้าสวนเกษตรชุมชน ขนาด 4x6 เมตร

สำหรับโครงสร้างบางรายการที่นักวิจัยชุมชนได้กำหนดไว้ในแผน แต่ยังไม่ได้ดำเนินการ เพราะต้องรองบประมาณสนับสนุน ได้แก่ **ห้องน้ำ** เป็นสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่ง หากสวนเกษตรได้รับการพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ หรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ก็จะมีผู้มาเยี่ยมชม ดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ฝึกทักษะ ซึ่งปัจจุบันมีห้องน้ำอยู่แล้ว 1 ห้อง ดังนั้น นักวิจัยชุมชน มีแผนที่จะสร้างเพิ่มอีก 1 ห้อง และปรับปรุงห้องน้ำเดิม แยกเป็นห้องน้ำหญิง-ชาย นอกจากนี้ นักวิจัยชุมชนมีแผนที่จะสร้าง**ร้านค้าชุมชน** จำนวน 5 ล็อก แต่ยังไม่ได้ดำเนินการเพราะร้านค้าต้องมีโครงสร้างที่แข็งแรง จึงต้องรอความพร้อมด้านงบประมาณในการทำ

- **การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจการทำสวนเกษตรแก่นักวิจัยชุมชน** : การทำเกษตรได้กับการทำเกษตรเป็นแตกต่างกัน ทุกคนทำได้ ดังนั้น การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเกษตรในเมือง ช่วยให้นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านได้พัฒนาทั้งความรู้ ความคิด ทักษะ และการวางแผนการปลูก ในขณะที่ทดลองทำก็ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ รวมถึงนำประสบการณ์ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับพื้นที่สวนเกษตรอื่นๆ ด้วย โดยมีการอบรมให้ความรู้ก่อน และศึกษาดูงานระหว่างการทดลองทำสวนเกษตร ดังนี้

Ø**การอบรม** นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านที่เข้าร่วมทดลองทำสวนเกษตร ได้รับการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดย ดร.พัชราภรณ์ สุวอ จากคณะเทคโนโลยีการเกษตร สจล. จำนวน 5 ครั้ง และคุณประชา จารัญ จากสวนมะนาวสุขประเสร็จ จำนวน 1 ครั้ง ดังนี้

(1) การผลิตผักสำหรับคนในเมือง เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2559 ณ ชุมชนพูนทรัพย์

(2) การทำเกษตรในเขตเมืองเพื่อการผลิตอาหารปลอดภัย เมื่อวันที่ 6 พ.ย. 2559 ณ สจล.

(3) การทดลองปลูกกล้าที่เพาะไว้ นำปลูกลงในกระถาง เมื่อวันที่ 19 พ.ย. 2559 ณ ชุมชนพูนทรัพย์

(4) วิธีการผสมดินปลูก และทดลองปลูกผักในกระถาง เมื่อวันที่ 4 ธ.ค. 2559 ณ ชุมชนพูนทรัพย์

(5) การปลูกผักร่วมกับเลี้ยงปลา และการทำสวนผักคนในเมือง เมื่อวันที่ 9-10 กันยายน 2560 ณ สจล.

(6) การปลูกมะนาว โดย คุณประชา จารัญ เมื่อวันที่ 25 พ.ย. 2560 ณ สวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์

ภาพที่ 3-21 ภาพการอบรมเกี่ยวกับการทำสวนเกษตร

Ø**การศึกษาดูงาน** นักวิจัยชุมชนได้มีการหารือกันและวางแผนไว้ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการเกี่ยวกับการศึกษาดูงาน และมีความเห็นตรงกันว่า การศึกษาดูงานในช่วงต้นๆ อาจไม่ช่วยอะไรได้มากนัก เพราะนักวิจัยเองยังไม่รู้ว่าในการทำสวนเกษตร นอกจากปัญหาดินเสียแล้ว ปัญหาอื่นๆ ที่จะต้องพบเจอมีอะไรบ้าง จะทราบก็ต่อเมื่อได้ลงมือทดลองทำ ดังนั้นในช่วง 6 เดือนแรก จึงเป็นการอบรมเพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และเทคนิควิธีการต่างๆ ให้กับนักวิจัยชุมชน (ดังภาคผนวกที่ 2) ก่อนทดลองทำสวนเกษตร ในเดือนมีนาคม 2560 แต่เป็นการเตรียมพื้นที่และโครงสร้างเพื่อรองรับการทำสวนเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ลงมือปลูกพืชผักและต้นไม้ในเดือน มิถุนายน 2560 จนกระทั่งเดือนสิงหาคม นักวิจัยยังคงทดลองเพาะเมล็ดพันธุ์และปลูกผักสวนครัวในรูปแบบต่างๆ ดังรายละเอียดข้างต้น พร้อมทั้งการทดลองเพาะเลี้ยงเห็ดก่อนที่จะรื้อปรับพื้นที่ นักวิจัยชุมชนจึงได้ประสบการณ์ พร้อมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และกำหนดวัน เวลา สถานที่ เพื่อศึกษาดูงาน ดังนี้

(1) **อบรมเชิงปฏิบัติการการเพาะเลี้ยงเห็ด** จากประสบการณ์ ชุมชนเคยซื้อก้อนเชื้อเห็ดมาจาก 2 แหล่ง และได้เปรียบเทียบการให้ผลผลิต พบว่า ก้อนเห็ดจาก สวนเห็ดพันธุ์ธัช ของคุณเพียรชัย แก้วอินทิ มีคุณภาพ แน่น ออกดอกสม่ำเสมอ ให้ผลผลิตดีกว่าอีกแห่งหนึ่ง อีกทั้งยังอยู่ในพื้นที่เขตสายไหม ใกล้ชุมชน ใช้เวลาเดินทางน้อย มีเวลาในการฝึกปฏิบัติ และสามารถปรึกษาปัญหาและเชิญให้เข้ามาให้คำปรึกษาที่สวนเกษตรได้ง่าย นักวิจัยชุมชนจึงมีมติเลือกสวนเห็ดพันธุ์ธัชเป็นที่ศึกษาดูงาน ในวันเสาร์ที่ 4 พฤศจิกายน 2560 ตั้งแต่เวลา 9.00-16.00 น. โดยแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ

ช่วงเช้า ฟังบรรยายสรุปเกี่ยวกับการเพาะเลี้ยงเห็ดชนิดต่างๆ ธรรมชาติของเห็ดแต่ละชนิด การสร้างโรงเห็ดสำหรับเห็ดชนิดต่างๆ ตลอดจนการทำก้อนเชื้อเห็ด เทคนิค และวิธีการเพาะเลี้ยงเห็ด

ช่วงบ่าย การฝึกปฏิบัติตั้งแต่ขั้นตอนการทำก้อนเห็ด การนำก้อนเห็ดเข้าโรงบ่ม การเปิดปากถุง และการกรีดปากถุง ซึ่งการกรีดปากถุง นักวิจัยชุมชนได้รับความอนุเคราะห์กลับเข้ามาฝึกอีกครั้งเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2560 เนื่องจาก เมื่อเปิดปากถุงแล้ว ต้องทิ้งช่วงให้เชื้อเดินแล้วถึงกรีดปากถุงเพื่อให้เห็ดได้งอกออกมา

ภาพที่ 3-22 การศึกษาดูงาน และอบรมเชิงปฏิบัติการการเพาะเลี้ยงเห็ด

(2) **การศึกษาดูงานเกษตรอินทรีย์** เนื่องจากการทำสวนเกษตรชุมชน ต้องการผักไร้สารซึ่งไม่ใช้สารเคมี ดังนั้น เป้าหมายของการศึกษาดูงานคือ สวนเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมี และมีกิจกรรมที่หลากหลายที่สามารถศึกษาดูงานได้ ที่สำคัญต้องการเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่สืบทอดมาจากคนรุ่นเก่า ที่มีเทคนิค วิธีการ ตลอดจนการใช้สมุนไพรในการทำสวนเกษตร จึงได้เลือกสวนเกษตรอินทรีย์บ้านคลองโยง จังหวัดนครปฐม ของคุณสมทรง ม่วงพารา เป็นพื้นที่ศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในวันเสาร์ที่ 18 พฤศจิกายน 2560 ตั้งแต่ 9.00-16.00 น. ดังนี้

ช่วงเช้า ฟังบรรยายสรุปเกี่ยวกับการรวมกลุ่มทำเกษตรอินทรีย์ และกลุ่มอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มท่องเที่ยววิถีชุมชน กลุ่มเลี้ยงกบ และการทำกิจกรรมของแต่ละกลุ่ม พร้อมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านคลองโยง กับทีมนักวิจัยชุมชนและชาวบ้านที่ร่วมศึกษาดูงาน

ช่วงบ่าย การศึกษาดูงานการทำฟาร์มกบของ คุณเนตรชนก หาระสาร ซึ่งกำลังจะเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านคลองโยง

ภาพที่ 3-23 การฟังบรรยายสรุป และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านคลองโยง

ภาพที่ 3-24 การศึกษาดูงานการทำดินปุ๋ย และการเลี้ยงกบ บ้านคลองโยง

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ผลการทดลองและสรุปผลการวิจัย

ทีมวิจัยได้จัดประชุมวิเคราะห์ผลการทดลองและสรุปผลการวิจัยในชุมชนและมหาวิทยาลัยเกริก จำนวน 5 ครั้ง และจัดประชุมเวทีวิเคราะห์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ได้แก่ สำนักงานเขตสายไหม การเคหะชุมชนออเงิน ศูนย์วิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัย ศูนย์การศึกษานอกระบบเขตสายไหม และองค์กรพัฒนาเอกชน จำนวน 1 ครั้ง ดังนี้

(1) วันที่ 25 พฤศจิกายน 2560 ณ อาคาร SML ในชุมชนพูนทรัพย์ โดยทีมนักวิจัยชุมชนร่วมกันวิเคราะห์สิ่งที่ได้จากการเป็นนักวิจัย การอบรม การศึกษาดูงาน

(2) วันที่ 26 พฤศจิกายน 2560 ณ บ้านหัวหน้าโครงการ โดยทีมนักวิจัย NGOs และ ผู้ช่วยนักวิจัย ร่วมกับหัวหน้าโครงการ ร่วมกันวิเคราะห์การมีส่วนร่วม ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ รวมถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับนักวิจัยชุมชน ชาวบ้าน และสภาพแวดล้อม

(3) วันที่ 27-29 พฤศจิกายน 2560 ณ มหาวิทยาลัยเกริก นักวิจัยทั้ง 3 กลุ่ม ทั้งนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริก ทีมนักวิจัย NGOs และทีมนักวิจัยจากชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์ผลการทดลองและวิจัยจากร่างรายงาน

ทีมวิจัยจัดให้มี**เวทีวิเคราะห์ข้อมูล** โดยเชิญผู้เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ได้แก่ เขตสายไหม สำนักงานการเคหะแห่งชาติ สำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน ศูนย์การศึกษานอกระบบเขตสายไหม มหาวิทยาลัยเกริก รวมทั้งทีมนักวิจัย ชาวบ้าน และผู้สนใจทั่วไป

ร่วมฟังการนำเสนอผลการวิจัยจากนักวิจัยชุมชน พร้อมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้ข้อเสนอแนะเพื่อให้รายงานการวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2560 ณ สำนักงานเขตสายไหม กรุงเทพมหานคร โดยมีผู้ช่วยผู้อำนวยการเขตสายไหม เป็นผู้เปิดเวที

ภาพที่ 3-25 การจัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูล ณ สำนักงานเขตสายไหม
เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2560

ขั้นตอนที่ 7 การคืนข้อมูลและเผยแพร่ผลการวิจัย

หลังจากจัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ทีมนักวิจัยได้นำมาเพิ่มเติมในประเด็นที่ผู้เข้าร่วมเวทีให้ข้อเสนอแนะ จัดเวทีคืนข้อมูลต่อชุมชน ในวันเสาร์ที่ 23 ธันวาคม 2560 โดยมีผู้แทนหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วม ได้แก่ ผู้แทนจากสำนักงานสนับสนุนทุนวิจัย โหนดสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยเกริก การเคหะแห่งชาติ สำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน ศูนย์การศึกษานอกระบบ NGOs กลุ่มต่างๆ เครือข่ายชุมชน ทีมวิจัย และชาวบ้าน เป็นต้น นอกจากนี้ได้ทำการเผยแพร่ผลการวิจัยจำนวน 3 ครั้ง ได้แก่ (1) การประชุมสัปดาห์วิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยเกริก ประจำปี 2560 (2) โครงการเสริมสร้างการเป็นองค์กรสุขภาวะอย่างยั่งยืน ของกลุ่มอุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์ไทย (สสส.) จัดที่อิมแพคเมืองทองธานี และ (3) การประชุมพัฒนาชุดโครงการวิจัยเกษตรในเมือง คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ภาพที่ 3-26 การจัดเวทีคืนข้อมูลแก่ชุมชน
ณ ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2560

บทที่ 4
ผลการวิจัย และผลการทดลองแปลงเกษตร

โครงการวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงท้องถิ่น ใช้เวลาดำเนินการทั้งสิ้น 18 เดือน ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ รวมทั้งมีการทดลองทำสวนเกษตรชุมชน จึงใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำการเก็บรวมรวมข้อมูลในทุกกระบวนการ โดยวิธีการระดมสมองและใช้เครื่องมือที่หลากหลาย รวบรวมข้อมูลจากนักวิจัยชุมชนและคน 3 วัย รวมทั้งข้อมูลเชิงปริมาณที่เก็บรวบรวมความคิดเห็น ความต้องการ และการมีส่วนร่วมในการทำสวนเกษตรชุมชนจากชาวบ้านที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุมอีก 190 ครัวเรือน ดังนั้นในช่วงแรกก่อนทดลองทำสวนเกษตร สามารถตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 ได้ หลังจากทดลองทำสวนเกษตร จะตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3-5 ได้ รวมถึงสรุปผลจากการทดลองได้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ผลการศึกษาทบทวนบทเรียนจากการทำสวนเกษตรชุมชนเมือง

ในการทบทวนบทเรียนจากการทำสวนเกษตรชุมชนเมือง เป็นการทบทวนประวัติศาสตร์ของชุมชนว่ามีความเป็นมาอย่างไร ซึ่งจะครอบคลุมประเด็นต่างๆ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน (วัฒนธรรมชุมชน) และการทำสวนเกษตรชุมชน จุดเด่น จุดด้อย ของการทำสวนเกษตรชุมชนเมืองที่ผ่านมา ปัญหาอุปสรรคในการทำสวนเกษตรชุมชนเมืองที่ผ่านมา การมีส่วนร่วมของชุมชน และวิธีการทำสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักวิจัยชุมชนและชาวบ้านกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มคนทำงาน รวมทั้งกลุ่มเด็กและเยาวชน ใช้วิธีการประชุมกลุ่ม การเล่าเรื่อง การสัมภาษณ์เชิงลึก การบันทึกประวัติตนเอง ตลอดจนเอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งก่อนจะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ชุมชนจะกล่าวถึงประวัติของคนใต้สะพานในภาพรวม ซึ่งเป็นที่มาของคนในชุมชนพูนทรัพย์

4.1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชนพูนทรัพย์

1) จาก “คนรู” สู่ “ชุมชนบนพื้นที่จัดสรร”

เนื่องด้วยกรุงเทพมหานคร เป็นเมืองหลวงของประเทศ จึงเป็นศูนย์รวมของความเจริญ สถานที่ราชการ สถานศึกษา ตลอดจนบริษัท ห้างร้านที่เป็นแหล่งงานของคนทั่วไป นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495 จนถึงปี พ.ศ. 2525 จำนวนผู้คนที่หลั่งไหลเข้ามาทำให้เกิดความแออัด ประกอบกับค่าครองชีพค่อนข้างสูง ทำให้ผู้คนเหล่านี้ต้องหาที่อยู่อาศัยที่มีค่าใช้จ่ายน้อยหรือไม่มีค่าใช้จ่ายในการเช่า ใต้สะพานจึงเป็นเป้าหมาย สามารถหลบแดดหลบฝนได้ ไม่มีเอกชนเป็นเจ้าของ จากการสำรวจของมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยในปี พ.ศ. 2532 พบว่า มีจำนวนคนจนเมืองที่อยู่อาศัยในพื้นที่ใต้สะพานทั่วกรุงเทพฯ 52 สะพาน ถึง 2,445 คน คนเหล่านี้จะเรียกตนเองว่าเป็น “คนใต้สะพาน” หรือ “คนรู” (ดังภาพที่ 4-1) และในปี พ.ศ. 2535 กรุงเทพมหานครมีนโยบายฟื้นฟูเมืองให้สวยงาม ทำให้มีการไล่รื้อสิ่งปลูกสร้างและไล่ที่คนอยู่ใต้สะพานออกไป จึงปรากฏให้สังคมเห็นการใช้ชีวิตของคนที่อยู่ใต้สะพานในพื้นที่กรุงเทพมหานคร การไล่รื้อแบบไม่มีที่อยู่อาศัยรองรับ มีการเคลื่อนย้ายเข้าสู่สะพานแห่งใหม่ ทำให้เกิดปัญหาต่อเนื่องยาวนานกว่า 8 ปี จนปี พ.ศ. 2536 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้มีการบูรณะกรุงเทพมหานครและปริมณฑลระยะเร่งด่วนที่เกี่ยวข้องกับคนใต้สะพานโดยให้

กรุงเทพมหานครร่วมกับการเคหะแห่งชาติเร่งจัดหาที่อยู่อาศัยใหม่ให้กับคนใต้สะพาน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการหาที่ดินรองรับชาวใต้สะพานกว่า 700 ครอบครัว และในปี พ.ศ. 2540 การเคหะแห่งชาติดำเนินการจัดซื้อที่ดินเพื่อรองรับคนใต้สะพานได้ 3 แปลง และปี พ.ศ. 2544 ได้อพยพคนใต้สะพานเข้าไปอยู่ 4 โซน ใน 3 เขต ได้แก่

(1) โซน 1	ชุมชนประชาอุทิศ 76	เขตทุ่งครุ
(2) โซน 2 และ 3	ชุมชนอ่อนนุช	เขตประเวศ
(3) โซน 4	ชุมชนพูนทรัพย์	เขตสายไหม

ภาพที่ 4-1 ภาพการอยู่อาศัยของคนใต้สะพานที่เรียกว่า “คนรู”
ที่มา : สุวิทย์ วัดหนู และคณะ, 2546 : 11-12

ประชากรประมาณร้อยละ 50 มีพื้นเพจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 30 มาจากภาคเหนือและภาคใต้ อีกประมาณร้อยละ 20 เป็นชาวกรุงเทพมหานครฯ ทั้งหมดในชุมชนนับถือศาสนาพุทธ มีการจัดแบ่งพื้นที่ในชุมชนเป็นส่วนๆ อย่างเป็นระเบียบ ถนนทำด้วยคอนกรีตทั้งชุมชน บ้านเรือนส่วนใหญ่ทำด้วยไม้และคอนกรีต มีอาคารอเนกประสงค์ ลานกีฬา มีพื้นที่ส่วนกลางสำหรับทำกิจกรรม สนามเด็กเล่น และพื้นที่ใช้สอยอเนกประสงค์ และมีอาคารสำนักงานชั้นเดียวเพื่อใช้ในการประชุม มีพื้นที่สำรองไว้รองรับการเกิดของครอบครัวขยายของคนในชุมชน

ประชาชนร้อยละ 70 มีอาชีพรับซื้อของเก่า อีกร้อยละ 30 มีอาชีพอื่นๆ ได้แก่ ทำงานก่อสร้าง ขับมอเตอร์ไซด์ รับจ้างทั่วไป และรับงานจากภายนอกมาทำบ้าง เช่น ทำถุงมือยาง ร้อยมาลัย บางคนทำงานที่สำนักงานเขต มีสมาชิกในชุมชนเปิดร้านขายของภายในชุมชนอยู่พอสมควร ทั้งร้านอาหารตามสั่ง ร้านขายของชำ รวมทั้งเปิดร้านซ่อมรถจักรยานยนต์ ปะยางรถ ร้านตัดผม รวมถึงร้านเกมส์และอินเตอร์เน็ต เป็นต้น รายได้เฉลี่ยของครอบครัวประมาณ 8,000 บาทต่อเดือน ซึ่งพบว่าร้อยละ 90 ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย ทำให้ชุมชนเกิดการรวมตัวเพื่อทำกิจกรรมที่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ อาทิ "ร้านค้า 0 บาท" ที่เกิดจากแนวคิดของคนใต้สะพานอ่อนนุช เมื่อปี พ.ศ. 2548 โดยเริ่มจากสมาชิก 4 คน ที่มีอาชีพหาของเก่าขาย เปิดร้านเพื่อให้ชาวบ้านนำขยะมาแลกอาหารหรือซื้อของโดยไม่ต้องใช้เงิน มีการแบ่งผลกำไรให้สมาชิกที่ร่วมลงทุนในรูปของเงินปันผลสหกรณ์ เป็นต้น

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลของนักวิจัยชุมชนจากการเล่าเรื่องราวโดยคนในชุมชน (ดังภาคนวก ก) เครือข่ายสลัมสี่ภาค ตลอดจนประวัติของคนในชุมชนผ่านเรื่องเล่าในหนังสือ "คนใต้สะพาน" พอสรุปเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ เส้นเวลา ปฏิทินวัฒนธรรม และแผนที่ชุมชน ดังนี้

1.1) **เส้นเวลา หรือ ไทม์ไลน์** (Timeline) เป็นแผนผังแสดงการพัฒนาหรือลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับเวลา การเขียนเส้นเวลาจะขึ้นอยู่กับหัวข้อและช่วงเวลาที่สนใจ ประมวลข้อมูลจากกระบวนการพูดคุย เล่าเรื่อง เมื่อนำมาเขียนเส้นเวลา จะทำให้เห็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา การเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนของเหตุการณ์ในแต่ละช่วงเวลา หากนำมาเรียงกันตามลำดับเวลา จะทำให้เราสามารถเข้าใจกระบวนการ ณ ห้วงเวลานั้นๆ ได้ และสามารถนำมาแบ่งเส้นเวลาเป็นยุคต่างๆ เมื่อนำมาใช้ในการแสดงผลจะง่ายต่อการศึกษาข้อมูล ปัจจุบันเส้นเวลาถูกนำมาใช้ในกระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนกันอย่างกว้างขวาง ทำให้คนในชุมชนได้รู้จักชุมชนของตนเองมากขึ้น รวมทั้งเป็นข้อมูลสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนนั้นๆ ด้วย อย่างไรก็ตาม ข้อมูลเส้นเวลาจะถูกจำกัดด้วยความทรงจำของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งแก้ปัญหาโดยหาผู้เล่าเรื่องหลายๆ คน หลากหลายวัย เพื่อให้เห็นสถานการณ์ในแต่ละช่วงปี สำหรับการวิจัยนี้ ได้เขียน Timeline จากการเล่าเรื่องของคน 3 วัย ได้แก่ <u>กลุ่มผู้สูงอายุ</u> อาทิ ยายจำเนียร ไทรทอง จากสะพานเพิ่มสิน ยายวัลลี เขียวแก้ว จากสะพานลาดพร้าว 80 ลุงสำราญ พื้นมาตร จากสะพานบางบัว เป็นต้น <u>กลุ่มคนวัยทำงาน</u> อาทิ นางศิริรัตน์ วันเพ็ญ จากสะพานลาดพร้าว 48 และ<u>กลุ่มเด็ก</u> อาทิ เด็กชายภูมรินทร์ ภานุนันทร์ เด็กหญิงจันจิรา จันทร์แจ่มฟ้า จากโรงเรียนวัดเกาะสุวรรณนาราม เด็กชาย วชิระ ธนกรพิศาล จากโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย เด็กหญิง อัญชลีพร วัลดี จากโรงเรียนรัจนโกสินทร์สมโภชน์ เป็นต้น รวมทั้งข้อมูลจากการเล่าเรื่องของนักวิจัยชุมชนผ่านบันทึกความจำการเข้ามาเป็นหนึ่งในสมาชิกชุมชน อาทิ สุกันยา เข็มนาค เนตรนรินทร์ แซ่เล้ง บังอร น้อยโนลา สมบุญ คงคา ภาพ วันเพ็ญ ด.ช ศราวุฒิ เชื้อสายมธุรส เป็นต้น เพื่อให้เห็นภาพประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อมีการเล่าเรื่องของคนในกลุ่มวัยต่างๆ แล้ว ยังมีการรวมกลุ่มคน 3 วัยให้มานั่งเล่าเรื่องชุมชน ทำให้คนทั้ง 3 วัย ได้มีโอกาสพูดคุย เล่าเรื่อง และซักถามซึ่งกันและกัน จะช่วยเติมเต็มข้อมูลที่อาจตกหล่น หรือขาดหายไปได้ และยังทำให้ชาวบ้านได้มาพบปะกันในช่วงวัยต่างๆ ซึ่งในชีวิตประจำวันหาโอกาสพบเจอและคุยกันแทบไม่มีเลย การได้พูดคุยจะทำให้ชาวบ้านสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้

ภาพที่ 4-2 ภาพวาดเส้นเวลา (Timeline) จากการเล่าเรื่องของคน 3 วัย ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร

จากภาพที่ 4-2 เป็นตัวอย่างภาพวาดโดยชุมชน ที่เกิดจากการเล่าเรื่องราวของคน 3 วัยในชุมชน แล้วนักวิจัยนำมาสรุปในภาพรวม เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ไม่นานและการเปลี่ยนผ่านของยุคไม่ซับซ้อนมากนัก จึงสรุปและแบ่งเส้นเวลาของชุมชนพูนทรัพย์ออกเป็น 3 ยุค ได้แก่

ยุคแรก : ยุคคนรู (พ.ศ.2533-2543) ยุคนี้ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเล่าของผู้สูงอายุ เล่าเรื่องย้อนไปในอดีต โดยเฉพาะผู้ที่ต่อสู้เพื่อคนใต้สะพาน ที่มีประสบการณ์นานกว่า 8 ปี ซึ่งนอกจากผู้สูงอายุแล้ว ยังมีบางคนที่ต่อสู้มาตั้งแต่ยังเป็นวัยรุ่น ปัจจุบันก็ยังคงเป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชน เช่น วิมล ถวิลพงษ์ (มน) เนตรนรินทร์ แซ่เล้ง (แดง) และอีกหลายๆ คน ยุคนี้แบ่งออกเป็น 3 ช่วง กล่าวคือ ในช่วงปี พ.ศ. 2533-2536 เป็นช่วงที่คนใต้สะพานหรือคนรูถูกสำรวจโดยภาครัฐ สืบเนื่องจากภาครัฐมีนโยบายในการจัดระเบียบสังคม และไล่รื้อที่อยู่อาศัยที่สร้างไว้ใต้สะพานในกรุงเทพมหานคร จากประวัติศาสตร์คนใต้สะพาน พบว่า ในราวกลางปี พ.ศ.2532 มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยเริ่มเข้าสำรวจข้อมูลคนใต้สะพานในเขต กทม. และในปี พ.ศ.2536 สำนักพัฒนาชุมชนกรุงเทพมหานคร ได้ลงสำรวจอีกครั้ง (สุวิทย์ วัดหนู และคณะ, 2546 : 17-18) ในปีเดียวกันนี้ คณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติในหลักการรื้อย้ายคนใต้สะพาน โดยขอคืนพื้นที่คนใต้สะพานให้กับ กทม. ในขณะที่ชาวบ้านพูดกันว่าเป็นการไล่รื้อคนใต้สะพาน อย่างไรก็ตาม ภาครัฐได้อนุมัติวงเงิน 143 ล้านบาท ให้การเคหะแห่งชาติไปดำเนินการจัดซื้อที่ดิน เพื่อรองรับการรื้อย้าย (สุวิทย์ วัดหนู และคณะ, 2546 : 20) เหตุการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาระหว่างภาครัฐกับชาวบ้านที่ถูกไล่รื้อ ชาวบ้านบางกลุ่มซึ่งเป็นส่วนน้อยเริ่มหาพื้นที่อยู่อาศัยใหม่เอง ในขณะที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้รวมกลุ่มร่วมกันหารือเพื่อต่อรองกับภาครัฐในเรื่องที่อยู่อาศัย ตั้งเป็น "กลุ่มพี่น้องใต้สะพาน" ขึ้นในปี พ.ศ. 2537 โดยในกลุ่มนี้มีตัวแทนของคนในชุมชน (ชุมชนพูนทรัพย์ในปัจจุบัน) ร่วมต่อสู้ด้วย ได้แก่ ประเสริฐ ถวิลพงษ์ สมหมาย ไกรพันธุ์ บุญช่วย อายุวัฒนศิริโสภา วิมล ถวิลพงษ์ สง่า บงสันเทียะ และ เนตรนรินทร์ แซ่เล้ง เป็นต้น หลังจากนั้น ได้พัฒนาเป็น "กลุ่มพัฒนาชุมชนใต้สะพาน" ซึ่งเป็นองค์กรแรกของคนใต้สะพาน ทำหน้าที่ประสานงานให้กับคนใต้สะพานทั้งในกลุ่มและองค์การภายนอก การเจรจากับหน่วยงานภาครัฐเพื่อหาพื้นที่ใหม่ให้กับชาวบ้านที่ยังไม่มีพื้นที่อาศัยประสบความสำเร็จในปี พ.ศ. 2538 โดยมีการวางแผนกระจายไปตามจุดต่างๆ แบ่งเป็นโซนดังได้กล่าวไปแล้วข้างต้น และปี พ.ศ. 2540 ด้วยความร่วมมือกันของ "กลุ่มพัฒนาชุมชนใต้สะพาน" "สมัชชาคนจน" และ "เครือข่ายสลัม 4 ภาค" ต่อสู้ผลักดันจนการเคหะแห่งชาติดำเนินการซื้อที่ดินได้ 2 แปลง ทำให้ "คนใต้สะพาน" ได้มีที่อยู่อาศัยใหม่ โดยกลุ่มของคนใต้สะพานบางบัว สะพานเพชรรัตน์-จตุจักร สะพานลาดยาว สะพานเค สะพานวัดเสมียนนารี สะพานคลองเปรม สะพานใหม่ และสะพานลาดพร้าว ได้เลือกพื้นที่ของการเคหะในเขตสายไหม เป็นที่อยู่อาศัย

ภาพที่ 4-3 วิมล ถวิลพงษ์ นักวิจัยชุมชนฯ หนึ่งในแกนนำกลุ่มพี่น้องใต้สะพาน

ที่มา : สุวิทย์ วัดหนู และคณะ, 2546 : 25

ยุคที่สอง : ยุคชีวิตเก่าบนพื้นที่ใหม่ (พ.ศ. 2544-2558) ปี พ.ศ. 2544 ได้เริ่มมีการย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่ที่ถูกจัดสรรไว้ ในเขตสายไหม ช่วงแรกที่เข้ามาอยู่ มีสมาชิกชุมชนประมาณ 166 ครัวเรือน ชาวบ้านชุดแรกที่ย้ายเข้ามา ต้องตั้งเต้นท์อยู่ ประมาณ 3-4 เดือน กว่าจะได้สร้างบ้านหรือที่อยู่ชั่วคราว แดง เล่าว่า (เนตรนรินทร์ แซ่เล้ง, 2560 : สัมภาษณ์)

> "...ชาวบ้านลำบากมาก แต่ก็มีความอบอุ่นและภูมิใจอยู่ลึกๆที่จะได้มีที่อยู่อาศัยถาวร ตอนนั้นที่พักอาศัยก็ไม่มี รัฐบาลจัดให้มีเต้นท์เป็นที่พักชั่วคราว นอนตามพื้นที่ที่ได้รับจัดสรรให้ อยู่ไปพลางๆก่อน น้ำ-ไฟ รัฐจัดให้ใช้รวมกันโดยยังไม่มีหม้อไฟ ทั้งนี้การเคหะแห่งชาติได้จัดสรรพื้นที่ให้กับชุมชนครอบครัวละ 16 ตารางวา โดยเสียค่าเช่าหลังละ 50 บาทต่อเดือน ต่อมาชาวบ้านได้ยื่นขอสวัสดิการงบอุดหนุนจากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ครอบครัวละ 50,000 บาท เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย งบประมาณที่ได้เท่านี้ ชาวบ้านบางคนก็สร้างกันเองโดยไม่ได้ใช้ระบบผู้รับเหมาก่อสร้าง บางหลังอยู่มาจนถึงปัจจุบัน บางหลังได้ปรับปรุงเพิ่มเติม ในขณะที่บางหลังมีการปลูกสร้างใหม่ให้มั่นคงถาวรมากขึ้น..."

แม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย แต่จิตใจคนใต้สะพานก็ยังเป็นเสมือนญาติมิตร อยู่ร่วมกันเหมือนพี่น้อง ทั้งนี้ หลังจากเลือกพื้นที่แล้ว โดยการเคหะเป็นผู้จัดหาที่ดินให้ ชาวใต้สะพานได้ร่วมกันออกแบบผังชุมชน โดยการประชุมระดมความคิดความต้องการในการใช้พื้นที่ วิมล เล่าว่า "...เราไม่ได้ให้ความสำคัญกับพื้นที่อยู่อาศัยเท่ากับพื้นที่ส่วนกลาง ดังนั้นพื้นที่อยู่อาศัยจึงถูกกำหนดให้พออยู่ได้เท่านั้น เราเน้นพื้นที่ส่วนกลางมากกว่า.." (วิมล ถวิลพงษ์, 2560 : สัมภาษณ์) การจัดแบ่งพื้นที่จึงถูกกำหนดขึ้นบนพื้นฐานวิธีคิดจากวิถีชีวิตขณะอยู่ใต้สะพานที่มีข้อจำกัดของสถานที่และความยากจน ดังนั้น ผังชุมชนออกมา จึงเน้นพื้นที่ใช้ประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ได้แก่ พื้นที่ทำสนามเด็กเล่น สวนหย่อม พื้นที่ทำศูนย์เด็กหรือศูนย์อเนกประสงค์ และพื้นที่สำหรับทำกลุ่มอาชีพของชุมชน ส่วนพื้นที่ที่เป็นที่อยู่อาศัย ให้มีขนาดเล็กลง โดยเฉลี่ยประมาณ 14 ตารางวาต่อหนึ่งครอบครัว เพื่อเพิ่มพื้นที่ให้กับส่วนกลาง (สอดคล้องกับข้อมูลในหนังสือคนใต้สะพานของสุวิทย์ วัดหนู และคณะ, 2546 : 45) แต่เมื่อวาดผังออกมาได้ขยับเป็น 15 ตารางวา ซึ่งจากผังเดิมแสดงให้เห็นถึงการแบ่งชัดเจนของส่วนที่ส่วนกลาง ที่เรียกว่า "แปลงอาชีพ" มีอยู่ในพื้นที่ 2 จุด จัดสรรไว้เพื่อให้ชาวบ้านได้เช่าเพื่อทำอาชีพ ได้แก่ อาชีพเก็บของเก่า ขายปลาทู และทำแปลงเกษตร เมื่อการเคหะแห่งชาติจัดสรรที่ให้กับชุมชน ได้แบ่งให้ครอบครัวละ 16 ตารางวา (สมบุญ คงคา, 2560 : สัมภาษณ์)

ปี พ.ศ. 2550 ชุมชนเคยปลูกผักไว้รับประทานกันเอง ในแปลงอาชีพแปลงที่ 1 โดยมีชาวบ้านเข้ามาทำแปลงเกษตรจำนวน 13 ครัวเรือน ๆ ละ 1 แปลง ทำได้ปีกว่าก็แบ่งพื้นที่ดังกล่าวให้พี่น้องใต้สะพานคลองเป้งและหลังบิ๊กซี สะพานใหม่ ซึ่งถูกไล่รื้อได้มาอยู่ร่วมด้วย ชุมชนจึงยกพื้นที่สวนเกษตรในแปลงอาชีพที่ 1 ให้สมาชิกใหม่อยู่ และย้ายมาทำเกษตรในพื้นที่แปลงอาชีพที่ 2 อยู่ช่วงท้ายชุมชน โดยปี พ.ศ. 2553 ได้จัดทำ "โครงการเกษตรชุมชนใต้สะพาน โซน 4" ภายใต้การดำเนินงานของกลุ่มพัฒนาชุมชนใต้สะพาน โซน 4 ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ดำเนินการบนแปลงสาธารณะประโยชน์ชุมชนพูนทรัพย์ มีพื้นที่ดำเนินการประมาณ

50 ตารางวา จากพื้นที่เกษตรส่วนรวมทั้งหมดประมาณ 341.05 ตารางวา (ประมาณ 20 ล๊อค) ในปี พ.ศ. 2554 เกิดภาวะน้ำท่วม ทำให้สวนเกษตรเสียหาย ชุมชนพยายามหาวิธีการต่างๆ ในการฟื้นฟูดิน แต่ไม่สามารถฟื้นฟูกลับมาใช้ได้อีก จนกระทั่ง มหาวิทยาลัยเกริกได้เข้าไปสำรวจความต้องการของชุมชนในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาในด้านต่างๆ ชาวบ้านจึงได้หยิบยกปัญหาดินเสียขึ้นมาเสนอ เพื่อร่วมกันหาทางแก้ไขในเชิงวิชาการ และอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก

ในยุคนี้โดยเฉพาะช่วงปลายยุค เป็นช่วงที่ชุมชนมีการพัฒนาทั้งที่อยู่อาศัย และด้านอื่นๆ โดยมีหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ เช่น เขตสายไหม ศูนย์การศึกษานอกระบบ (กศน.) การเคหะแห่งชาติออเงิน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) รวมถึงองค์กรเอกชน (NGOs) เป็นต้น อาชีพหลักของคนในชุมชนเป็นอาชีพที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำมาตั้งแต่อยู่ใต้สะพานแล้ว ประกอบไปด้วย 4 กลุ่มอาชีพ 1) กลุ่มร้อยมาลัย กำดอกไม้ 2) กลุ่มรับซื้อและเก็บของเก่า 3) กลุ่มขายปลาทูนึ่ง และ 4) กลุ่มรับจ้างทั่วไป

ยุคที่สาม : ยุคฟื้นฟูและพัฒนา (พ.ศ. 2559 เป็นต้นไป) เป็นยุคที่ชุมชนมีแนวคิดที่จะฟื้นฟูความสัมพันธ์และพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยอาศัยวัฒนธรรมเดิม หลังจากผ่านการปรับเปลี่ยนที่อยู่ใหม่ ชุมชนเริ่มขยายตัว มีสมาชิกเกิดขึ้นใหม่ ทั้งครอบครัวขยาย ญาติพี่น้องย้ายเข้ามาอยู่ด้วย เป็นสังคมผสมผสานระหว่างคนที่หาเช้ากินค่ำ เก็บของเก่าขาย กับคนที่ออกมาทำงานนอกชุมชนมีเงินเดือน ความแตกต่างของอาชีพ เวลา วัย ทำให้สังคมในชุมชนเปลี่ยนไปจากเดิม ความเป็นญาติมิตรเริ่มห่างหายไป บ้านมีรั้วรอบขอบชิด มีความเป็นส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม ทำให้ชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นกลุ่มดั้งเดิมที่มาจากใต้สะพาน อดไม่ได้ที่จะนึกถึงความสัมพันธ์เก่าๆ ความอบอุ่นเอื้ออาทรกัน จึงรวมตัวกันเข้ามาทำงานชุมชน ในรูปแบบของคณะกรรมการชุมชน การทำงานเพื่อส่วนรวมพบปัญหาอุปสรรคมากมาย จนบางครั้งถึงกับถูกทำร้ายร่างกาย เช่น เนตรนรินทร์ แซ่เล้ง และวิมล ถวิลพงษ์ ที่ถูกเพื่อนบ้านทำร้ายร่างกาย แต่ทั้งสองคนกลับไม่เอาความ ทั้งสองมีความรู้สึกที่ไม่แตกต่างกัน โดยวิมลบอกกับผู้เขียนว่า “หนูไม่สู้เขาหรอก แต่หนูจะทำต่อไป ทำให้เขารู้ว่าหนูทำเพื่อส่วนรวม...” คนเหล่านี้ต้องการให้ชุมชนมีสังคมที่ดี เอื้ออาทรกัน ช่วยเหลือกัน จึงพยายามนำสวนเกษตรชุมชนมาเป็นเครื่องมือเชื่อมคนในชุมชน แต่ก็ทำได้ระยะหนึ่งและยังไม่ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนมากนัก เมื่อมหาวิทยาลัยเกริกได้เข้าไปสำรวจความต้องการของชุมชน ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสนำปัญหาสวนเกษตรชุมชนขึ้นมาพิจารณาอีกครั้ง นำประเด็นปัญหาดินเสียเข้าร่วมหารือ และเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาของชุมชนอย่างเป็นทางการ โดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการภายใต้การดูแลของมหาวิทยาลัยเกริกและ สกว. เมื่อได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย จึงได้เริ่มดำเนินการวิจัยในเดือน กรกฎาคม 2559 กระบวนการวิจัย ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาดิน และลดรายจ่ายเท่านั้น ชาวบ้านมีเป้าหมายหลักที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือ ต้องการฟื้นความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน ต้องการร้อยความสัมพันธ์ เชื่อมโยงมิตรภาพในลักษณะของพี่น้องหรือเครือญาติ เมื่องานวิจัยดำเนินมาได้ประมาณครึ่งปี นักวิจัยชุมชนสามารถขอความร่วมมือในการคืนพื้นที่ส่วนกลางเพื่อทำสวนเกษตรชุมชนได้ถึง 312.55 ตารางวา จึงเป็นที่ยืนยันได้ถึงการพัฒนา ที่ไม่เพียงพัฒนาสวน สิ่งแวดล้อม หรือพื้นที่เท่านั้น แต่ยังเป็นการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ทั้งระบบการทำงาน การมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่าย เป็นต้น ผลสำเร็จในครั้งนี้ จะเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาที่มั่นคง และยั่งยืนต่อไปในอนาคตด้วยตัวชุมชนเอง

สำหรับการปกครองดูแลชุมชน พบว่า เมื่อตั้งเป็นชุมชนแล้ว การเข้ามาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มจากหลากหลายพื้นที่ใต้สะพานและหลากหลายถิ่นกำเนิด ชุมชนจึงจำเป็นต้องสร้างกติกาในการอยู่ร่วมกัน โดยมีการเลือกตั้งประธานชุมชน เพื่อเป็นผู้นำกลุ่ม อยู่ในวาระละ 2 ปี ทำงานร่วมกับคณะกรรมการรวม 8 คน จนถึงปัจจุบัน มีประธานชุมชน 4 คน โดย 3 คนแรกเป็นผู้ที่ร่วมต่อสู้มากับ "กลุ่มพี่น้องใต้สะพาน" ตามลำดับดังนี้ (วิมล ถวิลพงษ์, 2560 : สัมภาษณ์)

1) **นายสมหมาย ไกรพันธุ์** ชาวบ้านเรียก**พี่หมาย** เป็นคนที่อยู่ในกลุ่มที่บุกเบิกชุดแรก มาจากใต้สะพานบางบัว บ้านเกิดอยู่จังหวัดอยุธยา อายุประมาณสี่สิบเจ็ดปี มีลักษณะ "เป็นผู้นำ" ดำรงตำแหน่ง 2 วาระ เป็นเวลา 4 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ 2544-2547 เป็นช่วงที่ชุมชนปรับตัวเข้าหากันเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ปัจจุบันนายสมหมายเสียชีวิตแล้ว

2) **นายบุญช่วย อายุวัฒนศิริโสภา** หรือ**ลุงตี๋** มาจากสะพานใหม่ เป็นคนสามย่านกรุงเทพฯ มีลักษณะ "ชอบบริการ เป็นตัวแทนชุมชนทำกิจกรรมต่างๆ" ทำให้เป็นที่ยอมรับของชุมชนในขณะนั้น ดำรงตำแหน่งประธาน 2 วาระ 4 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ 2548-2551

3) **นายสง่า บงสันเที๊ยะ** หรือ **ลุงตู้** มาจากสะพานวัดเสมียนนารี พื้นเพเป็นคนนครราชสีมา มีลักษณะเป็นคน "ใจถึง พึ่งได้" อยู่ในตำแหน่งไม่ครบ 2 วาระ ตั้งแต่ปี พ.ศ 2552 ถึงปลายปี พ.ศ. 2554 ในช่วงวาระที่ 2 ลุงตู้มักกลับบ้านที่ต่างจังหวัดบ่อย เนื่องจากคุณแม่ป่วย เดินไม่ได้ ในช่วงปี พ.ศ. 2554 เกิดภาวะน้ำท่วมกรุงเทพฯและปริมณฑล ลุงตู้ได้แจ้งให้ชาวบ้านยกของขึ้นที่สูง และให้กลับไปอยู่ต่างจังหวัดก่อน แต่ชาวบ้านหลายคนยังอยู่ชุมชน ไม่ได้กลับไปอยู่บ้าน ในขณะที่ลุงตู้กลับไปอยู่บ้านเพื่อดูแลแม่ที่เจ็บป่วย และได้ลาออกจากตำแหน่งกระทันหัน จึงได้มีการเลือกตั้งประธานคนใหม่ขึ้นในปลายปี พ.ศ. 2554

4) **นายนิพนธ์ ผลวานิช** หรือ**น้าป้อม** มาจากสะพานบางบัว เดิมเป็นคนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้รับการเลือกตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 และอยู่ในตำแหน่งประธานมาจนถึงปัจจุบัน น้าป้อม เป็นคนที่มีบุคลิกเข้ากับคนได้ง่าย มีเครือญาติในชุมชนค่อนข้างมาก ดังนั้น งานที่ต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชนจึงทำได้ไม่ยากนัก

นอกจากคณะกรรมการ 8 คนแล้ว ยังมีการเลือกตั้งตัวแทนแต่ละซอย ซึ่งในชุมชนมีทั้งหมด 6 ซอย แบ่งเป็น 2 ฝั่ง แยกเป็นฝั่ง ก กับฝั่ง ข ซอยละ 1 คน เพื่อช่วยงานของชุมชน มีหน้าที่เก็บเงินค่าเช่าที่อยู่อาศัยในแต่ละเดือน ไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทชุมชนเบื้องต้นหากมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้นในซอยของตนเอง เป็นต้น

จากการถอดบทเรียน ประวัติศาสตร์ของชุมชนพูนทรัพย์ดังกล่าว ทีมวิจัยได้นำมาสรุปและเขียนเป็นเส้นเวลาได้ดังภาพที่ 4-4

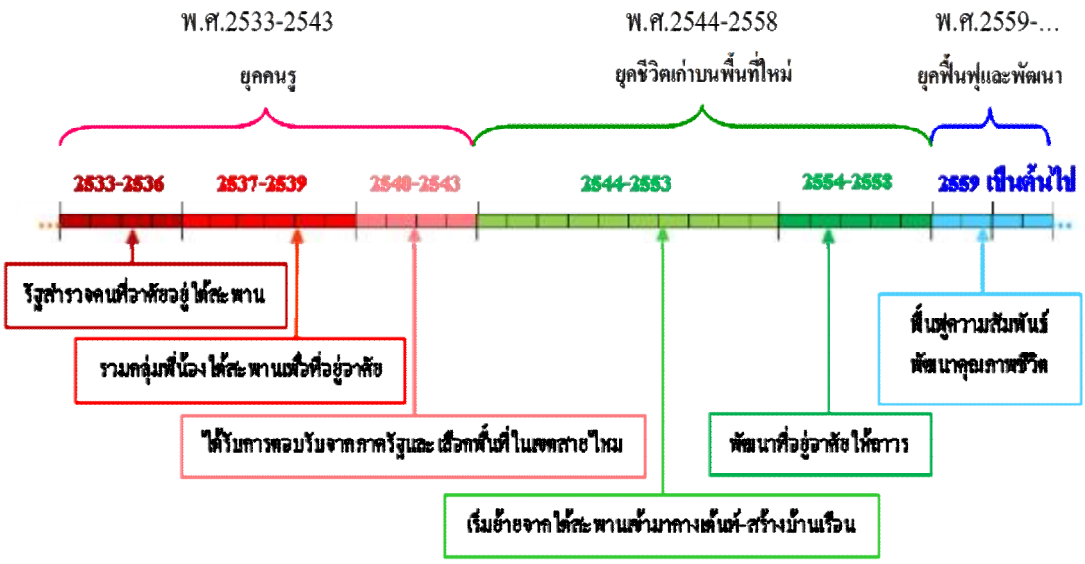

ภาพที่ 4-4 เส้นเวลา หรือ Time line ของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร
ที่มา : ถอดบทเรียนชาวบ้าน ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร

1.2) **แผนที่ชุมชน** การเขียนแผนที่ชุมชนเป็นกิจกรรมหนึ่งในการทำความรู้จักสมาชิกในชุมชน จึงได้นำเอาวิธีการทำ **"แผนที่เดินดิน"** เข้ามาใช้ โดยปกติแล้ว แผนที่เดินดิน จะทำโดยการเดินสำรวจ มีการจดบันทึกลักษณะทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่ได้พบเห็นด้วยตา จะทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ทางสังคมกับพื้นที่ทางกายภาพได้ ทำให้เห็นภาพรวมของชุมชนได้ครบถ้วนมากที่สุด สามารถมองเห็นกลุ่มเป้าหมายที่จะทำงานต่อได้อย่างครอบคลุมและทั่วถึง โดยวิธีการทำแผนที่จาก Google map ที่เป็นปัจจุบัน และแผนผังที่ดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงแผนที่ร่างโดยผู้ช่วยนักวิจัย (ดังภาพที่ 4-5 และ 4-6) มาพิจารณาประกอบการทำแผนที่เดินดินโดยนักวิจัยชุมชน แต่เนื่องจากชุมชนพูนทรัพย์มีพื้นที่ไม่มากนัก ประกอบกับก่อนเข้ามาอยู่ในพื้นที่ได้มีการกำหนดผังชุมชนจากการจัดสรรพื้นที่โดยชาวบ้านที่เรียกตัวเองว่าเป็น "สถาปนิกชาวดิน" ทำให้การทำแผนที่ชุมชนไม่ยากนัก แม้จะไม่ถึงกับเป็นแผนที่เดินดิน 100% แต่ก็ไม่ใช่แผนที่ตั้งโต๊ะ มีการแบ่งกลุ่มกันเพื่อเขียนแผนที่ชุมชน มีการพูดคุยซักถาม เพื่อยืนยันโครงสร้างชุมชนทั้งหมด แผนที่ชุมชนพูนทรัพย์จึงมีลักษณะเป็นได้ทั้งแผนผังและแผนที่ชุมชน

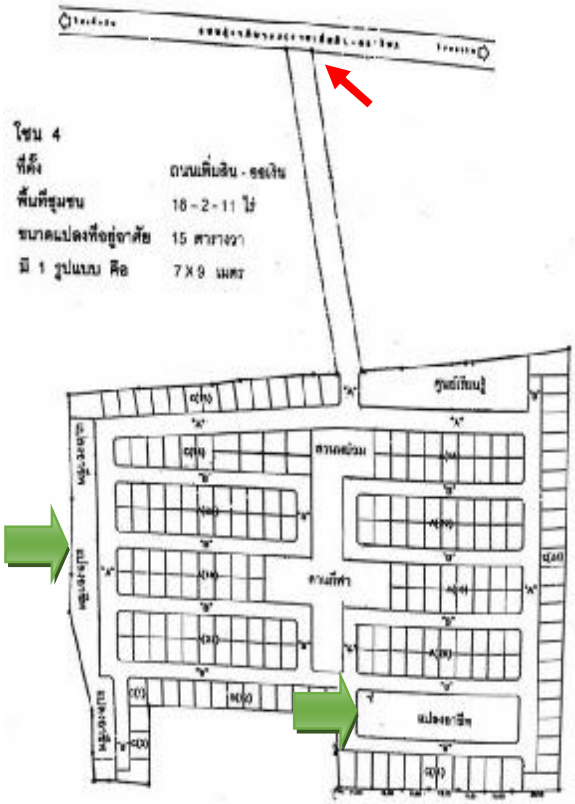

ผังชุมชนที่เกิดจากการกำหนดของชาวบ้าน พ.ศ.2546

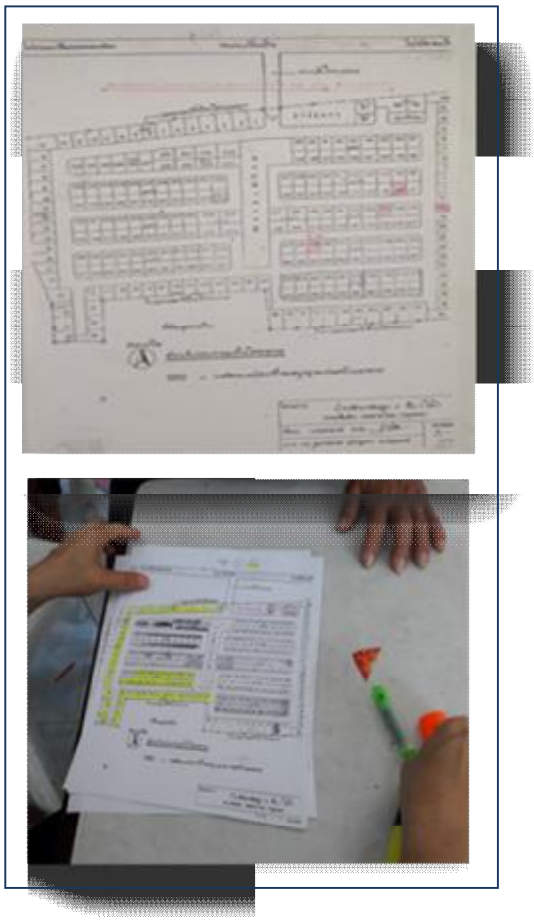

ผังชุมชนที่เขียนโดยภาครัฐ

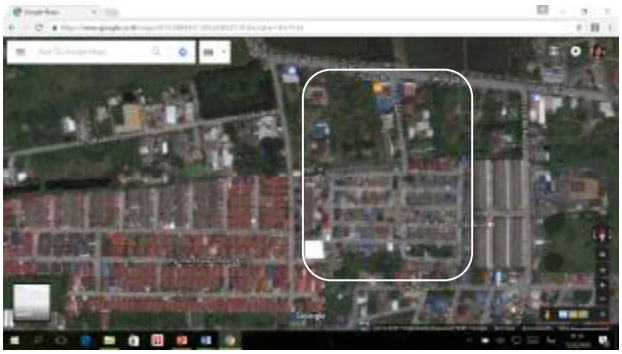

แผนที่ชุมชนจาก Google map พ.ศ. 2560

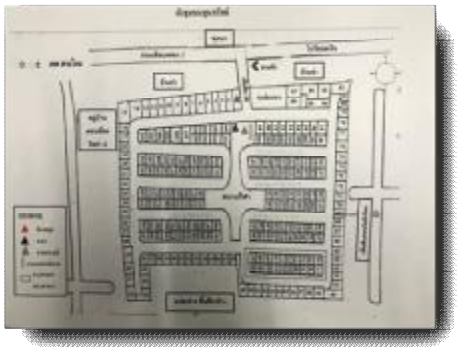

ผังชุมชน สำรวจและปรับปรุง
โดยผู้ช่วยนักวิจัย พ.ศ.2560

ภาพที่ 4-5 ภาพชุดแผนผังและแผนที่จากแหล่งต่างๆ ที่ใช้ประกอบการเขียนแผนที่ชุมชน

ภาพที่ 4-6 แผนที่ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร
ที่มา : วาดโดยนักวิจัยชุมชน ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร

1.3) **ปฏิทินวัฒนธรรม** บางครั้งอาจทำออกมาในรูปของแผนที่วัฒนธรรม เป็นการถอดความรู้วัฒนธรรมชุมชนเกี่ยวกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละเดือน โดยใน 1 ปี ประกอบด้วย 12 เดือน ค้นหาว่าชุมชนมีกิจกรรมอะไรที่สำคัญๆ หรือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนหรือไม่ อย่างไร สำหรับชุมชนพูนทรัพย์ เป็นชุมชนที่เกิดจากคนหลายท้องถิ่นเข้ามาอยู่ร่วมกัน ดังนั้นเมื่อมาอยู่ในชุมชนพูนทรัพย์ก็มีการสร้างกิจกรรมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิมเพื่อยึดโยง สืบทอดประเพณีร่วมกัน แม้ว่าจะมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันในชุมชนน้อย ต่างกับชุมชนที่อยู่ต่างจังหวัดที่มีวัฒนธรรมและกิจกรรมที่หลากหลายตามเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นๆ เมื่อถึงเทศกาลที่เป็นเฉพาะท้องถิ่น ชาวบ้านจะเดินทางกลับบ้านเกิดเพื่อไปทำกิจกรรมนั้นๆ สำหรับกิจกรรมที่ชุมชนได้ทำร่วมกันแบ่งเป็น (ดังภาพที่ 4-7 และ 4-8)

- **กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา** อาทิ การไปทำบุญที่วัด การแห่เทียนในวันเข้าพรรษา การถวายผ้าอาบน้ำฝนในวันมาฆบูชา การเวียนเทียนในวันมาฆะบูชา วันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา ฯลฯ การไปร่วมพิธีกรรมทางศาสนาเป็นลักษณะที่ต่างคนต่างไป บางครอบครัวไป บางครอบครัวไม่ไป โดยวัดที่คนในชุมชนไปทำกิจกรรม ได้แก่ วัดเกาะ วัดออเงิน และวัดอัมรา
- **กิจกรรมทางวัฒนธรรม** ได้แก่ การทอดผ้าป่าสามัคคี ซึ่งทำร่วมกันทั้งชุมชน ณ วัดออเงิน ชาวบ้านที่มีรถส่วนตัวก็เดินทางไปกันเอง ส่วนชาวบ้านที่ไม่มียานพาหนะก็ขออาศัยไปกับเพื่อนบ้านบ้าง เดินทางโดยรถรับจ้างบ้าง
- **วันสำคัญเฉพาะกลุ่ม** ชาวบ้านมักกลับไปทำที่บ้านเกิด ได้แก่ วันตรุษจีน วันสารทต่างๆ เช่น สารทไทย สารทจีน สารทลาว เป็นต้น

- **กิจกรรมตามประเพณี** ได้แก่ วันขึ้นปีใหม่ และวันสงกรานต์ พบว่า ส่วนใหญ่จะกลับไปทำที่บ้านเกิดก่อนแล้วจึงค่อยกลับมาจัดที่ชุมชน แต่เป็นการจัดเพื่อให้ชาวบ้านเกิดความสามัคคีหรือเพื่อให้ลูกหลานในชุมชนได้ช่วยกันรักษาวัฒนธรรมไทย โดยจัดให้มีการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในชุมชน ถวายเพลพระสงฆ์ บังสุกุล และอุทิศส่วนกุศลให้สมาชิกในชุมชนที่เสียชีวิตไปแล้ว สำหรับวันลอยกระทง ส่วนใหญ่จะนำไปลอยในคลองใกล้วัดออเงิน (วัดอยู่ดีบำรุงธรรม) หลังโรงพยาบาลภูมิพล และที่อื่นๆ ที่ห่างออกไป ขึ้นอยู่กับแต่ละครอบครัว เช่น วัดพระศรีมหาธาตุ เป็นต้น

กิจกรรมในวันสำคัญอื่นๆ ได้แก่ วันเด็กแห่งชาติ วันสตรีสากล วันแม่แห่งชาติ วันพ่อแห่งชาติ รวมถึงวันสำคัญของคนใต้สะพานที่มีการจัดเวียนกันไปในโซนต่างๆในแต่ละปี ซึ่งจะจัดในวันที่อยู่อาศัยโลกหรือวันอยู่อาศัยสากล[1] มีเครือข่ายของสมัชชาเครือข่ายใต้สะพาน และเครือข่ายสลัมสี่ภาคหนุนเสริมให้มีกิจกรรมขึ้นทุกปี โดยในแต่ละวันกิจกรรมจะแตกต่างกันไป เช่น วันพ่อแห่งชาติ และวันแม่แห่งชาติ จะมีการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง รำถวายพระพร จุดเทียนชัย ในขณะที่วันเด็กและวันที่อยู่อาศัยสากลจะมีกิจกรรมสนุกสนานรื่นเริง อาจมีกิจกรรมอื่นๆ ในวันดังกล่าว เช่น การนำผลิตภัณฑ์จากโซนต่างๆ ที่ได้รับการฝึกอบรมจาก กศน.หรือกลุ่มอาชีพ มาวางขายแลกเปลี่ยนกันระหว่างกลุ่มใต้สะพานแต่ละโซน

นอกเหนือจากการทำบุญร่วมกันในวันสำคัญต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ชุมชนยังมีภารกิจที่เป็นกิจกรรมที่จำเป็นต้องทำร่วมกันกับเครือข่ายต่างๆ เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่มีมาตั้งแต่อยู่ใต้สะพาน และยังคงเป็นเครือข่ายที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันอยู่ โดยเครือข่ายเหล่านี้ได้จัดให้มีการประชุมกันอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ เครือข่ายพี่น้องใต้สะพาน มีการประชุมกันเดือนละครั้ง โดยการนัดหมายล่วงหน้า 4 โซน 3 พื้นที่ หมุนเวียนกันไปในแต่ละโซน เครือข่ายสลัมสี่ภาค ประชุมกันทุกวันที่ 20 ของเดือน และเครือข่ายสมัชชาใหญ่ 8 เครือข่าย ประชุมกันปีละครั้ง ในปลายเดือนมีนาคมหรือต้นเดือนเมษายนของทุกปี เป็นต้น

ภาพที่ 4-7 ภาพปฏิทินวัฒนธรรมที่วาดโดยชาวบ้าน

[1] องค์การสหประชาติ (UN) ได้ประกาศให้วันจันทร์แรกของเดือนตุลาคมของทุกปี เป็นวันที่อยู่อาศัยสากล เพื่อให้แต่ละประเทศให้ความสำคัญกับการหาที่อยู่อาศัยที่มั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิตของประชาชน (อ้างอิงใน www.m-society.go.th, มิถุนายน 2560)

ภาพที่ 4-8 ปฏิทินวัฒนธรรม ของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร
ที่มา : สรุปจากการถอดบทเรียนของชาวบ้าน ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร

2) บริบทชุมชนพูนทรัพย์ในปัจจุบัน

ชุมชนพูนทรัพย์มีอายุได้ 16 ปีแล้ว จากการเข้ามาอยู่ของคนรุ่นแรกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 จากที่กางเต้นท์อยู่ ไม่มีน้ำ ไม่มีไฟฟ้า ใช้น้ำ-ไฟส่วนรวม จากบริการของภาครัฐ จนปัจจุบันมีโครงสร้างพื้นฐานค่อนข้างครบถ้วนสมบูรณ์ ในหัวข้อนี้จึงนำเสนอสภาพทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบัน (พ.ศ. 2560) ดังนี้

- **ที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ** : ชุมชนพูนทรัพย์ ตั้งห่างจากถนนเพิ่มสินประมาณ 200 เมตร เข้าไปในซอยเพิ่มสิน 18 แขวงคลองถนนสายไหม เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่ทั้งหมด 18 ไร่ 2 งาน 11 ตารางวา แบ่งพื้นที่ภายในเป็น 11 ซอย 4 แยก จัดสรรพื้นที่ออกเป็น 266 แปลง แปลงละ 15.75 ตารางวา โดยคนที่เข้ามาอยู่ต้องจับฉลากในการเลือกแปลงที่อยู่อาศัย ยกเว้นคนที่มีอาชีพขายปลาทู ที่ต้องการอยู่รวมกันเนื่องจากต้องใช้ห้องเย็นร่วมกัน จึงเลือกพื้นที่ในซอย 5 เป็นที่อยู่อาศัย ทั้งนี้เจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินคือการเคหะแห่งชาติ โดยชาวบ้านจ่ายค่าเช่าพื้นที่ให้กับการเคหะแห่งชาติ แปลงละ 50 บาทต่อเดือน ผู้นำชุมชนทำหน้าที่เก็บค่าเช่าส่งให้การเคหะ เพราะต้องจ่ายในลักษณะของการเช่าเหมาแปลงทั้งชุมชน และมีพื้นที่สำรองยังไม่ได้จัดสรรเป็นที่อยู่อาศัยอีก

1 แปลง มีพื้นที่ส่วนกลาง ประกอบด้วย ลานกีฬา สนามเด็กเล่น ศูนย์ชุมชน (อาคารSML ชั้นเดียว) ซึ่งใช้เป็นที่ประชุมและทำกิจกรรมในชุมชน ตลอดจนศูนย์เด็กเล็ก เป็นอาคาร 2 ชั้น โดยชุมชนมีพื้นที่ติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านเช่า ของเอกชน
ทิศใต้	ติดต่อกับพื้นที่ว่าง ของเอกชน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับเพิ่มสินคอนโดมิเนียม
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับหมู่บ้านดอนเมืองวิลล่า 2

- **โครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา และสาธารณสุข** :

- โครงสร้างพื้นฐาน : สิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชน ประกอบด้วย โทรศัพท์-สาธารณะ การจราจรในชุมชนมีถนนหลักและซอยเป็นคอนกรีต มีกล้องวงจรปิด มีระบบไฟฟ้า น้ำประปา สวนหย่อม เครื่องออกกำลังกาย สนามกีฬา เป็นต้น

- การเข้าถึงการศึกษา : ในชุมชนมีห้องสมุดชุมชน 1 แห่ง (สร้างและดูแลโดยงบประมาณของกรุงเทพมหานคร) ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน 1 แห่ง รับเลี้ยงเด็กเล็กก่อนวัยเรียนทั้งภายในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง อายุ 3 ขวบขึ้นไป มีครูพี่เลี้ยง 4 คน ปัจจุบันมีเด็กจำนวน 92 คน คิดค่าใช้จ่ายคนละ 20 บาทต่อวัน โดยขึ้นกับสำนักงานเขตสายไหมซึ่งเป็นผู้สนับสนุนค่าอาหารกลางวัน สำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ชุมชนส่งบุตรหลานไปเรียนในโรงเรียนที่อยู่ใกล้ชุมชน ได้แก่ โรงเรียนวัดออเงิน โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย โรงเรียนวัดเกาะสุวรรณาราม โรงเรียนรัตนโกสินทร์สมโภชน์ และโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 75 เฉลิมพระเกียรติ เป็นต้น ส่วนใหญ่โดยสารรถสองแถวรับจ้างและรถจักรยานยนต์เป็นพาหนะในการไปเรียน สำหรับผู้ใหญ่ในชุมชนที่ต้องการศึกษาต่อขั้นพื้นฐานสามารถเข้าเรียนการศึกษานอกระบบ ที่ศูนย์การศึกษานอกระบบเขตสายไหม ทั้งนี้ชาวบ้านในชุมชนพูนทรัพย์เข้าเรียน กศน.ถึง 15 คน เรียนระดับประถมศึกษา 1 คน ระดับมัธยมศึกษา 14 คน เป็นชาย 4 คน หญิง 11 คน

- การเข้าถึงสาธารณสุข : ชุมชนได้รับการดูแลจากศูนย์บริการสาธารณสุข 61 สายไหม ซึ่งจะจัดเจ้าหน้าที่มาให้คำปรึกษาและดูแลสุขภาพชาวชุมชนเป็นระยะ โดยส่วนใหญ่ชุมชนใช้บริการโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง) ซึ่งหากมีกรณีที่อาการหนักทางศูนย์บริการสาธารณสุขจะทำเรื่องส่งตัวไปยังโรงพยาบาลใกล้เคียง ได้แก่ โรงพยาบาลภูมิพล และโรงพยาบาลเอกชน หรือคลินิกที่เข้าร่วมโครงการ นอกจากนี้ชุมชนยังมีศูนย์ให้คำปรึกษาเรื่องหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าร่วมกับกับเครือข่ายสลัม 4 ภาคด้วย

- **ประชากร** : เป็นประชาชนที่ย้ายมาจากใต้สะพานในฝั่งกรุงเทพฯ ได้แก่ เขตบางซื่อ บางเขน จตุจักร ดอนเมือง หลักสี่ สายไหม ซึ่งพบว่า ประมาณร้อยละ 60 มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 30 มาจากภาคเหนือและภาคใต้ อีกร้อยละ 10 เป็นชาวกรุงเทพมหานคร เกือบทั้งชุมชนนับถือศาสนาพุทธ ปัจจุบันมีประชากรทั้งสิ้นจำนวน 864 คน ทั้งนี้มีประชากรแฝงที่เข้ามาอยู่กับชุมชน จำนวน 114 คน (กลุ่มพัฒนาชุมชนใต้สะพาน เอกสารจากเวที 21 ปี คนใต้สะพาน เหลียวหลัง แลหน้า ชวนพี่ชวนน้อง ร่วมมองอนาคต ในวันที่อยู่อาศัยสากล 25

กันยายน 2559) ส่วนประชากรที่อยู่ในทะเบียนบ้านจริงมีทั้งสิ้น 750 คน เป็นชาย 365 คน หญิง 385 คน โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 4-1

ตารางที่ 4-1 จำนวนประชากรของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม จำแนกตามวัย ช่วงอายุ และเพศ

วัย	อักษรย่อ	ช่วงอายุ[2] (ปี.เดือน)	ชาย		หญิง		รวม	
			จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
วัยเด็ก	C = Children	แรกเกิด – 5.11	20	5.48	21	5.45	41	5.47
วัยนักเรียน	S = Student	6 – 12.11	85	23.29	75	19.48	160	21.33
วัยรุ่น	T = Teen Age	13 – 24.11	60	16.44	76	19.74	136	18.13
วัยทำงาน	W = Work	25 – 59.11	183	50.14	189	49.09	372	49.60
วัยสูงอายุ	O = Old	60 ปีขึ้นไป	17	4.66	24	6.23	41	5.47
รวม			365	100.00	385	100.00	750	100.00

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจของนักวิจัยชุมชน, เมษายน 2560

จากตารางที่ 4-1 จะเห็นได้ว่า ประชากรในชุมชนพูนทรัพย์ มีประชากรชายและหญิงในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งพบว่าทั้งหมด ส่วนมากเกือบร้อยละ 50 อยู่ในวัยทำงาน รองลงมาคือร้อยละ 21.33 อยู่ในวัยนักเรียน ในขณะที่สัดส่วนของผู้สูงอายุและวัยเด็กมีสัดส่วนที่น้อยที่สุดและเท่ากัน

- **การปกครอง** : ชุมชนพูนทรัพย์อยู่ในการปกครองของเขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ทำการจัดตั้งชุมชนอย่างเป็นทางการเมื่อเดือน เมษายน พ.ศ 2544 มีนายสมหมาย ไกลพันธ์ รับหน้าที่เป็นประธานชุมชนคนแรก และนายนิพนธ์ ผลวานิชย์ เป็นประธานชุมชนคนปัจจุบัน (พ.ศ. 2557-ปัจจุบัน) มีประชากรอยู่อาศัยจำนวน 219 ครอบครัว (266 แปลง) มีคณะกรรมการชุมชน จำนวน 8 คน มีวาระการดำเนินงาน 2 ปี มีประธานชุมชน 1 คน โดยคณะกรรมการชุมชนจะมีหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกับส่วนราชการสำนักงานเขต และกรุงเทพมหานคร เพื่อการพัฒนาชุมชนตลอดจนเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้งดูแลความเป็นอยู่และปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ทั้งแก้ปัญหาโดยกรรมการชุมชนเองหรือแจ้งเรื่องไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และคณะกรรมการจะจัดให้มีการประชุมชาวบ้านทุกเดือนๆ ละ 1 ครั้ง เพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสาร ประชาสัมพันธ์ รวมถึงการรับเรื่องร้องเรียนหรือข้อเสนอต่างๆ จากชาวบ้าน

- **อาชีพ** : ประชากรประมาณครึ่งหนึ่ง หรือร้อยละ 50 มีอาชีพเก็บของเก่าขาย ทั้งนี้พบว่าในชุมชนมีซาเล้ง 37 คัน อีกครึ่งมีอาชีพอื่นๆ ได้แก่ งานก่อสร้าง ขับมอเตอร์ไซด์ในชุมชนเปิดร้านขายของภายในชุมชน ทั้งร้านอาหารตามสั่ง ร้านขายของชำ (กลุ่มพัฒนาชุมชนใต้สะพาน เอกสารจากเวที 21 ปี คนใต้สะพาน เหลียวหลัง แลหน้า ชวนพี่ชวนน้อง ร่วมมองอนาคต ในวันที่อยู่อาศัยสากล 25 กันยายน 2559) อย่างไรก็ตาม หากจะจำแนกอาชีพหลักของชุมชน จะแบ่งได้เป็น 4 กลุ่มอาชีพ 1) กลุ่มร้อยมาลัย กำดอกไม้ 2) กลุ่มรับซื้อและเก็บของเก่า 3) กลุ่มขายปลาทูนึ่ง และ 4) กลุ่มรับจ้างทั่วไป ดังได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

[2] แบ่งตามหลักของ VLOOKUP อ้างอิงใน http://www.excelexperttraining.com/forums, พฤษภาคม 2560

3) การทำสวนเกษตรชุมชน

นับเป็นการโชคดีของคนในชุมชนที่กลุ่มบุกเบิกได้ทำการจัดสรรพื้นที่เพื่อทำสวนเกษตรส่วนรวมไว้ค่อนข้างมาก แม้จะแบ่งให้พี่น้องใต้สะพานที่ย้ายเข้ามาทีหลังไปบางส่วน ก็ยังคงมีพื้นที่เพื่อทำสวนเกษตรชุมชนส่วนรวมถึง 341 ตารางวา แต่เดิมได้ดำเนินการเพียง 50 ตารางวา ด้วยข้อจำกัดของงบประมาณและคนทำ โดยในระยะแรกที่ทำมีสมาชิกทำสวนเกษตรประมาณ 23 ครอบครัว มีเด็กและเยาวชนร่วมดำเนินการ 20 คน จนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2554 เกิดภาวะน้ำท่วมกรุงเทพฯและปริมณฑล ทำให้แปลงเกษตรถูกน้ำท่วมไปด้วย หลังจากน้ำท่วมแล้ว ปรากฏว่าแปลงเกษตรไม่สามารถดำเนินการต่อได้ เนื่องจากดินเสีย ชุมชนพยายามแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งทำดินปุ๋ยเอง ปลูกในกระบะโฟมเพื่อไม่ให้พืชผักสัมผัสกับดินเดิม แต่ก็ยังแก้ปัญหาไม่ได้

4.1.2 จุดเด่น จุดด้อย การทำสวนเกษตรที่ผ่านมาของชุมชน

ตลอดการดำเนินงานของโครงการที่ผ่านมาระยะหนึ่งในชุมชนพูนทรัพย์ การมีส่วนร่วมของชุมชนถือว่าเป็น<u>ต้นทุนทางสังคม</u> แม้ไม่เป็นปึกแผ่นหรือเหนียวแน่นมากนัก ยังมีความเห็นไม่ตรงกันอยู่ในบางกลุ่ม ทำให้ชักชวนชาวบ้านให้มาร่วมทำกิจกรรมได้ไม่มากเท่าที่ควร ซึ่งกลุ่มที่มาทำกิจกรรมร่วมกัน จะเป็นกลุ่มที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มักจะเป็นญาติพี่น้อง หรือพรรคพวกเพื่อนฝูงกัน ส่วน<u>ต้นทุนทางการเงิน</u> ชุมชนยังขาดงบประมาณในการที่จะนำมาพัฒนาพื้นที่สวนเกษตร จึงทำให้การเกษตรที่ผ่านมา ล้มลุกคลุกคลานมาตลอด ถึงแม้จะมีรายได้เกิดขึ้นบ้างจากการเพาะเห็ดขาย แต่เป็นรายได้ที่ไม่สม่ำเสมอเพราะชุมชนยังไม่มีความรู้ในการที่จะเพาะเห็ดอย่างถูกวิธี ตลอดจนการดูแลรักษา ทำให้ก้อนเห็ดไม่ออกดอกในปริมาณที่ควรจะได้ตามระยะเวลาของอายุก้อนเห็ด ส่วนอุปกรณ์ต่างๆที่นำมาใช้ในการทำสวนเกษตรก็ไม่เพียงพอ ซึ่งเป็นปัญหามานานแล้ว นอกจากนั้น<u>ต้นทุนทางด้านสิ่งแวดล้อม</u> เช่น บริเวณพื้นที่สวนเดิม สภาพดินเสีย หลังจากน้ำท่วมเมื่อปี พ.ศ 2544 ชาวบ้านไม่มีความรู้ที่จะแก้ไขปัญหาดินเสีย แม้ว่าจะมีความรู้ในเรื่องของการเกษตรเป็นทุนเดิมก็ตาม พร้อมกันนี้ยังขาดทุนทรัพย์ ในการที่จะพัฒนาพื้นที่เดิม จึงปล่อยให้พื้นที่สวนเกษตรที่มีอยู่เป็นไปตามสภาพที่พอปลูกพืชผักสวนครัว เก็บกินในครัวเรือนได้เท่านั้น ชาวบ้านบอกว่าขณะนั้น รู้สึกขาดกำลังใจมาก ไม่รู้จะหันหน้าไปพึ่งใคร มีกลุ่มคนหลายๆกลุ่มเข้ามาช่วยพัฒนา แต่เมื่อออกไปชุมชนก็กลับสภาพเหมือนเดิม นักวิจัยชุมชนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า.... (จากการประชุมกลุ่มนักวิจัยชุมชน นิพนธ์ ผลวาณิชย์ เนตรนรินทร์ แซ่เล้ง สมบุญ คงคา ภาพ วันเพ็ญ และคนอื่นๆ, มีนาคม 2560)

> "....เขาเข้ามาในลักษณะที่นำงบประมาณมาทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งให้เมื่อเสร็จสิ้นโครงการและประเมินผลโครงการแล้วก็จากไป ชุมชนดำเนินการต่อไประยะหนึ่ง เมื่อเกิดปัญหาก็แก้ไขไม่ได้.... ในขณะที่โครงการวิจัยที่เข้ามาจาก สกว.และมหาวิทยาลัยเกริก เป็นลักษณะของกิจกรรมที่ชุมชนต้องคิดเอง ทำเอง วิเคราะห์เอง ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ คิดเป็นขั้นเป็นตอน มีการวางแผนก่อน ลงมือทดลองทำ เพิ่มทักษะและความรู้ ค่อยๆทำ อดทน ใช้เวลาในการเรียนรู้ ชุมชนจึงมั่นใจว่าจะสามารถแก้ปัญหาเองได้หากโครงการนี้สิ้นสุดลง..."

อีกต้นทุนหนึ่งที่ชุมชนยังมีไม่พอคือ <u>ต้นทุนด้านความรู้และทักษะ</u> ในการแก้ไขปัญหาบางอย่างจากการทำเกษตร แม้ว่าจะมีประสบการณ์ในการทำเกษตรจากต่างจังหวัด แต่สภาพแวดล้อม ดิน อากาศ ตลอดจนพืช มีความแตกต่างกัน ดังนั้น ปัญหาดินเสีย ปัญหาน้ำในบ่อเน่า ปลาที่เลี้ยงไม่โต เห็ด ตลอดจนผักแต่ละชนิดมีคุณลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน อาจต้องคำนึงถึงฤดูกาลในการปลูก ผักบางชนิดจะไม่เจริญงอกงามหากอากาศร้อน เช่น ผักสลัด เป็นต้น

จึงสรุปประเด็นจุดเด่น และจุดด้อยของการทำสวนเกษตรชุมชนที่ผ่านมา ได้ว่า สิ่งที่เป็น**<u>จุดเด่น</u>**ที่เห็นได้ชัดเจนคือ

1) **แกนนำชุมชน** หลายคนมาจากกลุ่มที่ต่อสู้เพื่อที่อยู่อาศัยมาก่อน ดังนั้น คนเหล่านี้จึงมีลักษณะพิเศษ คือ มีภาวะผู้นำ จิตอาสา ความมานะอดทน เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการเพื่อการดำรงชีวิตที่ดี ที่สำคัญสามารถทำเพื่อส่วนรวมได้ มีความเสียสละสูง ทำให้ชุมชนมีแกนนำที่เป็นหลักในการสร้างความสามัคคีให้กับชุมชนได้ เป็นตัวอย่างให้แก่ลูกหลานเพื่อสานต่อเจตนารมณ์ทั้งในเรื่องการร่วมทำสวนเกษตร และร่วมทำกิจกรรมส่วนรวมในชุมชน

2) **ทุนทางด้านสังคม** (Social Capital) ดังได้กล่าวไปแล้วว่า ประชาชนส่วนใหญ่เป็นคนต่างจังหวัด ที่มีลักษณะต่างจากคนเมือง คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเป็นญาติมิตรค่อนข้างสูง (ยกเว้นคนรุ่นใหม่ที่อาจมีภาระการงาน ทำให้ขาดคุณสมบัติเหล่านี้) จะเห็นได้จาก การทำกิจกรรมในสวนเกษตร แรกๆจะยังไม่ค่อยมีชาวบ้านออกมาร่วม แต่พอมาระยะหนึ่ง มีความคุ้นเคยกับนักวิจัยและเห็นนักวิจัยชุมชนลงมือทำจริง ก็เข้ามาถามไถ่ ช่วยเหลือ บางคนหาน้ำมาให้ดื่ม บางคนชวนให้เข้าใช้ห้องน้ำในบ้านได้ บางคนหยุดขายของแล้วมาช่วย เป็นต้น ในโครงการวิจัยนี้ แม้ว่าชาวบ้านจะยกประเด็นปัญหาดินเสียขึ้นมาเพื่อหาทางแก้ไข แต่ในกระบวนการทางความคิดนั้นได้แฝงไว้ซึ่งจุดมุ่งหมายที่สำคัญกว่า นั่นคือความต้องการเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ดังนั้น ส่วนหนึ่งที่จะนำมาวิเคราะห์คือ ทุนทางสังคม ได้แก่

2.1) **ด้านชุมชน** ชาวบ้านในชุมชนพูนทรัพย์ มีที่มาก่อนเข้ามาเป็นชุมชนพูนทรัพย์ คือ "คนใต้สะพาน" คนเหล่านี้มีพื้นเพมาจากต่างจังหวัด ซึ่งมีลักษณะที่เอื้ออาทรต่อกัน มีความผูกพัน ความร่วมมือ มีระบบเครือญาติ มีความไว้วางใจ มีจิตสำนึกรักท้องถิ่นและเพื่อนพ้อง มีความสามัคคี รวมถึงวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ประกอบกับเมื่อเข้ามาอยู่ในเมืองหลวง ได้ตกอยู่ในสภาพการณ์เดียวกัน คือ คนไร้ที่อยู่อาศัย มีชีวิตที่ลำบากอยู่ใต้สะพาน และยังถูกไล่รื้ออีก ทำให้คนเหล่านี้มีความเห็นอกเห็นใจกัน ร่วมกันต่อสู้เพื่อที่อยู่อาศัย จนได้มาอยู่ในพื้นที่ของการเคหะในปัจจุบัน โดยมล หนึ่งในแกนนำของกลุ่มคนใต้สะพาน และเป็นนักวิจัยชุมชนของโครงการ บอกว่า "....หนูต้องการให้คนในชุมชนกลับมาเหมือนเดิม เราเคยร่วมต่อสู้นานกว่า 8 ปี ความรักความผูกพันเสมือนญาติพี่น้อง ทั้งที่มาจากที่ต่างๆ หลากหลายที่ แต่เดี๋ยวนี้เริ่มเปลี่ยนไป จึงอยากให้ความสัมพันธ์นั้นกลับมาเหมือนเดิม...." (วิมล ถวิลพงษ์, 2560) แดงเสริมว่า "....เมื่อก่อนชาวบ้านออกมาร่วมมือกัน เพราะมีความเดือดร้อนในเรื่องเดียวกัน จึงออกมาร่วมกันเพื่อต่อสู้ เหตุการณ์มันบังคับ คนรุ่นแรกๆ ความรู้สึกมันฝังลึกในความเป็นจิตอาสา บอกตรงๆ หากจะไปทำงานอื่นนอกชุมชน ใจก็ห่วงงานชุมชน เพราะปัจจุบัน คนมีอันจะกิน ไม่เดือดร้อน มีที่อยู่อาศัยสบาย ทำให้ไม่ค่อยคิดถึงส่วนรวม..." (เนตรนรินทร์ แซ่เล้ง, 2560) สิ่งที่มล แดง และเพื่อนๆหลายคนต้องการก็คือ ทำอย่างไรให้คนในชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เหมือนพี่น้อง ครอบครัวเดียวกัน ดังนั้น เมื่อโครงการวิจัย

นี้เข้ามา จึงเป็นโอกาสดีที่ชาวบ้านจะได้สานความสามัคคี ร้อยความสัมพันธ์กันใหม่ โดยมีสวนเกษตรเป็นเครื่องมือ

2.2) **ด้านเครือข่าย** จากการต่อสู้เพื่อที่อยู่อาศัยนานกว่า 8 ปี มีการรวมพลังต่อสู้และเข้าเป็นสมาชิกของเครือข่ายที่ประสบปัญหาเดียวกัน การสร้างค่านิยมร่วมกัน เพื่อให้เกิดพลังงานนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายตามความต้องการ ในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น ได้มีการสร้างเครือข่ายของคนใต้สะพานขึ้นมาองค์กรแรกเมื่อ เดือนธันวาคม พ.ศ. 2538 ชื่อ **"กลุ่มพัฒนาชุมชนใต้สะพาน"** ทำหน้าที่เป็นองค์กรประสานงานของคนใต้สะพาน และกลุ่มนี้ได้เข้าเป็นสมาชิกของ **"เครือข่ายสลัมสี่ภาค" "เครือข่ายสมัชชาคนจน"** และ **"ขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม หรือ P-move"** เป็นต้น เครือข่ายเหล่านี้ยังคงมีแกนนำที่ประสานความร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่ ซึ่งชาวบ้านต้องการใช้ทุนทางสังคมด้านการมีส่วนร่วมเข้ามาใช้ในกระบวนการ โดยชาวบ้านมีทุนเดิมของการมีส่วนร่วมของคนใต้สะพานมาแล้ว และต้องการใช้การมีส่วนร่วมนี้กับสวนเกษตรชุมชน เพื่อเชื่อมโยงคนในชุมชนเข้าด้วยกันอีกครั้ง นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายอื่นๆ เข้ามาทั้งภาครัฐและเอกชน เข้ามาสนับสนุนในเรื่องของการพัฒนาในด้านต่างๆ เป็นการเพิ่มศักยภาพให้กับชุมชน โดยเฉพาะการเพิ่มความรู้และทักษะ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ได้แก่ เครือข่ายสถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยเกริก ศูนย์การศึกษานอกระบบ (กศน.) สถาบันพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ฯลฯ หน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น เขตสายไหม การเคหะแห่งชาติ ตลอดจนองค์กรเอกชน (NGOs) เช่น เครือข่ายเกษตรคนเมือง เครือข่ายสยามอารยะ เป็นต้น

3) **ทุนเดิมด้านภูมิปัญญาทางด้านการเกษตร** ชาวบ้านที่มาจากต่างจังหวัดส่วนใหญ่จะเป็นคนที่สามารถทำการเกษตรได้ มีความรู้และทักษะในการทำเกษตรพอสมควร ทำให้สามารถปลูกพืชผักไว้ทานเองได้ รู้จักชนิดของผักที่ต้องการจะปลูก วิธีปลูก และการนำผักมาทำอาหารในรูปแบบต่างๆ เป็นต้น

4) **การมีแปลงเกษตรส่วนรวมในชุมชน** จะเห็นได้จากการวางผังชุมชนตั้งแต่แรก ที่ชุมชนได้ให้ความสำคัญกับพื้นที่เพื่อทำเกษตรส่วนรวม โดยจัดสรรพื้นที่ไว้ส่วนหนึ่ง เป็นพื้นที่ค่อนข้างมาก ที่พวกเขาเรียกว่า "แปลงอาชีพ" ซึ่งชุมชนอื่นๆ ในลักษณะเดียวกันนี้ หลายพื้นที่ไม่ปรากฏว่ามีพื้นที่สำหรับทำเกษตรส่วนรวม

ในขณะที่**<u>จุดด้อย</u>**ในการทำเกษตรของชุมชนนั้น เนื่องจาก พื้นที่ในเมืองต่างจากพื้นที่ต่างจังหวัด ดังนั้น การทำเกษตรในเมืองจึงต้องใช้ความรู้และทักษะบางอย่างในการแก้ไขปัญหา จึงสรุปจุดด้อยของชุมชนในการทำสวนเกษตรได้ดังนี้

1) ชาวบ้านขาดความรู้และทักษะในการทำเกษตรในเมือง จึงเกิดปัญหาที่แก้ไขไม่ได้ เช่น การฟื้นฟูดิน การแก้ปัญหาเห็ดติดเชื้อรา ดอกเห็ดไม่งอกหรือให้ดอกน้อย น้ำเน่าทำให้ปลาไม่เจริญเติบโต แคระแกรน เป็นต้น

2) ชุมชนขาดการทำความเข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วม ทำให้หลายคนเคลือบแคลงสงสัยในการดำเนินโครงการที่มีการใช้งบประมาณ ส่งผลให้ไม่เข้ามาร่วมเพราะมองว่า การทำงานไม่โปร่งใส

3) ชุมชนขาดความรู้และประสบการณ์ในการคิด วางแผน และการจัดการอย่างเป็นระบบ มีกระบวนการขั้นตอน โดยใช้ข้อมูลในการวิเคราะห์ การทดลองทำ ตลอดจนการศึกษาค้นคว้า ในขณะที่ทุนเดิมอาจปรับใช้ได้บางส่วนเท่านั้น

4) ชุมชนขาดผู้ประสานกับองค์กรภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่ตรงจุดได้ โดยเฉพาะปัญหาที่ต้องใช้เทคโนโลยี เช่น การวิเคราะห์ดิน เป็นต้น

4.1.3 ปัญหาอุปสรรคในการทำสวนเกษตรชุมชนเมืองที่ผ่านมา

การทำสวนเกษตรชุมชนเมืองที่ผ่านมาของชุมชน มีลักษณะที่ไม่มีรูปแบบที่แน่นอน ไม่มีโครงสร้างที่มั่นคง ถาวร มีการรวมกลุ่มกันเฉพาะคณะกรรมการชุมชน ประกอบกับมีจุดด้อยดังได้กล่าวข้างต้น จึงสรุปประเด็นปัญหาอุปสรรคในการทำสวนเกษตรได้ดังนี้

1) ดินในสวนเกษตรเสีย หลังจากน้ำท่วมเมื่อปี 2554 ไม่สามารถปลูกพืชได้ หรือปลูกได้แต่ไม่เจริญงอกงาม

2) ไม่มีหน่วยงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางไปส่งเสริมและสร้างความรู้ความเข้าใจอย่างต่อเนื่อง หรือฝึกฝนให้ชาวบ้านจัดการกับปัญหาด้วยตัวเองได้

3) ขาดทุนทรัพย์ในการเริ่มต้นทำสวนเกษตรในเมือง ที่มีความแตกต่างจากต่างจังหวัด และมีข้อจำกัดด้านพื้นที่ การใช้น้ำ ใช้ไฟฟ้า วัสดุอุปกรณ์ทำการเกษตร ตลอดจนระบบการบำรุงรักษาที่ต้องคำนึงถึงระบบการเกษตรในเมืองเป็นหลัก

4) เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน พูนทรัพย์เป็นชุมชนคนใต้สะพานที่ส่วนใหญ่มีรายได้รายวัน ต้องทำมาหากินทุกวัน และบางส่วนทำงานรายเดือนที่ไม่สามารถมาร่วมกิจกรรมชุมชนได้ เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วม โดยจากการสำรวจพบว่า สมาชิกในชุมชนเกือบร้อยละ 50 อยู่ในวัยทำงาน โดยเฉพาะปัจจุบัน การทำงานไม่ได้ทำเฉพาะวันทำการปกติ บางแห่งต้องทำวันเสาร์-อาทิตย์ด้วย สัดส่วนที่รองลงมาคือวัยเรียน ซึ่งต้องเรียนหนังสือและทำกิจกรรมของโรงเรียน ทำให้คนเหล่านี้ไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้มากนัก จะเห็นได้จากการประชุมกลุ่มวัยทำงานจะไม่ค่อยมีคนเข้าประชุม ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุที่เข้าประชุม ในขณะที่เด็กๆจะมาประชุมและทำกิจกรรมเสาร์-อาทิตย์ได้

5) ความเชื่อมั่นในการทำสวนเกษตรส่วนรวม โดยยุคแรกยังพอสร้างความมั่นใจได้บ้าง เนื่องจากเป็นกลุ่มริเริ่ม และเป็นการทำสวนเกษตรริมรั้ว ใช้พื้นที่ไม่มากเท่าไร ในขณะที่สวนเกษตรแปลงใหญ่ต้องใช้วิธีการและงบประมาณ รวมถึงต้องการการมีส่วนร่วมมากขึ้น แต่มีคนทำเพียงไม่กี่คน และยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งกลุ่มที่ทำและชาวบ้านมองว่า “ล้มเหลว” จึงทำให้ชาวบ้านขาดความเชื่อมั่น ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในปัจจุบัน

6) สถานการณ์ด้านการเมืองท้องถิ่น ซึ่งปรากฏให้เห็นในแทบทุกแห่งที่จะมี 2 กลุ่มหรือมากกว่า ส่งผลต่อความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนในเรื่องต่างๆ ไม่มากเท่าที่ควร

4.2 ผลการศึกษาความต้องการของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากสวนเกษตรชุมชนเมือง

4.2.1 ผลการศึกษาความต้องการของชุมชนโดยการระดมสมอง

จากการที่ได้ระดมสมองในรูปแบบต่างๆ พบว่าความต้องการใช้ประโยชน์จากสวนเกษตรมีความหลากหลายทั้งในรายบุคคลและรายกลุ่ม สรุปได้ดังนี้

1) **ความต้องการด้านสังคม** เป็นความต้องการฟื้นฟูความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ความเอื้ออาทรการพึ่งพาอาศัยกัน เฉกเช่นครั้งเมื่อเข้ามาอยู่ในชุมชนแต่แรก ดังนั้นนักวิจัยชุมชนและชาวบ้านต้องการให้สวนเกษตรเป็นที่พบปะของผู้สูงอายุ เป็นที่เดินออกกำลังกายตอนเช้าหรือตอนเย็นของชาวบ้าน เป็นแหล่งกิจกรรมของเด็กๆ ทั้งกิจกรรมการดูแลสวน การเรียนรู้พืชผักต่างๆ การถ่ายทอดงานจากผู้ใหญ่สู่เด็ก การรับประทานผักในสวนเดียวกัน ก็เสมือนหนึ่งที่คนโบราณมักพูดกันว่า "กินข้าวหม้อเดียวกัน" จะทำให้คนมีความผูกพันรักใคร่ปรองดองกัน เป้าหมายคือ ปากท้องของพี่น้องในชุมชน

2) **ความต้องการด้านเศรษฐกิจ** เนื่องด้วยชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่มีรายได้เป็นรายวันและไม่ค่อยมั่นคง นั่นหมายถึง หากวันไหนไม่ไปทำงานก็จะถูกหักเงินในวันนั้น หรือหากวันไหนไม่ออกไปรับซื้อและขายของเก่าก็จะไม่มีรายได้ ดังนั้น การที่สามารถปลูกผักไว้รับประทานเองก็จะเป็นการช่วยลดรายจ่ายในครอบครัว และหากสามารถมีเหลือขาย ก็จะสามารถมีรายได้เข้ามาแม้ไม่มากมายแต่ก็นับเป็นรายได้อีกทางหนึ่ง ที่ผ่านมามีการขายเห็ดรายได้พอประมาณ แต่ไม่มากพอที่จะนำมาแบ่งปันกันเป็นตัวเงิน แต่จะนำมาต่อยอดเมล็ดหรือพันธุ์ผัก ทำให้นักวิจัยชุมชนกลุ่มที่ทดลองเพาะเห็ดต้องการที่จะใช้สวนเกษตรชุมชนสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มผู้ดำเนินการ ในอนาคตอาจต้องรับสมาชิกเพื่อร่วมลงทุน และรับปันผล เพราะการลงทุนค่อนข้างสูง ในขณะเดียวกันผลจากการดำเนินการก็สูงเช่นกัน เป้าหมายก็คือ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

3) **ความต้องการด้านอาหารปลอดภัย** นักวิจัยชุมชนและชาวบ้าน ต่างก็ทราบดีว่าอาหารประเภทผักที่มีขายในตลาด ไม่ว่าจะเป็นตลาดนัด ตลาดสด หรือแม้แต่ใน Super market ก็พบว่ามีสารเคมีปนเปื้อน ดังนั้น หากชุมชนสามารถปลูกผักไว้รับประทานเอง ทุกคนต้องการที่จะปลูกผักไร้สาร หรือไม่ใช้สารเคมีในการปลูก ทุกคนมีความเห็นตรงกัน คือ ต้องการทำปุ๋ยชีวภาพไว้ใช้แทนการใช้ปุ๋ยเคมี เป้าหมายคือ เพื่อให้ชุมชนได้มีผักไร้สาร หรือผักอินทรีย์ไว้รับประทานเพื่อสุขภาพของคนในชุมชน

4) **ความต้องการด้านการใช้ประโยชน์จากสถานที่** นอกจากการปลูกผักไว้รับประทานแล้ว หรือผลผลิตอื่นๆ จากสวนเกษตรแล้ว นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านยังต้องการใช้สถานที่เพื่อกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์เพื่อส่วนรวม สรุปได้ดังนี้

(1) ศูนย์เรียนรู้เกษตรชุมชนเมือง เนื่องด้วยเป้าหมายของการทำสวนเกษตรชุมชนเน้นการทำสวนเกษตรอินทรีย์ที่ไม่ใช้สารเคมี รวมทั้งยึดหลักเกษตรพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เป็นเกษตรกระแสนิยมในยุคปัจจุบัน จึงเหมาะแก่การเรียนรู้ นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านจึงคิดว่าสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์น่าจะเป็นแหล่งเรียนรู้ได้ โดยเรียงลำดับ ดังนี้

- เป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็กๆในชุมชนเกี่ยวกับการทำสวนเกษตร รวมถึงพืชผักสมุนไพรต่างๆ
- เป็นตัวอย่างสวนเกษตรชุมชนที่ชุมชนร่วมกันทำ แก่ชุมชนใกล้เคียง ในเขตสายไหม
- เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้สวนเกษตรชุมชนเมืองสำหรับผู้สนใจทั่วไป

(2) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยในเขตสายไหมมีแหล่งเกษตรกรรมที่สามารถศึกษาดูงานได้ ประกอบกับมีโครงการวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในเขตสายไหม ทำให้นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านเห็นพ้องกันว่า แหล่งท่องเที่ยวเกษตรอื่นๆ มีลักษณะที่เป็นกิจกรรมหรือธุรกิจในครอบครัว แต่สวนเกษตรชุมชนของชุมชนพูนทรัพย์ เป็นสวนเกษตรที่แตกต่าง เพราะเป็นสวนที่เกิดจากชาวบ้านร่วมกันทำ ร่วมกันรับผลประโยชน์ จึงน่าจะเป็นสวนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ และหากสามารถปลูกผัก ผลไม้ ให้มีความหลากหลาย ผสมผสานกับการเลี้ยงกบ เลี้ยงปลา เพาะเห็ด จะทำให้อยู่ในรูปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ในเมืองได้

(3) พื้นที่ทำกิจกรรมจิตอาสาของนักเรียน นักศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่างๆ สวนเกษตรชุมชนของชุมชนพูนทรัพย์ มีพื้นที่ค่อนข้างมาก เกือบไร่ ดังนั้น จึงมีพื้นที่ในการดำเนินการสวนเกษตรในรูปแบบต่างๆ เหมาะที่นักเรียน นักศึกษาจะใช้เป็นแหล่งทำกิจกรรมจิตอาสา ประกอบกับการทำสวนเกษตรชุมชนก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนตรงกับวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรมจิตอาสา

ภาพที่ 4-9 ประมวลภาพวาดองค์ประกอบในสวนเกษตรชุมชน ตามความต้องการของชุมชน
ที่มา : จากการประชุมกลุ่มวัยต่างๆ ณ อาคาร SML ชุมชนพูนทรัพย์, ตุลาคม 2559

4.2.2 ผลการศึกษาความต้องการของชุมชน โดยใช้แบบสอบถาม

จากการทำกิจกรรมเพื่อถอดความต้องการของนักวิจัยชุมชนและชาวบ้านที่มาร่วมกิจกรรมทั้ง 3 กลุ่มวัย ได้แก่ ผู้สูงอายุ คนทำงาน และเด็กๆในชุมชน นักวิจัยชุมชนได้สรุปการถอดบทเรียนออกมา นอกจาก เส้นเวลา ปฏิทินวัฒนธรรม และแผนที่ชุมชนแล้ว นักวิจัยยังได้ร่วมกันสร้างแบบสอบถาม เพื่อสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการทำสวนเกษตรชุมชน ในชุมชนพูนทรัพย์ และให้นักวิจัยชุมชนเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำแบบสอบถามไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากชาวบ้านที่ไม่ได้ร่วมกิจกรรมระดมสมอง จำนวน 190 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 87.96 จากประชากรทั้งสิ้น 216 ครัวเรือน (ตุลาคม-พฤศจิกายน 2559) ผลการสำรวจมีรายละเอียดดังนี้

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นผู้แทนของแต่ละครัวเรือน โดยสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือน หากหัวหน้าครัวเรือนไม่อยู่ก็จะสัมภาษณ์ภรรยาหรือสามีของหัวหน้าครัวเรือน หรือถ้าไม่อยู่ทั้งคู่ จะสัมภาษณ์คนในครอบครัวที่บรรลุนิติภาวะแล้ว สามารถแสดงความคิดเห็นต่อส่วนรวมได้

ตารางที่ 4-2 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามในชุมชนพูนทรัพย์ จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

N = 190

ข้อมูลทั่วไป		จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
เพศ			
ชาย		65	34.2
หญิง		125	65.8
วัย/อายุ			
วัยรุ่น	18-25 ปี	21	11.1
วัยทำงาน (ตอนต้น)	26-44 ปี	66	34.7
วัยทำงาน (ตอนปลาย)	45-59 ปี	65	34.2
วัยเกษียณ	60 ปี ขึ้นไป	38	20.0
ระดับการศึกษา			
ไม่ได้เรียนหนังสือ		15	7.9
ประถมศึกษา		98	51.9
มัธยมต้น		44	23.2
มัธยมปลาย/ปวช.		16	8.4
อนุปริญญา/ปวส.		3	1.6

(ต่อ)

ตารางที่ 4-2 (ต่อ)

N = 190

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
ปริญญาตรี	6	3.2
สูงกว่าปริญญาตรี	1	0.5
อื่นๆ ได้แก่ จบทางพระ (เปรียญ)	7	3.7
สถานภาพทางสังคม		
ประธาน	1	0.5
คณะกรรมการชุมชน	7	3.7
ประธานกลุ่ม	1	0.5
ประชาชน	181	95.3
อาชีพหลัก		
ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	3	1.6
ลูกจ้างภาคเอกชน	4	2.1
รับจ้างทั่วไป	108	56.8
ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	31	16.3
ไม่มีอาชีพหลัก	44	23.2
รายได้ (รายได้ของครอบครัวเฉลี่ยต่อปี)		
ไม่เกิน 100,000 บาท	116	61.1
100,001-200,000 บาท	44	23.2
200,001-300,000 บาท	6	3.2
สูงกว่า 300,000 บาท	5	2.6
ไม่ระบุ	19	10.0
ขนาดครัวเรือน		
ครอบครัวขนาดเล็ก (1-3 คน)	70	36.8
ครอบครัวขนาดกลาง (4-8 คน)	110	57.9
ครอบครัวขนาดใหญ่ (9-13 คน)	5	2.6
ไม่ระบุ	5	2.6
สมาชิกที่ต้องดูแลเป็นพิเศษ		
มี	105	55.3
ไม่มี	85	44.7

จากตารางที่ 4-2 จากการสำรวจชาวบ้าน 190 ครัวเรือน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง สรุปได้ว่า ส่วนใหญ่ หรือร้อยละ 65.8 เป็นเพศหญิง ร้อยละ 68.9 อยู่ในวัยทำงาน ประมาณครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ 51.9 จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา โดยส่วนมากจบการศึกษาในระดับ ป.4 และมีชาวบ้านที่

ไม่ได้เรียนหนังสือร้อยละ 7.9 มีสัดส่วนเล็กน้อยที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีและสูงกว่า อย่างไรก็ดี ปัจจุบัน ชาวบ้านได้ให้ความสำคัญกับการศึกษามากขึ้น โดยพบว่า มีชาวบ้าน 15 คนกำลังศึกษาต่อการศึกษานอกระบบ (กศน.) เป็นผู้หญิง 11 คน ผู้ชาย 4 คน โดย 14 คนเรียนระดับมัธยมศึกษา และอีก 1 คน เรียนระดับประถมศึกษา (สมบุญ คงคา, สัมภาษณ์ 2560)

สำหรับเศรษฐกิจชุมชน พบว่า ส่วนมากหรือร้อยละ 56.8 มีอาชีพหลักคือรับจ้างทั่วไป มีบ้างที่ค้าขาย และมีเพียงส่วนน้อยที่ทำงานมีเงินเดือน เป็นที่น่าสังเกตว่ามีผู้ตอบแบบสอบถามถึงร้อยละ 23.2 ไม่มีอาชีพหลัก ซึ่งคนเหล่านี้อาจเป็นส่วนหนึ่งที่มีเวลาในการร่วมดูแลสวนเกษตรชุมชนได้ สอดคล้องกับรายได้ของครอบครัวเฉลี่ยต่อปี จากข้อมูลดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ คือร้อยละ 61.1 มีรายได้ของครอบครัวเฉลี่ยต่อปีไม่เกิน 100,000 บาท ในขณะที่ครอบครัว ค่อนข้างใหญ่หรือมีสมาชิกมาก ซึ่งการเคหะแห่งชาติได้มีนโยบายจัดสรรพื้นที่สำหรับครอบครัวขยายไว้ให้ ทำให้ครอบครัวส่วนมากจึงเป็นครอบครัวขนาดกลาง คือร้อยละ 57.9 มีสมาชิกในครอบครัว 4-8 คน ทั้งนี้พบว่า เกินกว่าครึ่งหรือร้อยละ 55.3 ที่มีสมาชิกที่ต้องดูแลเป็นพิเศษในบ้าน อาทิ คนพิการ คนแก่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ คนป่วย เป็นต้น

2) แหล่งที่มาและความคิดเห็นเกี่ยวกับการปนเปื้อนของสารเคมีในผักที่รับประทาน

จากผลการสำรวจแหล่งที่มาของผักที่ชาวบ้านรับประทานกันอยู่ในปัจจุบัน และความคิดเห็นเกี่ยวกับการปนเปื้อนของสารเคมีในผักที่ซื้อมารับประทาน มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4-3 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม แหล่งที่มาและความคิดเห็นเกี่ยวกับผักที่รับประทาน

N = 190

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
แหล่งที่มาของผักที่รับประทาน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ตลาดสด	115	60.5
ตลาดนัด	113	59.5
ปลูกไว้ทานเอง	15	7.9
อื่นๆ (เช่น ใน supermarket ห้างสรรพสินค้า)	11	5.8
ความเห็นเกี่ยวกับผักที่รับประทาน		
ปลอดสารพิษ	21	11.1
มีสารพิษตกค้าง	167	87.9
ไม่ระบุ/ไม่แน่ใจ	2	1.1

จากตารางที่ 4-3 ผลการสำรวจการรับประทานผักของชาวบ้าน พบว่า ส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 60.5 ซื้อผักจากตลอดสด รองลงมาคือร้อยละ 59.5 ซื้อผักจากตลาดนัด มีเพียงร้อยละ 7.9 ที่ปลูกผักไว้รับประทานเอง อีกร้อยละ 5.8 ซื้อจากที่อื่นๆ เช่น Super Market ของห้างสรรพสินค้า จะเห็นได้ว่า ความเสี่ยงในการรับประทานผักที่มีโอกาสปนเปื้อนด้วยสารเคมีค่อนข้างสูง เนื่องจากผักที่ขายตามตลาดสดและตลาดนัดมักเป็นผักที่ปลูกโดยใช้สารเคมี ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง อีกทั้งในการขนส่งมายังตลาดอาจมีการใช้สารเคมีบางชนิดทำให้ผักมีความสดอยู่เสมอ ในขณะเดียวกันผักตาม Super Market ของห้างสรรพสินค้า แม้จะบรรจุสวยงาม ดูดี มีต้นทุนสูง ราคาก็สูงตาม บางครั้งก็ยังตรวจพบว่ามีสารปนเปื้อน ซึ่งชาวบ้านทราบดีจึงต้องการปลูกผักไว้รับประทานเอง ทั้งนี้ ชาวบ้านส่วนใหญ่คือ ร้อยละ 87.9 มีความเห็นว่าผักที่ซื้อรับประทานมีสารพิษตกค้าง มีเพียงร้อยละ 11.1 ที่ระบุว่าเป็นผักปลอดสาร อีกร้อยละ 1.1 บอกว่าไม่แน่ใจ ซึ่งสอดคล้องกับผลการตรวจของคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยมหิดล โดยจากข่าวสารเกี่ยวกับการปนเปื้อนของสารเคมีในผัก-ผลไม้ เมื่อปี พ.ศ. 2559 โดย รศ.ดร.สมพนธ์ วรรณวิมลรักษ์ ศูนย์วิจัยพัฒนานวัตกรรม คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยมหิดล เปิดเผยว่า ผักและผลไม้ตามห้างสรรพสินค้าและตลาดสด นั้นมีสารตกค้างจากยาฆ่าแมลงปนเปื้อนในตัวเลขที่น่าวิตก เมื่อเก็บตัวอย่างมาทดสอบ 7 ตัวอย่าง พบว่า มีการปนเปื้อนจากยาฆ่าแมลงสูงมาก (www.m. posttoday.com, 4 ตุลาคม 2559) ดังนี้

ชนิดผัก	การปนเปื้อนากยาฆ่าแมลง
กะหล่ำ ถั่วฝักยาว แตงกวา และ มะเขือเทศ	100 %
ผักกวางตุ้ง	99 %
ผักบุ้งจีน	98 %
ผักคะน้า	85 %

3) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการทำสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์

ในการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการเข้าร่วมเพื่อทำสวนเกษตรชุมชนนั้น ได้สอบถามเกี่ยวกับการรับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวการทำสวนเกษตรชุมชนด้วย เพราะการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของโครงการอาจมีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมในการทำสวนเกษตรชุมชน รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมทำสวนเกษตรชุมชนในรูปแบบต่างๆ ทั้งร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล โดยผลการสำรวจมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4-4 จำนวนและร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถาม ที่รับรู้ข้อมูลข่าวสารการทำสวนเกษตรส่วนรวมในชุมชน

N = 190

ผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
การรับทราบข้อมูลการทำสวนเกษตรชุมชน		
ทราบ	171	90.0
ไม่ทราบ	19	10.0
การเคยร่วมในการทำสวนเกษตรชุมชน		
เคย	87	45.8
ไม่เคย	103	54.3

จากตารางที่ 4-4 จากผลการสำรวจ สรุปได้ว่า สวนเกษตรชุมชนเป็นที่รู้จักของชาวบ้านในชุมชน โดยส่วนใหญ่ คือร้อยละ 90.0 ทราบว่ามีการทำสวนเกษตรชุมชน มีเพียงร้อยละ 10.0 เท่านั้นที่ไม่ทราบ ในขณะที่การเข้าร่วมทำสวนเกษตรชุมชน พบว่า ร้อยละ 54.3 ไม่เคยเข้าร่วม อีกร้อยละ 45.8 เคยร่วมทำสวนเกษตรชุมชนมาก่อน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากชาวบ้านส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงาน ไม่มีเวลาที่จะเข้ามาร่วมทำสวนเกษตรชุมชน เด็กๆก็ต้องมีภารการเรียนหนังสือ ในขณะที่มีผู้สูงอายุ และวัยทำงานที่พอจะมีเวลาหลังจากเก็บของเก่าขาย เข้าร่วมได้

ตารางที่ 4-5 จำนวนและร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามการมีส่วนร่วมที่ชุมชนคาดว่าจะสามารถมาร่วมได้ (ตอบได้มากกว่า 1 กิจกรรมที่สามารถร่วมได้)

N = 190

การมีส่วนร่วม	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
ร่วมคิด-สวนเกษตร (ตอบ 129 คน = 67.9%)		
- ร่วมคิดปัญหา	26	20.2
- ร่วมหาวิธีแก้ปัญหา	34	26.4
- ร่วมประชุมหารือ	84	65.1
- ร่วมวางแผน	35	27.1
รวม	129	100.0
ร่วมทำ (ตอบ 131 คน = 68.9%)		
- ร่วมเป็นนักวิจัย	17	13.0
- ร่วมทำกิจกรรม	69	52.7
- ร่วมทำสวน ปลูก รดน้ำ	73	55.7
- ร่วมประชาสัมพันธ์	34	26.0
รวม	131	100.0

(ต่อ)

ตารางที่ 4-5 (ต่อ)

N = 190

การมีส่วนร่วม	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
ร่วมรับประโยชน์ (ตอบ 173 คน= 91.1%)		
- ได้ทานผักไร้สาร	106	61.3
- ซื้อผักราคาถูก	117	67.6
- นำผักไปขายได้กำไร	34	19.7
- มีที่พักผ่อน	33	19.1
- มีที่ทำกิจกรรม	28	16.2
- มีที่เรียนรู้เรื่องพืชผัก	33	19.1
รวม	173	100.0
ร่วมประเมินผล-หลังทำ (ตอบ 116 คน = 61.1%)		
- ประชุมเพื่อประเมินผลการทำ	56	48.3
- สังเกตการณ์ทำสวน	57	49.1
- เสนอปัญหาที่พบ	21	18.1
- เสนอวิธีการแก้ไข	28	24.1
รวม	116	100.0

จากตารางที่ 4-5 เมื่อสอบถามชาวบ้านเกี่ยวกับการที่จะเข้ามาร่วมทำสวนเกษตรชุมชนในด้านต่างๆ ตั้งแต่ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล พบว่า ชาวบ้านที่ตอบแบบสอบถาม 190 คน ส่วนใหญ่ คือร้อยละ 91.1 คาดว่าจะได้ผลประโยชน์จากสวนเกษตร รองลงมาคือ ร้อยละ 68.9 จะร่วมทำ ร้อยละ 67.9 จะร่วมคิด และร้อยละ 61.1 จะร่วมประเมินผล และจากผลการประเมินยังสรุปได้ว่า ชาวบ้านไม่ค่อยชอบที่จะ**ร่วมคิดและร่วมประเมิน** แต่สามารถเข้าร่วมประชุมเพื่อรับฟังข่าวสารต่างๆและร่วมสังเกตการณ์ มากกว่าที่จะคิดวิเคราะห์ปัญหา หรือคิดหาวิธีแก้ไขปัญหา ในขณะที่ส่วนใหญ่สามารถ**ร่วมดำเนินการและรับผลประโยชน์** เช่น ได้ซื้อผักราคาถูก ได้รับประทานผักไร้สาร เป็นต้น

ตารางที่ 4-6 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามช่วงเวลาที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมทำสวนเกษตรได้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

N = 190

ช่วงเวลาที่สามารถร่วมกิจกรรม	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
เช้า	21	11.1
กลางวัน	4	2.1
เย็น	29	15.3
วันหยุด	138	72.6

จากตารางที่ 4-6 สรุปได้ว่าช่วงเวลาที่ชาวบ้านสามารถเข้าร่วมทำสวนเกษตรได้ คือ วันหยุด มีเพียงส่วนน้อยที่ร่วมได้ในตอนเย็นและเช้า และน้อยที่สุดคือช่วงกลางวัน ทั้งนี้เพราะว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะหยุดพักในวันหยุดเสาร์หรืออาทิตย์ ประกอบกับบางครอบครัวที่มีลูกหลานทำงาน ก็อาจจะมีเวลาได้ออกจากบ้านมาร่วมได้ช่วงเสาร์-อาทิตย์เช่นกัน

ตารางที่ 4-7 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามการรับรู้ว่ามีโครงการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริก ร่วมกับ สกว.เข้ามาทำในชุมชนพูนทรัพย์

การรับทราบข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
ทราบ	157	82.7
ไม่ทราบ	33	17.4
รวม	190	100.0

จากตารางที่ 4-7 พบว่า ชาวบ้านที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 82.7 ทราบว่ามีโครงการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริก ร่วมกับ สกว.เข้ามาทำในชุมชนพูนทรัพย์ มีเพียงร้อยละ 17.4 ที่ยังไม่ทราบ ดังนั้น โครงการจึงต้องคำนึงถึงคนกลุ่มนี้เช่นกัน และต้องทำการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงให้มากที่สุด

ตารางที่ 4-8 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามความต้องการใช้ประโยชน์จากสวนเกษตรชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

N = 190

การใช้ประโยชน์จากสวนเกษตร	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
เป็นพื้นที่ปลูกผักสำหรับคนในชุมชน และขายให้คนนอกชุมชน	116	61.1
เป็นศูนย์เรียนรู้เกษตรชุมชนเมือง/สวนสมุนไพร	102	53.7
เป็นที่ตั้งของสหกรณ์ร้านค้าชุมชน	61	32.1
เป็นที่พักผ่อนของคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้สูงอายุ และเด็กๆในชุมชน	111	58.4
เป็นที่พบปะ พูดคุย หารือกิจกรรมบางอย่าง แบบไม่เป็นทางการ	9	4.7

จากตารางที่ 4-8 สรุปได้ว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ ต้องการใช้เป็นพื้นที่ปลูกผักสำหรับคนในชุมชน และขายให้คนนอกชุมชน รองลงมาคือ เป็นที่พักผ่อนของคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้สูงอายุ และเด็กๆในชุมชน และเป็นศูนย์เรียนรู้เกษตรชุมชนเมือง/สวนสมุนไพร นอกจากนี้ชาวบ้านบางส่วนยังต้องการให้เป็นที่ตั้งของสหกรณ์ร้านค้าชุมชน เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของการออมเพื่อที่อยู่อาศัยด้วย มีสัดส่วนเพียงเล็กน้อยที่ต้องการเป็นที่พบปะพูดคุยหรือหารือกิจกรรมบางอย่าง แบบไม่เป็นทางการ

ตารางที่ 4-9 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม เกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ของตนเองและคนในครอบครัว

การเข้าร่วม	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
เข้าร่วม	125	65.8
ไม่เข้าร่วม	57	30.0
ไม่ระบุ	8	4.2
รวม	190	100.0

จากตารางที่ 4-9 สรุปได้ว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ (ร้อยละ 65.8) ต้องการเข้าร่วมและยินดีให้คนในครอบครัวเข้าร่วมโครงการสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ แต่ก็มีบ้าง (ร้อยละ 30.0) ที่ระบุว่าจะไม่เข้าร่วม โดยให้เหตุผลว่า ไม่ค่อยว่าง มีงานประจำทำ จึงไม่มีเวลามาร่วม เช่น ค้าขาย ต้องทำงาน เป็นต้น มีเพียงส่วนน้อยที่ไม่ระบุเพราะไม่แน่ใจว่าจะเข้าร่วมได้หรือไม่ โดยต้องพิจารณาจากกิจกรรมและเวลาที่สามารถเข้าร่วมได้

4.3 การวิเคราะห์ต้นทุนและปัจจัยการผลิตที่ใช้ในการพัฒนาสวนเกษตรชุมชน

ต้นทุนและปัจจัยการผลิตที่ใช้ในการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์นั้น แบ่งเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ ได้แก่ ต้นทุน และปัจจัยการผลิต

4.3.1 **ต้นทุน** : ประกอบด้วย ทุนทางสังคม ทุนทางภูมิปัญญา และทุนทางเศรษฐศาสตร์

(1) **ทุนทางสังคม** (Social Capital) เป็นทุนที่มีลักษณะเป็นผลประโยชน์หรือต้นทุนส่วนรวมที่มาจากการช่วยเหลือและความร่วมมือกันระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่มต่างๆในสังคม ชุมชนพูนทรัพย์มีต้นทุนทางสังคมสูง โดยสมาชิกของชุมชนส่วนใหญ่มาจากชนบท ที่มีลักษณะของการอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน มีความคิดในการแบ่งปันมากกว่าหวังผลประโยชน์ ไม่ยากนักที่จะรวมกลุ่มกันเพื่อทำสวนเกษตรส่วนรวม อีกทั้งชุมชนพูนทรัพย์มีที่มาจากคนใต้สะพาน ที่มีเครือข่ายพี่น้องใต้สะพาน และเครือข่ายอื่นๆ ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชน มีภาคีเครือข่ายภาครัฐและเอกชนที่เข้ามาหนุนเสริมในเรื่องของความรู้ งบประมาณ และโครงการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ อาทิ การเคหะแห่งชาติ เขตสายไหม สถาบันการศึกษาต่างๆ ตลอดจนเครือข่ายภาคเอกชน (NGOs) ได้แก่ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน มูลนิธิที่อยู่อาศัย กลุ่มพัฒนาคนใต้สะพาน ตลอดจนกลุ่มพัฒนาเกษตรแนวคิดต่างๆ เป็นต้น

(2) **ทุนทางภูมิปัญญา หรือทุนความรู้** (Knowledge Capital) โดยเฉพาะความรู้เรื่องการทำเกษตร คนชนบทส่วนใหญ่จะมีอาชีพหลักทำการเกษตร ดังนั้น ลูกหลานส่วนใหญ่จะทำเกษตรเป็นไม่มากก็น้อย โดยเด็กที่เกิดในครอบครัวยากจนจะทำการเกษตรเป็นตั้งแต่ยังเยาว์วัย คนใต้สะพานส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่ยากจน อพยพเข้าสู่เมืองหลวงเพื่อหางานทำ ดังนั้น ทุนเดิมในเรื่องของความรู้ทางการเกษตรจะมีแทบทุกคน อย่างไรก็ดี การทำเกษตรในพื้นที่ชนบทกับในเมืองอาจมีความแตกต่างกันในเรื่องของรูปแบบและวิธีการ จึงต้องอาศัยทุนทางสังคม หรือการหนุนเสริมจาก

เครือข่ายต่างๆ ทั้งนี้ ทุนทางความรู้หรือทุนทางปัญญา จะรวมถึงทุนที่เป็นสินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้แต่มีประโยชน์ต่อการสร้างคุณค่า (Intangible Capital) ได้แก่ ทักษะและศัยภาพของชาวบ้าน ที่บางคนมีอยู่แต่ยังไม่ถูกนำออกมาใช้ และบางส่วนที่ชาวบ้านยังขาด ได้แก่ การบริหารจัดการที่ดี ซึ่งจะนำไปสู่ประเด็นการวิจัยเพื่อพัฒนาสวนเกษตรชุมชนในโอกาสต่อไป

(3) **ทุนทางเศรษฐศาสตร์ หรือทุนทางเศรษฐกิจ** (Economic Capital) เป็นทุนหนึ่งในปัจจัยการผลิต ซึ่งจะรวมไปถึงที่ดิน แรงงาน และการบริหารจัดการ ที่สามารถนำไปผลิตสินค้าหรือผลผลิต ประกอบด้วย

- **ทุนทางกายภาพ** (Physical Capital) ได้แก่ ที่ดิน น้ำ สิ่งปลูกสร้าง รวมถึงวัสดุอุปกรณ์การทำสวนเกษตรต่างๆ สำหรับสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ มีพื้นที่ส่วนกลางที่การเคหะแห่งชาติอนุญาตให้ใช้เป็นพื้นที่เพื่อทำการเกษตรส่วนรวมของชุมชน ขนาด 341.05 ตารางวา ในพื้นที่มีสิ่งปลูกสร้างเดิมที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้คือ สหกรณ์ร้านค้าชุมชนที่เลิกดำเนินการแล้ว สามารถนำมาปรับปรุงเป็นห้องเก็บวัสดุ อุปกรณ์ทางการเกษตรได้ โรงเพาะเห็ดเดิม ใช้เป็นพื้นที่สำหรับการเตรียมวัสดุเพาะปลูก เช่น ดิน และปุ๋ยอินทรีย์ บ่อเก็บกักน้ำ จากเดิมที่มีขนาด 3x5 เมตร เมื่อพื้นที่สวนเกษตรขยายเพิ่มเป็น 312.55 ตารางวา ชาวบ้านจึงขยายบ่อให้เก็บกักน้ำได้มากขึ้นเป็น 5x10 เมตร ในส่วนของการใช้น้ำเพื่อสวนเกษตร ใช้น้ำในบ่อเป็นหลัก ในช่วงหน้าแล้งน้ำในบ่อแห้งลง ชาวบ้านใช้น้ำประปาในการรดผัก ในเบื้องต้นยังไม่มีระบบน้ำประปาของสวน ใช้วิธีต่อท่อมาจากบ้านนักวิจัยชุมชน คือ แม่นิด หรือนางภาพ วันเพ็ญ โดยคิดค่าใช้จ่ายส่วนเกินให้แม่นิดซึ่งต้องเสียค่าน้ำรายเดือน และในส่วนของวัสดุ อุปกรณ์การทำเกษตร ใช้ในส่วนของชาวบ้านที่นำอุปกรณ์ส่วนตัวมาใช้บ้าง ซื้อใหม่บ้าง และบางส่วนได้รับความอนุเคราะห์มาจากบุคคลและหน่วยงานต่างๆ เช่น ภาชนะสำหรับปลูก ยางรถยนต์ ไม้ เป็นต้น

- **ทุนทางการเงิน** (Financial Capital) ทุนเริ่มต้นในการทดลองทำสวนเกษตรได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนทุนวิจัย (สกว.) จำนวน 20,000 บาท และมหาวิทยาลัยเกริก 13,000 บาท คุณเดวิด ศรีชัยอุดม 40,000 บาท กลุ่มพัฒนาคนใต้สะพาน 11,000 บาท บริษัท วี.เพาเดอร์เทค จำกัด 5,000 บาท สวนเห็ดพันธุ์ธัช 7,000 บาท และงบพัฒนาชุมชนจากเขตสายไหม ในส่วนของชุมชนพูนทรัพย์ 42,506 บาท รวมทั้งสิ้น 137,656.50 บาท นอกจากนี้ ทุนทางการเงินที่ชุมชนไม่ต้องจ่ายแต่คำนวณจากการได้รับความอนุเคราะห์จากหน่วยงานต่างๆ เมื่อคิดเป็นตัวเงินเท่ากับ 117,200 บาท ระยะเวลาในการทดลองรวมทั้งสิ้น 10 เดือน คือ ตั้งแต่มีนาคม-ธันวาคม 2560 มีค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น 242,532.25 บาท โดยร้อยละ 51.68 เป็นค่าใช้จ่ายที่จ่ายที่เป็นตัวเงิน อีกร้อยละ 48.32 ค่าใช้จ่ายที่ไม่ใช่ตัวเงิน แต่อยู่ในรูปของวัสดุอุปกรณ์ ที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ และจากค่าใช้จ่ายทั้งหมดนี้ พบว่า ส่วนมากคือร้อยละ 46.10 เป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับโครงสร้างสวน รองลงมาคือ ร้อยละ 25.52 และร้อยละ 15.46 เป็นค่าใช้จ่ายการรื้อปรับสวน และวัสดุ อุปกรณ์ในการปลูก ดินปลูก รวมถึงเมล็ดและพันธุ์พืชตามลำดับ ดังตารางที่ 4-10

ตารางที่ 4-10 สรุปค่าใช้จ่ายในการทดลองทำสวนเกษตรชุมชนฯ จำแนกตามรายการจ่าย

ลำดับที่	รายการ	งบประมาณ			
		ค่าใช้จ่ายจริง	ค่าใช้จ่ายที่ไม่ใช่ตัวเงิน	รวม	สัดส่วน
1	**การรื้อปรับพื้นที่สวนเกษตร**	500	61,400	61,900	(25.52)
	ครั้งที่ 1	200	23,600		
	ครั้งที่ 2	200	23,600		
	ครั้งที่ 3	100	14,200		
2	**โครงสร้างสวนเกษตร**	78,411	33,400	111,811	(46.10)
	รั้ว ซุ้ม ดินถม ฯลฯ	39,329	21,000		
	โรงเพาะเห็ด 1 โรง	27,116	11,590		
	ศูนย์เรียนรู้	11,966	810		
3	**วัสดุและอุปกรณ์ในการปลูก เมล็ดและพันธุ์พืช**	17,490	20,000	37,490	(15.46)
	วัสดุและอุปกรณ์ในการปลูก เช่น ดิน กระถาง ฯลฯ	12,240	20,000		
	เมล็ด และพันธุ์พืช	5,250	-		
4	**อาหารสำหรับผู้ร่วมในวันที่ทำกิจกรรมฯ**	21,019	-	21,019	(8.67)
5	**อื่นๆ** ได้แก่ สี น้ำมัน อุปกรณ์ทำกิจกรรมฯ เป็นต้น	7,912.25	2,400	10,312.25	(4.25)
สรุป ค่าใช้จ่ายทำสวนเกษตร		125,332.25 (51.68)	117,200 (48.32)	242,532.25	(100.00)

จากตารางที่ 4-10 จะเห็นได้ว่า ค่าใช้จ่ายในการทดลองทำสวนเกษตร มากกว่างบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน ทั้งนี้เนื่องมาจากการแจ้งขนาดของที่ดินผิดพลาด คือ 144 ตารางวา จากที่มีอยู่จริง 341.05 ตารางวา และการทดลองจากเดิม 50 ตารางวา เป็น 312.55 ตารางวา ทำให้งบประมาณที่ใช้เกินว่างบที่ได้รับการสนับสนุนถึง 209,502.25 บาท อย่างไรก็ตาม งบประมาณที่ใช้จ่ายไปมีทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายที่หลากหลาย ได้แก่ งบพัฒนาชุมชนจากเขตสายไหม และงบประมาณจากแหล่งอื่น ๆ ได้แก่ ผู้สนใจในเรื่องของการเกษตรพอเพียง สถานศึกษา NGOs ชาวบ้าน เป็นต้น รายละเอียดดังตารางที่ 4-11

ตารางที่ 4-11 สรุปค่าใช้จ่ายในการทำสวนเกษตรชุมชนฯ จำแนกตามแหล่งที่มาของงบประมาณ

ลำดับที่	แหล่งที่มาของงบฯ	งบประมาณ		
		ค่าใช้จ่ายจริง	ค่าใช้จ่ายที่ไม่ใช่ตัวเงิน	รวม
1	งบพัฒนาชุมชน จากเขตสายไหม	39,323 (31.38)	71,400 (60.92)	110,723 (45.65)
2	งบสนับสนุนวิจัย จาก สกว. และ ม.เกริก	41,669 (33.25)	-	41,669 (17.18)
3	งบพัฒนากลุ่มคนใต้สะพาน	11,000 (8.78)	-	11,000 (4.54)
4	คุณเดวิด ศรีชัยอุดม	23,268 (18.57)	-	23,268 (9.59)

ตารางที่ 4-11 (ต่อ)

ลำดับที่	แหล่งที่มาของงบฯ	งบประมาณ		
		ค่าใช้จ่ายจริง	ค่าใช้จ่ายที่ไม่ใช่ตัวเงิน	รวม
5	คุณกานดา กองวงษ์	-	2,510 (2.14)	2,510 (1.03)
6	สจล. อุปกรณ์มาพร้อมการอบรม 3 ครั้ง	-	10,000 (8.53)	10,000 (4.12)
7	สวนเห็ดพันธุ์ธัช	7,000 (5.59)	9,890 (8.44)	16,890 (6.96)
8	ชาวบ้าน (ไม่รวมเมล็ด ต้นกล้า และพันธุ์ไม้)	-	21,900 (18.69)	21,900 (9.03)
9	อื่น ๆ เช่น NGOs ร้านซ่อมรถ	3,072.25 (2.45)	1,500 (1.28)	4,572.25 (1.89)
รวม		125,332.25 (100.00)	117,200 (100.00)	242,532.25 (100.00)

จากตารางที่ 4-11 งบประมาณที่เป็นตัวเงินส่วนมาก คือ ร้อยละ 33.25 มาจากการสนับสนุนของโครงการวิจัย รองลงมาคืองบประมาณพัฒนาชุมชนจากสำนักงานเขตสายไหม และคุณเดวิด ศรีชัยอุดม ร้อยละ 31.38 และร้อยละ 18.57 ตามลำดับ ในขณะที่งบประมาณที่ไม่ใช่ตัวเงินหรือการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ในการทดลองทำสวนเกษตร เมื่อเทียบเป็นตัวเงิน พบว่า ส่วนใหญ่คือร้อยละ 60.92 ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเขตสายไหม รองลงมาในสัดส่วนที่แตกต่างกันคือ ร้อยละ 18.69 จากการสนับสนุนของชุมชนเอง นับเป็นปรากฏการณ์ที่ดี ที่การสนับสนุนงบประมาณที่ไม่ใช่ตัวเงิน มาจากฝ่ายปกครอง และชุมชนในการปกครอง ซึ่งเป็นเจ้าของสวนเกษตรจะทำให้การพัฒนามีความยั่งยืน

- ทรัพยากรมนุษย์ เป็นทุนทางเศรษฐศาสตร์ที่สำคัญอย่างหนึ่งที่อยู่ในรูปของแรงงาน เป็นทั้งผู้ผลิต และผู้บริโภค ที่ร่วมกันพัฒนาและรับผลประโยชน์จากการพัฒนา นับเป็นทุนที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างทุนทางเศรษฐกิจและจะได้รับผลจากการสร้างทุนทางเศรษฐกิจ เหล่านี้ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนพูนทรัพย์ ดังได้กล่าวไปแล้วว่ามีทุนเดิมอยู่บ้างแล้ว แต่ต้องมีการดึงศักยภาพออกมา พร้อมทั้งเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับเกษตรในเมืองรวมถึงการบริหารจัดการเพราะเป็นเกษตรส่วนรวมที่ชุมชนร่วมกันทำ

4.3.2 ปัจจัยการผลิต

ปัจจัยที่จำเป็นต่อการผลิต ในการทำสวนเกษตร จำแนกเป็น 5 ปัจจัยหลัก ๆ ดังนี้

(1) ที่ดิน (Land) หมายถึงพื้นที่และทรัพยากรดินที่อยู่ในพื้นที่ นับว่าชุมชนพูนทรัพย์โชคดีมากที่กลุ่มผู้บุกเบิก ได้จัดทำผังการจัดสรรและขอพื้นที่จากการเคหะแห่งชาติ สำหรับเป็นพื้นที่ส่วนกลางเพื่อทำอาชีพและสวนเกษตรชุมชนถึง 2 แปลง โดยปัจจุบันชุมชนเหลือพื้นที่ทำเกษตรชุมชน

เพียงแปลงเดียว จำนวน 341.05 ตารางวา ในปี 2553 ชุมชนได้รับงบประมาณจาก สสส. ทำสวนเกษตรร่วมกัน โดยใช้พื้นที่ 50 ตารางวา หลังจากเกิดภาวะน้ำท่วมในปี 2554 ดินในพื้นที่สวนเกษตรก็ไม่สามารถปลูกผักสวนครัวให้เจริญงอกงามได้ จึงไม่มีการดำเนินการต่อ และในปี 2559 ชุมชนร่วมกับมหาวิทยาลัยเกริก ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานสนับสนุนทุนวิจัย และมหาวิทยาลัยเกริกให้ทำการวิจัยเพื่อฟื้นฟูและพัฒนาสวนเกษตรแห่งนี้ ชาวบ้านที่บุกรุกพื้นที่ส่วนกลางได้คืนพื้นที่เพื่อทำสวนเกษตรชุมชน ทำให้ปัจจุบันมีพื้นที่สวนเกษตรชุมชนทั้งสิ้น 312.55 ตารางวา ที่เหลืออีก 28.50 ยังไม่คืน หากอนาคตชุมชนได้รับพื้นที่ส่วนกลางคืนมาทั้งหมด นักวิจัยชุมชนคิดว่าจะสร้างประโยชน์เพิ่ม คือ ทำฟาร์มเลี้ยงกบ โดยปกติแล้วผลตอบแทนจากที่ดินคือค่าเช่า แต่ชุมชนพูนทรัพย์ได้รับอนุญาตให้ใช้พื้นที่ฟรีโดยไม่เสียค่าเช่า ดังนั้นผลตอบแทนจากที่ดินนี้คือ *การทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน* ซึ่งพื้นที่ในเมืองเกือบไร่เป็นพื้นที่ไม่น้อยที่สามารถทำประโยชน์จากการทำสวนเกษตรได้หลากหลาย หากบริหารจัดการดีจะสามารถเลี้ยงคนทั้งชุมชนได้

(2) ทุน (Capital) หมายความถึงทุนทั้งที่เป็นตัวเงิน และเครื่องมือ อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต ซึ่งสวนเกษตรแห่งนี้จะรวมไปถึงสิ่งก่อสร้างต่างๆในสวน จากการทดลองทำสวนเกษตรในพื้นที่ 312.55 ตารางวา ซึ่งชุมชนได้รับงบประมาณเพื่อทดลองปฏิบัติเพียง 33,000 บาท จึงต้องหาเครือข่ายช่วยสนับสนุนทุนเพิ่มอีก 92,332.25 บาท รวมเป็นทุนที่เป็นตัวเงิน 125,332.25 บาท นอกจากนี้ ยังมีทุนที่ได้รับมาในรูปของวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือต่างๆ คิดเป็นเงิน 117,200 บาท รวมแล้วนักวิจัยได้ลงทุนในการทดลองทำสวนเกษตร ตั้งแต่เริ่มรื้อปรับพื้นที่จนถึงสิ้นสุดโครงการวิจัย ตั้งแต่ปลายเดือนธันวาคม 2559 ถึงเดือนธันวาคม 2560 ไปทั้งสิ้น 242,532.25 บาท โดยปกติผลตอบแทนการลงทุนจะอยู่ในรูปของดอกเบี้ย แต่ในการลงทุนของนักวิจัยชุมชน สิ่งที่ได้จะอยู่ในรูปของผลประโยชน์จากการซื้อผักราคาถูกรับประทาน คือจ่ายน้อยลง และรายได้จากการขาย นอกจากนี้ยังมีผลประโยชน์ที่แฝงอยู่ ได้แก่ การไม่ต้องซื้อผักที่มีราคาแพงจากตลาด ไม่ต้องเสียค่าเดินทางไปซื้อผักนอกชุมชน ไม่ต้องเสียค่าบำบัดรักษา เพราะชุมชนได้รับประทานผักไร้สารที่ดีต่อสุขภาพ เป็นต้น

(3) แรงงาน (Labour) หมายถึง การใช้พลังแรงงานในการทำสวนเกษตร ทั้งพลังกายและพลังความคิด ในการทำสวนเกษตรนี้ ชุมชนไม่ต้องจ่ายค่าแรงงาน แต่เป็นพลังที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยปกติการใช้แรงงานจะต้องได้รับผลตอบแทนเป็นค่าแรงที่เป็นตัวเงิน แต่สำหรับสวนเกษตรที่เกิดจากความคิดของคนในชุมชน ดำเนินการโดยคนชุมชน และคนในชุมชนเป็นเข้าของและรับผลประโยชน์ ดังนั้น ผลตอบแทนนี้หากคิดเป็นตัวเงินอาจมากกว่าค่าตอบแทนแรงงานทั่วไป ทั้งในแง่ของอาหาร สุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตโดยรวม

(4) ผู้ดำเนินการก่อตั้งกลุ่ม หรือผู้ประกอบการ (Entrepreneur) ในการทำสวนเกษตรชุมชน หมายถึง กลุ่มผู้ริเริ่มดำเนินการ และร่วมกันนำเอาปัจจัยการผลิต ทั้งที่ดิน งบประมาณหรือทุน รวมพลังกัน ดำเนินการทำสวนเกษตรชุมชน ที่เน้นการทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรแบบไร้สารเคมี เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ปลอดภัย โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดผลผลิตของสวนเกษตรได้มากที่สุด ผลตอบแทนที่ได้ คือ ผลจากการทำสวนเกษตรชุมชน ซึ่งผลตอบแทนนี้จะสอดคล้องกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ 2 ส่วน คือ เพื่อปากท้องของพี่น้องในชุมชน ทำให้พี่น้องในชุมชนได้รับประทานผักราคาถูก มีคุณภาพ อีกเป้าหมายหนึ่งคือเป้าหมายทางเศรษฐกิจชุมชน เป็นผลกำไรที่ผู้ดำเนินการจะ

นำไปต่อยอดการลงทุนเพื่อทำสวนเกษตรอย่างต่อเนื่องโดยไม่หวังพึ่งปัจจัยจากภายนอกแต่อย่างเดียว นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านกลุ่มผู้ริเริ่มทำสวนเกษตรบอกว่า "สวนเกษตรของเราต้องเลี้ยงตัวเองได้ ถึงจะเลี้ยงพี่น้องในชุมชนได้"

(5) ปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำสวนเกษตร ได้แก่

- โครงสร้าง เนื่องจากผลจากการวิเคราะห์ดินโดยคณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง พบว่าดินในสวนเกษตรไม่สามารถปลูกพืชผักได้ เพราะมีธาตุบางอย่างสูงเกินไป (ดังภาพที่ 4-10) ดังนั้น โครงสร้างสวนเกษตรจึงเป็นปัจจัยหนึ่งของสวนเกษตรของชุมชน เช่น ฐานไม้ยกพื้น กระบะ ภาชนะสำหรับปลูก ซุ้มประเภทต่างๆ ที่เป็นโครงสร้างที่จำเป็นสำหรับพืชบางชนิด เป็นต้น นักวิจัยชุมชนได้ระดมสมองกัน วางแผนการทำงานโดยนำของเก่าที่ไม่ใช้แล้วมาใช้ทำโครงสร้างและภาชนะสำหรับปลูกพืชผัก ได้แก่ ไม้ระแนงจากโครงสร้างเตียงเก่า ไม้ทำรั้วจากโครงสร้างป้ายข้างถนนที่ไม่ใช้แล้ว ยางรถยนต์หมดอายุ ฯลฯ ส่วนถังพลาสติก ได้รับความอนุเคราะห์จาก โครงการอบรมของ สจล.

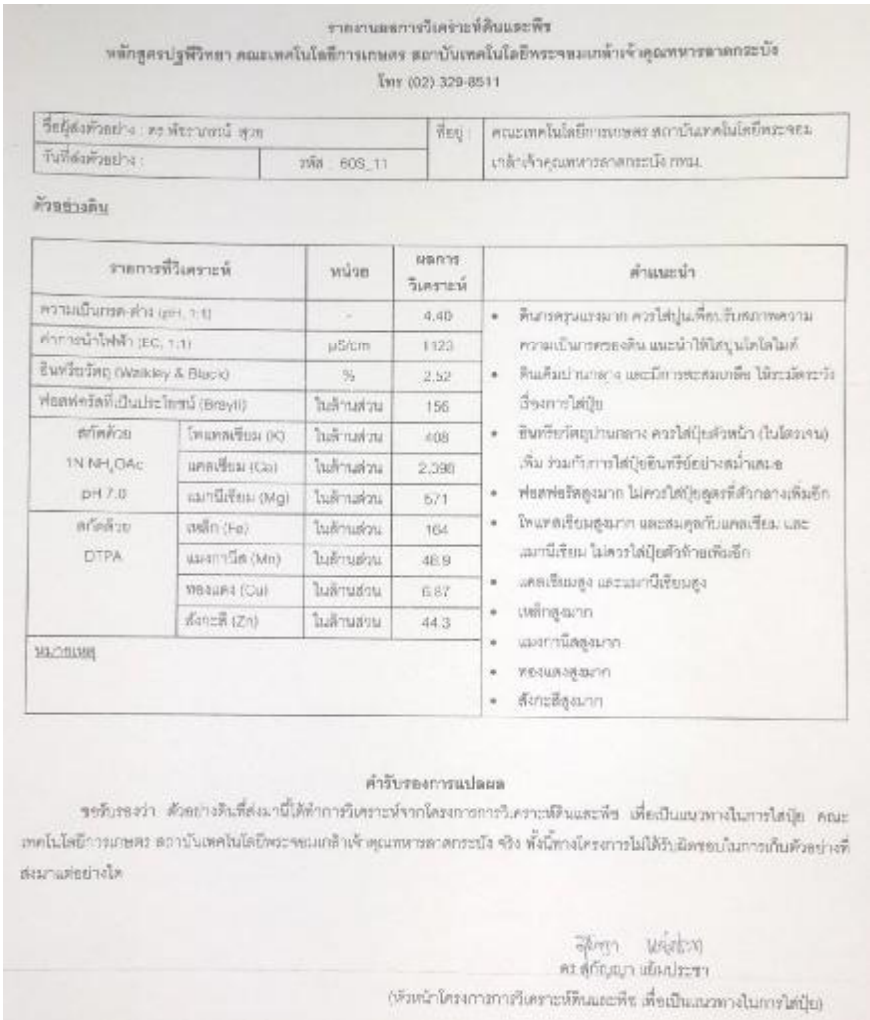

รายงานผลการวิเคราะห์ดินและพืช
หลักสูตรปฐมวิทยา คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
โทร (02) 329-8511

วันที่ส่งตัวอย่าง :	รหัส : 608_11	ที่อยู่ :	คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กทม.

ตัวอย่างดิน

รายการที่วิเคราะห์		หน่วย	ผลการวิเคราะห์	คำแนะนำ
ความเป็นกรด-ด่าง (pH, 1:1)		-	4.40	• ดินค่อนข้างมาก ควรใส่ปูนเพื่อปรับสภาพความความเป็นกรดของดิน แนะนำให้ใส่ปูนโดโลไมท์
ค่าการนำไฟฟ้า (EC, 1:1)		µS/cm	1123	• ดินเค็มปานกลาง และมีการสะสมเกลือ ให้ระมัดระวังเรื่องการใส่ปุ๋ย
อินทรียวัตถุ (Walkley & Black)		%	2.52	• อินทรียวัตถุปานกลาง ควรใส่ปุ๋ยตัวหน้า (ไนโตรเจน) เพิ่ม ร่วมกับการใส่ปุ๋ยอินทรีย์อย่างสม่ำเสมอ
ฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์ (Bray II)		ในล้านส่วน	156	• ฟอสฟอรัสสูงมาก ไม่ควรใส่ปุ๋ยสูตรที่สำกลางเพิ่มอีก
สกัดด้วย 1N NH_4OAc pH 7.0	โพแทสเซียม (K)	ในล้านส่วน	408	• โพแทสเซียมสูงมาก และสมดุลกับแคลเซียม และแมกนีเซียม ไม่ควรใส่ปุ๋ยตัวท้ายเพิ่มอีก
	แคลเซียม (Ca)	ในล้านส่วน	2,398	• แคลเซียมสูง และแมกนีเซียมสูง
	แมกนีเซียม (Mg)	ในล้านส่วน	571	• เหล็กสูงมาก
สกัดด้วย DTPA	เหล็ก (Fe)	ในล้านส่วน	164	• แมงกานีสสูงมาก
	แมงกานีส (Mn)	ในล้านส่วน	48.9	• ทองแดงสูงมาก
	ทองแดง (Cu)	ในล้านส่วน	6.87	• สังกะสีสูงมาก
	สังกะสี (Zn)	ในล้านส่วน	44.3	
หมายเหตุ				

คำรับรองการแปลผล

ขอรับรองว่า ตัวอย่างดินที่ส่งมานี้ได้ทำการวิเคราะห์จากโครงการการวิเคราะห์ดินและพืช เพื่อเป็นแนวทางในการใส่ปุ๋ย คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง จริง ทั้งนี้ทางโครงการไม่ได้รับผิดชอบในการเก็บตัวอย่างที่ส่งมาแต่อย่างใด

(ดร.สุกัญญา แย้มประชา)
(หัวหน้าโครงการการวิเคราะห์ดินและพืช เพื่อเป็นแนวทางในการใส่ปุ๋ย)

ภาพที่ 4-10 : ผลการวิเคราะห์ดิน
ที่มา : คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2560

- **เมล็ดพันธุ์** รวมทั้งต้นกล้า และกิ่งพันธุ์ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เป็นสวนเกษตรได้ เมล็ดพันธุ์ที่หาง่ายที่สุดคือ ซื้อตามท้องตลาด แต่มีข้อจำกัด คือ ไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อได้ และอาจจะไม่แข็งแรงหรือทนต่อโรคและแมลงได้ ผักที่ใช้เมล็ดพันธุ์จากท้องตลาด ได้แก่ผักรับประทานใบ เช่น ผักบุ้ง ผักคะน้า ผักชี เป็นต้น ส่วนผักบางชนิดนักวิจัยชุมชนช่วยกันเสาะหาเมล็ดพันธุ์พื้นถิ่นที่มีความแข็งแรง ทนทานต่อสภาพภูมิอากาศ โรคและแมลง ได้แก่ พริกขี้หนู น้ำเต้า ฟักข้าว ฟักทอง ถั่วฝักยาว มะเขือเทศ กระเจี๊ยบเขียว มะละกอ ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อที่จะได้เก็บเมล็ดพันธุ์ไว้สำหรับการปลูกรุ่นต่อไปได้ ผักที่ซื้อเป็นต้นกล้า ได้แก่ แคขาว แคแดง ขนุน มะรุม เป็นต้น สำหรับมะม่วง มะนาว ชะอม จะซื้อเป็นประเภทกิ่งตอน ที่ง่ายต่อการปลูกและโตเร็ว ผักบางชนิดที่ซื้อมารับประทาน สามารถตัดต้นที่มีรากติดไปชำได้ เช่น ผักชีฝรั่ง ขึ่นช่าย หอมหัวใหญ่ หรือขอแบ่งหน่อหรือหัวจากเพื่อนบ้าน เช่น หน่อกล้วย ข่า ตะไคร้ ขมิ้น เผือก ทูน เป็นต้น

- **น้ำ** สำหรับรดผักและต้นไม้ โดยนักวิจัยชุมชนได้ร่วมกันออกแบบสวนเกษตรที่มีบ่อเก็บน้ำไว้สำหรับรดน้ำในผักในสวน ขนาด 5x10 เมตร และอาจเลี้ยงปลาร่วมด้วย นอกจากนี้นักวิจัยชุมชนได้ทำแก้มลิง โดยการใช้ท่อซีเมนต์ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 80 ซม.จำนวน 2 ท่อ โดยทำทางน้ำไหลลงแก้มลิง เนื่องจากสวนเกษตรประสบกับปัญหาฝนตก น้ำขัง ทำให้พื้นเปียกแฉะ น้ำท่วม นักวิจัยชุมชนจึงทำแก้มลิงเก็บน้ำไว้รดต้นไม้ได้ และแก้ปัญหาน้ำขังด้วย ในอนาคต สวนเกษตรต้องมีระบบน้ำเสริมเข้ามาช่วย เนื่องจากในฤดูแล้ง น้ำในบ่อจะลดลงหรือแห้งไป ดังนั้น การวางระบบท่อน้ำหยด หรือสปริงเกอร์ เพื่อให้มีการใช้น้ำอย่างประหยัด หรือต้องรดน้ำแบบกำหนดเวลา เพื่อให้การใช้น้ำเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสวนโดยไม่สูญเปล่า รวมทั้งการทำแท้งน้ำเพื่อเก็บน้ำ นอกจากเป็นการพักน้ำไว้ใช้ในโรงเห็ดแล้ว ยังเป็นการเก็บน้ำจากบ่อในช่วงฤดูฝนไว้ใช้ในฤดูแล้ง

4.4 การสร้างการมีส่วนร่วมในการทำสวนเกษตรชุมชน

4.4.1 การสร้างเครือข่ายภายในชุมชน

จากกลุ่มผู้ริเริ่มนำปัญหาเข้าสู่เวทีพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อขอรับทุนสนับสนุน จำนวน 11 คน ประกอบด้วยแกนนำซึ่งส่วนใหญ่เป็นคณะกรรมการชุมชน ประกอบด้วย ประธานชุมชน รองประธาน และคณะกรรมการชุมชน และมีชาวบ้านเข้าร่วมด้วย รูปแบบของการเกาะเกี่ยวของชุมชนเริ่มจากครอบครัว และขยายออกไปในชุมชน เช่น

- **แกนนำชวนคนในครอบครัวมาร่วมเป็นนักวิจัย** ได้แก่ แม่นิดชวนหลานสาวคือน้องอิ๊ฟ สมชวนหลานสาวคือน้องกิ๊ฟ อ้อยชวนลูกชายคือน้องเจมส์ แดงชวนแฟนคือนพ เป็นต้น รวมทั้งชาวบ้าน เพิ่มเป็น 16 คน

- **นักวิจัยชวนคนในครอบครัวและเพื่อนบ้านมาร่วมกิจกรรม** ในกลุ่มนักวิจัยชุมชนตกลงกันว่า นอกจากให้ประชาสัมพันธ์และชวนชาวบ้านมาร่วมแล้ว นักวิจัยผู้ใหญ่ (13 คน) ควรสร้างเครือข่ายในชุมชนอย่างน้อย 2 คน ซึ่งนักวิจัยชุมชนผู้ใหญ่สามารถสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในชุมชนได้ถึง 26 คน รวมเป็น 38 คน ในขณะที่ทีมนักวิจัยเด็ก (3 คน) สร้างทีมประจำแต่ละคนๆละ 5 คน เป็นทีมที่ร่วมทำกิจกรรมประจำรวม 18 คน รวมทั้งสิ้น 57 คน (ดังภาพที่ 4-11)

- **คนที่เข้าร่วมกิจกรรม นำครอบครัวมาร่วม** เช่น ลุงตุ๋ย พาลูกชายเข้าร่วมในการทำศูนย์เรียนรู้ ตั้มชวนภรรยามาร่วมทำสวนและร่วมศึกษาดูงาน ป้าอุไรทำขนมมาให้รับประทานเมื่อมี

การประชุมชวนแฟนนำถังหมักปุ๋ยชีวภาพมาบริจาค เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเด็กในชุมชนที่พร้อมจะร่วมกิจกรรมไม่ต่ำกว่า 20 คน ซึ่งผู้วิจัยเคยเดินผ่านเด็กๆ ที่นั่งเล่นที่สนามกีฬา เมื่อเอ่ยปากชวนเด็กให้ไปทำกิจกรรมในสวนเกษตร เด็กทุกคนลุกขึ้นเดินตามบอกว่า "ไป" นับเป็นสิ่งที่เกินคาดของผู้วิจัย เพราะในการชวนครั้งนั้น ไม่ได้หวังว่าเด็กจะตามไป เพียงแค่สร้างความคุ้นเคย

สรุปแล้ว การเกาะเกี่ยวของคนในชุมชน จะเริ่มจากนักวิจัยชุมชน ขยายไปยังคนในครอบครัว เพื่อนบ้าน และคนที่สนใจเข้ามาสอบถามและต้องการเข้าร่วมเอง อาจด้วยเหตุผลที่กลุ่มนักวิจัยชุมชนได้สร้างความเชื่อมั่น มุ่งมั่น และเสียสละเวลาเพื่อส่วนรวม ทำให้ชาวบ้านเริ่มมีความคิดที่จะช่วย ตัวอย่างเช่น *นพรัตน์ แซ่เล้ง* เป็นคนในครอบครัวของเนตรนรินทร์ *หลาด บุญมา* เป็นคนที่มีความสงสัยในการทำงานของนักวิจัยชุมชน จึงมีความต้องการอยากรู้ว่ามีการทำงานกันอย่างไร โปร่งใสมากน้อยแค่ไหน ชาวบ้านบางคนไม่ได้เข้ามาช่วยงานทั่วไป แต่จะเข้ามาช่วยงานด้านช่าง ซึ่งนักวิจัยชุมชนไม่สามารถทำได้ดี ได้แก่ *น้าแป๊ะ (นายสมศักดิ์ แสงท่านั่ง) ป้าเขียว (นางสาวบัวเขียว แก้วเสือ) ลุงตุ๋ยกับน้องข้าวเหนียว (นายธีระศักดิ์ ศรีประจักษ์) รวมทั้งลูกชายและลูกเขยของแดง และอีกหลายๆคน*ที่ผลัดกันเข้ามาช่วยในสวนเกษตรส่วนรวม ในขณะที่เด็กๆในชุมชน หากไม่ติดช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน ค้าขาย หรือเลี้ยงน้อง ก็เข้าร่วมกิจกรรมได้เป็นส่วนใหญ่

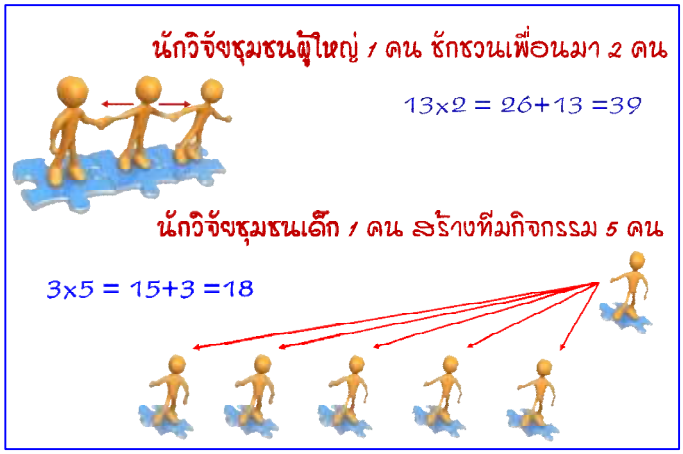

ภาพที่ 4-11 แนวทางการเกาะเกี่ยวความสัมพันธ์ของคนในชุมชนโดยเริ่มจากทีมวิจัยชุมชน

4.4.2 การสร้างเครือข่ายภายนอกชุมชน

สำหรับหน่วยงานภายนอก ที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสวนเกษตรของโครงการวิจัย มีหลากหลายรูปแบบ เนื่องจากกระแสการทำเกษตรพอเพียงตามแนวพระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ 9 อาหารเพื่อสุขภาพ ผักไร้สาร และเกษตรในเมือง เป็นที่สนใจของคนและหน่วยงาน ทำให้เมื่อมีโอกาสได้พบปะกันก็จะสามารถสร้างเครือข่ายได้เร็ว สวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์มีเครือข่ายทั้งเก่าและใหม่ ทั้งเริ่มต้น ระหว่างทาง และอนาคต รวมทั้งเครือข่ายที่เกาะเกี่ยวมากับเครือข่าย ทำให้เครือข่ายค่อนข้างจะหลากหลาย ทำให้สวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ประสบความสำเร็จมากกว่าที่คาดหวัง เครือข่ายภายนอกของสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ในปัจจุบัน พอสรุปได้มีดังนี้

Ø **สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.)** เป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงโดยมหาวิทยาลัยเกริก โดยการขอรับทุนสนับสนุนการทำวิจัย ซึ่งเน้นการพัฒนาคน และทดลองทำสวนเกษตร ในขณะที่โหนดสุวรรณภูมิ ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้คำแนะนำ จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้นักวิจัยได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เสริมสร้างความรู้ให้กับตนเองมากขึ้น รวมทั้งสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนกับสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (สจล.) เพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะเกี่ยวกับการทำเกษตร ทั้งในเรื่องของดิน การเพาะเมล็ดพันธุ์ การทำสวนเกษตรในเมือง เป็นต้น นอกจากนี้ยังนำนักศึกษาลงมาทำกิจกรรมจิตอาสาในสวนเกษตรอีกด้วย

Ø **มหาวิทยาลัยเกริก** นอกจากอาจารย์ของมหาวิทยาลัยเกริกจะร่วมทำวิจัยกับชุมชนแล้ว มหาวิทยาลัยเกริกยังให้ทุนสนับสนุนการวิจัยบางส่วน ผ่านศูนย์วิจัยและพัฒนา นำนักศึกษารายวิชาต่างๆ เข้าร่วมทำกิจกรรม ทั้งกลุ่มจิตอาสาและกลุ่มสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสร้างเครือข่ายนักศึกษาระดับปริญญาโทที่สนใจในเรื่องการเกษตรชุมชนเมือง โดยร่วมสนับสนุนงบประมาณและเข้าร่วมในกระบวนการวิจัย คือ คุณเดวิด ศรีชัยอุดม

Ø **สถาบันพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง** เชื่อมโยงมาจากเครือข่าย โหนดสุวรรณภูมิ สนับสนุนด้านความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเลือกผักสำหรับปลูกในเมือง การเพาะเมล็ดพันธุ์ การทำดินปลูก และปุ๋ยชีวภาพ โดย ดร.พัชราภรณ์ สุวอ จากคณะเทคโนโลยีการเกษตร สจล. รวมถึงสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการเพาะเมล็ดพันธุ์ และภาชนะสำหรับปลูก เป็นต้น นอกจากนี้ ผศ.พีรชัย กุลชัย ได้มอบหมายให้นักศึกษาในรายวิชาการจัดการความรู้มาเก็บข้อมูลความรู้ และร่วมทำกิจกรรมจิตอาสากับชุมชนในการทำสวนเกษตร

Ø **ศูนย์การศึกษานอกระบบ (กศน.) เขตสายไหม** เป็นเครือข่ายที่สำคัญของชุมชน เกิดจากการที่นักวิจัยอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเกริก ได้ประสานงานไปยังผู้อำนวยการ กศน.เขตสายไหม (ครูปรีชา ผลชมพู่) และชักชวนนักวิจัยชุมชนซึ่งเป็นนักเรียน กศน. พร้อมทั้งทีม NGOs เข้าหารือเกี่ยวกับการพัฒนาสวนเกษตรชุมชน ทั้งนี้ ผอ.ศูนย์ฯ ได้มอบหมายให้ครูทรงชัย สิงห์เพชร (ครูแจ๊ค) ครูจันทร์สรณ์ ฉ้วนกลิ่น (ครูดา) และครูประภาส ฉ้วนกลิ่น นำนักเรียนจิตอาสามาช่วยตัดยางรถยนต์เพื่อทำกระถาง โครงสร้างซุ้ม โรงเห็ด และศูนย์เรียนรู้ เป็นต้น รวมทั้งหารือการหนุนเสริมความรู้ให้กับชุมชนพูนทรัพย์ ได้แก่ วิชาที่สอนเกี่ยวกับการเกษตร ดิน การทำปุ๋ย การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ตลอดจนตลาดสินค้าเกษตร เป็นต้น โดย ผอ.ศูนย์ฯ ดำริว่า เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนพูนทรัพย์ กศน.จะปรับหลักสูตรการเรียนการสอน เน้นวิชาที่ให้ความรู้ที่จะรองรับการทำสวนเกษตรของชุมชน ซึ่งปัจจุบันมีชาวบ้านจากชุมชนพูนทรัพย์ไปเรียนที่ กศน.จำนวน 15 คน

Ø **สำนักงานเขตสายไหม** เป็นหน่วยงานปกครองของชุมชนพูนทรัพย์ ที่ดูแลความเป็นอยู่ของชุมชน เมื่อชุมชนมีการพัฒนาสวนเกษตรชุมชน จึงได้รับการสนับสนุนงบประมาณพัฒนาชุมชนบางส่วน รวมถึงสนับสนุนรถแมคโคร รถบรรทุก และบุคลากรจากฝ่ายรักษาความสะอาด ในการรื้อปรับพื้นที่ และบุคลากรฝ่ายพัฒนาชุมชนร่วมเป็นที่ปรึกษากิจกรรมของโครงการ

Ø **สำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน** นอกจากพื้นที่ 341.05 ตารางวา ที่จัดสรรให้เป็นแปลงอาชีพหรือสวนเกษตรชุมชนตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชน สำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน โดยคุณ

นลินรัตน์ กิตติกัลยวงศ์ ได้ให้การสนับสนุนโดย ร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัย ให้ข้อเสนอแนะ และร่วมเจรจาขอคืนพื้นที่โดยการทำหนังสือถึงชาวบ้านที่บุกรุกพื้นที่ส่วนกลาง

Ø **องค์กรพัฒนาเอกชน** (NGOs) ได้แก่ เครือข่ายเกษตรกรกรุงเทพยุคใหม่ (คุณกานดา กองวงษ์) เครือข่ายอาสาพัฒนากรุงเทพฯ (คุณลมุลจิต วิเชียรศรี) และเครือข่ายสยามอารยะ (คุณธวัชชัย สิราซาง) ที่เข้าร่วมกิจกรรมทุกกระบวนการวิจัย ให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ รวมถึงสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับ NGOs กลุ่มอื่นๆ และบริษัทห้างร้าน สิ่งสำคัญที่โครงการและชุมชนได้รับจากเครือข่าย NGOs คือ การประมาณการงบประมาณในการดำเนินงานแต่ละส่วนของโครงการ ได้แก่ การทำซุ้ม ทำโรงเห็ด ทำศูนย์เรียนรู้ ทำชีทพายบ่อ การซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องสืบราคา เป็นต้น ซึ่งสามารถลดภาระ และสร้างความแม่นยำในการประมาณการได้มากขึ้น นอกจากเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนเหล่านี้แล้ว ยังมีเครือข่ายที่ใกล้ชิดและให้ความช่วยเหลือชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ มูลนิธิเพื่อที่อยู่อาศัย กลุ่มพัฒนาชุมชนใต้สะพาน โดยมีผู้ประสานงานคือ คุณวรรณา แก้วชาติ (คุณหน่อย) สนับสนุนงบประมาณการทำสวนเกษตรชุมชน และนำเด็กๆในชุมชนทำกิจกรรมอื่นๆ ในสวน เช่น การทาสีและวาดภาพห้องเก็บของ ซึ่งต่อเด็กบางกลุ่มต้องการทำกิจกรรมสวนเกษตรเพื่อหารายได้ นักวิจัยชุมชนจึงเปิดโอกาสให้เด็กๆ ในชุมชนได้เข้ามาทำกิจกรรม โดยแบ่งพื้นที่ให้ทดลองทำแปลงเกษตร เพื่อหารายได้และออมเพื่อการศึกษาของตนเองต่อไป

Ø **เครือข่ายเกษตรในกรุงเทพฯ** ได้แก่ สวนเห็ดพันธุ์ธัช ของคุณเพียรชัย แก้วอินทิ วิทยากรในการอบรมการเพาะเห็ด และสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการทำโรงเห็ด ลุงปิ่นจาก ชุมชนลำชะล่า เขตบางเขน สนับสนุนพันธุ์ไม้ต่างๆ ได้แก่ ต้นขนุน มะม่วง รวมทั้ง ข่า ตะไคร้ เป็นต้น

Ø **สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)** เป็นอีกหนึ่งองค์กรที่เป็นเครือข่ายของชุมชนมานาน สนับสนุนงบประมาณในการทำสหกรณ์ร้านค้าชุมชนมาถึง 3 ครั้ง และกำลังจะสนับสนุนเป็นครั้งที่ 4 หลังจากครั้งที่ 3 ถูกน้ำท่วมเสียหายไป โดยความเชื่อมโยงสหกรณ์ร้านค้าชุมชนกับสวนเกษตรชุมชน กล่าวคือ การสร้างกลุ่มจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าจะเริ่มจากกลุ่มที่ทำสวนเกษตร และการทำสวนเกษตรจะก่อให้เกิดความยั่งยืนของการออม และการออมจะนำไปสู่การซื้อกรรมสิทธิ์ในที่ดินจากการเคหะได้ หากชุมชนสามารถทำการออมได้ทุกครัวเรือน

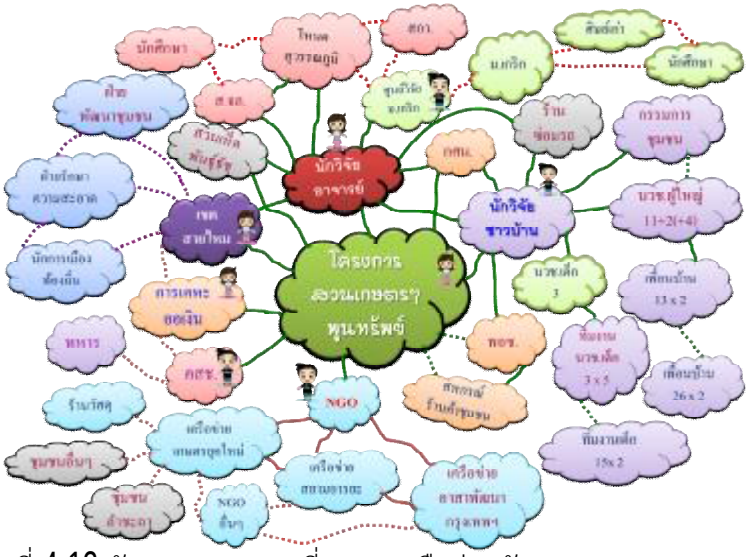

ภาพที่ 4-12 ลักษณะการเกาะเกี่ยวของเครือข่ายพัฒนาสวนเกษตรพูนทรัพย์

จากภาพที่ 4-12 จะเห็นได้ว่า ในช่วงเวลา 18 เดือนในการทำวิจัยและทดลองทำสวนเกษตรชุมชน ชุมชนมีเครือข่ายที่เกิดจากชุมชนเองและการขยายเครือข่ายต่อเนื่องทั้งภายในและภายนอกชุมชนค่อนข้างหลากหลาย ทำให้สวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ประสบความสำเร็จมากกว่าที่คาดหวัง แม้การทำสวนเกษตรของชุมชนจะทำไปอย่างช้าๆ แต่ทุกคนก็มั่นใจว่าจะทำให้สวนเกษตรแห่งนี้เป็นที่ทำกิจกรรมของคนในชุมชน และเป็นสวนที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชน โดยมีเครือข่ายหนุนเสริม ดังภาพที่ 4-13

ภาพที่ 4-13 นักเรียนจาก กศน.เขตสายไหม ทำกิจกรรมจิตอาสาในสวนเกษตรชุมชน

เครือข่ายของสวนเกษตรชุมชน 'ผักไร้สารบ้านพูนทรัพย์' นับเป็นเครือข่ายทางสังคม (Social Networks) มีลักษณะของความสัมพันธ์ของบุคคล กลุ่ม องค์กร โดยที่มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ทั้งข้อมูลข่าวสาร การบริการ และคำแนะนำ ฯลฯ ซึ่งเครือข่ายเกิดจากการที่หัวหน้าโครงการและทีมนักวิจัยชุมชนได้มีโอกาสติดต่อสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลกับองค์กรและกลุ่มต่างๆ เพื่อการสนับสนุนการทำสวนเกษตรชุมชนให้มีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมาย เช่น ทีมวิจัยกับหน่วยงานภาครัฐ (ได้แก่ สกว. โหนดสุวรรณภูมิ เขตสายไหม การเคหะแห่งชาติ กศน.เขตสายไหม) และ NGOs กลุ่มต่างๆ หรือเป็นเครือข่ายเดิมของชุมชน เช่น กลุ่มสลัมสี่ภาค กลุ่มพัฒนาคนใต้สะพาน เป็นต้น พอช. ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดนครนายก เป็นต้น

จากแนวคิดของ Heterophily กล่าวถึงการไหลของข้อมูลและทรัพยากรใหม่ๆเข้าสู่องค์กรหรือชุมชน ทีมนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยจะเป็นตัวกลางในการเชื่อมร้อยกลุ่มต่างๆ การเป็นเครือข่ายที่

เข้มแข็ง มีความสัมพันธ์กันแบบหลวมๆ แต่สามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอก็สามารถช่วยให้การทำงานของเครือข่ายเป็นไปด้วยดี ดังภาพที่ 4-14

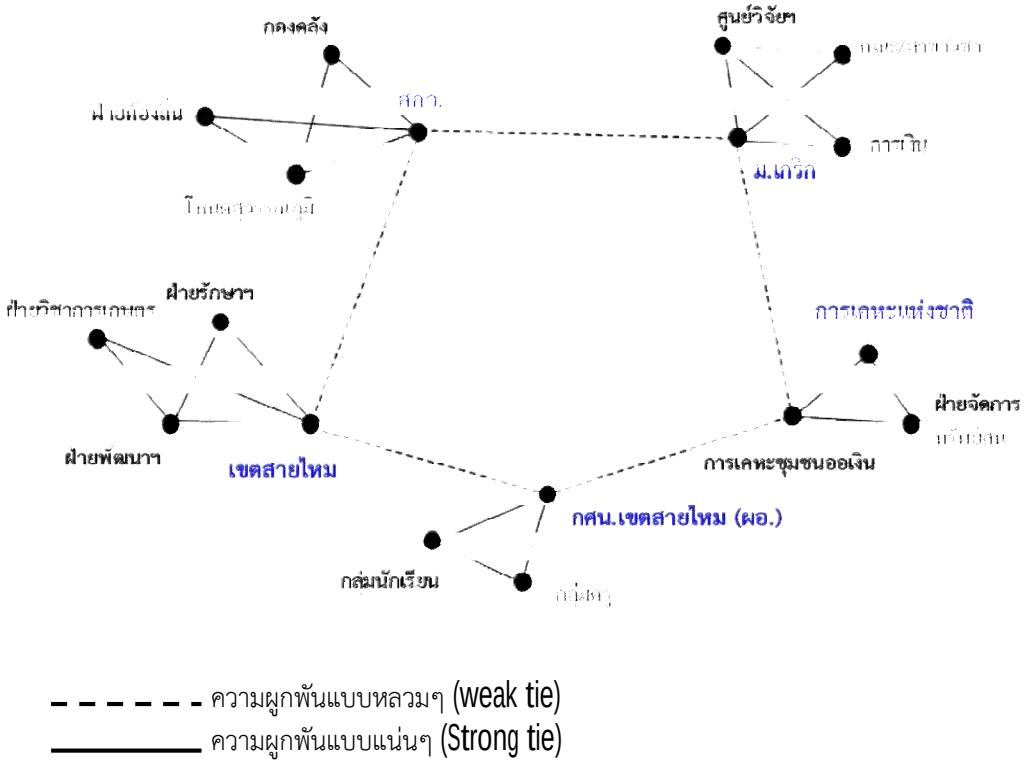

ภาพที่ 4-14 ตัวอย่างของรูปแบบเครือข่ายทางสังคม ตามทฤษฎี Strength of weak ties

นอกจากนี้เครือข่ายของสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ ยังเป็นเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม (Issue network) มีลักษณะของเครือข่ายที่ใช้กิจกรรมสวนเกษตรชุมชนเป็นประเด็นในการรวมกลุ่ม มุ่งเน้นการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่นๆที่เกี่ยวข้องในลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม สามารถแบ่งได้อย่างมากมายตามประเด็นกิจกรรม และความสนใจที่เกิดขึ้นของฝ่ายต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน โดยไม่ยึดติดพื้นที่ดำเนินการ แต่หลักของกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นตัวกำหนดความเป็นเครือข่าย เช่น เครือข่ายเกษตรในเมือง เครือข่ายอาหารปลอดภัย เครือข่ายผักไร้สาร เป็นต้น

จากผลการวิจัย พิสูจน์ได้ว่า เครือข่ายเป็นเครื่องมือที่มีคุณค่าในการพัฒนาสวนเกษตรชุมชน 'ผักไร้สารบ้านพูนทรัพย์' กล่าวได้ว่าทุกเครือข่ายประสบความสำเร็จ โดยกิจกรรมที่เครือข่ายทำร่วมกัน ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ นำไปสู่การวางแผนร่วมกันไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน หลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อนของกิจกรรม ทำให้การทำกิจกรรมต่างๆ ของสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์มีประสิทธิภาพ เพราะเป็นการประสานพลัง (Synergy) เป็นการใช้พลังแรงงาน และทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ มีการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ ทั้งการติดต่อสื่อสารและการทำกิจกรรม โดยเครือข่ายของการพัฒนาสวน

เกษตรมีหลากหลายสถานภาพ ได้แก่ ผู้นำชุมชน (โซน หมู่บ้าน) ข้าราชการ (สกว. เขต การเคหะ) นักวิชาการ (มหาวิทยาลัย กศน.) นักธุรกิจ (Dtac บริษัทต่างๆ) องค์กรเอกชน (เครือข่ายเกษตรกร กรุงเทพยุคใหม่ เครือข่ายเกษตรในเมือง เครือข่ายสยามอารยะ เครือข่ายอาสาพัฒนาสังคม เครือข่ายสลัมสี่ภาค ฯลฯ) โดยทุกคน ทุกองค์กรมีเป้าหมายเดียวกัน คือ **ช่วยคน** คือ ช่วยคนจน ช่วยคนเมืองให้มีอาหารที่ปลอดภัย ลดค่าใช้จ่าย เพิ่มรายได้ ฯลฯ **ช่วยสิ่งแวดล้อม** คือ การสร้างพื้นที่สีเขียวแทนพื้นที่รกร้างหรือกองขยะ **ช่วยสังคม** คือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี มีความโปร่งใส เป็นธรรม มีความเอื้ออาทร อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ ทั้งนี้พบว่า เครือข่ายทางสังคมนี้มีองค์ประกอบที่สอดคล้องกับ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 36-43) ที่กล่าวถึงองค์ประกอบของเครือข่าย 7 ประการ ได้แก่ (1) การรับรู้มุมมองร่วมกัน (2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (3) การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (5) มีกระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (6) มีการพึ่งพิงร่วมกัน และ (7) การมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (http://www.kroobannok.com/4252, ธันวาคม 2560)

4.5 เป้าหมาย และรูปแบบการพัฒนาฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชน

เป้าหมาย และรูปแบบการฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชน จะปรากฏให้เห็นชัดเจนหลังจากที่ผ่านกระบวนการทดลองทำสวนเกษตรของนักวิจัยชุมชนและชาวบ้าน ในหัวข้อนี้เป็นการนำเสนอในส่วนของ**<u>ผลการทดลองตลอดระยะเวลา 6 เดือน</u>** ตั้งแต่การรื้อปรับพื้นที่ในปลายเดือนธันวาคม 2559 ทำโครงสร้างภายในสวน จนกระทั่งประมาณเดือนมิถุนายน 2560 จึงได้เริ่มปลูกพืชผักในสวนเกษตรชุมชน โดยอธิบายในประเด็น เป้าหมายการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชน การตลาดผลผลิตจากสวนเกษตรชุมชน การใช้ประโยชน์จากสวนเกษตรชุมชน และรูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชน

4.5.1 เป้าหมายการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชน

จากจุดเริ่มต้นของการนำปัญหาเข้าสู่การวิจัย คือ ปัญหาดินเสีย และปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมเพื่อส่วนรวม นั่นเป็นเพียงกระบวนการในการแก้ไขปัญหา แต่เมื่อมีสวนเกษตรชุมชนเกิดขึ้น จึงมองเห็นเป้าหมายที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้านอื่นๆ ของชุมชน โดยจำแนกเป้าหมายการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชน ได้ดังนี้

4.5.1.1 การแก้ไขปัญหาดินเสีย จากผลการวิเคราะห์ดิน โดยคณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ทำให้การทดลองทำสวนเกษตรชุมชนต้องจัดหาดินสำหรับปลูกพืชผัก ซึ่งทำให้ประสบกับปัญหา ได้แก่

1) การจัดหางบประมาณในการซื้อดินปลูก เนื่องจากดินปลูกจะต่างจากดินทั่วไปคือ ต้องมีสารอาหารของพืช ในปัจจุบันดินปลูกที่วางขายตามท้องตลาดมีหลากหลายรูปแบบ เช่น ดินขุยมะพร้าว ดินก้ามปู ดินถ่านบด หรือ หากเป็นดินปุ๋ยก็ต้องหาดินทั่วไปมาผสมเพื่อให้ความเข้มข้นของสารอาหารเจือจางลง เนื่องจากสวนเกษตรชุมชนมีพื้นที่เกือบไร่ ทำให้ต้องใช้ดินปลูกจำนวนมาก โดยมีค่าใช้จ่ายซื้อดินปลูกประมาณ 7,200 บาท และที่ได้รับบริจาค คิดเป็นจำนวนเงิน 10,000 บาท รวม 17,200 บาท

2) การจัดหาวัสดุ อุปกรณ์สำหรับปลูก โดยประมาณการงบประมาณในการจัดซื้อ 20,000 บาท และที่ได้รับบริจาคโดยประมาณราคา 12,240 บาท รวมเป็นเงิน 32,240 บาท ซึ่งไม่รวมงบประมาณในการทำโรงเพาะเห็ด

3) ดินปลูกมีอายุการใช้งานสั้น จากการทดลองปลูกพบว่า ช่วงแรกผักจะเจริญงอกงาม แต่ผ่านไปประมาณ 1-2 เดือน ผักจะเริ่มใบเหลืองและลำต้นแคระแกรน บางชนิดออกดอกแต่ไม่สามารถให้ผลได้ เช่น ฟักทอง บางชนิดไม่เจริญเติบโตและตายในที่สุด เช่น เมล่อน ส่วนผักชนิดอื่น ใบไม่เหลืองแต่ สามารถเลื้อยได้ ออกดอกออกผล แต่ลำต้นไม่อวบทำให้ได้ผลผลิตไม่เต็มที่ เช่น บวบ นักวิจัยชุมชนพิจารณาแล้ว พบว่า ดินเริ่มแข็งและเป็นสีเทา สาเหตุหลักหลักน่าจะเป็นธาตุอาหารในดินหมดไป

ทีมนักวิจัยชุมชนและชาวบ้านที่ทดลองทำสวนเกษตรชุมชน มีความเห็นว่า **ดินปลูกจะใช้ในระยะแรกเท่านั้น ในระยะยาวจะต้องหาวิธีใช้ดินในพื้นที่ปลูกผักให้ได้** ปัจจุบันนอกจากใช้ฟางข้าวร่วมกับการใช้ดินปลูกแล้ว หญ้าที่เกิดขึ้นในสวนเมื่อถอนออกแล้วใช้คลุมดินไว้ เมื่อย่อยสลายจะเป็นอินทรีย์สารในดินได้ และทีมวิจัยจะต้องศึกษาวิธีการผลิตดินปลูกเอง เพื่อลดค่าใช้จ่ายและลดการพึ่งปัจจัยภายนอก พร้อมทั้งเชิญผู้เชี่ยวชาญทางเกษตรมาช่วยหาวิธีการปรับสภาพดินให้สามารถใช้ปลูกพืชได้ เช่น การใช้จุลินทรีย์มีชีวิต (microorganism) เพื่อฟื้นฟูดิน เป็นต้น

4.5.1.2 **การร้อยความสัมพันธ์ของคนในชุมชน** นักวิจัยชุมชนต้องการฟื้นฟูความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้เหมือนตอนเข้ามาอยู่ในชุมชนใหม่ๆ มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน มีจิตอาสาเพื่อส่วนรวม ดังนั้น เป้าหมายหนึ่งในการทำสวนเกษตรชุมชน คือ **เป็นแหล่งทำกิจกรรมของคนในชุมชน 3 วัย** ใช้เวลาว่างออกมาทำกิจกรรมในสวนเกษตรร่วมกัน ทั้งร่วมปลูก ร่วมดูแล ร่วมรับผลผลิตไปรับประทาน และใช้พื้นที่สวนเกษตรในการเดินออกกำลังกาย พบปะ พูดคุย สวนเกษตรชุมชนจะเป็นทั้งสวนที่แบ่งปันอาหารและแบ่งปันความสุขให้กันและกันได้ แม่นิดบอกว่า ตั้งแต่เริ่มทำสวนเกษตรชุมชนมา ยายก็จะออกมาเดินดูทั้งช่วงเช้าและช่วงเย็น แดงบอกว่า "หลังจากออกไปรับซื้อและขายของเก่าแล้วก็จะมุ่งมาที่สวนเกษตร อยากมาดูแล อยากให้สวนเกษตร งอกงามขึ้นเร็วๆ ชาวบ้านจะได้สนใจออกมามีส่วนร่วมมากขึ้น นพเองไม่เคยคิดที่จะทำสวนเกษตร ยังมาช่วยดูแลสวนเกือบทุกวัน" มีชาวบ้านหลายคนที่ไม่เคยมีส่วนร่วมในการทำสวนเกษตรชุมชน พอเริ่มมีสวนก็นำเมล็ดพันธุ์และต้นกล้า รวมถึงวัสดุอุปกรณ์มาให้ เช่น พี่**เพชร**ให้กบ ปลา ปู และหอย มาปล่อยที่สระและมีดคัตเตอร์เพื่อใช้ในสวน ลุง**หมวก** ให้หน่อกล้วย น้า**หน่อย** ให้ข่า และผ้าใบผืนใหญ่เพื่อทำกิจกรรมในสวน **แฟนพี่เดือน** ให้ถุงมือ และผ้าปิดปาก **ตาเคน** ให้ปลาทูมาทำอาหาร เวลามีงาน **กั้ง** เอาขนมปังมาให้ทานกับกาแฟ **ยายอุไรและสามี** นำขนมที่ทำเองมาให้ทาน และมอบถังหมักปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านที่มีฝีมือทางด้านช่างมาช่วยในการทำโครงสร้างต่างๆ ในสวน เช่น **น้าแป๊ะ ช่างเทิด ช่างตุ๋ยและลูกชาย ตี๋และบอยลูกชายและลูกเขยของแดง ป้าเขียว** เป็นต้น จะเห็นได้ว่าสวนเกษตรจะเป็นแหล่งพบปะทำกิจกรรมของคน 3 วัยได้ดีที่สุดในชุมชน ทั้งกิจกรรมในสวนเกษตรและกิจกรรมที่เชื่อมโยง ซึ่งคนทั้ง 3 วัย สามารถออกมาทำกิจกรรมได้ทั้งเฉพาะกลุ่มและร่วมกันระหว่างวัย ภาพที่ 4-15

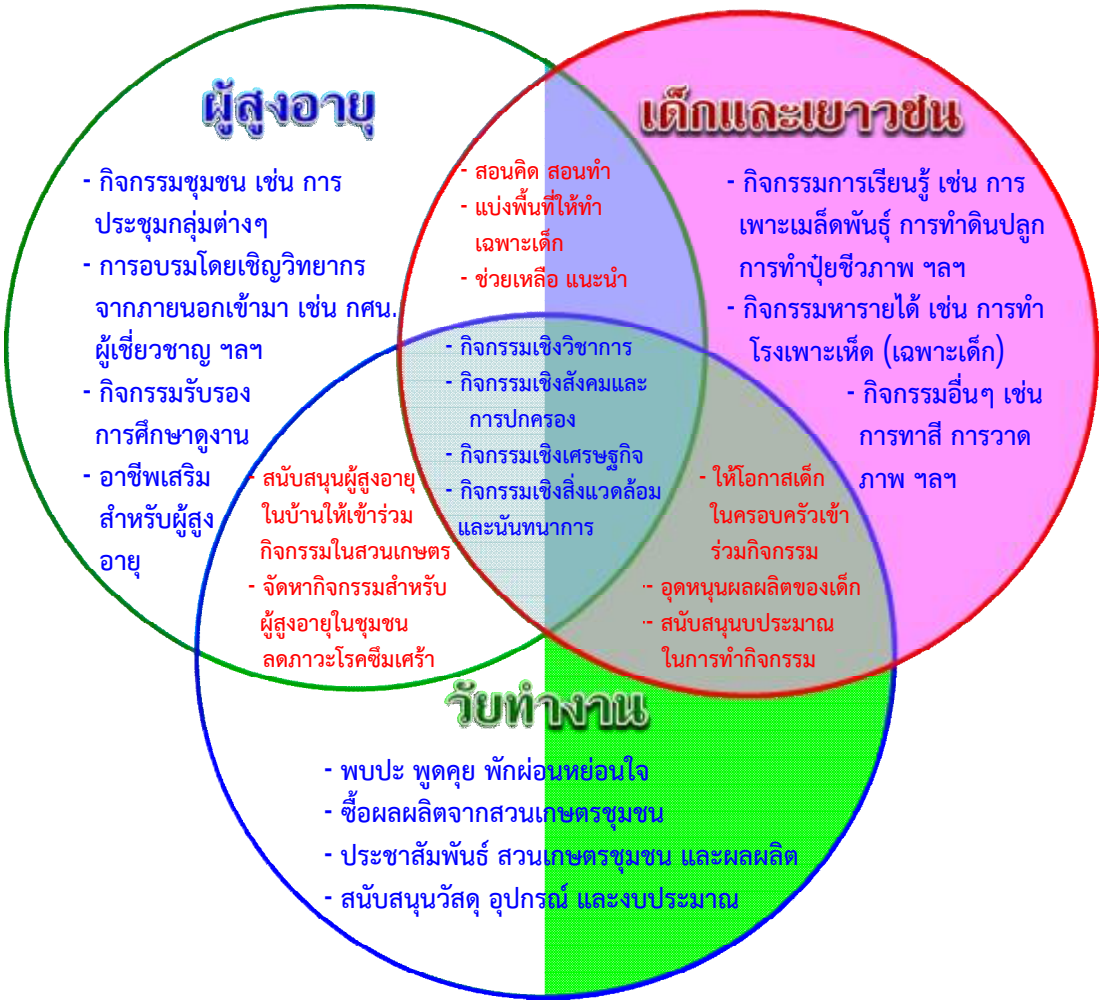

ภาพที่ 4-15 แนวทางการมีส่วนร่วมของคน 3 วัยในกิจกรรมสวนเกษตรชุมชน

จากภาพที่ 4-15 จะเห็นได้ว่า สวนเกษตรชุมชน สามารถสร้างกิจกรรมได้มากมายให้กับคน 3 วัยในชุมชน ทั้ง**กิจกรรมเชิงวิชาการ** เช่น การเรียนรู้เชิงปฏิบัติการการทำสวนเกษตรชุมชน ตลอดจนการอบรมให้ความรู้ทั้งจากคนในชุมชนที่มีประสบการณ์และวิทยากรจากภายนอก เช่น ครูจาก กศน. เขตสายไหม นักวิชาการ ตลอดจนเครือข่ายเกษตรในเมือง เป็นต้น **กิจกรรมเชิงสังคมและการปกครอง** โดยสวนเกษตรชุมชนเป็นที่พบปะ พูดคุยอย่างเป็นไม่เป็นทางการ มีบรรยากาศที่ดี เป็นแหล่งกิจกรรมที่สร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน นำไปสู่การปกครองที่เสมือนเป็นญาติมิตร ดังที่ชุมชนต้องการ **กิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ** โดยสวนเกษตรชุมชนเป็นแหล่งผลิตอาหาร ลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้จากการขายให้กับคนในชุมชน **กิจกรรมเชิงสิ่งแวดล้อมและนันทนาการ** โดยสวนเกษตรชุมชนเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ เป็นปอดที่ใหญ่ที่สุดในชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้สวนเกษตรชุมชนแห่งนี้ ยังเป็นแหล่งกิจกรรมและแหล่งเรียนรู้ของแต่ละวัยที่อาจเหมือนหรือต่างกัน สามารถทำเฉพาะกลุ่มและทำร่วมกันในบางกิจกรรมได้

4.5.1.3 **การสร้างผลผลิตเพื่อปากท้องของคนในชุมชน** เป้าหมายการทำสวนเกษตรชุมชนคือ ให้ชุมชนมีอาหารปลอดภัยไว้รับประทาน เมื่อสวนเกษตรให้ผลผลิต นักวิจัยชุมชนจึงเปิดให้ชาวบ้านเข้ามาเก็บผักไปรับประทานได้ ชาวบ้านหลายคนเข้ามาถามไถ่ บางคนขอเก็บผักไปรับประทาน เช่น ชะอม บวบ ผักบุ้ง ฯลฯ นักวิจัยชุมชนจะบอกคนที่มาเก็บว่า "หากเข้ามาเก็บแล้วเห็นผักเหี่ยวหรือดินแห้งก็ช่วยตักน้ำรดหน่อยนะ" ทั้งนี้นักวิจัยชุมชนได้วางถังน้ำไว้ตามจุดต่างๆ เพื่อการใช้น้ำอย่างประหยัดในการรดผักในสวน ในขณะที่การทำโรงเพาะเห็ดเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่นักวิจัยชุมชน**ตั้งเป้าหมายไว้เพื่อปากท้องของพี่น้องในชุมชน**เป็นอันดับแรก โดย 1 ใน 3 โรงจะต้องเพาะเห็ดนางฟ้า ที่ชุมชนสามารถซื้อรับประทานได้ในราคาถูก (ราคาเห็ดนางฟ้าจากตลาดสี่มุมเมืองและตลาดไทย กิโลกรัมละ 15-65 บาท เฉลี่ยกิโลกรัมละ 25 บาท) ซึ่งเห็ดนางฟ้า หรือเห็ดนางฟ้าภูฐาน จะให้ผลผลิตสูงหรือออกดอกดีในช่วงฤดูฝน

4.5.1.4 **การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง** นักวิจัยชุมชนมีความคิดที่จะทำสวนเกษตรแบบพึ่งตนเอง แทนการพึ่งปัจจัยภายนอก แดงและสมบอกว่า "..พวกเราต้องทำสวนแบบเลี้ยงตัวเองได้ แทนที่จะขอจากคนอื่นอยู่ตลอดไม่จบสิ้น.." การทำสวนเกษตรเน้นเพื่อปากท้องของพี่น้องในชุมชนและพี่น้องใต้สะพานก็จริง แต่หากเราทำแล้วเลี้ยงตัวเองไม่ได้ หรือทำแล้วไม่มีเงินเหลือเลย ชาวบ้านก็จะไม่มาร่วม และอาจคิดว่าทำไปก็หมด ดังนั้นการทำโรงเพาะเห็ดจึงมี**เป้าหมายเพื่อผลทางเศรษฐกิจด้วย** กล่าวคือ 2 ใน 3 โรง จะเพาะเห็ดที่มีราคาสูง อยู่ในความต้องการของตลาด โดยปัจจุบันได้ทดลองเพาะเห็ดลม (ช่วงอากาศร้อน) เพราะเห็ดลมราคาค่อนข้างสูงคือ กิโลกรัมละ 80-200 บาท หลังจากลงก้อนเห็ดได้ประมาณ 10 วันก็สามารถเก็บผลผลิตได้ บางส่วนขายให้พี่น้องในชุมชน แต่ส่วนใหญ่จะขายส่งให้สวนเห็ดพันธุ์ธัช เพื่อนำออกสู่ตลาดต่อไป โดยการเก็บรอบแรกขายได้ 7,820 บาท ทั้งนี้การเพาะเห็ดครั้งหนึ่ง สามารถเก็บผลผลิตได้ 4-5 เดือนๆละ 4 รอบๆ ละ 4-5 ครั้ง รายได้ส่วนนี้ นอกจากจะเป็นทุนเพื่อต่อยอดก้อนเชื้อเห็ดในโรงต่อไปแล้ว ยังสร้างความเชื่อมั่นให้นักวิจัยชุมชนและชาวบ้าน นักวิจัยชุมชนกลุ่มที่ทดลองทำเชื่อมั่นว่า ชาวบ้านออกมาร่วมมากขึ้น และสวนเกษตรจะเป็นหนึ่งในฐานเศรษฐกิจชุมชน หากชาวบ้านร่วมลงทุนและสามารถแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

4.5.1.5 **การออมเพื่อสร้างความมั่นคงในที่อยู่อาศัย** ปัจจุบันชุมชนพูนทรัพย์เช่าที่การเคหะแห่งชาติ โดยมีสัญญาเช่า 30 ปี โดยมีเงื่อนไขเวลา กล่าวคือ หากชุมชนสามารถออมได้ทุกหลังคาเรือน จะสามารถทำการกู้เพื่อซื้อที่ทั้งแปลงจากการเคหะได้ แต่หากชุมชนไม่สามารถออมได้ทุกหลังคาเรือน การเคหะจะพิจารณาทวงคืนพื้นที่ เพื่อพัฒนาในรูปแบบอื่น เช่น บ้านเอื้ออาทร แฟลต เป็นต้น ดังนั้น หากชาวบ้านมีส่วนร่วมในการทำสวนเกษตรชุมชนมากขึ้น จะมีแนวโน้มในการสร้างพลังในการผลิตและจำหน่ายในอนาคต หากสวนเกษตรมีระบบการจัดการที่ดี มีการออมของสมาชิกที่หลากหลายรูปแบบ ทั้งสมาชิกสวนเกษตรเพื่อเศรษฐกิจ เช่น การทำโรงเพาะเห็ดและการเลี้ยงกบ สมาชิกสหกรณ์ร้านค้าชุมชน สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรในเมือง หรือมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้น โดยทั้งหมดนี้ มีสวนเกษตรชุมชนเป็นศูนย์กลาง

4.5.2 การตลาดผลผลิตจากสวนเกษตรชุมชน

การวิเคราะห์ด้านการตลาดของผลผลิตจากสวนเกษตรชุมชน เป็นการวิเคราะห์การจัดการตลาดทั้งในปัจจุบันและอนาคต ที่สวนเกษตรชุมชนจะพัฒนาต่อไป เมื่อมีชาวบ้านเข้ามาร่วมดำเนินการมากขึ้น สวนเกษตรมีผลผลิตที่หลากหลายและมีจำนวนมากขึ้น ซึ่งการวางแผนการตลาดของกลุ่มผู้ดำเนินการสวนเกษตรชุมชนจะเรียงลำดับความสำคัญ ดังนี้

4.5.2.1 **ตลาดภายในชุมชน** เป้าหมายหลักของการทำสวนเกษตรคือเพื่อปากท้องของคนในชุมชน ดังนั้น ชุมชนจึงเป็นตลาดแห่งแรกที่ทุกคนที่ร่วมทำสวนเกษตรชุมชนต้องคำนึงถึง การสร้างตลาดภายในชุมชน อาจดำเนินการโดยประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย เมื่อมีผลผลิตจากสวนเกษตรพร้อมจำหน่าย เพื่อให้ชาวบ้านเดินเข้ามาเลือกซื้อได้ที่สวนเกษตร หรือหากมีเด็กร่วมดำเนินการด้วยอาจใช้วิธีการนำส่งถึงบ้าน การตลาดภายในชุมชน จะเน้นผลผลิตเพื่อบริโภคในชุมชนในราคาถูก

4.5.1.2 **ตลาดประชารัฐ** ตลาดประชารัฐ เป็นตลาดที่เปิดให้บริการตามนโยบายของรัฐบาล ภายใต้การบูรณาการความร่วมมือทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมการเพิ่มพื้นที่ตลาดใหม่ ขยายพื้นที่ตลาดเดิม รองรับการจัดจำหน่ายสินค้าที่กระจายตัวอย่างทั่วถึง สามารถสนับสนุนให้ประชาชน เกษตรกร ผู้มีรายได้น้อย รวมถึงกลุ่มอาชีพต่างๆ ได้มีโอกาสค้าขายมากขึ้น ลดต้นทุนทางการตลาด ซึ่งตลาดประชารัฐมี 9 ประเภท (ประยุทธ จันทรโอชา อ้างอิงใน https://www.facebook.com/PMGenPrayut ChanOcha/posts, ธันวาคม 2560) ทั้งนี้ชุมชนสามารถเลือกที่จะจำหน่ายผลผลิตตามตลาดประชารัฐได้ในบางประเภท ตามความเหมาะสม โดยเฉพาะ **ตลาดประชารัฐ** Green Market ดำเนินการโดยองค์การตลาด กระทรวงมหาดไทย ขยายพื้นที่ตลาด 3 แห่งคือ ตลาดตลิ่งชัน ตลาดบางคล้า ฉะเชิงเทรา และตลาดลำพูน เป้าหมายเพื่อเพิ่มผู้ประกอบการรายใหม่ เกษตรกรและอาหารปลอดภัยปัจจุบันมีสมาชิกกว่า 847 ราย เป็นต้น

ในช่วงทดลอง สำหรับพืชผัก นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านสามารถเก็บไปรับประทานฟรีได้ ทั้งนี้อาจมีสิ่งแลกเปลี่ยนคือ รดน้ำต้นไม้บ้าง ดายหญ้าบ้าง หรือเข้ามาช่วยกิจกรรมการเพาะปลูกในสวนเกษตรชุมชน โดยไม่มีเงื่อนไขที่เป็นข้อบังคับ ส่วนผลผลิตเห็ด เนื่องจากต้นทุนค่อนข้างสูง ดังนั้น นักวิจัยและชาวบ้านที่ดำเนินการ จึงต้องผลิตขายเพื่อนำรายได้มาต่อยอดก้อนเชื้อเห็ดโรงต่อไป และเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในช่วงแรก ขายปลีกให้กับชาวบ้าน บางส่วนนำไปขายตลาดชุมชนใกล้เคียง เนื่องจากผลผลิตเห็ดค่อนข้างมาก และราคาสูง ประกอบกับการผลิตเห็ดช่วงฤดูแล้งจะเป็นเห็ดลมซึ่งชาวบ้านไม่นิยมรับประทาน จึงนำไปฝากขายส่งกับเจ้าของสวนเห็ดพันธุ์ธัช

4.5.1.3 **ตลาดระบบสมาชิก** (CSA : Community Support Agriculture) ตลาดระบบสมาชิก เป็นตลาดน่าจะรองรับเป้าหมายการผลิตเพื่อเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเหมาะกับชุมชนที่ต้องการทุนในการผลิต ในอนาคตหากมีสมาชิกในชุมชนร่วมลงทุน เป้าหมายคือผลกำไรเพื่อเศรษฐกิจของชุมชน ดังนั้น ทางออกที่น่าจะเป็นไปได้ คือ ระบบตลาดสมาชิก หรือ CSA โดยชุมชนจะต้องสร้างเครือข่ายระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภคร่วมมือกัน เน้นระบบเกษตรกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญคือผู้บริโภคเป็นผู้ลงทุนด้านตัวเงิน โดยผู้ผลิต หรือชุมชนเป็นเจ้าของสวนเกษตรชุมชนและปัจจัยการผลิต นอกจากชุมชนจะได้ทุนในการผลิตแล้ว การร่วมมือกันจะทำให้ชุมชนได้รับการหนุนเสริมในเรื่องของความรู้ ทักษะ และเทคนิคในการผลิตอีกด้วย

ในช่วงทดลองทำสวนเกษตรชุมชน การสร้างเครือข่ายกับสวนเห็ดพันธุ์ธัช มีลักษณะคล้ายกับระบบตลาดแบบ CSA โดยสวนเห็ดพันธุ์ธัช ได้อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการเพาะเลี้ยงเห็ด สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ทำโรงเห็ด และก้อนเชื้อเห็ดบางส่วน ให้คำปรึกษาทาง line กลุ่ม หากมีปัญหาก็จะเข้ามาให้คำแนะนำ เมื่อเห็ดให้ผลผลิตมากพอ สวนเห็ดพันธุ์ธัชก็รับไปจำหน่ายต่อให้ อย่างไรก็ตาม ในอนาคตสวนเกษตรชุมชนจะต้องสร้างเครือข่ายระบบ CSA ด้วยตนเอง เช่น หาผู้บริโภคที่พร้อมที่จะลงทุน ร่วมดูแล และรับผลผลิตที่ผลิตได้

4.5.3 การใช้ประโยชน์จากสวนเกษตรชุมชน

4.5.3.1 แหล่งผลิตอาหารปลอดภัย ชุมชนพูนทรัพย์ เป็นชุมชนเมืองที่มีข้อจำกัดของการใช้พื้นที่เพื่อการเกษตร ดังนั้น เมื่อมีสวนเกษตรชุมชนเกิดขึ้น ชุมชนสามารถกำหนดได้ว่าจะผลิตผักอินทรีย์หรือผักไร้สาร ไม่ใช้สารเคมีใดๆ จะทำให้สวนเกษตรชุมชนเป็นแหล่งผลิตอาหารปลอดภัยของชุมชน ซึ่งชุมชนทุกคนสามารถเข้ามาร่วมดำเนินการและรับผลประโยชน์ คือ มีผักและผลผลิตอื่นๆ สำหรับบริโภค เช่น เห็ด ปลา กบ ฯลฯ ที่ดำเนินการในสวนเกษตรชุมชน พื้นที่ 341.05 ตารางวา หากทำได้ทั้งหมด และมีการบริหารจัดการที่ดี สวนเกษตรชุมชนจะเป็นแหล่งผลิตอาหารปลอดภัยสำหรับเลี้ยงคนในชุมชนได้อย่างพอเพียง

ผลจากการทดลองทำสวนเกษตร เริ่มปลูกพืชชนิดแรกคือ ชะอม ตั้งแต่เดือน มิถุนายน 2560 หลังจากนั้นจึงทำโครงสร้างซุ้ม และเตรียมภาชนะสำหรับปลูก ประมาณ 2-3 เดือน จึงเริ่มปลูกผักชนิดอื่นๆ จึงสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ในเดือน ตุลาคม-ธันวาคม 2560 ประมาณการผลผลิตในระยะเวลา 3 เดือน ได้ดังนี้

1) ชะอมริมรั้ว จำนวน 500 ต้น สามารถเก็บไปรับประทานมาได้มากกว่า 6 เดือน

2) ผักอายุสั้น ได้แก่ ผักกาด คะน้า ผักบุ้ง โดยปลูกในกะบะขนาดประมาณ 1.5x3 เมตร ชนิดละ 1 กะบะ เก็บผลผลิตไปแล้ว 1 รุ่น แล้วลงผักใหม่

3) ต้นกล้า ที่เหลือจากการเพาะเมล็ดเพื่อปลูก ได้นำไปขายในงานการเผยแพร่งานวิจัยที่เมืองทองธานี และมีเครือข่ายชุมชนใกล้เคียงมารับซื้อที่สวนเกษตรชุมชน

4) ผักไม้เลื้อย ได้แก่ บวบเหลี่ยม ฟัก ถั่วฝักยาว ฯลฯ จากการทดลองทำสวนเกษตร เก็บผลผลิตไปแล้ว 1 รุ่น ในขณะที่ต้นเดิมยังคงให้ผลผลิตอยู่

5) เห็ด 1 โรง จำนวน 2,000 ก้อน เก็บผลผลิตรอบแรกของเดือนแรก ได้ 7,820 บาท

6) พืชผักอื่นๆ ได้แก่ ผักบุ้ง แค มะรุม มะเขือ มะเขือเทศ และผักสวนครัวอื่นๆ

ผลจากการทดลอง ประมาณการได้ว่า ชุมชนมีผักอินทรีย์ไว้รับประทานรวมทุกชนิด ประมาณ 107.2 กิโลกรัม (ในระยะ 3 เดือน) มีครัวเรือนในชุมชนพูนทรัพย์ที่ได้รับประทานผักประมาณ 70 ครัวเรือน

4.5.3.2 แหล่งนันทนาการของคนในชุมชน สวนเกษตรชุมชน นับเป็นพื้นที่สีเขียวหรือปอดของชุมชนได้ ดังนั้น พื้นที่ขนาด 341.05 ตารางวา จะเป็นพื้นที่ที่สามารถทำกิจกรรมได้หลากหลายอย่าง การเดินเล่นในสวนผักที่ไม่ใช้สารเคมี ความร่มรื่นของต้นไม้ สีเขียวของผัก สร้างบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมที่ดี การได้มารดน้ำผัก เดินเล่น พบปะพูดคุยกันของคน 3 วัย จะทำให้สวนเกษตรชุมชนเป็นแหล่งนันทนาการของคนในชุมชนได้ทั้งเช้า กลางวัน เย็น

4.5.3.3 แหล่งเรียนรู้สวนเกษตรชุมชนเมือง สวนเกษตรชุมชนที่เกิดจากความต้องการของชุมชน มีที่มาและกระบวนการ เป็นที่มาขององค์ความรู้มากมาย ที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้ เช่น องค์ความรู้เรื่อง การแก้ปัญหาชุมชนโดยกระบวนการวิจัย การฟื้นฟูดิน การทำสวนเกษตรอินทรีย์ การมีส่วนร่วมของชุมชน ฯลฯ ดังนั้น สวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ จะเป็นแหล่งเรียนรู้เกษตรชุมชนเมืองของทั้งคนในชุมชน เครือข่ายสวนเกษตรชุมชนเมืองจากภายนอก รวมถึงสถาบันการศึกษาต่างๆ ซึ่งกลุ่มผู้ดำเนินการได้เตรียมความพร้อม โดยการสร้างศูนย์เรียนรู้ไว้รองรับ และหากมีการต่อยอดงานวิจัยในเรื่องของการบริหารจัดการสวนเกษตรชุมชนโดยชุมชน การเตรียมความพร้อมในเรื่องของพื้นที่ศึกษาดูงาน เช่น การทำแปลงสาธิตหรือแปลงทดลองสำหรับพืชผักที่เหมาะสมกับสวนเกษตรชุมชนเมือง เป็นต้น

4.5.3.4 แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เขตสายไหมเป็นเขตหนึ่งในกรุงเทพมหานครที่มีสถานที่ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับเกษตรในเมือง เช่น ศูนย์เรียนรู้การแปรรูปขยะอินทรีย์ ของสำนักงานเขตสายไหม รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนในเขตสายไหม ในปัจจุบันมีไม่ต่ำกว่า 5 แห่ง รวมทั้งสวนเห็ดพันธุ์ธัช ซึ่งเป็นเครือข่ายของสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ด้วย ดังนั้น หากสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ได้รับการพัฒนาเต็มรูปแบบ จะสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีผลผลิตที่หลากหลายที่สุดในเขตสายไหม (ดังภาพที่ 4-16) และเป็นสวนเกษตรที่เกิดจากชุมชนดำเนินการร่วมกัน ในขณะที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอื่นๆ ในเขต จะมีลักษณะเป็นธุรกิจครอบครัว และผลผลิตไม่หลากหลาย มีจุดเด่นเฉพาะเรื่อง เช่น เห็ด บัว เป็นต้น

ภาพที่ 4-16 ผลผลิตในสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์

4.5.4 รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชน 'ผักไร้สารบ้านพูนทรัพย์'

สวนเกษตรชุมชน ของชุมชนพูนทรัพย์ ได้รับการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและการหนุนเสริมจากเครือข่ายจากภายนอก (ดังภาพที่ 4-17) โดยมีรูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟู 3 รูปแบบ ดังนี้

1) **การรื้อปรับและสร้างใหม่** (Redevelopment) พื้นที่สวนเกษตรเป็นพื้นที่ส่วนกลางที่มีการบุกรุกเป็นส่วนใหญ่ มีเพียงส่วนน้อยที่ใช้ทำสวนเกษตร ดังนั้น นักวิจัยจึงนำกระบวนการวิจัยเข้าไปแก้ไขปัญหา โดยใช้กลไกความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน เขตสายไหม และ คสช. ร่วมกับทีมนักวิจัยและชาวบ้าน ทำให้ 13 ครอบครัวที่บุกรุกคืนพื้นที่ให้ เกิดกระบวนการรื้อปรับและสร้างสวนเกษตรใหม่ จาก 50 ตารางวา เป็น 312.55 ตารางวา

2) **การแก้ไขและปรับปรุง** (Rehabilitation) เมื่อได้พื้นที่และรื้อปรับแล้ว ได้ใช้ความรู้เชิงวิชาการวิเคราะห์ดิน ซึ่งปรากฏว่าดินมีธาตุอาหารหลายอย่างสูงมากทำให้ไม่เหมาะแก่การปลูกพืช นักวิจัยต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย การแก้ไขปัญหาโดยการซื้อดินสำหรับปลูกในภาชนะรองรับ ทำดินปลูกเองโดยใช้ส่วนผสมตามสัดส่วนที่ได้เรียนรู้จากวิทยากรและจากการศึกษาดูงาน ในขณะเดียวกันก็หาวิธีการฟื้นฟูดินในสวนเกษตร โดยการใช้เศษหญ้า ฟาง และมูลสัตว์ คลุมหน้าดิน และปล่อยให้ย่อยสลายตามธรรมชาติ พืชที่สามารถขึ้นได้แต่แรกก็เริ่มเจริญงอกงาม และทำการทดลองปลูกพืชผักชนิดใหม่ลงดินไปเรื่อย ๆ บางชนิดก็ตาย บางชนิดไม่โต บางชนิดสามารถเจริญเติบโตออกดอกออกผลได้ ทำให้สวนเกษตรมีรูปแบบของโครงสร้างที่หลากหลาย ชนิดของพืชก็หลากหลายและเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ จากการเรียนรู้ของนักวิจัยชุมชนและชาวบ้านที่มาร่วมทำ

3) **การรักษาให้ยั่งยืน** (Sustainability) การเรียนรู้ของนักวิจัยชุมชน ซึ่งมีทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ประธาน คณะกรรมการ และชาวบ้าน โดยนักวิจัยชุมชนมีการวางแผนไว้ตั้งแต่เริ่มดำเนินการแล้วว่า สวนเกษตรชุมชนจะต้องเป็นสวนเกษตรที่ยั่งยืน มีการทดลอง เรียนรู้ บันทึกประสบการณ์ มีการอบรมเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการ และเทคนิคต่างๆ รวมถึงการถ่ายทอดการทำสวนเกษตรชุมชนให้แก่เด็กๆ ทั้งในทีมนักวิจัยและเด็กในชุมชน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของการทำสวนเกษตร ให้สามารถเลี้ยงชุมชนได้ไปจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน

ภาพที่ 4-17 รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์

บทที่ 5
บทสรุป

การวิจัยเรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" เป็นงานวิจัยท้องถิ่น (CBR) ที่ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ ศึกษาทบทวนบทเรียนจากการทำสวนเกษตรชุมชนเมือง ศึกษาความต้องการของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากสวนเกษตรชุมชนเมือง ศึกษาต้นทุน ปัจจัยการผลิต และอื่นๆ ที่ใช้ในการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนเมือง ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนเมือง และศึกษาเป้าหมาย รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ กลุ่มเป้าหมายคือ ชาวบ้านทุกคนในชุมชนพูนทรัพย์ ใช้วิธีการเก็บรวมข้อมูลที่หลากหลาย ทั้งกระบวนการกลุ่ม สัมภาษณ์เชิงลึก เล่าเรื่อง ระดมสมอง รวมทั้งเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ กับชาวบ้านที่ไม่มีเวลาเข้าร่วมประชุมและทำกิจกรรม จำนวน 190 ครัวเรือน และทดลองทำสวนเกษตรชุมชนเป็นเวลา 6 เดือน ในบทนี้จึงจะ*กล่าวถึงสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ การวิเคราะห์สิ่งที่ปรากฏให้เห็นหลังจากการวิจัย การอภิปรายผล ข้อเสนอแนะ ตลอดจนการวิจัยเพื่อต่อยอดโครงการ* ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

ตั้งแต่เริ่มต้นจนผ่านไป 18 เดือน คณะวิจัยได้สรุปผลการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ กล่าวคือ ในส่วนของ**ประวัติศาสตร์ชุมชนและประวัติการทำสวนเกษตรชุมชน** พบว่า ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนที่เกิดจากการรวมกลุ่มของชาวบ้านที่มีปัญหาถูกไล่รื้อมาจากชุมชนใต้สะพานในเขตกรุงเทพมหานคร ได้แก่ กลุ่มของคนใต้สะพานบางบัว สะพานเพชรรัตน์-จตุจักร สะพานลาดยาว สะพานเค สะพานวัดเสมียนนารี สะพานคลองเปรม สะพานใหม่ และสะพานลาดพร้าว ได้เลือกพื้นที่ในเขตสายไหม จำนวน 18 ไร่ 2งาน 11 ตารางวา เป็นที่อยู่อาศัยใหม่ โดยการสนับสนุนงบประมาณผ่านการเคหะแห่งชาติ เริ่มย้ายเข้ามาอยู่ในปี พ.ศ. 2544 มีสมาชิกประมาณ 166 ครัวเรือน อาชีพหลักมี 4 กลุ่ม คือ กลุ่มร้อยมาลัย กำดอกไม้ กลุ่มรับซื้อและเก็บของเก่า (ขยะรีไซร์เคิล) กลุ่มขายปลาทูนึ่ง และกลุ่มรับจ้างทั่วไป ส่วนประวัติการทำสวนเกษตรชุมชนนั้น พบว่าชุมชนมีประสบการณ์การทำสวนเกษตรชุมชนมาตั้งแต่แปลงอาชีพแปลงแรกแล้ว จนย้ายมาทำ 50 ตารางวาในแปลงที่สอง จนประสบปัญหาดินเสียก่อนนำเข้าสู่กระบวนการวิจัย จากนั้นมาจนถึงปัจจุบัน สามารถแบ่งประวัติศาสตร์ชุมชนออกเป็น 3 ยุค ได้แก่ ยุคแรก เรียกว่า *ยุคคนรู (พ.ศ.2533-2543)* เป็นเรื่องเล่าจากคนใต้สะพานก่อนเข้ามาอยู่ในเขตสายไหม ยุคที่สอง เป็น*ยุคชีวิตเก่าบนพื้นที่ใหม่ (พ.ศ. 2544-2558)* เป็นช่วงปรับตัวของชาวบ้านที่ต้องทำมาหากิน เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ตามศักยภาพของแต่ละคน หลายคนยึดอาชีพเดิม โดยการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ บางคนเก็บของเก่าขยาย ต่างคนต่างมุ่งสร้างฐานะของครอบครัวให้มีความมั่นคงตามที่อยู่อาศัย และยุคที่สาม เป็น*ยุคฟื้นฟูและพัฒนา (พ.ศ. 2559 เป็นต้นไป)* ในยุคนี้บางครอบครัวได้หยุดอาชีพเดิมเนื่องด้วยระยะทางที่ต้องออกไปค้าขาย ประกอบกับอายุที่มากขึ้น โดยเฉพาะผู้สูงอายุและแม่บ้าน เมื่อมีเวลามากพอก็ได้เข้า

ร่วมกิจกรรมของชุมชน เป็นคณะกรรมการบ้าง กลุ่มพัฒนาต่างๆ ทำให้มีโอกาสได้เรียนรู้สังคมและแนวทางการพัฒนา จึงเป็นการเริ่มคิดที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชน และฟื้นฟูสังคมไปพร้อมกับความเป็นอยู่หรือเศรษฐกิจชุมชน

ในยุคที่สามนี่เองที่ชาวบ้านลุกขึ้นมาและรวมตัวกันอีกครั้ง คราวนี้เพื่อพัฒนาชุมชนในแทบทุกด้าน ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม จากผลการวิจัยนี้ได้ดึง**ความต้องการของชุมชน**ออกมาโดยในเบื้องต้น โดยเริ่มจากการฟื้นฟูดิน ทำสวนเกษตรชุมชน แม้จะยังไม่สามารถใช้ดินในสวนเกษตรได้เต็มศักยภาพ ชุมชนก็สามารถหาดินมาปลูกพืชผักไปพร้อมกับการผลิตดินปลูกและฟื้นฟูดินเดิมไปด้วย สวนเกษตรที่ฟื้นขึ้นใหม่ ขยายจาก 50 ตารางวา เป็น 312.55 ตารางวา พืชผักที่ปลูกเพิ่มขึ้น ทั้งปริมาณและชนิดตามที่ชุมชนต้องการ และอีกความต้องการหนึ่งที่ชุมชนต้องการคือ การใช้สวนเกษตรเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชน จึงทำให้สวนเกษตรตอบวัตถุประสงค์**การมีส่วนร่วมของชุมชน** ได้อีกประเด็นหนึ่ง การทดลองทำสวนเกษตร สามารถดึงคน 3 วัยในชุมชน เข้ามาร่วมทำสวนเกษตรชุมชน เพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ รวมถึงการมีส่วนร่วมที่ได้จากการสร้างเครือข่ายภายนอก ทั้งภาครัฐและเอกชน ทำให้สวนเกษตรประสบความสำเร็จเกินกว่าที่ชุมชนคาดหวัง อย่างไรก็ดี ชุมชนได้เรียนรู้ว่า ความสำเร็จในการทำสวนเกษตรชุมชน มี**ต้นทุนและปัจจัย**ที่จำเป็นทั้งที่มีในชุมชนและที่ต้องจัดหามาหนุนเสริม **ต้นทุน** ประกอบด้วย ***ทุนทางสังคม*** ได้แก่ ความเป็นเครือญาติ มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน มีความคิดในการแบ่งปัน ***ทุนทางภูมิปัญญา*** ได้แก่ ความรู้และทักษะในการทำเกษตร แม้จะมีทุนเดิมแต่ต้องเรียนรู้ทางวิชาการสามารถรองรับและปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์สถานที่ ส่วน***ทุนทางเศรษฐศาสตร์*** ประกอบด้วย ทุนทางกายภาพ หมายถึงพื้นที่สวนเกษตร ที่ชุมชนได้รับโอกาสจากการเคหะแห่งชาติจัดสรรที่ทำสวนเกษตรให้ตามที่ชุมชนต้องการ ทุนทางการเงินเพื่อดำเนินการ รวมทั้งทุนที่เป็นแรงงานหรือทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากเป็นสวนเกษตรชุมชนจึงเน้นที่การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ไม่มีค่าจ้าง แต่อาจอยู่ในรูปของเงินจากสวนเกษตรที่เลี้ยงคนในชุมชนได้ ส่วน**ปัจจัย**ที่จำเป็นต่อการทำสวนเกษตรชุมชน มี 5 ปัจจัยหลัก ดังนี้ ***ที่ดิน*** ปัจจัยเริ่มต้นที่เป็นทั้งต้นทุนและปัจจัยซึ่งชุมชนมีมากถึงเกือบไร่สำหรับทำสวนเกษตรชุมชน ปัจจัยด้าน***ทุน แรงงาน ผู้ดำเนินการก่อตั้ง ตลอดจนปัจจัยอื่นๆที่จำเป็น*** ก็เช่นเดียวกันเป็นทั้งต้นทุนและปัจจัยในการดำเนินงาน สวนเกษตรพูนทรัพย์โชคดีที่ได้รับการหนุนเสริมทั้งทุนที่เป็นตัวเงิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงานและปัจจัยอื่นๆ เช่น โครงสร้าง เมล็ดพันธุ์ น้ำ ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องจากทั้งในและนอกชุมชน สำหรับ**เป้าหมาย รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์** ผลการวิจัยตอบสนอง**เป้าหมาย**แรกของชุมชนคือ **การฟื้นฟูดิน** แม้จะไม่สามารถฟื้นฟูดินได้ในทันที แต่สามารถฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนได้ซึ่งเป็นเป้าหมายต่อจากการฟื้นฟูดินเพื่อนำไปสู่การทำสวนเกษตร อย่างไรก็ตาม ในขณะที่หาวิธีการนำดินปลูกมาใช้ในการปลูก นักวิจัยและชาวบ้านก็เรียนรู้ที่จะฟื้นฟูและใช้ดินในสวนเกษตรไปด้วย ซึ่งก็ได้ผลสำหรับพืชบางชนิด และเริ่มใช้ได้ดีกับพืชชนิดอื่นๆ หลังจากการปรับปรุงโครงสร้างดินโดยใช้ซากพืชและมูลสัตว์ นอกจากนี้ **เป้าหมายการฟื้นฟูความสัมพันธ์ของคนในชุมชนโดยใช้สวนเกษตร**ก็นับว่าได้ผล โดยมีดัชนีชี้วัดคือ จำนวนชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมในการทำสวนเกษตร รวมถึงเครือข่ายภายนอกที่มากขึ้นตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ

สวนเกษตรชุมชน ของชุมชนพูนทรัพย์ เป็นสวนเกษตรชุมชนบนพื้นที่ส่วนกลาง เป็นสวนรักษ์บ้านรักษ์ชุมชน มีเป้าหมายเพื่อเศรษฐกิจครัวเรือนที่จะนำไปสู่การออมและการซื้อที่อยู่อาศัย โดยมีรูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟู 3 รูปแบบ ได้แก่

1) การรื้อปรับและสร้างใหม่ (Redevelopment)
2) การแก้ไขและปรับปรุง (Rehabilitation)
3) การรักษาให้ยั่งยืน (Sustainability)

5.2 บทวิเคราะห์

ในบทนี้จะเป็นบทวิเคราะห์สิ่งที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย โดยเฉพาะสิ่งที่เกิดขึ้นกับนักวิจัยชุมชนและชาวบ้านในชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร โดยการวิเคราะห์ใน 4 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพของนักวิจัย การมีส่วนร่วม เครือข่ายทางสังคม และการเปลี่ยนแปลง

5.2.1 การพัฒนาศักยภาพของนักวิจัย

การมีส่วนร่วมในการทำวิจัยของชาวบ้าน เป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มศักยภาพให้แก่ชุมชน ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งหากชาวบ้านมีศักยภาพ มีความรู้ความสามารถที่หลากหลาย จะทำให้ชุมชนสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องพึ่งปัจจัยภายนอกเป็นหลัก เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีอำนาจต่อรองกับองค์กรต่างๆ ได้ มีการพัฒนาที่ต่อเนื่อง และยั่งยืนไปถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน ในการร่วมเป็นนักวิจัยชุมชน ทำให้ชาวบ้านได้รับการพัฒนาในหลายๆ ด้าน ดังนี้

1) การเป็นนักวิจัย

การเป็นนักวิจัยโครงการ ทำให้ชาวบ้านได้ร่วมกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบ เริ่มตั้งแต่การค้นหาปัญหาหรือประเด็นการพัฒนา การออกแบบวิจัย การระดมสมองเพื่อถอดข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือหรือแบบสอบถาม การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนการประเมินผล ซึ่งขั้นตอนต่างๆ เหล่านี้ ทำให้นักวิจัยชุมชนหรือชาวบ้าน นักวิจัยที่มาจากเครือข่าย NGOs รวมทั้งนักวิจัยที่เป็นนักวิชาการ ตลอดจนนักศึกษาผู้ช่วยนักวิจัย ทุกคนได้เรียนรู้ร่วมกัน สามารถเก็บเกี่ยวความรู้และประสบการณ์ได้มากมาย ทำให้สามารถพัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้

1.1) **ความสามารถในการคิดวิเคราะห์** จากที่นักวิจัยชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำวิจัยในครั้งนี้ ทำให้นักวิจัยชุมชนมีกระบวนการคิดวิเคราะห์ ที่เป็นขั้นเป็นตอน มีการพูดคุยวางแผนเพื่อหาทางเลือกก่อนลงมือทำ นำข้อผิดพลาดที่เคยเกิดขึ้นมาเป็นบทเรียน และสามารถเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาได้ พี่แดง พูดว่า

> "...เมื่อก่อนคิดจะทำอะไรก็ทำเลย บางครั้งเกิดความผิดพลาด ล้มเหลวก็ถูกซ้ำเติม พอมาเป็นนักวิจัยชุมชน จะทำอะไรก็ต้องคิด คิดเป็นสเต็ปๆ (Step) เป็นขั้นเป็นตอน มันทำให้ผิดพลาดน้อย หรือบางทีก็ประสบความสำเร็จ ...."

ผู้วิจัยได้สังเกตมาตั้งแต่เริ่มต้นจนจบโครงการ เห็นได้ว่านักวิจัยชุมชนเป็นผู้มีจิตอาสาสูง นอกจากต้องการทำเพื่อปากท้องของตนเองและครอบครัวแล้ว ยังต้องทำเพื่อปากท้องของพี่น้องในชุมชน คนใต้สะพานหรือเครือข่ายคนจนเมืองด้วย นั่นคือ ผลผลิตที่ออกมาต้องให้คนในชุมชนได้รับประทานก่อนที่จะขายให้คนภายนอก อย่างไรก็ดี กลุ่มผู้ริเริ่มทำสวนเกษตร มีความเห็นพ้องกันว่า ไม่อยากให้คนจนรอรับการช่วยเหลืออย่างเดียว แดงเคยพูดว่า "....ที่ผ่านมาหากเราขอให้รัฐหาที่อยู่ฟรีให้ก็ได้ แต่เราไม่ต้องการใช้ภาษีส่วนกลางมาเพื่อส่วนตัว เราขอให้มีที่ให้เราเช่าเพื่ออยู่อาศัย และหาเงินมาซื้อ เพื่อไม่เป็นการเอาเปรียบคนจนอื่นๆ..." การทำสวนเกษตรก็เช่นกัน เป้าหมายไม่เพียงแค่ปากท้องในวันนี้เท่านั้น พวกเขามองไปถึงอนาคต ประเด็นสำคัญที่จะทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมและทำเกษตรแบบเลี้ยงตัวเองได้ คือ เป้าหมายทางเศรษฐกิจของชุมชน แดงบอกว่า "....ก็จริง เราทำเห็ดเพื่อขายราคาถูกให้พี่น้องได้รับประทานกันในชุมชนและเครือข่าย เมื่อผลผลิตหมด เงินก็หมดตาม เราต้องแบมือขอคนอื่นอีกเรื่อยๆ แล้วเมื่อไหร่เราจะเลี้ยงตัวเองได้.." สมยืนยันว่า "...หากไม่มีเงินเหลือจากการทำ ก็คงไม่มีชาวบ้านคนไหนอยากมาร่วมลงทุนด้วย เราตั้งเป้าหมายไว้แล้วว่า 1 ใน 3 ของโรงเห็ดจะต้องเป็นเห็ดราคาถูกที่พี่น้องสามารถซื้อรับประทานได้ในราคาถูก.." คุณเพียรชัย แก้วอินทิ เจ้าของสวนเห็ดพันธุ์ธัชให้ข้อมูลว่า เห็ดนางฟ้าชาวบ้านชอบรับประทานกัน แต่การเพาะต้องทำในช่วงฤดูฝน ความชื้นสูงถึงจะให้ผลผลิตดี ดังนั้น นักวิจัยชุมชนที่ทำการทดลองจึงได้เลือกเพาะเห็ดลม หรือเห็ดกระด้างในช่วงฤดูแล้ง ผลผลิตดีและราคาสูงพอที่จะนำไปต่อยอดก้อนเห็ดในโรงต่อไปได้ ซึ่งแดง สม และแม่นิด ให้ความเห็นเหมือนกันว่า

> "...เราต้องการเก็บเงินที่ขายได้ไว้ต่อยอดการเพาะเลี้ยงเห็ดโรงต่อไป การเพาะเห็ดลงทุนสูง อาจารย์จะไม่ให้พวกเราเหลือไว้เป็นทุนเลยหรือ หากการเพาะเห็ดแต่ละครั้งต้องหางบประมาณจากภายนอก ก็เท่ากับเราขอเขาไปเรื่อยๆ แต่หากเราได้รับการสนับสนุนโรงแรก โรงต่อไปเราก็นำเงินที่ได้มาต่อยอด อาจารย์ไม่ต้องกลัว พวกหนูคิดไว้แล้วว่า 1 ใน 3 โรง ต้องเป็นเห็ดนางฟ้าที่ชาวบ้านสามารถซื้อไปทำอาหารได้ในราคาถูก พวกหนูไม่เคยลืมพี่น้อง แต่ที่ต้องเก็บเงิน เพราะเราต้องทำให้เขาเห็นว่าเราทำสำเร็จ มีรายได้ และนำรายได้มาต่อยอดโดยไม่พึ่งคนอื่นอยู่ตลอดเวลา หากโครงการเลี้ยงตัวเองไม่ได้ แล้วจะไปเลี้ยงชาวบ้าน และพี่น้องใต้สะพานได้อย่างไรคะ..."

จากการวิเคราะห์โดยทีมนักวิจัย มีความเห็นว่าทีมที่ทกลองทำต้องพิสูจน์ให้ชาวบ้านเห็นว่าการทำสวนเกษตรมีลู่ทางที่จะทำรายได้ให้กับชุมชนนอกเหนือจากมีผักไว้รับประทาน หากไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า สวนเกษตรจะทำให้มีรายได้เกิดขึ้น **การระดมทุนก็จะยาก** จะไม่มีชาวบ้านมาร่วมลงทุนหรือมีแต่น้อยเพราะความไม่มั่นใจ และจากการทดลองทำสวนเกษตรชุมชน สามารถสร้างความเชื่อถือและเชื่อมั่นมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด พอเริ่มสร้างโรงเพาะเห็ด ก็มีชาวบ้านมาช่วย เมื่อเห็ดออกดอกมากก็ยิ่งต้องการคนช่วย ชาวบ้านให้ความสนใจว่าทำได้จริง มีการบอกต่อกัน นักวิจัยที่ทดลองทำก็รู้สึกภูมิใจ และต้องการทำให้ชาวบ้านเห็นว่า หากร่วมกันทำ จะก่อให้เกิดผลผลิตที่เป็นอาหารและรายได้ของคนในชุมชน ปัจจุบันกำลังวางแผนที่จะเปิดบัญชีโรงเพาะเห็ดโดยเฉพาะ และเริ่มทดลอง

บริหารจัดการให้เป็นระบบ โดยเมื่อวันที่ 3 มกราคม 2561 ทีมนักวิจัยชุมชนที่ทดลองทำโรงเห็ด ได้หารือกันอย่างไม่เป็นทางการ ได้ข้อสรุปคือ

- เปิดรับสมาชิกกลุ่มเพาะเห็ด
- เลือกประธาน เลขานุการ และเหรัญญิก
- กำหนดเงื่อนไขของการดำเนินงาน และการเป็นสมาชิกกลุ่ม
- ประธานและ เป็นเหรัญญิก และสมาชิก ร่วมกันเปิดบัญชีกลุ่ม 3 คน
- การเบิกจ่ายแต่ละครั้งต้องผ่านความเห็นชอบจากสมาชิกกลุ่มที่ดำเนินการ
- 2 ใน 3 ของผู้เปิดปัญชีเป็นผู้เบิกจ่าย

1.2) **ความสามารถในการทำวิจัย** จากการไม่เคยทำวิจัยมาก่อน เมื่อได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย ทำให้นักวิจัยชุมชนสับสนในระยะแรก ตั้งแต่กระบวนการขอรับการสนับสนุน การประชุมทำความเข้าใจในโครงการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย นักวิจัยชุมชนเรียนรู้ได้ค่อนข้างเร็ว อาจเป็นเพราะบางคนมีประสบการณ์ในการรวมกลุ่ม คิด และเรียกร้อง สิทธิ์ของคนใต้สะพาน ทำให้เข้าใจขั้นตอน และกระบวนการได้ง่ายขึ้น จากที่พี่เลี้ยงทำความเข้าใจกับนักวิจัยชุมชน 2-3 ครั้ง นักวิจัยชุมชนก็สามารถนำไปใช้กับชาวบ้าน 3 วัยได้ เช่น การประชุมกลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก การระดมสมองและถอดข้อมูลความคิดออกมาเป็นภาพ หรือเส้นเวลา การเก็บรวบรวมข้อมูล ความสามารถประสานงานกับชุมชน ภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐและเอกชนได้ การติดตามความก้าวหน้าของการทำวิจัย รู้จักการวางแผน การแก้ไขปัญหา ที่มีเหตุผลมีผล รวมถึงการนำเสนอกระบวนการและผลการวิจัยบนเวทีสาธารณะ ในเวลา 18 เดือนที่ทำวิจัย ทำให้เห็นศักยภาพของนักวิจัยชุมชนเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ

1.3) **ความสามารถในการใช้ความรู้เชิงวิชาการ** นักวิจัยชุมชนหลายคนไปอบรมหรือศึกษาดูงาน ก็จะนำความรู้มาใช้ เช่น แม่นิดเล่าให้เพื่อนๆ ในทีมวิจัยฟังว่า "...การปลูกมะนาว จะต้องปลูกในที่โล่ง ให้ได้รับแสงแดด และตัดแต่งกิ่ง เพื่อให้มีการแตกยอดใหม่ และออกผล..." ดังนั้น จึงมีการวางแผนเพื่อตัดกิ่งมะขามที่บังแดดต้นมะนาวออก หรือการวิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้วัสดุสำหรับทำโครงสร้าง โดยนำความรู้เชิงวิชาการมาใช้ เพื่อให้ได้โครงสร้างราคาถูก แต่มั่นคง ถาวร รวมถึงการประยุกต์ใช้วัสดุที่สามารถใช้แทนกันได้ นอกจากจะประหยัดแล้วยังช่วยในเรื่องลดขยะและปัญหาโลกร้อนได้ด้วย แดงใช้พริกผสมน้ำฉีดพ่นไล่เพลี้ยและหนอนบางชนิดเพราะพริกมีรสเผ็ด เป็นต้น

1.4) **ความสามารถในการทำงานเป็นทีม** กระบวนการวิจัยบ่มเพาะให้นักวิจัยสามารถระดมความคิดเป็นกลุ่มและค่อย ๆ สร้างทีมให้เข้มแข็งขึ้น ทุกคนมีการเปลี่ยนแปลงทางทักษะอย่างเห็นได้ชัด เช่นการให้ข้อมูลในการถอดบทเรียน มีความกล้าคิดกล้าแสดงออกโดยใช้ข้อมูลมากขึ้น กล้าแสดงความคิดเห็นทั้งของตนเอง และเสริมกลุ่มให้ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้นักวิจัยเกิดการเรียนรู้พร้อมกันส่งผลให้ทีมงานมีความเข้มแข็งทั้งกระบวนการคิดและการลงมือปฏิบัติ เช่น เมื่อเกิดปัญหาในการทำงาน ทีมวิจัยจึงจะระดมความคิดเพื่อแก้ปัญหาในแต่ละครั้ง เพื่อให้ปัญหาสามารถลุล่วงไปได้ ตัวอย่างเช่น การแก้ปัญหางบประมาณการทำรั้วสวนเกษตร การทำงานเป็นทีมทำให้นักวิจัยชุมชนได้รั้วสวนเกษตรโดยไม่ต้องเสียงบประมาณค่าวัสดุ เป็นต้น

1.5) **ความสามารถในการสร้างเครือข่าย** จากการทำวิจัยทำให้ชาวบ้านที่เป็นนักวิจัยมีความสามารถในการสร้างเครือข่าย แม้ว่าบางเครือข่ายจะเข้ามาโดยเครือข่ายอื่น ๆ แต่หากชุมชนไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์กับเครือข่ายได้ เครือข่ายที่มีก็จะไม่ยั่งยืน ตั้งแต่เริ่มโครงการ นักวิจัยสามารถประสานงานกับทุกเครือข่ายที่โครงการประสานงานไว้ ทั้งการร่วมอบรม การเผยแพร่โครงการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงาน ได้แก่ สถาบันการศึกษาต่างๆ NGOs แหล่งผลิตก้อนเชื้อเห็ด และแหล่งเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ซึ่งนักวิจัยชุมชนมีแผนที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนในอนาคตด้วย

2) **การอบรม และการศึกษาดูงาน**

การอบรมและการศึกษาดูงาน เป็นการเสริมสร้างศักยภาพของนักวิจัยชุมชน ทั้งในเรื่องของความรู้ความเข้าใจ ทักษะ เทคนิค วิธีการ และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ เกี่ยวกับการทำสวนเกษตร ดังนี้

2.1) **ด้านความรู้ความเข้าใจ** เรื่องสวนเกษตรในเมือง นักวิจัยชุมชนสามารถเรียนรู้ลักษณะของผักแต่ละชนิดโดยการทดลอง เช่น ผักบางชนิดอาจถูกย้ายที่หลังจากปลูกแล้ว และสังเกตว่ามีการเจริญเติบโตหรือไม่ เพราะผักบางชนิดไม่ชอบอากาศร้อน หากจะปลูกต้องมีร่มเงาที่ป้องกันแดดได้ หรือเลือกฤดูกาลในการปลูก เช่น ผักสลัด เรื่องของดิน ดินที่ไม่สามารถปลูกพืชได้เพราะมีธาตุบางอย่างมากเกินไป ดินที่จะใช้ปลูกพืชหากทำขึ้นเองต้องผสมอะไรบ้าง เพราะอะไร มีวัสดุอะไรบ้างที่สามารถใช้ได้ มีเทคนิคอย่างไรให้ดินมีคุณภาพมากที่สุด หรือความรู้เรื่องการทำก้อนเห็ด ใช้อะไรบ้างในการทำ ทำไมต้องทำก้อนให้แน่น กระบวนการและขั้นตอนการเพาะเลี้ยงเห็ด ความรู้ในการทำปุ๋ยหมักและปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น

2.2) **ด้านทักษะ** นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านได้ทักษะจากการอบรมเชิงปฏิบัติการ และการทดลองทำสวนเกษตรชุมชน ทั้งทักษะการทำสวนเกษตร ทักษะการออกแบบโครงสร้างต่างๆ ในสวนเกษตร รวมถึงทักษะการนำความรู้จากการวิจัยไปใช้ประโยชน์ เช่น การนำข้อมูลวิจัยไปขอรับงบประมาณสนับสนุนโครงการสหกรณ์ร้านค้าชุมชน โดยนำเสนอจุดเด่นคือการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นต้น

2.3) **ด้านเทคนิค และวิธีการ** นักวิจัยชุมชนที่ร่วมอบรมและศึกษาดูงาน สามารถนำเทคนิคและวิธีการมาใช้ในการทำสวนเกษตรชุมชน เช่น นักวิจัยชุมชนที่เข้ารับการอบรมการเพาะเลี้ยงเห็ด จะต้องรู้เทคนิคการควบคุมความชื้น อุณหภูมิ โดยการเปิดและปิดพลาสติกที่คลุมโรงเห็ด เทคนิคการตัดเห็ดไม่ให้ดอกฉีก วิธีการสังเกตการเจริญของเชื้อเห็ด วิธีการกรีดปากถุงเพื่อให้เชื้อเห็ดเจริญโดยไม่ไปทำลายเชื้อเห็ดที่กำลังจะเจริญเป็นดอกเห็ด เป็นต้น และจากการศึกษาดูงาน การเลี้ยงกบที่บ้านคลองโยงพบว่า การเลี้ยงกบแบบบ่อดินไม่ทำให้กบช้ำ ในขณะที่เลี้ยงบ่อซีเมนต์อาจทำให้กบช้ำเพราะการกระโดด เป็นต้น

2.4) **ด้านการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้** นักวิจัยชุมชนหลายคนสามารถเรียนรู้ที่จะนำสิ่งที่ได้จากการศึกษาดูงานมาประยุกต์ใช้ เช่น จากการศึกษาดูงานที่บ้านคลองโยง พบว่ามีการนำจอกลอยในบ่อเพื่อช่วยลดปัญหาน้ำเน่า นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านที่ไปดูงานได้นำกลับมาใช้กับบ่อน้ำในสวนเกษตรที่เคยเน่าเสีย สมตั้งเป้าหมายไว้ว่าจะผสมดินปลูกเองโดยไม่ต้องซื้อ นพนำกระเบื้องเก่าที่เก็บมาทำเป็นชีทพายกันดินขอบบ่อทลาย เป็นต้น

3) **การทดลองทำสวนเกษตร**

การทดลองทำสวนเกษตร เป็นประสบการณ์ที่สำคัญของนักวิจัยชุมชนชาวบ้านที่เข้าร่วมทำ และทีมวิจัยทุกคน เพราะการทดลองทำเป็นการปฏิบัติจริง ประสบการณ์ในอดีตหรือที่บ้านเกิด การอบรม ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระบวนการ ขั้นตอน วิธีการ ถูกนำมาใช้ในการทดลองสวนเกษตรชุมชน ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ทักษะ เทคนิค และวิธีการที่ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง การพบปัญหาและหาทางแก้ไขจะเพิ่มความรู้และทักษะในการทำสวนเกษตรให้มากขึ้น ในระหว่างที่ทดลองทำบางปัญหาอาจแก้ไขได้ด้วยนักวิจัยเอง บางปัญหาต้องใช้เวลาในการแก้ไข ฯลฯ ประสบการณ์เหล่านี้ ทำให้นักวิจัยได้เรียนรู้ในเรื่องต่างๆจากการปฏิบัติจริง ทำให้เกิดศักยภาพในด้านต่างๆ ดังนี้

3.1) **ด้านความรู้ความเข้าใจ** นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านที่ร่วมทดลองทำสวนเกษตรได้เรียนรู้ และทำความเข้าใจกับการปลูกพืชผักแต่ละชนิด การดูแลให้เติบโตและได้ผลผลิต ประกอบกับปัญหาที่เกิดขึ้น ได้แก่ แมลง เพลี้ย ใบเหลือง ต้นแคระแกรน การเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหา อาจทำครั้งเดียวไม่ได้ผล ต้องทดลองด้วยตนเองด้วยวิธีการต่างๆ ผสมผสานระหว่างความรู้จากประสบการณ์ในอดีต จากทฤษฎีทั่วไปที่หาอ่านได้ใน internet หรือจากผู้เชี่ยวชาญที่เคยเป็นวิทยากรอบรมให้ การสะสมความรู้จากการทดลองจะทำให้ชุมชน สามารถจัดการความรู้ในสวนเกษตรชุมชนได้อย่างหลากหลาย

3.2) **ด้านทักษะ** การทดลองทำให้เกิดทักษะมากขึ้น เช่น เมื่อใช้ดินปลูกได้ระยะหนึ่งดินจะแห้ง ไม่อุ้มน้ำ ผักที่ปลูกจะเหลือง นักวิจัยชุมชนจะนำดินปุ๋ยมาผสมดินปลูกเพื่อให้มีสารอาหารของพืชมากขึ้น แต่ก็ยังแก้ปัญหาไม่ได้ แดงจึงไปหาฟางข้าวมาปูทับเพื่อให้เก็บความชื้นให้กับดิน จึงทำให้ผักงามขึ้น แต่เมื่อเวลาผ่านไปดินก็ยังกลับไปแห้งอีกแม้จะน้อยกว่าเดิม นักวิจัยชุมชนก็ต้องหาวิธีที่จะให้ดินมีธาตุอาหารสามารถปลูกพืชต่อไปได้ แม่แต๋วเสนอให้เปลี่ยนผักที่ปลูกในกะบะ ไม่ปลูกซ้ำชนิดเดิม เพื่อทดลองดูว่าผักที่ปลูกจะเจริญงอกงามหรือไม่ และดินจะยังคงปลูกพืชต่อไปได้อีกหรือเปล่า นอกจากนี้ ในการเพาะเมล็ดผัก ก่อนที่จะนำต้นกล้าไปปลูก นักวิจัยชุมชนได้เรียนรู้การแยกต้นกล้าที่มีลักษณะแข็งแรงเพื่อที่จะนำไปปลูกในแปลง ในระยะแรกอาจนำต้นกล้าไปปลูกหลุมละ 3 ต้น คอยสังเกตว่าต้นไหนที่เจริญน้อยที่สุด ก็ตัดทิ้ง รออีกระยะหนึ่ง จึงตัดต้นที่เจริญน้อยกว่า เหลือไว้เพียงต้นเดียวที่แข็งแรงที่สุด เพื่อให้ผักมีความสมบูรณ์ได้สารอาหารเต็มที่ หรือบางชนิดสามารถให้ผลผลิตจำนวนมาก หากทำบ่อยครั้ง ชุมชนก็จะเกิดความชำนาญในการเลือกต้นกล้า ซึ่งอาจไม่ต้องแยกปลูกถึง 3 ต้นต่อหลุม

3.3) **ด้านเทคนิค และวิธีการ** สำหรับการทดลองปลูกพืชผักในสวน นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านได้เรียนรู้เทคนิคการทำให้พืชผักโตเร็ว หรือแตกยอดใหม่ หรอการให้ผลผลิตที่มากขึ้น เช่น การตัดแต่งกิ่งมะนาว หรือเผือกซึ่งชอบดินค่อนข้างเค็มและความชื้นสูง จึงนำไปปลูกขอบบ่อในดินเดิมซึ่งมีสภาพเป็นดินเค็มและมีความชื้นสูงกว่าบริเวณอื่นๆ การหาไม้ข้างทางที่ไม่ใช้แล้วมาทำรั้ว การใช้ไม้ระแนงเตียงเก่ามาทำโรงเห็ด ทำซุ้ม และกั้นขอบบ่อ เป็นต้น

3.4) **ด้านการสังเกต และวิธีการบันทึกข้อมูล** นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านที่ทำการทดลองทำสวนเษตร ทุกคนช่างสังเกตมากขึ้น จากการนัดพบปะพูดคุยกันทุกคนจะพูดถึงสิ่งที่เห็นในสวนเกษตร เพื่อหารือและหาทางปรับปรุงแก้ไข ทำไมต้นฟักทองไม่โต แรกๆ ก็ดูสวยงาม และพอเลี้ยง

ได้ระยะหนึ่งกลับแคระแกรน ออกดอกแต่ไม่สามารถให้ผลได้ แม่นิดเก็บแมลงที่กัดกินใบบวบถามว่าจะไล่มันไปอย่างไร เพราะสวนเราไม่ใช้สารเคมี แดงจึงนำยาฉุนไปแช่น้ำเพื่อฉีดพ่นไล่แมลงเพราะกลิ่นแรงอาจทำให้แมลงศัตรูพืชไม่ชอบ

3.5) **ด้านการแก้ไขปัญหา** บางปัญหาที่พบอาจแก้ไขได้ด้วยทีมนักวิจัย เช่น คุณกานดา ทีมวิจัยจากเครือข่าย NGOs ร่วมกับนักวิจัยชุมชนทำแก้มลิงเพื่อระบายน้ำในสวนเกษตร นอกจากระบายน้ำที่ขังได้ ยังช่วยเก็บกักน้ำฝนไว้รดน้ำผักด้วยวิธีง่ายๆอีกด้วย บางปัญหาในช่วงการทดลองอาจต้องพึ่งผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น การเพาะเลี้ยงเห็ด นักวิจัยชุมชนพบปัญหาหน้าก้อนแห้ง ดอกเห็ดก้านสั้นและดอกไม่สมมาตร จึงแก้ปัญหาโดยการถามคุณเพียรชัย (เจ้าของสวนเห็ดพันธุ์ธัช) ซึ่งได้แก้ไขโดยรดน้ำที่ก้อนเห็ด และปิดทับผ้าให้มิดชิดเพื่อให้ได้อุณหภูมิ 35-40 องศาเซลเซียส ปิดไว้ 3-4 วัน เพื่อให้เห็ดออกดอก โดยให้ก้านเห็ดยาวพอประมาณ (เพราะหากก้านสั้นจะทำให้ดอกเห็ดไม่สวยงามหรือไม่สมมาตร) หลังจากนั้นจะเลี้ยงเอาดอก ต้องปรับอุณหภูมิภายในให้เย็นลงมากๆ เพื่อให้ดอกมีขนาดใหญ่และสวยงามมีราคา ปัญหาเหล่านี้ต้องเรียนรู้และสะสมวิธีการแก้ไขปัญหาซึ่งในระยะแรกอาจต้องปรึกษาผู้เชี่ยวชาญเป็นระยะๆ ต่อไปเมื่อทำบ่อยครั้ง ก็จะเกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและวิธีการในการแก้ไขปัญหาได้

3.6) **ด้านการทำงานเป็นทีม** ในการทดลองทำสวนเกษตรชุมชน ทุกคนที่ทดลองทำจะมีความรู้และทักษะแตกต่างกันไป ดังนั้น ในการทำงานจึงทำให้ลักษณะของทีมงาน เช่น งานด้านช่างอาจต้องอาศัยชาวบ้านที่เป็นช่าง ดังนั้นนักวิจัยชุมชนที่รับหน้าที่ประสานงานคือ นิพนธ์ หรือน้าป้อม สวนงานเดินท่อน้ำภายในสวนจะเป็นหน้าที่ของนพ เพื่อเตรียมส่งน้ำไปตามสวนโดยจัดวางถังน้ำขนาดใหญ่ไว้สำหรับรดน้ำไว้ตามจุดต่างๆ เพื่อให้ระยะทางในการตักน้ำรดผักสั้นลง และเป็นการประหยัดน้ำมากว่าการฉีดน้ำด้วยสายยาง ประกอบกับผู้ที่ดูแลสวนเกษตรชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ ในขณะที่แดงชอบซักถามเรียนรู้จึงเป็นแกนนำในการศึกษาดูงานและนำความรู้มาใช้โดยเฉพาะการทำโรงเพาะเห็ด สมเป็นนักวิจัยชุมชนที่มีงานประจำทำ ดังนั้น สมจึงรับหน้าที่ประสานงานกับสำนักงานเขตเพื่อทำทำบัญชีค่าใช้จ่ายประกอบการเบิกจ่ายให้กับชุมชน โดยมีแม่นิดเป็นผู้เก็บรายละเอียดค่าใช้จ่ายให้ เป็นต้น

4) **การสร้างเครือข่าย**

เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาชุมชน เครือข่ายมีความสำคัญที่จะเป็นส่วนหนุนเสริมในสิ่งที่ชุมชนขาดแคลน ซึ่งการสร้างเครือข่ายจะก่อให้เกิดศักยภาพด้านต่างๆ แก่ชุมชน ดังนี้

4.1) **ด้านการหาแหล่งความรู้** การมีเครือข่ายทำให้ชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น โดยมีเครือข่ายประสานความช่วยเหลือให้ เช่น โหนดสุวรรณภูมิ แนะนำให้อาจารย์จากคณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง มาเป็นวิทยากรเกี่ยวกับการทำสวนเกษตรในเมืองให้ชาวบ้าน หรืออาจเป็นความรู้จากเครือข่ายโดยตรง ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านเศรษฐกิจพอเพียงชุมชน จังหวัดนครนายก และศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ แขวงคลองถนน เขตสายไหม รวมถึงเครือข่ายที่เกิดจากการศึกษาดูงาน ได้แก่ สวนเห็ดพันธุ์ธัช และเกษตรอินทรีย์บ้านคลองโยง จังหวัดนครปฐม เป็นต้น

4.2) **ด้านการหาแหล่งทุน** แหล่งทุนแรกที่นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านรู้จักคือ มหาวิทยาลัยเกริกและ สกว. ซึ่งนักวิจัยชุมชนได้วางแผนที่จะขอรับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก สกว.

เพื่อต่อยอดโครงการวิจัยนี้ในปี 2561 แหล่งทุนเพื่อสร้างสหกรณ์ร้านค้าชุมชน คือ พอช. สำนักงานเขตสายไหม ซึ่งเป็นแหล่งทุนเพื่อการพัฒนาชุมชนในเขตปกครอง แหล่งทุนเพื่อการสนับสนุนงบประมาณเกี่ยวกับโครงสร้างที่ไม่สามารถเบิกจ่ายจากหน่วยงานภาครัฐได้ ได้แก่ เครือข่ายองค์กรภาคเอกชน (NGOs) บริษัท/ห้างร้านต่างๆ และบุคคลที่สนใจเกษตรพอเพียงตามแนวพระราชดำริของในหลวง รัชกาลที่ 9 และเกษตรชุมชนเมือง เป็นต้น

4.3) **ด้านการหาแหล่งพันธุ์พืช** แห่งพันธ์พืชที่นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านได้มา จากเครือข่ายเกษตรยุคใหม่ ที่บ้านคุณลุงปิ่น ชุมชนลำชะล่า เขตบางเขน ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านเศรษฐกิจพอเพียงชุมชน จังหวัดนครนายก และศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ แขวงคลองถนน เขตสายไหม สวนเห็ดพันธุ์ธัช และเกษตรอินทรีย์บ้านคลองโยง จังหวัดนครปฐม คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และเครือข่ายองค์กรภาคเอกชน (NGOs)

4.4) **ด้านการตลาด** เป้าหมายหลักของการทำสวนเกษตรชุมชน คือ เพื่อปากท้องของคนในชุมชน ดังนั้น ชุมชนจึงเป็นตลาดแห่งแรกที่นักวิจัยชุมชนคำนึงถึง การสร้างตลาดภายในชุมชนใช้การประชาสัมพันธ์เสียงตามสายและจำหน่ายที่สวนเกษตรโดยตรง ซึ่งชาวบ้านอาจเดินเข้าไปขอซื้อได้ตลอดเวลา หากมีผลผลิตที่ต้องการรับประทาน รองลงมาคือ ตลาดประชารัฐ ประกอบด้วยพี่น้องกลุ่มคนใต้สะพานและชุมชนข้างเคียง โดยในช่วงแรกผลผลิตไม่มากนัก นักวิจัยชุมชนจึงใช้วิธีประชาสัมพันธ์ผ่านเครือข่าย เช่น กลุ่มพัฒนาคนใต้สะพาน (คุณหน่อย) หรือ line กลุ่ม ที่มีสมาชิกทั้งสำนักงานเขตสายไหม สำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน กศน.เขตสายไหม องค์การภาคเอกชน เป็นต้น สำหรับตลาดระบบสมาชิก หรือ CSA นักวิจัยชุมชนยังต้องได้รับการเสริมสร้างความรู้ระบบตลาดแบบ CSA ในขณะที่ปัจจุบันได้ทดลองขายส่งผ่านเครือข่ายสวนเห็ดพันธุ์ธัช โดยการลงทุนบางส่วนได้รับการสนับสนุนจากคุณทุนและคำปรึกษาจากเพียรชัยเจ้าของสวนเห็ด

5.2.2 การมีส่วนร่วม

ดังได้กล่าวไปแล้วว่า การมีส่วนร่วมเป็นกิจกรรมหลักของงานวิจัยท้องถิ่นที่เรียกว่า CBR หรือ Community Based Research และ PAR หรือ Participatory Action Research ก็เป็นเรื่องสำคัญสำหรับงานวิจัยประเภท CBR ซึ่งงานวิจัยนี้มีกระบวนการทดลอง การมีส่วนร่วมยิ่งมีความชัดเจนตั้งแต่ต้นจนจบโครงการ ดังนั้น จึงสามารถแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ดังนี้

5.2.2.1 การมีส่วนร่วมเริ่มต้นโครงการวิจัย (ต้นน้ำ)

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยท้องถิ่นอย่างแท้จริง เพราะปัญหาเริ่มจากชุมชนชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ได้หยิบยกปัญหาขึ้นมาเสนอให้มหาวิทยาลัยเกริกพิจารณาเพื่อร่วมทำวิจัยกับชุมชนแก้ไขปัญหา แม้ว่าในครั้งแรกที่รับฟังปัญหา (21 กรกฎาคม 2558) ผู้วิจัยมีความเห็นว่าปัญหาดินเสียเป็นปัญหาทั่วไปที่สามารถแก้ไขได้โดยไม่ต้องใช้กระบวนการวิจัย แต่ด้วยความมุ่งมั่นของชาวบ้าน หลังจากนั้นประมาณเดือนครึ่ง (7 กันยายน 2558) ผู้วิจัยได้เข้าพื้นที่เพื่อฟังชุมชนเสนอปัญหาอีกครั้ง ชุมชนพูนทรัพย์ยังคงเสนอปัญหาเดิม แต่ได้อธิบายรายละเอียดมากขึ้น กล่าวคือ การแก้ไขปัญหาดินเสีย เป็นเพียงประเด็นเริ่มต้นเท่านั้น แดงกับมลบอกว่า “เราต้องการมากกว่านั้น..

เราต้องการให้คนในชุมชนสามัคคีกันเหมือนตอนเข้ามาอยู่ในพื้นที่ใหม่ๆ ดูแลเอาใจใส่กันเหมือนพี่เหมือนน้อง.." เป้าหมายลึกกว่านั้น คือ ชาวบ้านกลุ่มนี้ต้องการที่จะฟื้นคืนสภาพสังคมเดิมๆของชุมชนคืนมา เป็นการฟื้นฟูคนฟื้นฟูจิตวิญญาณ ฟื้นฟูจิตอาสา สร้างมิตรภาพเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเข้าด้วยกัน โดยสวนเกษตรชุมชนเป็นเสมือนเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วม สร้างความเป็นญาติมิตร ดังผู้เฒ่าผู้แก่ในชนบทสอนลูกหลานเสมอว่า "กินข้าวหม้อเดียวกันต้องรักกัน" พูนทรัพย์ก็น่าจะใช้แนวคิดนั้น คือ ชุมชนมีสวนผักของชุมชนร่วมกัน ทำด้วยกัน กินด้วยกัน ก็น่าจะเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนได้ เมื่อเป็นดังนี้ ผู้วิจัยจึงตัดสินใจรับที่จะร่วมทำวิจัยกับชาวบ้าน โดยให้ชาวบ้านรวมพลคนในชุมชนเพื่อเป็นคณะทำงานหรือทีมวิจัย และเสนอให้มีเด็กหรือเยาวชนร่วมด้วยไม่มากก็น้อย เพื่อให้ผลที่เกิดจากการวิจัยได้มีการสืบทอด สร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้นในชุมชน งานวิจัยจึงเริ่มต้นขึ้น โดยมี 3 กระบวนการเริ่มต้นที่ชุมชนต้องร่วมทำดังนี้

1) **การร่วมเป็นทีมวิจัย** : เมื่อผู้วิจัยตกลงที่จะร่วมทำวิจัยกับชาวบ้านแล้ว ชาวบ้านจึงรวบรวมผู้ที่จะเข้าร่วมทีมวิจัยจำนวน 14 คน เป็นเด็ก 3 คน และผู้ใหญ่ 11 คน ประกอบด้วยประธาน รองประธาน เลขานุการ และคณะกรรมการชุมชน จำนวน 7 คน อีก 4 คน เป็นชาวบ้านในชุมชน รวมผู้วิจัยซึ่งเป็นหัวหน้าโครงการ และนักศึกษาที่เป็นผู้ช่วยนักวิจัยอีก 1 คน เป็น 16 คน แต่หลังจากได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยแล้ว มีนักวิจัยอาจารย์สนใจเข้าร่วมงานวิจัยเพิ่มอีก 1 คน และเมื่อดำเนินการวิจัยมาได้ระยะหนึ่ง ทีมวิจัยพิจารณาแล้วเห็นพ้องกันว่า ทีมจะรับผู้ที่เข้าร่วมกระบวนการวิจัยอย่างสม่ำเสมอโดยร่วมประชุมและทำกิจกรรมกับทีมวิจัยชุมชนเกือบทุกครั้งเป็นทีมวิจัย ประกอบด้วยชาวบ้าน 2 คน คือ นางหลาด บุญมา มีบ้านอยู่ใกล้กับสวนเกษตร นอกจากเข้าประชุมและร่วมกิจกรรมเกือบทุกครั้งแล้ว หลาดยังมาช่วยดูแลสวนเป็นประจำเพราะบ้านใกล้ คอยรดน้ำผักตอนเช้า ปลูกผัก ถอนหญ้า เป็นต้น และนายนพรัตน์ แซ่เล้ง เป็นสามีของเนตรนรินทร์ หรือแดง โดยนพได้เข้ามาช่วยแดงทำสวนเกษตร ทั้งสองคนเป็นครอบครัวที่น่ารัก ตั้งแต่ผู้วิจัยได้เข้ามาทำวิจัยก็จะเห็นนพจนชินตา มากับแดงเกือบทุกครั้งหากไม่ติดไปรับของส่งของ ทีมเห็นว่านพควรจะเป็นทีมวิจัยได้แล้วจึงชวนนพเข้าร่วมทีมในท้ายที่สุด อีกคนคือ นายเดวิด ศรีชัยอุดม เป็นศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยเกริกที่สนใจแนวคิดเกษตรพอเพียงและการทำเกษตรอินทรีย์ นอกจากร่วมประชุม แสดงความคิดเห็นแล้ว ยังสนับสนุนงบประมาณในการทำโครงสร้างซุ้มหลักในสวนเกษตรด้วย นอกจากนี้ยังมี NGOs จำนวน 3 คน ได้แก่ นางสาวกานดา กองวงษ์ จากเครือข่ายเกษตรยุคใหม่ นางสาวลมุลจิต วิเชียรศรี จากเครือข่ายอาสาพัฒนากรุงเทพฯ และ นาย ธวัชชัย สิราซาง จากเครือข่ายสยามอารยะ ที่มีจิตอาสาร่วมดำเนินการมาตั้งแต่ต้นแทบไม่เคยขาด ทีม NGOs ทั้งสามคนช่วยเหลือในเรื่องเทคนิคทางด้านช่างได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะคุณกานดา ซึ่งมีอาชีพเป็นผู้รับเหมาจะอยู่ช่วยคำนวณโครงสร้างซุ้มและเรือนเพาะเห็ดตลอดจนคำนวณปริมาณและราคาวัสดุแต่ละชนิด เพื่อให้นักวิจัยชุมชนได้ตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลและกำลังทรัพย์ที่มี การเลือกใช้วัสดุที่มีทดแทนวัสดุบางอย่างที่ต้องหาซื้อ ทำให้ชุมชนมีการวางแผนดำเนินงานที่รอบคอบและเป็นไปได้มากขึ้น รวมนักวิจัยทั้งสิ้น 23 คน ทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามการกำหนดหน้าที่ ก็เป็นอีกทางหนึ่งที่บอกถึงความรับผิดชอบที่ทุกคนมี ขณะเดียวกันก็สามารถให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทุกกิจกรรมได้ ดังนี้

หัวหน้าโครงการ	ผศ. พัสรินณ์ พันธุ์แน่น (อ.น้ำ)	อาจารย์มหาวิทยาลัยเกริก
ผู้ประสานงานฝ่าย ม.เกริก	อาจารย์ฉัตรรัตน์ เชาวลิต (อ.ปู)	อาจารย์มหาวิทยาลัยเกริก
ผู้ประสานงานฝ่าย ชุมชน	นาย นิพนธ์ ผลวาณิชย์ (น้าป้อม)	ประธานชุมชนพูนทรัพย์
ฝ่ายสื่อสาร/ประชาสัมพันธ์	1) นางสาว สมบุญ คงคา (สม)	คณะกรรมการชุมชนพูนทรัพย์
	2) นาง เนตรนรินทร์ แซ่เล้ง (แดง)	คณะกรรมการชุมชนฯ/ปชส.
ฝ่ายการเงิน	1) นาง ภาพ วันเพ็ญ (แม่นิด)	คณะกรรมการชุมชนฯ
	2) นาง สมศรี ตรีสันเทียะ (แม่แต๋ว)	สมาชิกชุมชนพูนทรัพย์
ฝ่ายวิชาการ	1) นาง วิมล ถวิลพงษ์ (มล)	รองประธานชุมชนฯ
	2) นางสาว ลมุลจิต วิเชียรศรี (ป้อม)	เครือข่ายอาสาพัฒนากรุงเทพฯ
	3) นาย ธวัชชัย สิราซาง (หนุ่ย)	เครือข่ายสยามอารยะ
	4) นาย เดวิด ศรีชัยอุดม (เดวิด)	นักศึกษาระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัยเกริก
ฝ่ายกิจกรรม	1) นางสาว ทวีทรัพย์ คำสอน (วี)	รองประธานชุมชนพูนทรัพย์
	2) นาง บังอร น้อยโนรา (อร)	สมาชิกชุมชนพูนทรัพย์
	3) นางสาว สุกันยา เข็มนาค (อ้อย)	,,_____,,
	4) นาง รุ่งอรุณ บุญชู (รุ่ง)	,,_____,,
	5) นาง หลาด บุญมา (หลาด)	,,_____,,
	6) ด.ญ. ทักษพร ชินอ่อน (กิ๊ฟ)	,,_____,,
	7) ด.ญ. วิชิดา เรียงสาคร (อิ๊ฟ)	,,_____,,
	8) ด.ช. ศราวุฒิ เชื้อสายมธุรส (เจมส์)	,,_____,,
ฝ่ายช่าง	1) นางสาว กานดา กองวงษ์ (กานดา)	เครือข่ายเกษตรยุคใหม่
	2) นาย นพรัตน์ แซ่เล้ง (นพ)	สมาชิกชุมชนฯ
	3) นาย สุชาติ ใหม่เอี่ยม (เอม)	เลขานุการชุมชนพูนทรัพย์
ผู้ช่วยนักวิจัย/ประสานงาน	นางสาว อรทัย กัลยาวุฒิ (ก้อย)	นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกริก

เนื่องจากพื้นที่ดำเนินการมีหน่วยงานรับผิดชอบ 2 ส่วน คือ สำนักงานเขตสายไหม และสำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน จึงมีการหารือกันในทีมวิจัย เพื่อเชิญบุคลากรจากของทั้ง 2 หน่วยงานเป็นที่ปรึกษากิจกรรมโครงการวิจัย โดยทำหนังสือถึงผู้อำนวยการเขตสายไหม เพื่อขอความอนุเคราะห์บุคลากรในส่วนพัฒนาชุมชน ได้แก่ นางวันดี สิงห์เพ็ชร หัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชน นางสาวกนิษฐา ไทยเจริญ และนางสาวศิริลักษณ์ สิงห์เพชร เจ้าหน้าที่งานพัฒนาชุมชนที่รับผิดชอบพื้นที่ชุมชนพูนทรัพย์ ที่สามารถให้คำปรึกษาข้อมูลและกิจกรรมการพัฒนาที่อยู่ในแผนของเขตสายไหมได้ และทำหนังสือถึงหัวหน้าสำนักงานการเคหะชุมชนออเงินในขณะนั้น (พ.ศ. 2559) คือ นางนลินรัตน์ กิตติกัลยาวงศ์ ผู้ดูแลพื้นที่ของการเคหะซึ่งชุมชนพูนทรัพย์เช่าที่อยู่ เพื่อขออนุญาตเข้าใช้พื้นที่เพื่อการวิจัย ตลอดประสานความร่วมมือในการขอคืนพื้นที่ เป็นต้น

2) **การร่วมเวทีพัฒนาโครงร่างวิจัย และร่วมออกแบบงานวิจัย** : หลังจากที่ได้ทีมนักวิจัยชุมชนแล้ว ผู้วิจัยได้เขียนโครงร่างงานวิจัย เพื่อเสนอขอรับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก

มหาวิทยาลัยเกริกและ สกว. โดยมีนักวิจัยชุมชนร่วมพัฒนาโจทย์วิจัย พร้อมทั้งนำเสนอและรับฟังคำแนะนำ/ข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ ในเวทีนำเสนอโครงร่างงานวิจัย เพื่อขอรับการสนับสนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริกและ สกว. ณ มหาวิทยาลัยเกริก 2 ครั้ง เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2558 และวันที่ 11 มกราคม 2559

ตัวแทนนักวิจัยชุมชนที่ร่วมนำเสนอข้อเสนอโครงร่างงานวิจัย ได้แก่ นางวิมล ถวิลพงษ์ นางเนตรนรินทร์ แซ่เล้ง นางบังอร น้อยโนรา นางสาวสมบุญ คงคา นางทวีทรัพย์ คำสอน นางสุกันยา เข็มนาค นางสมศรี ตรีสันเทียะ และนางภาพ วันเพ็ญ ซึ่งทุกคนมีส่วนในการพัฒนาโจทย์วิจัย รวมทั้งทำความเข้าใจสิ่งที่ชุมชนต้องการอย่างแท้จริง เพื่อนำไปกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้ชัดเจนว่าต้องการอะไรจากการวิจัยบ้าง สรุปแล้วชุมชนไม่ได้ต้องการแก้ไขปัญหาดินเสียเพียงอย่างเดียว แต่ลึกๆแล้วต้องการฟื้นฟูความสัมพันธ์อันดีของคนในชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และมีเห็นชอบปรับชื่อเรื่องจาก "การฟื้นฟูพื้นที่เกษตรชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" เป็น "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาทบทวนบทเรียนจากการทำสวนเกษตรชุมชนเมือง ศึกษาความต้องการของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากสวนเกษตรชุมชนเมือง เพื่อนำไปสู่การกำหนดรูปแบบและโครงสร้างของสวนเกษตรชุมชน นอกจากนี้ นักวิจัยชุมชนได้ร่วมกันออกแบบวิจัย เป็นลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยมีเวลาสำหรับการทดลองทำสวนเกษตรในกระบวนการวิจัยเป็นเวลา 6 เดือน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เพิ่มทักษะการแก้ไขปัญหาต่างๆที่อาจเกิดขึ้นในการทำสวนเกษตร รวมถึงต้องการศึกษาต้นทุน ปัจจัยการผลิต และอื่นๆ ที่ใช้ในการพัฒนาสวนเกษตร การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสวนเกษตร ตลอดจนเป้าหมาย รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตร โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ ว่าผลจากการวิจัย จะทำให้สวนเกษตรชุมชนที่ทำใช้ประโยชน์ในด้านใดได้บ้าง

3) **การร่วมเวทีชี้แจง** : สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของงานวิจัยชุมชน คือ คนในชุมชนต้องมีส่วนร่วม แม้ทุกคนจะไม่ได้ร่วมในขั้นตอนการวิจัยทุกกระบวนการ แต่อันดับแรกที่คนในชุมชนควรรับรู้ ที่มาที่ไปในการมีโครงการวิจัยขึ้นในชุมชน วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในชุมชนไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ด้วยบริบทของคนเมืองที่มีเวลาค่อนข้างจำกัด ดังนั้น ทีมวิจัยจึงต้องวางแผนการทำงานให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน นักวิจัย และผู้ที่เกี่ยวข้องน้อยที่สุด ทั้งนี้โครงการได้ทำการเปิดตัว 3 ครั้ง ดังนี้

<u>ครั้งที่ 1</u> เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2559 เป็นการเปิดตัว "โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเขตสายไหม ประจำปี 2559-2560" ณ สำนักงานเขตสายไหม อย่างเป็นทางการร่วมกับโครงการวิจัยในเขตสายไหมอีก 2 โครงการ คือ โครงการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเขตสายไหม และโครงการแนวทางการใช้ประโยชน์ในดินธรณีสงฆ์ของชุมชนอย่างมั่นคงในเขตสายไหม

เป็นการการเปิดตัว "โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเขตสายไหม ประจำปี 2559-2560" วันที่ 19 กันยายน 2559 ณ สำนักงานเขตสายไหม จัดโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนทุนวิจัย (สกว.) ร่วมกับมหาวิทยาลัยเกริก โดยมีนักวิจัยทั้ง 3 โครงการนำเสนอความเป็นมาของโครงการ วัตถุประสงค์ของการวิจัย กระบวนการ ตลอดจนผลที่คาดว่าจะได้รับ มีชาวบ้านจาก 3 พื้นที่ที่ได้รับ

ผลกระทบจากโครงการวิจัย และหน่วยราชการในเขตสายไหมร่วมฟัง สำหรับโครงการ "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานครฯ" มีทีมวิจัยเข้าร่วม 8 คน ได้แก่ ผศ.พัสรินณ์ พันธุ์แน่น หัวหน้าโครงการ นางสาวอรทัย กัลยาวุฒิ ผู้ช่วยนักวิจัย และนักวิจัยชุมชน ได้แก่ สมบุญ คงคา ภาพ วันเพ็ญ วิมล ถวิลพงษ์ สมศรี ตรีสันเทียะ และ รุ่งอรุณ บุญชู นำเสนอโดยหัวหน้าโครงการ และวิมล ถวิลพงษ์ หลังจากนั้นได้มีการแบ่งกลุ่มเพื่อนำเสนอเกี่ยวกับประเด็นความกังวล หลังจากระดมสมองจากทุกคนในทีมแล้ว สมบุญ คงคา เป็นผู้นำเสนอประเด็นที่ทีมวิจัยมีความกังวล 3 ประเด็นหลักๆ ได้แก่

(1) **การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน** : สภาพการณ์ปัจจุบัน การมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับกิจกรรมส่วนกลางมีน้อย โดยเฉพาะเกษตรชุมชน หลังจากน้ำท่วมการทำสวนเกษตรส่วนรวมเกิดปัญหา ไม่สามารถปลูกผักให้สวยงามดังเดิมได้ กลุ่มที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันมีจำนวนน้อย ดังนั้น หากจะดำเนินโครงการวิจัย <u>ทีมนักวิจัยชุมชนจึงเห็นพ้องกันว่า</u> การชักชวนชาวบ้านเข้ามาร่วมกิจกรรมสวนเกษตรชุมชนควรดำเนินการดังนี้

(1.1) เริ่มจากการที่นักวิจัยชุมชนแต่ละคนไปชักชวนญาติสนิท มิตรสหาย คนใกล้ชิดเข้ามาร่วมกัน อย่างน้อยคนละ 1-2 ครัวเรือน

(1.2) หลังจากนั้น หากการเข้าร่วมได้ผล ก็จะให้สมาชิกรุ่นที่ 2 ไปชักชวนคนใกล้ชิดของตนเองเข้ามาอีก 1-2 ครัวเรือน

(1.3) ทำอย่างนี้เป็นระยะๆ จนสามารถชักชวนคนในชุมชนเข้าร่วมให้มากที่สุดหรือทั้งหมดหากเป็นไปได้

(2) **การขอคืนพื้นที่เกษตรส่วนกลาง** : การรวมกลุ่มทำสวนเกษตรชุมชนแปลงนี้ครั้งแรก เริ่มต้นเพียง 50 ตารางวา ซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ หรือ สสส. มีมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยเป็นที่ปรึกษาโครงการ มีสมาชิกร่วมดำเนินการ 23 ครัวเรือน และมีเยาวชนร่วมถึง 20 คน อาจมีข้อจำกัดในเรื่องกระบวนการทำ เวลา และงบประมาณ ทำให้มีพื้นที่ทำเกษตรส่วนกลางเหลือกว่า 290 ตารางวา ชาวบ้านบางคนจึงเข้ามาใช้ทำกิจกรรมส่วนตัว เช่น เก็บของ เลี้ยงไก่ จอดรถ ซ่อมมอเตอร์ไซด์ เป็นต้น เมื่อมีโครงการเข้ามาสนับสนุนการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ <u>ทีมวิจัยจึงเห็นพ้องกันว่า</u> หากมีสมาชิกเพิ่มขึ้น มีกำลังการทำงานมากขึ้น มีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนทั้งเรื่องวิชาการ และอุปกรณ์ ชุมชนพูนทรัพย์จะสามารถทำสวนเกษตรชุมชนได้มากขึ้น ดังนั้น หากขยายพื้นที่ได้ทั้งหมด จะทำให้ชาวบ้านได้ใช้พื้นที่ส่วนกลางให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมมากที่สุด และทำได้หลากหลายรูปแบบมากขึ้น จึงมีแนวทางการดำเนินการขอคืนพื้นที่ดังนี้

(2.1) ชาวบ้านบางรายที่เข้ามาใช้พื้นที่ยินดีที่จะคืนพื้นที่ให้ส่วนกลาง เพื่อทำสวนเกษตรชุมชน

(2.2) ชาวบ้านบางคนที่พอจะเข้าใจกิจกรรมเพื่อส่วนรวม ทีมวิจัยชุมชนจะโน้มน้าวให้คืนพื้นที่ให้ส่วนกลาง เพื่อประโยชน์ของชุมชนโดยรวม

(2.3) ชาวบ้านที่ยังต้องการใช้พื้นที่ส่วนกลาง อาจต้องให้หัวหน้าสำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน (คุณนลินรัตน์ กิตติกัลยาวงศ์) ผู้ดูแลพื้นที่เคหะที่ชุมชนพูนทรัพย์เช่าที่อยู่เจรจากับชาวบ้านเพื่อขอคืนพื้นที่ส่วนกลางให้แก่ส่วนรวมเพื่อทำประโยชน์ต่อไป

(3) **ความสามัคคีของคนในชุมชน** : สถานการณ์ปัจจุบันทีมวิจัยเห็นว่าชุมชนอาจแบ่งแยกเป็นฝ่าย ประกอบการความไม่ไว้วางใจในกรรมการชุมชนหรือผู้นำกิจกรรมชุมชนมีน้อย ทำให้มีความรู้สึกแบ่งแยก เพื่อสร้างความสามัคคีเป็นปึกแผ่นเหมือนดังจุดเริ่มต้นของชุมชน <u>ทีมวิจัยจึงเห็นพ้องกันว่า</u> ทีมนักวิจัยชุมชนต้องสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นโดยใช้สวนเกษตรชุมชนเป็นเครื่องมือ โดยดำเนินการ ดังนี้

(3.1) รวมฝ่ายให้เป็นพวก โดยนำประวัติศาสตร์ชุมชนมาพูดคุยกันเพื่อรำลึกถึงที่มาของการรวมตัวของคนใต้สะพาน เพื่อความเป็นพี่น้อง และเห็นความสำคัญของความร่วมมืออีกครั้ง

(3.2) ชักชวน โน้มน้าวคนที่เห็นขัดแย้งเข้ามาร่วมกิจกรรมเพื่อให้มีส่วนร่วมและเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

(3.3) สมาชิกที่เข้าร่วมทุกคน จะทำงานด้วยความโปร่งใส โดยเฉพาะโครงการซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก มหาวิทยาลัยเกริก และ สกว. จะดำเนินการโดยมีหลักฐานทุกขั้นตอน ที่สำคัญเป็นโครงการเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ไม่ได้มุ่งประโยชน์เพื่อคนใดคนหนึ่ง

<u>ครั้งที่ 2</u> เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2559 เป็นการเปิดตัวและชี้แจงโครงการอย่างไม่เป็นทางการต่อชุมชน ในงาน วันที่อยู่อาศัยสากล "21 ปี คนใต้สะพานเหลียวหลัง แลหน้า ชวนพี่ ชวนน้อง ร่วมมองอนาคต" มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความรู้จักกับชุมชนและพี่น้องใต้สะพานที่ชุมชนภูมิใจและพูดถึงเสมอว่า "พี่น้องใต้สะพานจะไม่ทิ้งกัน จะคอยช่วยเหลือกันไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน" ดังนั้น หากเราได้รู้จัก พูดคุย จะทำให้เราได้รู้จักนักวิจัยของเรามากขึ้น และเป็นการเปิดตัวนักวิจัยให้คนในชุมชนได้รู้จัก ทำความคุ้นเคยกับชุมชนก่อนเข้ามาทำวิจัย ซึ่งต้องใช้เวลาถึงปีครึ่ง ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้สังเกตและพูดคุย เพื่อเรียนรู้ความสัมพันธ์และความผูกพันของคนใต้สะพานที่มีต่อกัน แม้จะไม่ได้มาจากใต้สะพานเดียวกัน แยกกันอยู่คนละโซน แต่ความมีน้ำใจ จิตอาสา คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกันในลักษณะของเครือข่ายคนใต้สะพาน เหมือนที่นักวิจัยชุมชนพูดถึง "พี่น้องใต้สะพาน" อยู่เสมอ พวกเขาอยากให้คนในชุมชนรักกันเหมือนกับที่คนใต้สะพานรักกัน

ภาพที่ 5-1 การเปิดตัวและชี้แจงโครงการต่อชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ
เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2559 ณ ชุมชนพูนทรัพย์

จากภาพที่ 5-1 นอกจากการทำความรู้จักกับชุมชนและให้ชุมชนได้รู้จักทีมวิจัยแล้ว นักวิจัยได้ทำกิจกรรมกับชุมชน ร่วมปลูกต้นไม้กับเครือข่ายพี่น้องใต้สะพานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่จากเขตสายไหม หัวหน้าสำนักงานเคหะชุมชนออเงิน และ คสช. เป็นต้น

<u>ครั้งที่ 3</u> เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2559 มีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดตัวโครงการอย่างเป็นทางการ จึงขอความร่วมมือไปยังหัวหน้าสำนักงานเคหะชุมชนออเงิน เพื่อออกหนังสือเชิญชาวบ้านให้เข้าร่วมประชุม ด้วยเหตุผลของความเชื่อมโยงทั้งการเป็นเจ้าของพื้นที่ ซึ่งทีมวิจัยได้ชี้แจงที่มาของโครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการ ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหลังจากชุมชนได้ทำโครงการวิจัย ซึ่งจะเชื่อมโยงไปถึงรายจ่าย รายได้ เศรษฐกิจครัวเรือน และเศรษฐกิจชุมชน เพราะการจะซื้อที่จากการเคหะได้ ชุมชนต้องมีการออมกันทั้งชุมชนซื้อที่ยกแปลง อย่างไรก็ดี ความเป็นไปได้ขึ้นอยู่กับคนในชุมชนเอง การทำโครงการเป็นเพียงแนวทางในการทำให้ชุมชนได้ร่วมมือกันทำกิจกรรม และอาจนำไปสู่การรวมกลุ่มกันออมในที่สุด อาทิ กลุ่มสหกรณ์ร้านค้าชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น ครั้งนี้หัวหน้าสำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน และเจ้าหน้าที่จากฝ่ายพัฒนาชุมชน เขตสายไหม ได้ร่วมสนับสนุน และพูดคุยให้กำลังใจชุมชนดำเนินโครงการวิจัยร่วมกับมหาวิทยาลัยเกริกให้สำเร็จ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเอง (ดังภาพที่ 5-2)

ภาพที่ 5-2 เวทีชี้แจงโครงการต่อชุมชน
เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2559 ณ ชุมชนพูนทรัพย์

5.2.2.2 **การมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย (กลางน้ำ)**

1) **การร่วมวางแผนดำเนินการวิจัย** : หลังจากทำการเปิดตัวโครงการ เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2559 ณ เขตสายไหม และวันที่ 25 กันยายน 2559 ที่ชุมชนพูนทรัพย์ ได้มีการนัด

ประชุมทีมวิจัยในวันที่ 14 ตุลาคม 2559 เพื่อวางแผนปฏิบัติการตลอดระยะเวลา 18 เดือน ตามแผนการดำเนินงาน ซึ่งหัวหน้าโครงการได้ร่างขึ้นตามกระบวนการวิจัยของ สกว. ตารางที่ 5-1

ตารางที่ 5-1 แผนการดำเนินโครงการในระยะ18 เดือน (1 กรกฎาคม 2559-30 ธันวาคม 2560)

ลำดับ	กิจกรรม	พ.ศ. 2559						พ.ศ. 2560											
		ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	เวทีประชุมประจำเดือน	X	27	X	14	26	10												
2	เวทีชี้แจงโครงการ / ประชุมสมาชิกชุมชนเพื่อกำหนดขอบเขตโครงการ			19		26													
3	เวทีอบรมเพื่อการวางแผนการเก็บข้อมูลตามประเด็นศึกษาแบบมีส่วนร่วม				14														
4	เก็บข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา																		
	- ผู้สูงอายุ 1 ครั้ง					4													
	- คนทำงาน 1 ครั้ง						10												
	- เด็กและเยาวชน 2 ครั้ง				28 (1)	19(2)													
	- รวม 3 กลุ่ม (ผู้สูงอายุ วัยทำงาน เด็ก) 1 ครั้ง					12													
5	การศึกษาดูงานและการอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชน																		
	- ดูงานระยอง (นักวิจัยม.เกริก / นักวิจัยทั้งชุด)			26-27															
	- มจล.		27			6													
	- ยังไม่ได้กำหนดสถานที่ (กำหนดโดย นวช.)																		
6	ประชุมออกแบบโครงการฯ																		
7	เวทีวิเคราะห์ข้อมูล / รับฟังความคิดเห็น (จากชุมชน)																		
8	การทดลองดำเนินการตามแผน/กิจกรรม									1	2	3	4	5	6				
9	เวทีวิเคราะห์และสรุปผลการทดลอง																		
10	เวทีคืนข้อมูลแก่ชุมชน																		
11	เวทีถอดบทเรียนการวิจัย																		
12	จัดทำรายงานความก้าวหน้าและฉบับสมบูรณ์									50%									100%

จากตารางที่ 5-1 สังเกตได้ว่า การจัดทำรายงานความก้าวหน้าและฉบับสมบูรณ์ถูกกำหนดไว้เพียง 2 ครั้ง ซึ่งเป็นประสบการณ์สำคัญสำหรับหัวหน้าโครงการ ทำให้ส่งรายงานความก้าวหน้าฉบับที่ 1 คลาดเคลื่อนไปค่อนข้างมาก จากเดือนธันวาคม 2559 เป็นมิถุนายน 2559 และฉบับที่ 2 จากมิถุนายน 2559 เป็น ตุลาคม 2560 สำหรับแผนปฏิบัติการตามกระบวนการวิจัย ทีมวิจัยได้ดำเนินการตามแผนดำเนินงาน ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนบ้างเล็กน้อยในเรื่องของวันดำเนินการ ทำให้งานวิจัยอยู่ในกรอบระยะเวลาที่กำหนด

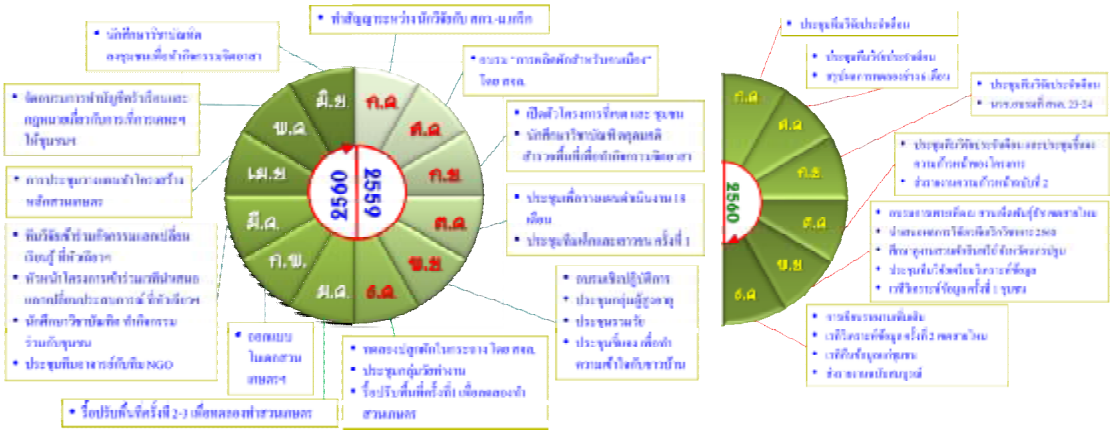

ภาพที่ 5-3 ปฏิบัติการโครงการวิจัยในระยะ 18 เดือน
ตั้งแต่ 1 กรกฎาคม 2559-30 ธันวาคม 2560

2) **การร่วมเวทีสร้างเครื่องมือการวิจัยเพื่อเก็บข้อมูล** : หลังจากวางแผนปฏิบัติการตามแผนดำเนินการโครงการแล้ว ทีมนักวิจัยก็ได้เริ่มประชุมกันเป็นประจำทุกเดือน เริ่มจากทำความเข้าใจกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยว่า ทำวิจัยเพื่อต้องการอะไรบ้าง ซึ่งทีมวิจัยทุกคนจำเป็นต้องรับรู้และเข้าใจ เพื่อนำไปสู่การระดมสมองชาวบ้านในวัยต่างๆ หากทีมวิจัยยังไม่เข้าใจสิ่งที่กำลังทำอยู่ ก็ยากที่จะทำวิจัยไปสู่จุดหมายปลายทาง ไม่ใช่เรื่องง่าย แต่ก็ไม่ยากจนเกินไป ในช่วงแรกๆ การประชุมทุกครั้งผู้วิจัยจะถามทีมวิจัยเสมอว่า ทำวิจัยนี้เพื่ออะไรบ้าง จนแดงและหลายคนในทีมวิจัยถามผู้วิจัยว่า "ทำไมอาจารย์ถามบ่อยๆ ว่าวัตถุประสงค์ของการวิจัยมีอะไรบ้าง ถามจนเราจำได้แล้ว" นั่นแหละผู้วิจัยจึงเริ่มก้าวต่อ เพราะมั่นใจว่าทีมวิจัยพร้อมที่จะร่วมวิจัยไปด้วยกันได้ สามารถตอบคำถามของชาวบ้านได้แล้ว ที่สำคัญสามารถเป็นแกนนำกลุ่มย่อยในการทำกิจกรรมได้ ได้แก่ การทบทวนประวัติศาสตร์ชุมชน รวมถึงการทบทวนการทำเกษตรของชุมชนที่ผ่านมา การศึกษาวัฒนธรรมชุมชน และการทำความรู้จักชุมชนทางกายภาพ ใช้วิธีการของงานวิจัยชุมชน (CBR) โดยเครื่องมือ 3 ชุด ได้แก่ เส้นเวลา (Time line) ปฏิทินวัฒนธรรม และแผนที่ชุมชน ฝึกทีมวิจัยจนเข้าใจเครื่องมือทั้ง 3 ชุดนี้ เพื่อนำไปใช้ถอดข้อมูลจากชาวบ้าน 3 กลุ่มวัย (วัยสูงอายุ วัยทำงาน และวัยเด็ก) อย่างไรก็ตาม การประชุมแต่ละครั้ง ไม่สามารถจัดประชุมคนทั้งชุมชนได้ แต่ทีมวิจัยก็ต้องการที่จะทราบความคิดเห็นของชาวบ้านที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุมหรือทำกิจกรรมวิจัยด้วย จึงได้ระดมสมองทีมวิจัยและ 3 กลุ่มวัยที่เข้าประชุมเพื่อตั้งคำถามที่อยากทราบคำตอบจากชุมชน เช่น ต้องการอะไรจากสวนเกษตรชุมชน หากมีสวนเกษตรชุมชนจะเข้าร่วมด้วยหรือไม่ และจะร่วมอย่างไร เป็นต้น (ดังภาพที่ 5-4) คำถามต่างๆ ถูกนำมาสร้างเป็นแบบสอบถาม เพื่อเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณให้ครอบคลุมความคิดเห็นของชาวบ้านทั้งชุมชน

ภาพที่ 5-4 ประมวลภาพการระดมสมอง จากคน 3 กลุ่ม 3 วัย

3) **การร่วมเลือกกลุ่มตัวอย่าง และเก็บข้อมูล** : สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ร่วมกิจกรรมและแสดงความเห็น ใช้กลุ่มชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุม ทั้งผู้สูงอายุ วัยทำงาน และวัยเด็ก

ชาวบ้านที่สามารถเข้าประชุมส่วนใหญ่จะเป็นคนเดิมๆ ที่มีเวลามาร่วม ทีมวิจัยก็จะเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยกระบวนการวิจัยแบบ CBR โดยการผลัดกันเล่าเรื่อง สัมภาษณ์เชิงลึก เก็บรวบรวมข้อมูลจากการเล่าด้วยการบันทึก ถ่ายภาพ วาดภาพเส้นเวลาเพื่อไล่เรียงประวัติศาสตร์ชุมชน ทำปฏิทินวัฒนธรรมของชุมชน วาดผังชุมชน และสรุปผลบน Flip chart ทำซ้ำๆ กันกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัยทำงาน และกลุ่มเด็กๆ จนตกผลึก ทีมวิจัยจึงสรุปผล วางรูปแบบสวนเกษตร (Model) ที่ประกอบด้วยโครงสร้างที่มาจากความคิด ความต้องการของชาวบ้านวัยต่างๆ ประวัติศาสตร์ชุมชนจากการเขียนเส้นเวลา หรือ Time line ปฏิทินวัฒนธรรม และแผนที่ชุมชน ทำให้ทีมวิจัยมีความเข้าใจชุมชน รู้จักชุมชนและตนเองมากขึ้น

สำหรับแบบสอบถาม นักวิจัยชุมชนนำไปถามชาวบ้านในชุมชน เก็บรวบรวมแบบสอบถามคืน ให้นักศึกษาผู้ช่วยนักวิจัยวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปด้วยระบบคอมพิวเตอร์ เพื่อนำผลจากการวิเคราะห์มาประกอบข้อมูลในสวนอื่นๆต่อไป

4) **การร่วมเป็นกลุ่มตัวอย่าง (ให้ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูล)** : ในการถอดข้อมูลจากการประชุมและทำกิจกรรมกับกลุ่มตัวอย่างดังได้กล่าวไปแล้ว ทีมนักวิจัยชุมชนเองก็เป็นหนึ่งในผู้ให้ข้อมูล เล่าเรื่อง แสดงความคิดเห็น ระบุความต้องการ ซึ่งนักวิจัยชุมชนหลายคน อาทิ วิมล แดง เป็นกลุ่มผู้บุกเบิกหรือแกนนำคนใต้สะพานมาก่อน ดังนั้น ประวัติศาสตร์ชุมชนบางส่วนก็ได้จากการเล่าเรื่องของนักวิจัย และเป็นผู้ที่สามารถตรวจสอบข้อมูลที่รวบรวมมาได้ ที่สำคัญ นักวิจัยชุมชนสามารถที่จะสังเคราะห์ข้อมูลบางส่วนได้ในขณะที่อยู่ในกระบวนการรวบรวมข้อมูล เช่น การเล่าเรื่องในบางช่วงเวลาที่นักวิจัยชุมชนอยู่ในเหตุการณ์ เพราะนักวิจัยเป็นแกนนำกลุ่มในการดึงข้อมูล เล่าเรื่อง บันทึก วาดภาพ นักวิจัยชุมชนสามารถร่วมตรวจสอบได้ อาจมีเพียงบางส่วนที่นำเข้าสู่เวทีวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ระหว่างนักวิจัยชุมชน ชาวบ้าน บุคลากรจากหน่วยงานภาครัฐที่มีข้อมูล ทั้งสำนักงานเขต และสำนักงานเคหะชุมชนที่รับรู้ความเป็นมาของชุมชนตั้งแต่แรก

5) **การร่วมออกแบบ ทดลอง และประเมินผลการทดลอง** : การร่วมออกแบบสวนเกษตรของนักวิจัยชุมชนและชาวบ้าน ถูกถอดความคิดออกมาโดยการประชุมกลุ่ม การเล่าเรื่อง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการวาดภาพสวนเกษตรตามความต้องการ จากความต้องการของนักวิจัยชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัยทำงาน และกลุ่มเด็ก ภาพที่ออกมาทำให้ทราบถึงความต้องการหลักๆ ในสวนเกษตรชุมชน ว่าแต่ละกลุ่มต้องการให้ในสวนมีองค์ประกอบอะไรบ้าง นักวิจัยชุมชนนำมาสรุปผล ออกแบบโครงสร้างบนพื้นที่จริง นำมาออกแบบย่อส่วนบนกระดาษ ทำ Model ออกมาขนาด 1:1550 หรือ 1 ตารางนิ้วต่อ 1 ตารางเมตร แต่ข้อจำกัดของนักวิจัยชุมชนในการทำ Model คือ ความละเอียด ปราณีต และแข็งแรง ทำให้พอจะทราบองค์ประกอบของสวน แต่ไม่ละเอียดพอ ผู้วิจัยและผู้ช่วยจึงนำวัสดุที่เหลือจากที่นักวิจัยชุมชนใช้มาสร้าง Model ขนาดที่เล็กลงเพื่อง่ายต่อการเคลื่อนย้าย นำไปแสดงในที่ต่างๆ ได้ และมีความแข็งแรง มั่นคง ขนาด 1 : 10,000 หรือ 1 ตารางเซ็นติเมตรต่อ 1 ตารางเมตร

จากแบบที่สรุปออกมา เป็นที่พอใจของนักวิจัยชุมชนและชาวบ้าน สังเกตจากรอยยิ้ม และความกระตือรือร้นอยากทำ อยากเห็นสวนเกษตรชุมชนตาม Model ที่เกิดจากความต้องการของชุมชน แต่เมื่อจะเริ่มลงมือทดลองทำสวนเกษตร ทุกคนก็ไม่รู้จะเริ่มต้นจากตรงไหนดี สิ่งที่สามารถทำได้อันดับแรกคือการขยายบ่อ ทำรั้ว จากที่เคยทำเกษตรในพื้นที่ 50 ตารางวา ปลูกผักไม่กี่ชนิดก็เต็ม

พื้นที่ พอได้พื้นที่คืนมาเกือบไร่ ทุกคนยืนดูพื้นที่ที่เตรียมพร้อมแล้วว่า จะเริ่มจากตรงไหนดี ความเข้มข้นของการทดลองทำจึงเริ่มขึ้น สมบอกว่า "หนูอยากได้ซุ้มที่มันมั่นคง ใช้ได้นาน" ผู้วิจัยเองก็มืดแปดด้าน จะใช้ไม้ไผ่กี่เล่มถึงจะทำซุ้มได้ พื้นที่กว้างขนาดนี้ จะวางแปลงอย่างไร ที่สำคัญดินใช้ไม่ได้ กระบะ กระถาง แปลงยกพื้น ต้องมีจำนวนมากถึงจะเต็ม ชุมชนโชคดีมากที่มีทีมนักวิจัยชุมชน คุณกานดา กองวงษ์ จากเครือข่ายเกษตรยุคใหม่ เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการใช้วัสดุก่อสร้าง การคำนวณ การประมาณการค่าใช้จ่าย ทำให้นักวิจัยชุมชนมีทางเลือกที่จะใช้วัสดุที่ประหยัดที่สุด แต่มีคุณภาพ นอกจากนี้ ทีมนักวิจัยที่มีกำลังทรัพย์ในการสนับสนุนให้สวนเกษตรมีโครงสร้างที่มั่นคงถาวร เป็นองค์ประกอบหลัก ก่อนที่จะวางโครงสร้างอื่นๆ ต่อไป การออกแบบกระบะ กระถางยางรถยนต์ ฯลฯ ทุกคนในทีมรวมถึงชาวบ้านที่ทำวิจัย มีส่วนร่วมในการออกความเห็น และร่วมทดลองทำตามความถนัดของตนเอง การทำความรู้และทักษะจากการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน มาใช้ในการทดลอง เรียนรู้ แก้ปัญหา ตลอดจนการสังเกตผลและประเมินผลการทดลอง ตั้งแต่การทำโครงสร้างไปจนถึงการปลูกพืชผัก อะไรที่ปลูกแล้วได้ผล อะไรที่ปลูกแล้วมีปัญหา ปัญหาน่าจะเกิดจากสาเหตุอะไร และการแก้ปัญหาทำได้หรือไม่ มากน้อยเพียงไร พร้อมทั้งบันทึกผลคร่าวๆ ซึ่งการบันทึกผลการทดลอง ประเมินผล รายงานผล เป็นจุดอ่อนของนักวิจัยชุมชน เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยเป็นห่วงหากสวนเกษตรเติบโตไปมากกว่านี้ มีชาวบ้านเข้าร่วมมากกว่านี้ มีกิจกรรมอื่นๆ เช่น สหกรณ์ร้านค้าชุมชน ร้านขายสินค้าชุมชน การขยายโรงเห็ด หรือหากมีฟาร์มเลี้ยงกบ หากไม่มีการบันทึก อาจทำให้ขาดระบบในการบริหารจัดการสวนเกษตรและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในอนาคตได้

6) **การร่วมออกแบบและร่วมกิจกรรมศึกษาดูงาน** : ผู้วิจัยได้กำหนดให้มีการศึกษาดูงานไว้ช่วงต้นๆ ของกระบวนการวิจัย ในแผนการดำเนินงาน เพราะปกติแล้วการศึกษาดูงานจะช่วยในเรื่องของการนำผลมาใช้ประโยชน์ในเรื่องของการวางแนวทางหรือกำหนดกรอบการวิจัย เพื่อให้งานวิจัยมีความครบถ้วนสมบูรณ์ ลดปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการวิจัย แต่โครงการวิจัยนี้ เป็นโครงการวิจัยที่ดูเหมือนจะง่าย นักวิจัยและชาวบ้านมีทุนเดิมในเรื่องการเกษตรจากชนบทอยู่แล้ว การทำสวนเกษตรไม่น่าจะมีปัญหาอะไร และหากดูงานจะดูในประเด็นไหน เรื่องอะไรบ้าง เป็นคำถามที่ทีมนักวิจัยจะคุยกันอยู่เสมอ เพื่อให้การศึกษาดูงานไม่สูญเปล่า ผู้วิจัยจะป้อนคำถามไปยังนักวิจัยชุนเสมอว่า จะดูเรื่องอะไร ดูอะไร จะนำมาใช้อย่างไร หากมีคำตอบแล้วจะไปดูเพื่ออะไร เราลองทำดูก่อนไหม หากเจอปัญหาจะได้หาผู้รู้หรือผู้มีประสบการณ์ตอบคำถามเราได้ และจากการประชุมเพื่อวางแผนการศึกษาดูงาน ทีมวิจัยมีความเห็นพ้องกันว่า การศึกษาดูงาน เราจะนำมาใช้ประโยชน์อะไรได้บ้าง หากทีมวิจัยเริ่มศึกษาดูงานตั้งแต่ช่วงต้นของกระบวนการ แล้วจะแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือซักถามเรื่องอะไรบ้างหากยังไม่ทราบปัญหาของตนเอง ดังนั้น ในช่วงต้นๆ โครงการ จึงเลือกที่จะเข้าอบรม เรียนรู้ ฝึกทักษะต่างๆ เกี่ยวกับการทำสวนเกษตรในเมือง (ที่แตกต่างจากชนบท) ซึ่งจากการอบรม ทำให้นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านที่ร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวบข้องกับการทำสวนเกษตร อาทิเช่น การใช้เมล็ดผักที่ซื้อจากท้องตลาดบางอย่างไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อได้ การเพาะเมล็ดพันธุ์ต้องมีเทคนิควิธีการ หากต้องการขยายพันธุ์ด้วยตนเองจะใช้เมล็ดพันธุ์แบบไหน การที่จะทดลองทำแปลงเกษตรขนาดใหญ่เกือบไร่ไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะจากการทดลองปลูกผักในกระถาง ระยะแรกอาจมีความสวยงาม แต่พอนำมาจัดเป็นสวน หากขาดการดูแล จัดระบบสวนก็จะทำให้สวนเกษตรล้มเหลวหรือไม่สำเร็จได้ ผักที่ปลูกเจริญเติบโตไม่

เต็มที่ เหลือง แคระแกรน ให้ผลผลิตน้อย หากไม่มีระบบรั้วล้อมรอบจะมีสุนัขและไก่ที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้เข้ามาทำความเสียหายได้ หรือการอบรมเชิงปฏิบัติการ การนำผักต่างๆ มาปลูกในชุมชน แต่ขาดการดูแลหรือไม่ได้เพาะเองตั้งแต่ต้น ไม่มีการดูแลอย่างต่อเนื่อง เปลี่ยนที่ปลูก ฯลฯจะทำให้ผักที่ปลูกไม่สวยงาม เหลือง และตายไปในที่สุด

ประสบการณ์ต่างๆ เหล่านี้เกิดจากกระบวนการอบรม เรียนรู้ ฝึกปฏิบัติ ฝึกทักษะ เทคนิควิธีการ ทดลองทำทั้งในสวนและนอกสวน จนตกผลึก และทีมนักวิจัยชุมชนก็ได้วางแผนการศึกษาดูงาน ไว้ท้ายสุด หลังจากที่ได้ลงมือทดลองทำสวนเกษตรในพื้นที่จริง ขนาดพื้นที่ขยายมากกว่าเดิม ทำให้นักวิจัยชุมชนพบเจอปัญหามากมาย จนอยากที่จะหาใครสักคนมาตอบคำถามว่าทำไมเป็นอย่างนี้ ทำอย่างไร เกิดอะไรขึ้น การวางแผนการศึกษาดูงานจึงเริ่มจริงจังขึ้น จากที่เคยหารือพูดคุยกับถึงประเด็นการศึกษาดูงาน สถานที่ศึกษาดูงาน ทั้งไกลและใกล้ ผู้วิจัยเองต้องการให้ชาวบ้านได้ใช้งบประมาณและเวลาในการศึกษาดูงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ใช่เพียงไปดู ชื่นชมสิ่งที่คนอื่นทำแล้วไม่สามารถนำมาปฏิบัติในพื้นที่ของตนเองได้ แต่การรอเวลาให้ชาวบ้านได้คิดเองมันคุ้มค่า แม้จะกระชั้นชิดต่อการปิดโครงการก็ตาม การศึกษาดูงานให้ครอบคลุมสิ่งที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในสวนแก้ปัญหาได้จริง แม้จะทำเพียงไม่กี่ครั้งก็เกิดประโยชน์ได้

การวางแผนเริ่มขึ้นเมื่อการทดลองทำสวนเริ่มได้ระยะหนึ่ง นักวิจัยชุมชนได้ร่วมกันสรุปประเด็นที่ต้องการศึกษาดูงานไว้ 2 ประเด็น ได้แก่

(1) **การเพาะเห็ด** นักวิจัยชุมชนมีความเห็นว่า การเพาะเห็ดจะทำให้ชุมชนมีรายได้และสามารถเก็บผลผลผลิตได้อย่างต่อเนื่อง จะทำให้ชุมชนมีรายได้สำหรับต่อยอดการทำสวนผักอย่างต่อเนื่อง เพราะการทำสวนผักอื่นๆ จะมีเป้าหมายเพื่อบริโภคในชุมชนเป็นหลัก หากเหลือจึงจะขาย ซึ่งรายได้ในส่วนนี้อาจไม่มากนัก ดังนั้น การโรงเรือนเพาะเห็ดจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งของสวนเกษตร แต่จะทำอย่างไรให้เห็ดมีผลผลิตดี ไม่เกิดรา ก้อนเห็ดที่นำมาใช้ต้องมีคุณภาพ ไม่หลวมเพราะได้ทดลองแล้วจากก้อนเห็ด 2 แบบ แบบหนึ่งก้อนหลวม ผลผลิตน้อย มีราเกิดขึ้น อีกแบบหนึ่งก้อนแน่นผลผลิตมาก ดอกเห็ดค่อนข้างสมบูรณ์ เก็บผลผลิตได้หลายรอบ ดังนั้น การเลือกซื้อก้อนเชื้อเห็ดก็ต้องเลือกแหล่งที่มา การศึกษาดูงานจึงมุ่งไปที่แหล่งที่มาของก้อนเห็ด เพื่อขอเข้าศึกษาดูงาน และฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดทักษะ ตั้งแต่วัสดุ อุปกรณ์ในการผลิตก้อนเห็ด กระบวนการทำก้อนเห็ด การเปิดจุกที่ปิดถุง การกรีดปากถุงเพื่อให้เชื้อเห็ดงอกออกมา ทั้งนี้รวมถึงการสร้างโรงเพาะเห็ดที่ถูกต้องเหมาะสมสำหรับเห็ดแต่ละชนิด การดูงานครั้งหนึ่ง หากได้ครบกระบวนการตามนี้ จะทำให้ชาวบ้านและทีมวิจัยที่ร่วมศึกษาดูงาน ได้ประโยชน์อย่างเต็มที่ สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริง ทุกคนจึงมีมติที่จะศึกษาดูงานที่ **สวนเห็ดพันธุ์ธัช ในเขตสายไหม ของคุณเพียรชัย แก้วอินทิ** ใกล้กับโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 75 จึงกำหนดให้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการในวัน**เสาร์ที่ 4 พฤศจิกายน** 2560 ใช้เวลาทั้งวัน นักวิจัยและชาวบ้านทั้งเด็กและผู้ใหญ่ร่วมศึกษาดูงานจำนวนทั้งสิ้น 22 คน เริ่มตั้งแต่ การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเห็ดแต่ละชนิด กระบวนการทำก้อนเห็ด การทำโรงเห็ดที่เหมาะสมกับเห็ดแต่ละชนิด การเพาะเห็ด การดูแล ตลอดจนการตลาดพอสังเขป หลังจากนั้นก็เริ่มฝึกปฏิบัติตั้งแต่การทำก้อนเห็ด การถอดจุกปิดถุงเห็ด การให้ความชื้นหรือรดน้ำเห็ดด้วยระบบพ่นน้ำ ฯลฯ หลังจากนั้นจะมีกระบวนการฝึกกรีดปากถุงเห็ด ซึ่งจะต้องทำหลังจากเปิดปากถุงระยะหนึ่ง โดยสังเกตจากเห็ดเริ่มออกดอก โดยคุณเพียรชัย ได้นัดให้นักวิจัยชุมชนเข้าไปฝึกต่อได้ ในวันที่ 13 พฤศจิกายน 2560 จาก

การศึกษาดูงานทำให้นักวิจัยได้เครือข่ายการเพาะเห็ด แหล่งที่มาของก้อนเห็ดที่มีคุณภาพ ราคามิตรภาพ และแนวทางการตลาดเห็ดในอนาคต รวมถึงแหล่งงานที่ชาวบ้านสามารถมาทำงานในสวนเห็ดพันธุ์ธัชได้

(2) **การทำสวนเกษตรไร้สาร (เคมี)** เนื่องจากทุกคนในทีมนักวิจัยมีความรู้ในเรื่องของการปนเปื้อนของสารเคมีในผักที่วางขายตามท้องตลาด และผลกระทบของสารเคมีเหล่านั้น ทำให้นักวิจัยมีความเห็นพ้องกันว่า เพื่อสุขภาพของตนเอง ครอบครัว และคนในชุมชน สวนเกษตรต้องไร้สารเคมี หรือเป็นสวนเกษตอินทรีย์นั่นเอง ดังนั้น การศึกษาดูงานจึงเน้นที่สวนเกษตรอินทรีย์ ไม่ใช้สารเคมี ให้เป็นระบบธรรมชาติมากที่สุด และจากการทดลองทำสวนเกษตรของนักวิจัย ปัญหาที่พบคือ ผักจะสวยงามในช่วงแรกของการปลูก แต่พอเวลาผ่านไป 2-3 สัปดาห์ ใบผักจะเริ่มเหลือง ตนผักจะแคระแกรน บางชนิดต้นเล็กแต่ออกดอกออกผลเร็ว แต่ไม่โตหรือไม่เจริญเติมที สุดท้ายก็ฝ่อ อีกทั้งการไม่ใช้สารเคมีทำให้เกิดการรบกวนจากแมลงชนิดต่างๆ ใบเป็นรูพรุนไม่สวยงามจากการกัดกินของแมลง ความรู้จากการทำเกษตรในเมืองอาจหาได้จากสวนเกษตรในกรุงเทพฯหลากหลายรูปแบบ แต่นักวิจัยชุมชนยังมีความเชื่อว่า ความรู้ดั้งเดิมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นสิ่งที่พวกเขาต้องการ เพื่อนำมาดัดแปลงใช้ในสวนเกษตรพูนทรัพย์ ผู้วิจัยและทีมงาน NGOs จึงเสาะหาแหล่งเกษตรอินทรีย์ที่ชาวบ้านเป็นผู้ริเริ่ม รวมกลุ่ม และทำแบบธรรมชาติจริงๆ สถานที่ก็ต้องไม่ไกลจนเกินไป ใช้เวลาในการเดินทางไม่นานนัก สิ่งที่ผู้วิจัยมองเห็นอย่างหนึ่งในทีมนักวิจัยชุมชนคือ ทุกคนไม่ได้หวังจะไปเที่ยวสนุก แต่ไปที่ไหนที่จะได้รู้ในสิ่งที่ตนเองต้องการ การระบุประเด็นความต้องการ ปัญหาที่อยากรู้ สิ่งที่อยากได้ ทำให้ผู้วิจัยสามารถคัดเลือกพื้นที่ได้ง่ายขึ้น การศึกษาดูงานในพื้นที่สวนเกษตรนอกกรุงเทพฯ มีจุดดีคือ ได้เห็นความพยายามทำสวนเกษตรในพื้นที่ที่กว้างใหญ่ นั่นหมายถึงปัญหาที่พบและต้องแก้ไขมีมากกว่าพื้นที่เล็กๆ ประสบการณ์ความอดทนในการทำเกษตรอินทรีย์ที่ต้องเผชิญกับปัญหาโรคและแมลงต่างๆ การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านแก้ไขด้วยวิธีการต่างๆ จากพืชและสมุนไพรในท้องถิ่น และที่สำคัญ นักวิจัยมุ่งหวังที่จะได้พันธุ์พืชพื้นถิ่นที่ทนต่อโรคและแมลง สามารถขยายพันธุ์ต่อได้โดยไม่ถูกจำกัดทางพันธุกรรม นักวิจัยชุมชนทราบดีว่า การซื้อเมล็ดพันธุ์ที่ขายตามท้องตลาด เมื่อได้ผลผลิตแล้ว จะไม่สามารถนำไปขยายพันธุ์ต่อได้ และสถานที่ที่ผู้วิจัยเลือกให้ตรงกับที่นักวิจัยชุมชนต้องการคือ **สวนเกษตรอินทรีย์ของคุณสมทรง ม่วงพารา และทีมงาน ที่บ้านคลองโยง จังหวัดนครปฐม** ในวัน**เสาร์ที่ 18 พฤศจิกายน 2560** จำนวน 1 วัน มีนักวิจัยและชาวบ้านร่วมศึกษาดูงาน 22 คน นอกจากดูงานสวนเกษตรอินทรีย์แล้ว ยังได้ดูงานการทำฟาร์มเลี้ยงกบ ซึ่งเป็นที่สนใจของทีมวิจัยและชาวบ้าน ที่มีวิธีการเลี้ยงที่ไม่ยาก ใช้พื้นที่ไม่มากต่อการได้ผลผลิตที่ดีและมีราคา ทำให้นักวิจัยและชาวบ้านมีแนวทางเพิ่มในการทำสวนเกษตรชุมชนสำหรับพื้นที่ที่อาจได้คืนมาอีกส่วนหนึ่ง

7) **การร่วมเวทีคืนข้อมูล (วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล)** : การคืนข้อมูลแก่ชุมชนได้จัดขึ้นหลังจากงานวิจัยเสร็จสิ้นแล้ว ในชุมชน ทีมวิจัยเตรียมสรุปข้อมูล เนื่องจากชุมชนมีข้อจำกัดในเรื่องของเทคโนโลยีในการนำเสนอ จึงเลือกใช้วิธีการ ทำป้าย Vinyl เพื่อจัดนิทรรศการให้ชาวบ้านในชุมชนได้เห็นพอสังเขป ในงานนี้ได้เชิญผู้แทนหน่วยงานภาครัฐเข้าร่วม ได้แก่ สำนักงานเขตสายไหม สำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน ศูนย์การศึกษานอกระบบ คสช. ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยเกริก ทีมวิจัยโครงการที่เกี่ยวข้อง ตลอดจน สกว. เป็นการนำเสนอผลการวิจัยทั้งหมด ตั้งแต่ต้นจนจบโครงการ สรุปผลที่มาที่ไปของโครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการ กระบวนการดำเนินงานวิจัย การ

ทดลองทำสวนเกษตร และสรุปผลการทดลองตลอดจนผลการวิจัย ตลอดจนแนวทางการพัฒนาสวนเกษตรให้เกิดประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ โดยทีมวิจัยทุกคนร่วมคืนข้อมูล

5.2.2.3 การมีส่วนร่วมเมื่อเสร็จสิ้นโครงการวิจัย (ปลายน้ำ)

หลังจากทดลองทำสวนเกษตร สรุปและประเมินผลแล้ว ทีมวิจัยจะร่วมกันนำข้อมูลมาเพื่อเขียนเป็นรายงานผลการวิจัย เพราะการวิจัยชุมชนจะใช้คนเป็นตัวตั้ง ในการให้ข้อมูล เล่าเรื่อง สัมภาษณ์ จดบันทึกผล การมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการเสมือนเป็นสัญญาการรับผิดชอบร่วมกัน ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อการเป็นนักวิจัยชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมยังเป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยชุมชนด้วยกันเอง รวมถึงนักวิจัยชุมชนกับชาวบ้าน การได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหาด้วยกัน ทำให้มีการพบเจอกันบ่อยๆ ความสัมพันธ์จะกระชับโดยไม่รู้ตัว การได้แสดงความคิดเห็น ถกปัญหากัน เกิดการแลกเปลี่ยน ได้ข้อสรุปที่อาจเป็นความคิดใหม่ กระบวนการเหล่านี้เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาการทำวิจัย แรกๆ อาจดูเหมือนการทะเลาะกัน ความเห็นไม่ตรงกัน หรือไม่ลงรอยกัน เหมือนที่แดงพูดว่า "จริงๆแล้วแดงกับมลเป็นเพื่อนรักกัน เรารักกัน ดูแลกัน ไปไหนก็ห่วงกัน แต่การพูดคุยอาจดูเหมือนทะเลาะเพราะเห็นไม่ค่อยเหมือนกัน" เมื่อเวลาผ่านไป กระบวนการเหล่านี้กลายเป็นทางออกของหลายๆ ปัญหา รวมถึงการเรียนรู้ที่จะฟังคนอื่น ยอมรับความคิดของคนอื่นหากเป็นทางเลือกที่ดีกว่า ทีมวิจัยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน เพราะเชื่อในศักยภาพของชุมชน อาจทำให้กระบวนการล่าช้าไปบ้างเพราะรอ แต่เป็นการรอที่คุ้มค่า เพราะได้ทั้งการมีส่วนร่วม ได้พลังกลุ่มที่เข้มแข็ง ได้ความคิดที่ตกผลึก จึงไม่แปลกที่ทีมวิจัยทุกคนจะได้เข้ามามีส่วนร่วมจนถึงกระบวนการสุดท้ายของการวิจัย ดังนี้

1) **การร่วมจัดทำรายงานวิจัย** : เมื่องานวิจัยเดินทางมาถึงขั้นตอนสุดท้ายแล้ว การเก็บรวบรวมข้อมูล การสังเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูลเป็นเรื่องยากสำหรับผู้วิจัย แต่ด้วยการมีส่วนร่วมของนักวิจัยชุมชนทุกคน บันทึกส่วนตัวของแต่ละคนที่ค่อนข้างเป็นภาษาพูด ทั้งความรู้สึก ความคิดเห็น และสิ่งที่ได้รับ และยังผลัดกันมาช่วยให้ข้อมูล เล่าเรื่อง สรุปความ แม้จะช่วยเขียนไม่ได้ แต่ก็มีข้อมูลมาเสริมและเพิ่มเติมให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์มากขึ้น ทั้งนี้ได้มีการวางแผนรวบรวมข้อมูลที่ผ่านการสังเคราะห์จากนักวิจัยชุมชนแล้วเป็น 3 กลุ่มงาน ได้แก่ การเพิ่มศักยภาพของนักวิจัยชุมชน ดำเนินการรวบรวมโดยนักวิจัยกลุ่ม NGOs และผู้ช่วยนักวิจัย การมีส่วนร่วม หรือ PAR ดำเนินการโดย อาจารย์ฉัตรรัตน์ เชาวลิต ส่วนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นผู้วิจัยในฐานะหัวหน้าโครงการเป็นผู้รวบรวม อย่างไรก็ดีทั้ง 3 ส่วนมีนักวิจัยชุมชนจากพูนทรัพย์มาร่วมสังเคราะห์ข้อมูล ตั้งแต่วันที่ 25-30 พฤศจิกายน 2560 ณ ห้องปฏิบัติการศูนย์วิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเกริก หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลต่างๆ มาร้อยเรียงเพื่อเขียนเป็นรายงานวิจัย

2) **การร่วมรับผลได้/ผลเสีย** : หลายคนอาจคิดว่าการเข้าร่วมเป็นนักวิจัยและร่วมทำสวนเกษตรชุมชน จะมีแต่การรับผลประโยชน์เท่านั้น แต่ในความเป็นจริงการเข้าร่วมทำวิจัยและร่วมทำสวนเกษตร หรือกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง อาจทำให้นักวิจัยชุมชนได้รับผลเสียหรือผลกระทบเชิงลบบ้าง

(1) **ผลได้หรือผลประโยชน์** การเข้าร่วมเป็นนักวิจัย ทำให้ชาวบ้านที่เข้าร่วมทั้งเป็นนักวิจัยและร่วมกิจกรรมได้รับประโยชน์ในด้านต่างๆ ดังนี้

- ด้านสังคม เป็นเป้าหมายหลักที่นักวิจัยชุมชนต้องการ นั่นคือ ความสัมพันธ์อันดี เสมือนเครือญาติของคนในชุมชน ที่ได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแบ่งปัน เกิดความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชน สร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน ได้สร้างปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่น ในลักษณะการสร้างเครือข่าย จากการที่ได้ทำวิจัยร่วมกันมา สังเกตเห็นถึงสังคมที่ปรากฏในสวนเกษตรชุมชน ชุมชนเริ่มได้สังคมของความเอื้อเฟื้อกลับคืนมาก เริ่มจากสังคมในครอบครัว ญาติพี่น้อง และคนในชุมชน ตัวอย่างเช่น

"แดง" หรือเนตรนรินทร์ แซ่เล้ง เป็นนักวิจัยชุมชนคนหนึ่งที่เข้มแข็ง แม้บุคลิกจะกร้าวไปนิดหนึ่งแต่เป็นคนจริงใจที่เพื่อนๆ นักวิจัยชุมชนยอมรับได้ แดงบอกว่า "ไม่ได้เป็นเจ้าของ แต่เป็นส่วนหนึ่ง มีใจรัก ผูกพัน อยากเห็นความเติบโต เป็นแบบอย่างให้คนอื่น ได้มีกิจกรรมทุกวัน ได้แบ่งเวลามาให้ส่วนรวมมากขึ้น" สิ่งที่ยืนยันได้คือ แดงชวนนพรัตน์ ซึ่งเป็นแฟนมาร่วม พอมาบ่อยเข้าเกิดความผูกพัน พูดคุยกัน ทานข้าวด้วยกัน รวมถึงการคิดและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทำวิจัย ในที่สุดทีมวิจัยก็ได้ชวนนพรัตน์ เข้าเป็นหนึ่งในทีมวิจัย เพราะนพรัตน์จะร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรมที่แดงเข้าร่วม หลังจากนั้นไม่นานแดงก็นำลูกชาย และลูกเขย เข้ามาช่วยงานในเรื่องของการใช้แรงงานด้านช่าง ในการทำโครงสร้างต่างๆในสวนเกษตร ผู้วิจัยมองเห็นความสัมพันธ์ในครอบครัวที่เกิดขึ้นจากการร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัย เป็นภาพที่มีความรัก ความอบอุ่น ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้ช่วยเหลืองานที่เป็นส่วนรวมด้วย และจากลูกและลูกเขยของแดง ที่อาจไม่ค่อยได้ทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมมากนัก หรือไม่ค่อยได้พบปะพูดคุยกับคนในชุมชน ก็ได้มีโอกาสออกมาร่วมกิจกรรม ได้พูดคุยกับชาวบ้านที่มาร่วมกิจกรรม รวมทั้งนักวิจัยและเครือข่าย NGOs ซึ่งก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ขยายวงกว้างออกไปจากครอบครัว สู่ชุมชน และสังคมต่อไป

"แม่แต๋ว" หรือสมศรี ตรีสันเทียะ ทีมนักวิจัยชุมชน เป็นคนพูดน้อยแต่ก็ร่วมทีมวิจัยมาโดยตลอด หลังจากร่วมเป็นนักวิจัยชุมชน แม่แต๋วพูดเยอะขึ้น ออกความคิดความเห็น ตอบข้อซักถามของชาวบ้านและผู้ที่เข้ามาเยือนสวนเกษตรได้เป็นอย่างดี ที่สำคัญ แม่แต๋วได้มีสังคมที่ทำให้ไม่เหงา มีงานให้มาดูทุกวันที่สวน ถอนหญ้าบ้าง รดน้ำบ้าง ปลูกผัก ซ่อมผักต้นที่ไม่โต เก็บขยะในสวนเกษตร ตลอดจนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีต่างๆ กับทีมนักวิจัย แม่แต๋วบอกว่า "เหมือนลงเรือลำเดียวกัน ช่วยอะไรได้ก็ช่วย ตัดหญ้าวันละเส้นก็ยังดี คอยตอบคำถาม คนที่อยากรู้ว่าเกิดอะไรขึ้นบ้างในสวน"

"รุ่ง" หรือ รุ่งอรุณ บุญชู ทีมนักวิจัยชุมชน เข้ามาประชุมแทนลูกสาว แล้วก็สมัครใจเป็นทีมวิจัย บอกว่า .....สวนเกษตรเป็นสิ่งที่ทำให้ชาวบ้านกลับมาพูดคุยกันเหมือนแต่ก่อน การมีส่วนร่วมทำให้ชาวบ้านได้ออกมาทำกิจกรรม ช่วยเหลือกัน พูดคุยกันมากขึ้น รุ่งบอกว่า "ไม่คิดว่าจะเป็นสวนเกษตรได้ เพราะขัดแย้งกัน แต่พอเป็นแปลงเกษตรได้ ภูมิใจที่ได้เห็นแปลงมีการเติบโต ดีกว่าขัดแย้งกันไปตลอด แต่เมื่อมีแปลงเกษตร ความขัดแย้งก็

ลดลง ยิ่งได้เห็นผลผลิตในแปลง อยากให้มันเติบโตไวๆมากกว่าเดิม ภูมิใจที่ชาวบ้านที่เคยขัดแย้งกับกลุ่มเราก็หันมามองและมาถามไถ่" บางคนถามว่า "ขอเข้าไปร่วมได้ไหม" และชาวบ้านบางคนยังนำเมล็ดพันธ์มาให้ เอาปลา ปู หอย มาปล่อยในบ่อ ทำให้เรารู้สึกว่าชุมชนเข้มแข็งขึ้น และยังภูมิใจกับเด็กๆ ที่มามีส่วนร่วมในการมาดูแลผักร่วมกัน เช่น การรดน้ำ ขอร่วมปลูกในสวนและขอไปหัดปลูกที่บ้าน...

"แม่นิด" หรือภาพ วันเพ็ญ บอกว่า ..ตอนแรกๆบางคนก็ไม่เห็นด้วยกับการทำสวนเกษตรส่วนรวม คนบ้านใกล้บอกว่า "โอ้ย...มึงจะทำกันได้หรือ มึงจะมีปัญญากันหรือ แค่ 50 ตารางวา ยังไม่มีปัญญา" แม่นิดคิดว่าจะเอาเงินที่ไหนมาทำกัน ล้มลุกคลุกคลานกันมาตลอดแต่ก็ไม่เคยท้อ ยิ่งมีคนมาดูถูกเราก็ยิ่งมีกำลังใจ เดี๋ยวนี้ชาวบ้านที่พูดว่าเรา กลับมาเก็บผักบุ้งทุกวัน พอฝนตกก็มาเก็บตลอด บางคนก็เข้ามาชมทุกวัน บอกว่าสวยงามดี...

การได้ร่วมทำการวิจัยและทำสวนเกษตรชุมชน ทำให้ทีมนักวิจัยได้มีโอกาสพบปะกันอย่างน้อยเดือนละครั้ง ช่วงทดลองทำสวนพบกันแทบทุกวัน มีการปรึกษาหารือและหาทางออกร่วมกัน ร่วมกันปลูก รดน้ำ และซ่อมแซม นอกจากนี้ยังชักชวนชาวบ้านเข้าร่วมทำสวน ซึ่งจากการสังเกตพบว่า มีชาวบ้านเข้ามาร่วมเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ทั้งผู้ใหญ่ วัยรุ่น และเด็ก จากการสังเกตของผู้วิจัย เมื่อสวนเริ่มมีผัก พื้นที่ถูกจัดวางเป็นสวนเกษตรที่ดูสวยงาม ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ชอบเข้ามาเดินเล่นในสวน ผู้วิจัยรู้สึกว่าสวนเกษตรเป็นเครื่องมือดึงชาวบ้านให้เข้ามาหากัน และอาจร้อยความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเข้าด้วยกัน ไม่มากก็น้อย นอกจากความร่วมมือกันในชุมชนแล้ว การได้เข้ามาสัมผัสกับสวนเกษตร จะทำให้ชาวบ้านได้รู้จักและได้สัมผัสกับบุคคลภายนอกที่เข้ามาร่วมทำกิจกรรม ได้แก่ หน่วยงานต่างๆ อาทิ สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) อาจารย์จากมหาวิทยาลัยเกริก สถาบันการศึกษาที่เข้ามาอบรมให้ความรู้ เช่น สถาบันพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ศูนย์การศึกษานอกระบบ เขตสายไหม เครือข่าย NGOs ตลอดจนนักศึกษาที่เข้ามาร่วมกิจกรรมในสวนเกษตร เป็นต้น ทำให้ได้เครือข่ายทางสังคมกับบุคคลภายนอกชุมชนด้วย

- ด้านการเรียนรู้ในเชิงวิชาการ/การพัฒนาตนเองในด้านภูมิปัญญา

การได้ร่วมทำวิจัย ทำให้นักวิจัยชุมชนได้ทั้งความรู้เชิงวิชาการในเรื่องที่วิจัย คือ การทำสวนเกษตรในเมือง ที่แตกต่างจากและกระบวนการวิจัยชุมชน เรียนรู้การถอดข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน การเรียนรู้จากเครือข่ายที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่แตกต่างกัน ได้รับการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ เทคนิค วิธีการ ตลอดจนทักษะในการทำสวนเกษตรมากขึ้น ผลพลอยได้ที่เกิดตามมาคือ การได้มีบทบาทนำเสนอผลงานวิจัยในเวทีต่างๆ ดังนั้น เราสามารถกล่าวได้ว่า นักวิจัยชุมชนได้พัฒนาตนเองขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง ในการเป็นนักวิจัย การใช้ความรู้เชิงวิชาการ ใช้เหตุและผลในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ เช่น ดินเสียแล้วจะแก้ปัญหาอย่างไร หากเราปรับปรุงดินอาจต้องใช้ทั้งงบประมาณและเวลา มีวิธีอื่นที่จะปลูกพืชได้หรือไม่ ใช้วิธีไหน เพราะอะไร เมื่อปลูกพืชแล้วมีแมลงมารบกวน รู้จักสังเกตและวิเคราะห์ว่าแมลงดังกล่าวจะกำจัดได้ด้วยวิธีไหน รู้จักการทดลองใช้วิธีการต่างๆ ด้วยตนเอง แดงได้ทดลองนำยาฉุนมาผสมน้ำฉีดพ่น หรือการนำพริกมาบดผสมน้ำฉีดไล่แมลง แดงบอกว่า "คนยังไม่ชอบเลย แมลงก็อาจจะไม่ชอบก็ได้ ลองดู" เป็นต้น

- ด้านอาหารเพื่อสุขภาพ หลังจากสวนเกษตรมีผลผลิตแล้ว ก็จะมีอาหารหรือผักไร้สารไว้รับประทาน จากข้อมูลคุณภาพของอาหารพืชผักทางการเกษตร พบว่า มีการปนเปื้อนของสารเคมีค่อนข้างมาก โดยเฉพาะผักถูกๆที่ขายตามตลาดนัด เป็นผักที่ปลูกโดยใช้สารเคมีในปริมาณมากและหลายชนิด แม้แต่ผักที่มีป้ายกำกับว่าปลอดสารพิษ ยังถูกตรวจพบว่ามีสารเคมีปนเปื้อน ดังนั้น การที่ชุมชนปลูกผักไว้รับประทานเอง จะส่งผลดีต่อสุขภาพของตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมที่รับซื้อผักจากสวนเกษตรนี้ไปรับประทาน นอกจากจะได้รับประทานผักสีเขียวที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกายแล้ว ยังลดปัญหาการสะสมสารพิษในร่างกายด้วย ในอนาคต สวนเกษตแห่งนี้จะเป็นที่เรียนรู้ของเด็กๆ ในชุมชน เกี่ยวกับพืชผักสมุนไพร ที่สามารถรักษาหรือบรรเทาอาการเจ็บป่วยได้ โดยไม่ต้องรับประทานยาที่เป็นสารเคมีและตกค้างในร่างกาย

- ด้านเศรษฐกิจชุมชน ผลต่อเศรษฐกิจในช่วงเริ่มต้น จะเป็นการลดรายจ่าย เพราะไม่ต้องไปซื้อผักราคาพงจากในห้าง หรือหากซื้อถูกก็จะเจอปัญหาสารเคมีตกค้าง ในระยะต่อไปหากสวนเกษตรมีผลผลิตมากขึ้น ก็จะมีการแบ่งขายเพื่อนำเงินมาต่อยอดพันธุ์พืชผักในการปลูกต่อไป นอกจากจะมีทุนหมุนเวียนแล้ว อาจแบ่งเก็บได้บางส่วน จะทำให้ชุมชนมีรายได้และเกิดการออมขึ้นจากการทำสวนเกษตร หากต่อไปมีผลผลิตมากขึ้นทั้งชนิดแลปริมาณ อาจมีการนำเงินออมส่วนรวมนั้นมาปันผลแก่สมาชิกที่มีส่วนในการดูแล ในขณะที่สมาชิกในชุมชนก็จะได้ซื้อผักในราคาที่ถูกกว่าท้องตลาด ที่สำคัญคือเป็นผักไร้สาร และหากขยายผลไปยังครัวเรือน ให้แต่ละครัวเรือนสามารถปลูกผักในบริเวณบ้านของตนเอง และนำผักที่เกินความต้องการในการบริโภคสำหรับครัวเรือน นำมารวมกับผักในสวนเกษตรส่วนรวม เพื่อรวมกันขาย ก็จะช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้จากการปลูกผักเองด้วย

นอกจากผักรวมถึงเห็ดแล้ว ในอนาคตหากได้พื้นที่คืนมาในส่วนที่เหลือกอีก 28.5 ตารางวา นักวิจัยชุมชนมีแผนที่จะเลี้ยง ซึ่งได้ทำจะทำให้ชุมชนมีรายได้จากการขายกบที่มีปริมาณและราคาสูงกว่าผัก รวมทั้งการสร้างแผงร้านค้าให้ผู้มีอาชีพในชุมชนนำสินค้าออกมาขาย เช่น กระเป๋า ปลาทูมาลัย หรือการต่อยอดของชุมชนเองโดยการนำผลผลิตที่ทำเองนำมาแปรรูปเพื่อให้มีสินค้าที่หลากหลายขึ้น เช่น นำเห็ดมาแปรรูปเป็นอาหารทานเล่น หรือทำสลัดผัก รวมทั้งอาหารใช้วัตถุดิบในชุมชน เมื่อชุมชนมีความพร้อมในการที่จะเป็นศูนย์เรียนรู้ได้ จะมีคนภายนอกมาเยี่ยมเยียนชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อาจนำผลผลิต อาหาร และผลิตภัณฑ์ต่างๆมาขายให้กับผู้มาเยือนทำให้มีรายได้หมุนเวียนอยู่ในชุมชน โดยไม่ต้องเดินทางไปขายที่อื่น เช่น น้ำพริกปลาทู น้ำพริกเผา โดยทำบรรจุภัณฑ์ให้น่าซื้อและใส่เรื่องราว (Story) ลงบนภาชนะหรือหีบห่อให้น่ารู้ เป็นต้น

- ด้านสิ่งแวดล้อม สวนเกษตรเป็นหนึ่งในพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง หากชุมชนมีสวนเกษตรเท่ากับชุมชนมีพื้นที่สีเขียวเพิ่มขึ้น และพื้นที่สวนเกษตรของชุมชนพูนทรัพย์เดิมมีการใช้ทำสวนเกษตรเพียง 50 ตารางวา จากทั้งหมด 341.05 ตารางวา ที่เหลือเป็นพื้นที่รกร้างและชาวบ้านได้เข้ามาใช้ประโยชน์ส่วนตัวที่ ได้แก่ ที่จอดรถ ซ่อมมอเตอร์ไซด์ ซ่อมทีวี เลี้ยงไก่ วางของเก่าที่รับซื้อมาจากภายนอก และนำมาถอดชิ้นส่วนเพื่อขายต่อ ซึ่งก่อให้เกิดการสะสมของขยะจากส่วนประกอบที่ไม่สามารถขายได้ เมื่อนักวิจัยชุมชนได้เข้ามาทำสวนเกษตรและได้รับพื้นที่คืนมารวมพื้นที่เกษตรทั้งสิ้น 312.55 ตารางวา จึงเป็นการสร้างพื้นที่สีเขียวให้กับชุมชน ส่งผลดีต่อคุณภาพ

ชีวิตของคนในชุมชน ช่วยลดปัญหามลพิษทางอากาศของชุมชนเมือง เพราะมีการปล่อยมลพิษทางอากาศจากยานพาหนะและโรงงานอุตสาหกรรม

- ด้านการบริหารจัดการ สำหรับในช่วงทดลองทำสวนเกษตร นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านได้เริ่มทดลองขายผลผลิตสำหรับกิจกรรมที่ใช้ต้นทุนสูง คือ โรงเห็ด ดังนั้น เห็ด จึงเป็นแบบฝึกหัดให้ชุมชนได้เรียนรู้ในเรื่องของการบริหารจัดการ ทั้งการบริหารต้นทุน การดูแลผลผลิตและการจัดการทางการตลาด จากการทดลอง ปัญหา อุปสรรค วิธีการแก้ไข เป็นบทเรียนของนักวิจัยชุมชน ทั้งด้านการวางแผน การทำงานอย่างเป็นระบบ การประสานงานที่มีประสิทธิภาพ การวางแผนการตลาด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งปรากฏผลการทดลองในบทที่ 5

(2) **ผลเสียหรือผลกระทบเชิงลบ** การสร้างสวนเกษตรขึ้นในชุมชนแม้จะส่งผลดีมากมาย แต่ในบางมุมอาจส่งผลเสียหรือผลกระทบเชิงลพได้เหมือนกัน ยกตัวอย่างเช่น

- ด้านความขัดแย้งในชุมชน ในการทำสวนเกษตรชุมชนอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งในความคิดของชาวบ้านบางคน เพราะก่อนทำโครงการวิจัย ชุมชนใช้พื้นที่ทำเกษตกรเพียง 50 ตารางวา ที่เหลือถูกชาวบ้านโดยเฉพาะที่มีบ้านอยู่ใกล้พื้นที่เข้ามาใช้พื้นที่เป็นที่เก็บของใช้ส่วนตัว ทำกิจกรรม และทำที่อยู่อาศัย ดังนั้น เมื่อมีการทำสวนเกษตรและขอพื้นที่คืน ทำให้เกิดความรู้สึกเหมือนถูกแย่งที่หรือรู้สึกเป็นภาระที่ต้องหาพื้นที่รองรับกิจกรรมที่เคยทำอยู่ เป็นธรรมชติของคนที่ได้ครอบครองอะไรนานๆ แล้วจะรู้สึกเป็นเจ้าของ แต่เมื่อทำความเข้าใจ ส่วนใหญ่ยินดีคืนพื้นที่ให้ มีเพียงรายเดียวที่ยังต้องการใช้พื้นที่ส่วนกลางอยู่ หากให้นักวิจัยชุมชนทำการทวงคืนก็จะยิ่งสร้างความขัดแย้งขึ้น ซึ่งนักวิจัยชุมชน 2 คน คือ มล กับ แดง เคยถูกทำร้ายร่างกายมาแล้ว ทีมวิจัยจึงละไว้ให้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ เขตสายไหม รวมทั้งเจ้าของพื้นที่คือ การเคหะชุมชนออเงิน ในการทำความเข้าใจและให้เวลาตามเงื่อนไขที่เหมาะสมในการย้ายออก

- ด้านการใช้ชีวิตประจำวัน สำหรับผู้มีงานหลักทำ อาจส่งผลกระทบในเชิงลบบ้าง เนื่องจากการร่วมโครงการวิจัย ต้องร่วมทุกกระบวนการ และต่อเนื่อง 18 เดือน ทำให้บางคนที่มีงานหลักทำ ต้องแบ่งเวลามาทำงานวิจัย เช่น ผู้วิจัยเอง มีทั้งงานสอน งานบริการวิชาการแก่สังคม ฯลฯ NGOs มีธุรกิจส่วนตัวที่ต้องดูแล ชุมชนบางคนมีงานประจำทำ เช่น สมบุญ คงคาทำงานเป็นแม่บ้านบริษัทแห่งหนึ่ง หรือแม้แต่แดงและนพ ก็มีงานส่วนตัวคือรับซื้อของเก่า เมื่อมาทำวิจัย จะต้องมีการการติดต่อสื่อสาร การพูดคุย เพื่อวางแผน และประสานงานอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพราะเป็นงานส่วนรวม การตัดสินใจนึงยึดมติของส่วนรวมเป็นหลัก จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่อาจส่งผลกระทบต่องานหลักบ้าง

- ด้านการใช้เวลาว่างในการพักผ่อนลดลง การใช้เวลาว่างมาร่วมทำสวนเกษตรส่วนใหญ่จะเป็นประโยชน์หรือผลกระทบเชิงบวกมากกว่า กล่าวคือ การใช้เวลาว่างในการเล่นเกมส์ การใช้เวลาว่างในการพูดคุยไม่มีสาระหรืออาจมีขบวนการนินทากันเองเกิดขึ้นตามธรรมชาติของมนุษย์ แต่หากมองในมุมของผลกระทบเชิงลบก็อาจจะมีบ้าง กล่าวคือ เวลาว่างของชาวบ้านบางคน หลังจากทำงานแล้ว อาจใช้เวลาเดินเที่ยว พักผ่อน หรืออยู่กับครอบครัว แต่พอมาทำสวนเกษตร เวลาส่วนนี้จะหายไป แต่ก็มีแนวทางในการแก้ไข คือ ชวนครอบครัวเข้ามาร่วมทำสวนเกษตร หรือขยายผลการทำสวนเกษตรไปในครัวเรือนของตนเอง เป็นต้น

3) การร่วมสร้างเครือข่าย สร้างความยั่งยืน : การสร้างเครือข่ายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชุมชน เพราะหากนักวิจัยที่เป็นอาจารย์หรือทีมวิจัยที่มาจากหน่วยงานภายนอกออกไปแล้วชุมชนต้องดำเนินชีวิตต่อไปได้ด้วยตัวเอง เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีอำนาจต่อรอง ซึ่งในโลกของความเป็นจริง ชุมชนจะไม่อยู่เพียงลำพัง ต้องมีการติดต่อสื่อสาร เชื่อมโยงกับสังคมภายนอก ทั้งในด้านการพึ่งพาและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะชาวบ้านที่อาจขาดความรู้เฉพาะทางในหลายๆ ด้าน จำเป็นต้องใช้เครือข่ายให้เป็นประโยชน์ ทั้งในเรื่องของแหล่งทุน แหล่งความรู้ แหล่งตลาด เป็นต้น

ดังนั้น การกระบวนการวิจัย เมื่อทีมวิจัยที่เป็นคนนอกชุมชนใครคนใดคนหนึ่งในทีมมีลู่ทางที่จะสร้างเครือข่ายใหม่ หรือนำเครือข่ายเข้าสู่ชุมชน ทุกคนจะนำมาหารือและพบเครือข่ายด้วยกัน เพื่อให้ชุมชนรู้วิธีการสร้างเครือข่าย รู้จักเครือข่าย และแนวทางในการใช้ประโยชน์จากเครือข่าย อาทิ เช่น การเข้าพบ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ได้นำผู้แทนทีมวิจัยเข้าหารือ ประกอบด้วย ทีมมหาวิทยาลัยเกริก 3 คน ได้แก่ หัวหน้าโครงการ ผศ.พัสรินณ์ พันธุ์แน่น อ.ฉัตรรัตน์ เชาวลิต และนักศึกษาผู้ช่วยนักวิจัย นางสาวอรทัย กัลยาวุฒิ ทีมนักวิจัยชุมชน 2 คน ได้แก่ นางภาพ วันเพ็ญ และนางเนตรนรินทร์ แซ่เล้ง และทีมนักวิจัยจาก NGOs 1 คน คือ นางสาวกานดา กองวงษ์ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้ครอบคลุมทุกฝ่าย ผลจากการหารือ ผู้อำนวยการ กศน.เขตสายไหม นายปรีชา ผลชมพู่ ยินดีที่จะให้การหนุนเสริมนักวิจัยชุมชนและชาวบ้าน ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ในเขตการศึกษาของ กศน.อยู่แล้ว โดยสนับสนุนให้ครู และนักเรียนของ กศน.ลงไปช่วยกิจกรรมตามที่ชุมชนร้องขอมา ในส่วนของ กศน.เอง จะพิจารณาหลักสูตรที่เหมาะสมกับชุมชนพูนทรัพย์ในการหนุนเสริมด้านความรู้ โดยเฉพาะในเรื่องของเกษตรในเมือง อาหารแปรรูป ตลอดจนหลักการตลาด สำหรับชุมชนเองยินดีให้พื้นที่สวนเกษตรเป็นแหล่งกิจกรรมจิตอาสา และแหล่งเรียนรู้ในเรื่องเกษตรในเมืองแก่นักเรียน เช่นกัน

สำหรับเครือข่าย NGOs เป็นเครือข่ายทั้งที่เข้ามาเอง และนักวิจัยกลุ่ม NGOs ดึงเข้ามาร่วม ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากเครือข่ายเหล่านี้ได้ ทั้งด้านแหล่งทุน กิจกรรม และความรู้ ในโครงการวิจัยนี้ มีนักวิจัยทีม NGOs จำนวน 3 คน ได้แก่ คุณกานดา กองวงษ์ จากเครือข่ายเกษตรยุคใหม่ นางสาวลมุลจิต วิเชียรศรี จากเครือข่ายอาสาพัฒนากรุงเทพฯ และนายธวัชชัย สิราซาง จากเครือข่ายสยามอารยะ และทั้ง 3 เครือข่ายได้ชักนำเครือข่ายอื่นๆเข้ามาร่วมกิจกรรม ได้แก่ เครือข่ายมูลนิธิหัวใจอาสา เครือข่ายคาราวานอาหารปลอดสารเคมี (Trust Food Good Truck) เครือข่ายอาสาพัฒนากรุงเทพเพชรมณี นอกจากนี้ ยังมีเครือข่ายอื่นๆ ที่เข้ามาทำกิจกรรมเฉพาะกิจ และได้เข้าร่วมกิจกรรมการทดลองทำสวนเกษตรของโครงการ ได้แก่ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) กลุ่มพัฒนาคนใต้สะพาน

ในส่วนของเครือข่ายที่เป็นชุมชน ทั้งใกล้และไกลจากชุมชน ที่ชุมชนสามารถประสานขอความร่วมมือ หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งกันแลกเปลี่ยนพันธุ์พืชต่างๆ ได้แก่

- ชุมชนลำชะล่า เขตบางเขน กรุงเทพฯ ของลุงปิ่น ที่ทำเกษตรอินทรีย์ในครัวเรือน ทั้งปลูกผักและเลี้ยงกบ ได้แบ่งปันพันธุ์ไม้ชนิดต่างๆ ให้แก่ชุมชน
- สวนเห็ดพันธุ์ธัช เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ของคุณเพียรชัย เป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ แหล่งฝึกทักษะ และอบรมการเพาะเห็ดให้แก่นักวิจัยชุมชนและชาวบ้าน รวมทั้งเป็นแหล่งผลิตก้อน

เชื้อเห็ดที่มีคุณภาพ และขายให้ชุมชนในราคาที่ต่ำกว่าราคาตลาด ที่สำคัญ เครือข่ายสวนเห็ดพันธุ์ธัช เป็นจุดเชื่อมต่อทางด้านการตลาด โดยในระยะแรก ชุมชนยังไม่มีตลาดเป็นของตัวเอง สวนเห็ดพันธุ์ธัชได้รับเห็ดของชุมชนส่งให้กับลูกค้าของตนเองในราคาที่ได้มาตรฐาน เป็นจุดเริ่มต้นของระบบตลาดแบบ CSA กล่าวคือ คุณเพียรชัย และคุณชุลีพร เจ้าขอวสวนเห็ดพันธุ์ธัช ได้เข้ามาดูแล แนะนำ ให้คำปรึกษาแก่ชุมชน ตั้งแต่การทำโรงเห็ด กระบวนการเพาะเห็ด จนถึงขั้นตอนการเก็บผลผลิต เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดี มีคุณภาพ ดอกเห็ดสมบูรณ์ที่สุด เพื่อให้ขายได้ราคา ซึ่งต่อไปในอนาคต หากชุมชนมีการเรียนรู้เพื่อทำตลาดในระบบ CSA ก็จะง่ายขึ้น ทั้งในเรื่องของทุนที่อาจไม่ต้องจ่ายเอง และผลผลิตที่มีแหล่งรับซื้อแน่นอน เป็นต้น

- สวนเกษตรอินทรีย์ บ้านคลองโยง จังหวัดนครปฐม ของคุณสมทรง นอกจากเป็นแหล่งศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้แล้ว และพันธุ์พืชท้องถิ่นที่มีความทนทานแข็งแรง และสามารถขยายพันธุ์ได้ นอกจากนี้ในอนาคต ชุมชนอาจสร้างเครือข่ายเกี่ยวกับผลผลิตเกษตรอินทรีย์ที่นำเข้าจากบ้านคลองโยงและสมาชิกมาสู่กรุงเทพฯก็เป็นได้

- ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านเศรษฐกิจพอเพียงชุมชน จังหวัดนครนายก โดยมีอาจารย์วิรัช จีนลักษณ์ เป็นปราชญ์ชาวบ้าน และเป็นผอ.ศูนย์ฯ เป็นผู้อบรมเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ให้แก่ชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านสามารถปรึกษาของคำแนะนำ ตลอดจนศึกษาดูงานเพิ่มเติมได้

5.2.3 เครือข่ายทางสังคม

เครือข่ายของสวนเกษตรชุมชน 'ผักไร้สารบ้านพูนทรัพย์' เป็นเครือข่ายทางสังคม (Social Networks) มีลักษณะของความสัมพันธ์ของบุคคล กลุ่ม องค์กร โดยที่มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ทั้งข้อมูลข่าวสาร การบริการ และคำแนะนำ ฯลฯ โดยเครือข่ายได้เกิดขึ้นในกระบวนการวิจัยตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการดังนี้

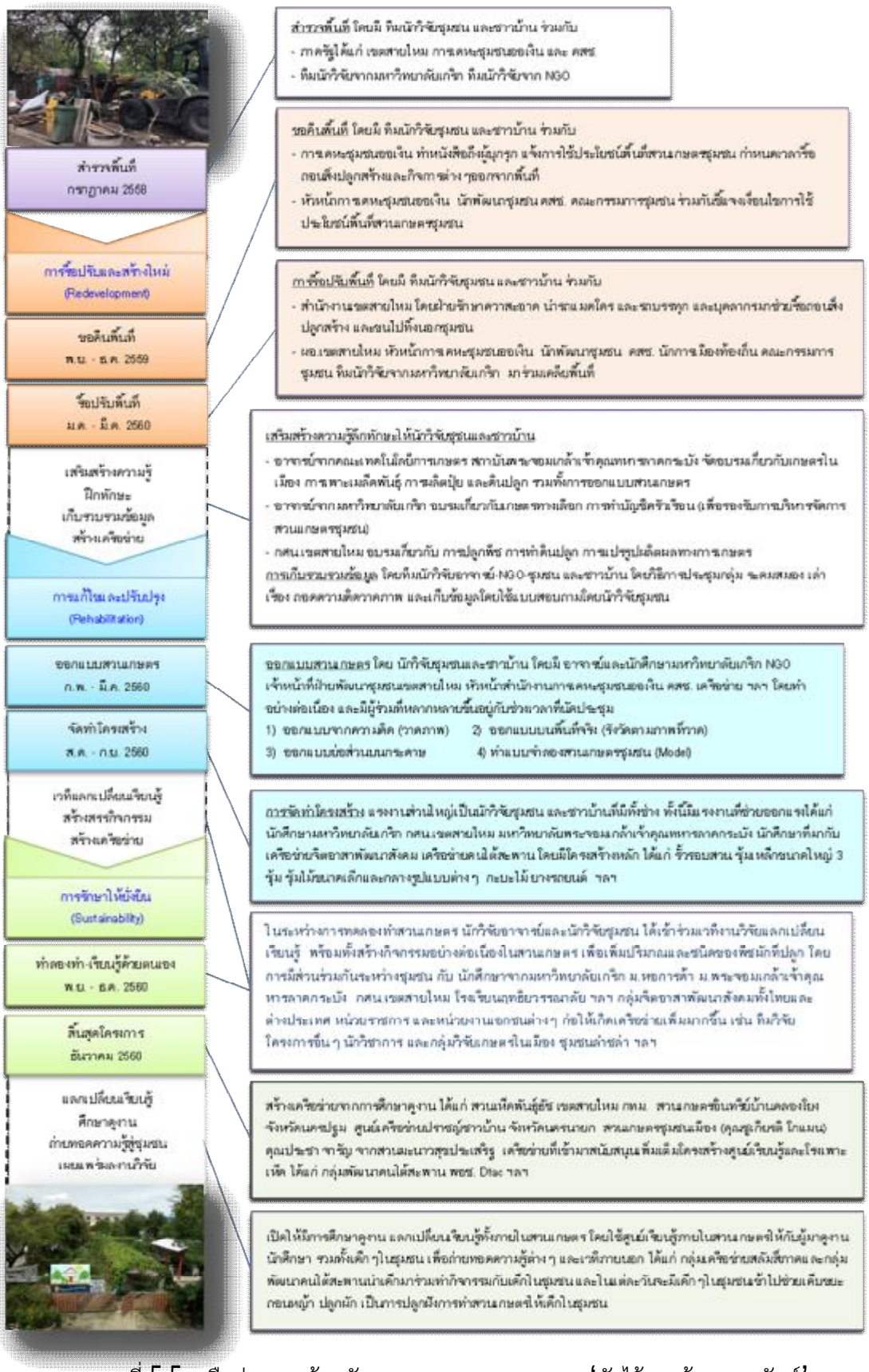

ภาพที่ 5-5 เครือข่ายทางด้านสังคมของสวนเกษตรชุมชน ‘ผักไร้สารบ้านพูนทรัพย์’

5.2.4 การเปลี่ยนแปลง (Change)

เป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบันว่า การวิจัยเชิงพื้นที่หรือการวิจัยชุมชน เป็นการวิจัยที่เข้าถึงชุมชนอย่างแท้จริง เพราะชุมชนคิด ชุมชนทำ และสุดท้ายสิ่งที่ทำก็เป็นของชุมชนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่ชุมชนต้องการตั้งแต่เริ่มคิดประเด็นปัญหาแล้ว จึงสามารถสรุปได้ว่า เป้าหมายหรือผลของการวิจัยตรงกับความต้องการของชุมชน ดังนั้นในกระบวนการวิจัยที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมจะเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในตัวคน สภาพแวดล้อม สังคม ตลอดจนเศรษฐกิจของชุมชน อาจเกิดขึ้นในขณะที่ดำเนินการวิจัย เมื่องานวิจัยเสร็จสิ้น หรืออนาคตที่กำลังจะไปถึง ในหัวข้อนี้จึงเป็นการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงจากการดำเนินโครงการวิจัย ดังนี้

5.2.4.1 มิติของการเปลี่ยนแปลง

การวิจัย "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ฯ" เป็นการวิจัยที่มีชุมชนร่วมเป็นนักวิจัย และชาวบ้านมีส่วนร่วม ที่เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน เพราะเป้าหมายอยู่ที่สวนเกษตรและคนร่วมทำสวนเกษตร ดังนั้น สิ่งที่เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงมองในมิติต่างๆ ได้แก่ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ความสัมพันธ์ เวลา สถานที่ ลำดับความสำคัญ และหน้าที่

1) **ประเด็นการเปลี่ยนแปลง** : ผลจากการวิเคราะห์ประเด็นการเปลี่ยนแปลงจากการร่วมดำเนินการโครงการวิจัยนี้ มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ทั้งที่เป็นนามธรรมที่เกิดขึ้นในตัวคน เช่น ความคิด ความพยายาม ความอดทน ความเห็นแก่ตัว ฯลฯ และที่เป็นรูปธรรม เช่น สภาพแวดล้อมต่างๆ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นในมิติที่ต่างกัน บางอย่างอาจลดลง บางอย่างอาจเพิ่มขึ้น บางอย่างยังคงเหมือนเดิม หรืออาจมีบางอย่างที่หายไป จากการถอดบทเรียนโดยทีมนักวิจัยได้ร่วมกันวิเคราะห์สิ่งที่เกิดขึ้นในตัวนักวิจัยชุมชนเอง รวมถึงชาวบ้าน ว่ามีอะไรบ้างที่ลดลง เพิ่มขึ้น คงอยู่ และหายไป ดังนี้

(1) **สิ่งที่ลด** จากการถอดบทเรียนของทีมนักวิจัยหลังจากกระบวนการวิจัยเสร็จสิ้นแล้ว โดยให้ทุกคนคิดว่าสิ่งที่ตนเองเคยเป็นแต่ลดลงหรือที่สังเกตว่าเพื่อนบ้านเปลี่ยนไปในทางที่ลดลง คือ **ความมีทิฐิลดลง** โดยเฉพาะนักวิจัยชุมชน ทุกคนบอกว่า การทำวิจัยทำให้ต้องลดความเป็นตัวตนที่เคยเป็น เข้าหาอื่นมากขึ้น ที่ไม่เคยพูดเคยชวนใครมาทำ ก็ชวน แดงบอก "...จะมาร่วมในแนวไหนก็ได้ ไม่ได้มาช่วยทำ แวะมายืนดูยืนชมก็เป็นกำลังใจให้พวกเราแล้ว..." **เวลาว่างลดลง** โดยแม่นิดบอกว่า "....แต่ก่อนเคยใช้เวลาว่างในการเที่ยวเตร่ คุยกันที่ไม่เป็นประโยชน์ เดี๋ยวนี้ว่างก็ออกมารดน้ำ ปลูกผัก ทำสวนด้วยกัน..." เด็กและเยาวชนที่เคยใช้เวลาเล่นเกมส์ เมื่อมาช่วยทำสวนเกษตรมากขึ้น เท่ากับ **ลดเวลาที่เด็กๆเล่นเกมส์**ด้วย นักวิจัยหลายคนภาคภูมิใจ และมีความสุขจากการทำ**ลดความเครียด**ได้ สังเกตจากรอยยิ้ม การพูดคุย หยอกล้อกัน ยายหลาดพูดว่า "เวลาว่างๆหรือเครียดก็ออกมาดูสวน ได้มาดูพืชผักในแปลง ได้เจอเพื่อนบ้าน พูดคุย หารือ และวางแผนการปลูกผักร่วมกัน ก็คลายเครียดได้..." นอกจากนี้

(2) **สิ่งที่เพิ่มขึ้น** นักวิจัยชุมชนบอกว่า เขาเห็น**คุณค่าในตัวเอง**มากขึ้น จากที่คิดว่าอยู่ไปวันๆ ทำเพื่อครอบครัวและตนเอง เมื่อมาร่วมทำวิจัยทำให้ได้ทำอะไรเพื่อชุมชน สังคม ทำเพื่อคนอื่นๆ ที่ไม่ใช่คนในครอบครัว และสิ่งที่กำลังทำอยู่ไม่ใช่ว่าทุกคนจะทำได้ หลายคนจึง

รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่ามากขึ้น แดงพูดเสมอว่า "..เราเป็นนักวิจัย เราต้องทำได้ ต้องรู้จักคิดเอง วางแผนเป็น.." หรือ "...พอเราทำได้ ชาวบ้านก็ยอมรับและเข้ามาร่วม เข้ามาดู ชม และถามไถ่ ทำให้เรามั่นใจมากขึ้น.." และ การนักวิจัยชุมชน ทำให้ทุกคนต้องใช้**ความอดทนและความพยายาม**มากขึ้น เพราะการทำงานเป็นทีมคือการฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อความเป็นประชาธิปไตย นอกจากนี้การได้อบรม ฝึกปฏิบัติ ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทดลองทำสวนเกษตรชุมชน ทำให้นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านที่ร่วมดำเนินการ **มีความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถ ทักษะ เพิ่มมากขึ้น**ทั้งในเรื่องของกระบวนการวิจัย การทำสวนเกษตรในเมือง การใช้ประโยชน์จากการทำสวนเกษตรในเมือง เป็นต้น และสิ่งที่เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดคือ **การมีส่วนร่วมของชุมชนมากขึ้น** เริ่มตั้งแต่ 13 ครอบครัวคืนพื้นที่ที่บุกรุกมานานกว่า 10 ปี การเพิ่มขึ้นของนักวิจัยและชาวบ้านที่ร่วมกระบวนการวิจัย ทำกิจกรรมโครงการ และร่วมบริจาคสิ่งของ พันธุ์ผัก เพิ่มขึ้นจาก 14 คน เป็น 40-50 คน และในช่วง 3 เดือนที่สวนเกษตรชุมชนมีผลผลิต มีผู้ได้รับผลผลิตไปรับประทานประมาณ 70 ครัวเรือน เป็นต้น นอกจากนี้ จากการทดลองทำสวนเกษตร พบว่า นักวิจัยชุมชนหลายคนมี**ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์** โดยการดัดแปลงวัสดุที่ไม่ใช้แล้วหรือรับบริจาค มาใช้ประโยชน์ เช่น การนำเอาไม้ระแนงจากเตียงเก่ามาทำเป็นโครงสร้างซุ้มผัก ฐานวางก้อนเห็ด และรั้วกั้นขอบบ่อ การนำยางรถยนต์มาทำเป็นกระถางปลูกผัก นำไม้ป้ายโฆษณาเก่ามาทำรั้ว และไม้ไผ่ที่ไม่ใช้แล้วมาทำกระบะปลูกผัก เป็นต้น

(3) **สิ่งที่คงเดิม** ไม่ว่าจะผ่านไปนานแค่ไหน มีที่อยู่อาศัยที่ดีและถาวรแล้วก็ตาม ชาวบ้านยังคงเรียกตัวเองว่าเป็น "คนใต้สะพาน" มี "กลุ่มพี่น้องใต้สะพาน" ที่รวมตัวกันเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง โดยเฉพาะกับภาครัฐ แดงบอกว่า "มีคนจนเดือดร้อนที่ไหน มีคนใต้สะพานที่นั่น พวกเราพร้อมที่จะไปช่วยกัน" อาจเรียกได้ว่าเป็น **อัตลักษณ์ของคนใต้สะพาน** ที่มีลักษณะ**ความเป็นเสมือนญาติมิตร มีความเอื้ออาทร** คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย ในเมืองไทย และกลุ่ม Coalition for Peace in Africa (COPA) ของต่างประเทศ ที่คอยให้การสนับสนุนความรู้ความเข้าใจในแทบทุกเรื่องโดยเฉพาะความเป็นอยู่ให้กับคนจนเมือง มีการพบปะสังสรรค์วันที่อยู่อาศัยสากลที่เป็นเอกลักษณ์ของคนใต้สะพานผลัดเปลี่ยนกันไปแต่ละโซนในทุกปี คนในชุมชนจะพาลูกหลานออกมาทำกิจกรรมและทำความรู้จักกับพี่น้องใต้สะพานโซนอื่นๆ และยังคงมีการนัดหมายประชุมกันทุกวันที่ 20 ของเดือน

(4) **สิ่งที่หายไป** นักวิจัยชุมชนล่าสู่กันฟังว่า ตนเองเปลี่ยนไป ที่เคยคิดถึงตัวเองเป็นหลัก พอมาทำงานเพื่อส่วนรวมแล้ว หลายครั้งที่คิดว่าต้องแบ่งปันคนอื่น ทำและคิดเพื่อคนอื่นหรือส่วนรวมมากขึ้น แดงพูดติดตลกว่า "..เวลาว่างของหนูไม่ใช่ว่างแล้ว หนูเอาเวลาว่างมาทำวิจัย ทำสวน จนไม่มีเวลาว่างแล้ว แถมพาสามีและลูกชาย ลูกเขยมาช่วยอีก หนูไม่มีแล้วเวลาว่าง เมื่อก่อนเวลาว่างยังได้นอนพักนอนเล่น เดี๋ยวนี้คิดถึงแต่สวนผัก ใครจะรดน้ำ พรุ่งนี้จะปลูกอะไร..." น้าป้อมซึ่งเป็นประธานกับวิมลซึ่งเป็นรองประธาน ได้ไปตามบ้านที่เย็บกระเป๋าขายมาร่วมหารือในที่ประชุม โดยทั้งคู่บอกที่ประชุมว่า น้าเอ็ดอยากมีส่วนร่วมหากสวนเกษตรได้รับการพัฒนาแล้ว แต่เราจะให้เขามีส่วนร่วมตรงไหน อย่างไร ที่ประชุมมีความเห็นว่า หากทำแผงวางขายสินค้าให้คนในสวนเกษตรชุมชน เราจะแบ่งแผงให้น้าเอ็ดวางขายกระเป๋า 1 แผง ร้านปลาทู 1 แผง ร้านขายผัก 1 แผง ร้านขายพวงมาลัย 1 แผง และร้านอื่นๆ เผื่อไว้อีก 1 แผง นั่นแสดงให้เห็นถึงการคิดถึงคนอื่นๆ ที่ไม่ใช่ตนเอง ทั้งนี้รวมถึงชาวบ้านที่ยอมคืนพื้นที่ที่บุกรุกให้สวนเกษตรชุมชนด้วย การคิดถึงคนอื่นเท่ากับ**ความเห็น**

แก่ตัวหายไป นอกจากนี้ สิ่งปรากฏชัดในสวนเกษตรชุมชนคือ **ขยะกองใหญ่**หายไปพร้อมกับการคืนพื้นที่ให้สวนเกษตรชุมชน พื้นที่บุกรุกมีกิจกรรมหลายอย่างที่ก่อให้เกิดขยะ เช่น การซ่อมมอเตอร์ไซด์ การเลี้ยงไก่ การตัดเย็บกระเป๋า ตลอดจนการโยนขยะเข้ามาในสวนซึ่งไม่มีบ้านคนอยู่ ขยะบางอย่าง เช่น ที่นอนเก่าถูกทิ้งสะสมจนฝังในดิน ขยะบางส่วนที่ไม่ย่อยสลายและเบาก็จะกระจัดกระจายอยู่บนพื้น บางส่วนถูกขนไปทิ้งจากการรื้อปรับพื้นที่ และที่เหลืออยู่บ้างทั้งเก่าและใหม่ ก็ทยอยเก็บทิ้งเพื่อจัดพื้นที่สำหรับปลูกพืชผัก และยิ่งนักวิจัยชุมชนเริ่มดำเนินการมากขึ้น ก็เริ่มมีการแวะเวียนมาของผู้คนทั้งในชุมชนและหน่วยงานภายนอก นักวิจัยชุมชนจึงต้องรักษาความสะอาด แรกๆ อาจทำเพราะต้องการรักษาภาพลักษณ์ พอทำจนเป็นนิสัยและเกิดความเคยชิน นักวิจัยชุมชนก็รักษาความสะอาดมากขึ้น มีระบบมากขึ้น เตรียมพื้นที่เผื่อมีใครแวะมา ทำให้ขยะในพื้นที่สวนเกษตรหายไป

2) การเปลี่ยนแปลงตามความสัมพันธ์

(1) **การใช้ประโยชน์ร่วมกัน** ในสวนเกษตรชุมชน ในระยะแรกสิ่งที่ทำให้ความสัมพันธ์ของชาวบ้านเกิดขึ้น คือ การปลูก ดูแล และรับประทานผลผลิตจากสวนเกษตร โดยชาวบ้านที่อยู่รอบๆ สวนเกษตรชุมชน จากที่ไม่เคยเข้ามาร่วม เริ่มเข้ามาซักถาม นำต้นกล้าและเมล็ดพันธุ์มาให้ ซึ่งเมื่อมีผลผลิต นักวิจัยชุมชนก็จะแบ่งปัน หรือเชิญชวนให้เข้าเก็บไปรับประทานได้ ได้แก่ หน่อย ลุงหมวด พี่เพชร เป็นต้น

(2) **การใช้ประโยชน์แต่ไม่มีส่วนร่วม** ชาวบ้านบางคนไม่มีส่วนร่วมในการทำสวนเกษตรชุมชน แต่ได้เข้ามาขอหรือซื้อผลผลิตจากสวนเกษตรชุมชน ได้แก่ ชาวบ้านทั่วไป ส่วนใหญ่จะเป็นวัยทำงาน โดยต้องไปทำงานวันปกติ เสาร์-อาทิตย์ต้องทำงานบ้าน แต่ก็ต้องการบริโภคผักไร้สารอาหารปลอดภัย ชาวบ้านที่ไม่สามารถมาร่วมวิจัยหรือทำสวนเกษตรชุมชนได้เข้ามาร่วมใช้ประโยชน์จากสวนก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคนทำกับคนบริโภค

(3) **การแลกเปลี่ยน/พึ่งพาอาศัย** ทีมนักวิจัยชุมชนจะพิจารณาซื้อวัสดุอุปกรณ์ จากคนในชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย เช่น การซื้อไม้ระแนงที่แดงและนพรื้อออกมาจากเตียงเก่า โดยสวนเกษตรจะได้ไม้ราคาถูก แดงและนพมีรายได้จากการขาย และยังทำให้แดงและนพมีเวลามาช่วยงานในสวนเกษตรชุมชนแทนการนำไม้ไปเร่ขายนอกชุมชนอีกด้วย นอกจากนี้ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับช่างในชุมชน จะทำให้สวนเกษตรได้แรงงานราคากันเองดีกว่าจ้างช่างนอกชุมชน ได้แก่ ช่างเทิด ช่างตุ๋ย ซึ่งช่างจะมีทำงานพร้อมลูกมือหรือทีมงานที่เป็นคนในครอบครัวหรือคนในชุมชน เป็นการร้อยความสัมพันธ์ด้วยสวนเกษตรเช่นกัน

(4) **ความขัดแย้ง** ในการทำสวนเกษตรชุมชนก็จะมีบางคนที่ไม่เห็นด้วย เช่น ยายหลาด ในช่วงแรกของโครงการ ยายหลาดคิดว่าสวนเกษตรชุมชนไม่น่าจะทำได้ เพราะ 50 ตารางวายังแก้ปัญหาไม่ได้ หลังจากมายืนดู ก็ถูกนักวิจัยชุมชนชักชวนให้เข้าร่วม ทั้งร่วมประชุมและร่วมทดลองทำสวนเกษตรชุมชน ทำให้ยายหลาดมีความเข้าใจในกระบวนการของงานวิจัย มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักวิจัยชุมชน จนในที่สุดได้เข้าร่วมเป็นทีมนักวิจัยชุมชนด้วย ส่วนป้าอุไร มีความเห็นต่างกับคณะกรรมการชุมชน ไม่มีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาต่างๆ เมื่อมีโครงวิจัยเกิดขึ้นในชุมชน ป้าอุไรได้เข้ามาถามและทำขนมมาให้ทานเมื่อมีการประชุม ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี หลังจากนั้นป้าอุไรได้ชวนสามีเข้าร่วมประชุม แสดงความคิดเห็นและบริจาคปุ๋ยหมักชีวภาพพร้อมถังหมัก เพื่อใช้ในสวนเกษตรชุมชน

3) **การเปลี่ยนแปลงตามห้วงเวลา**

(1) **อดีต (พ.ศ. 2550-2558)** ในอดีตชุมชนมีการทำเกษตรในรูปแบบของ**ทำในพื้นที่เดียวกัน แต่แยกส่วนกันทำ**โดยแบ่งกันครอบครัวละ 1-3 แปลง ขนาดประมาณ 1x3 เมตรต่อแปลง ต่างคนต่างปลูก ใครอยากปลูกอะไรก็ปลูกตามความต้องการของตนเอง ปักป้ายชื่อเจ้าของแปลง เมื่อมีผลผลิตเกิดขึ้น ก็ต่างคนต่างเก็บ อาจมีแลกเปลี่ยนกันบ้าง แต่ไม่มีการซื้อขาย เมื่อยกพื้นที่ให้พี่น้องใต้สะพานคลองเป้งและหลังบิกซี ก็ได้ย้ายมาทำที่สวนเกษตรปัจจุบัน แต่ทำเพียง 50 ตารางวา **โดยมีสมาชิกร่วมกันทำและแบ่งปันผลผลิต** รับประทานกันในชุมชน ส่วนใหญ่เฉพาะสมาชิกที่ร่วมทำ มีเหลือขายบ้างแต่ไม่มาก เมื่อเกิดน้ำท่วมในปี พ.ศ. 2554 ทำให้ดินเสีย ปลูกพืชผักไม่สวยงาม ชุมชนไม่สามารถฟื้นฟูสภาพดินได้ ผลผลิตลดลง เหลือไม่กี่ชนิดที่ทนสภาพดินได้ เช่น กล้วย มะรุม หญ้านาง มะกรูด ชะอม เป็นต้น

(2) **ปัจจุบัน (พ.ศ. 2559-2560)** เป็นสวนที่เกิดขึ้นในช่วงที่ทำวิจัย ขยายพื้นที่เป็น 312.55 ตารางวา มีซุ้มผักไม้เลื้อยประเภทบวบ ฟัก ถั่วพู ฯลฯ และผักปลูกในแปลง รวมถึงผลไม้และไม้ยืนต้นที่กินลูก กินฝักได้ และทดลองทำโรงเห็ด 1 โรง เป็นสวนเกษตรชุมชน **คนในชุมชนสามารถเข้ามาร่วมทำได้ทุกคน** ในระยะแรกได้รับงบประมาณสนับสนุนให้ทดลองทำ **ผลผลิตแบ่งปันกันรับประทานในชุมชน หากมีเหลือก็ขายให้คนนอกชุมชน** สำหรับเห็ดเนื่องจากให้งบประมาณยืมเงินรองจ่ายจากผู้สนับสนุน ได้ผลผลิตมากจึงขายให้คนนอกชุมชนเป็นส่วนใหญ่ เป็นการฝึกด้านการตลาดของนักวิจัยชุมชนด้วย ไม่มีการแบ่งปันผลกำไร แต่จะนำผลกำไรไปต่อยอดก้อนเชื้อเห็ดในโรงต่อไป โดยนักวิจัยชุมชนตั้งเป้าไว้ที่ 3 โรง

(3) **อนาคต (ตั้งแต่ พ.ศ. 2561 เป็นต้นไป)** เมื่อสิ้นสุดโครงการในเดือนธันวาคม 2560 นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านที่ร่วมทำสวนเกษตรชุมชน ได้หารือกันถึงการบริหารจัดการสวนเกษตรในโอกาสต่อไป หากสวนเกษตรได้รับการพัฒนาให้เต็มพื้นที่ จะมีกิจกรรมหลากหลายรูปแบบเกิดขึ้น ได้แก่ การปลูกผักสวนครัวหลากหลายชนิด การปลูกไม้ผล การเลี้ยงปลา เลี้ยงกบ เพาะเห็ด ศูนย์เรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยว การทำกิจกรรมของเด็กๆทั้งในชุมชนและนักเรียนนักศึกษานอกชุมชน ซึ่งจะมีสหกรณ์ร้านค้าชุมชนที่ต้องร่วมกันดำเนินการด้วย และยิ่งไปกว่านั้น หากมีผลผลิตที่หลากหลาย รายได้ที่มากขึ้น หลายๆกลุ่มรวมกันอาจตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ ดังนั้น นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านจึงต้องการการพัฒนาในเรื่องของ**การบริหารจัดการสวนเกษตรชุมชน <u>โดยชุมชน</u>** ซึ่งอนาคตอาจต้องมีการ**ร่วมทุน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์** ในกิจกรรมที่กล่าวไปแล้ว

4) **สถานที่** การเปลี่ยนแปลงด้านสถานที่ ดังได้กล่าวไปแล้วตามห้วงเวลาว่าการทำสวนเกษตรชุมชนมีพื้นที่เพียง 2 แปลง แปลงแรกถูกยกให้เป็นที่อยู่อาศัยไปแล้ว เหลือแปลงที่ 2 ที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน และหากจะขยายผลออกไปยังครัวเรือน ก็สามารถทำได้ โดยแต่ละครัวเรือนสามารถทำสวนเกษตรของตนเองตามริมรั้ว หรือระเบียง อาจเป็นสวนผักแนวตั้งหากพื้นที่มีจำกัด

5) **ลำดับความสำคัญ** จากการทำวิจัยร่วมกับชุมชน สามารถเรียงลำดับความสำคัญของผลที่ต้องการให้เกิดขึ้นโดยการพัฒนาให้ดีขึ้น คือ (1) **ด้านสังคม** สวนเกษตรชุมชนสามารถฟื้นฟูความสัมพันธ์ของคนในชุมชน (2) **ด้านอาหารปลอดภัย** สวนเกษตรจะทำให้คนในชุมชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภค โดยเน้นอาหารปลอดภัยแทนการไปซื้ออาหารจากแหล่งอื่นที่มีความเสี่ยงต่อการปนเปื้อน ส่งผลต่อสุขภาพของคนในชุมชนให้ดีขึ้น (3) **ด้านเศรษฐกิจ** สวนเกษตร

ชุมชนจะช่วยลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และเป็นฐานเศรษฐกิจที่ดีของชุมชนในอนาคต (4) **ด้านสิ่งแวดล้อม** สวนเกษตรชุมชน เป็นพื้นที่สีเขียวหรือเป็นปอดของชุมชน จะทำให้สุขภาพจิตของคนในชุมชนดีขึ้น

6) **หน้าที่** จากการทำวิจัยชี้ให้เห็นว่า หน้าที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น ผู้ที่ร่วมค้นหาปัญหา เมื่อนำปัญหาขึ้นมาร่วมกันพิจารณาแล้ว ต้องมาช่วยกันคิดหาทางแก้ไขปัญหา เมื่อหาทางได้แล้ว ก็ต้องช่วยกันทำ ออกแบบ เลือกแบบแผนวิธีการ สุดท้ายต้องร่วมกันประเมินผล บางคนเริ่มเข้ามาร่วมประชุม เมื่อประชุมแล้วก็ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ เช่น หลาด บางคนร่วมคิดคำนวณแล้วก็ร่วมทำ เช่น ช่างเทิด เป็นต้น จะเป็นได้ว่า การเข้าไปทำหน้าที่ในกระบวนการวิจัยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความคิด และพฤติกรรมของคนได้

5.2.4.2 การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากกระบวนการวิจัย

การเปลี่ยนที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

1) **การเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคล**

Ø**มีความสามารถมากขึ้น** กล่าวคือ ทีมนักวิจัยทั้งนักวิจัยที่เป็นอาจารย์ ทีมวิจัย NGOs นักศึกษาผู้ช่วยวิจัย และนักวิจัยชุม มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ระดมสมอง แสดงความคิดเห็น รู้จักวางแผนเป็น หาทางเลือกและวิเคราะห์ทางเลือกที่ดีที่สุด เก่งขึ้น ขณะเดียวกัน ความรับผิดชอบ ความร่วมมือร่วมใจ และการทำงานเป็นทีมดีขึ้น โดยลำดับ

Ø**มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น** นักวิจัยทุกคน มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการวิจัยมากขึ้น รู้วิธีแสวงหาความรู้ สร้างเครือข่าย ใช้ประโยชน์จากเครือข่าย และสามารถนำความรู้มาใช้ในทางปฏิบัติได้

Ø**มีความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในตัวเองมากขึ้น** เมื่อได้ร่วมกระบวนการวิจัย การทำงานเป็นทีม มีกระบวนการ ขั้นตอนที่ชัดเจน และเป็นระบบ มีหลักในการทำ สร้างความเชื่อมั่นให้กับนักวิจัยทุกคน ว่ากระบวนการวิจัยสามารถแก้ไขปัญหาได้ ตัวอย่างเช่น การได้พื้นที่สวนเกษตรคืนมาเกือบทั้งหมด จากที่มีการบุกรุกมานานกว่า 10 ปี การสร้างเครือข่ายทำให้ได้รับการหนุนเสริมส่งผลให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เป็นต้น ทำให้ทีมวิจัยมีความเชื่อมั่นมากยิ่งขึ้นว่าตนเองสามารถใช้กระบวนการวิจัย และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้

Ø**มีแรงจูงใจมากขึ้น** จากการรวมพลังความร่วมมือของนักวิจัยและชาวบ้าน ก่อให้เกิดความสามัคคี สามารถดำเนินการสวนเกษตรชุมชนได้สำเร็จ ทั้งได้พื้นที่คืนมาจากผู้บุกรุก ได้ผลผลิตเป็นที่น่าพอใจ มีอาหารปลอดภัยที่ผลิตเองไว้รับประทานในชุมชน ลดรายจ่าย รวมทั้งมีเครือข่ายหนุนเสริมความรู้ ทักษะ เทคนิค และวิธีการ สิ่งเหล่านี้เป็นแรงจูงใจให้นักวิจัยชุมชนและชาวบ้านพัฒนาสวนเกษตรชุมชนเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

2) **การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ** เมื่อสิ้นสุดโครงการ การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่เห็นได้ชัดเจนคือ จากสวนเกษตรชุมชนเพียง 50 ตารางวา ได้คืนจากผู้บุกรุกเพิ่มขึ้นถึง

312.55 ตารางวา จากสภาพพื้นที่รกรุงรังทั้งสิ่งของและต้นไม้ ไม่มีระเบียบ กลายเป็นสวนเกษตรที่เต็มไปด้วยพืชผักสวนครัว มีบ่อที่ขยายใหญ่ขึ้น มีโรงเพาะเห็ดที่ให้ผลผลิตดี มีศูนย์เรียนรู้ ฯลฯ

3) **การจัดการปัญหาในชุมชน** ได้แก่ ปัญหาการทำสวนเกษตรที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม ปัญหาการบุกรุกพื้นที่สวนเกษตรชุมชนได้รับการแก้ไข โดยผู้บุกรุกคืนพื้นที่ให้สวนเกษตรเกือบทั้งหมด มีเพียงรายเดียวที่ยังไม่คืน และปัญหาความเห็นไม่ตรงกันหรือการแบ่งฝ่าย เมื่อมีการทำสวนเกษตรชุมชน จึงทำให้แต่ละฝ่ายลดทิฐิลง เริ่มพูดคุย บางคนเริ่มเข้ามาถามไถ่ พูดคุย เข้าประชุม ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมทำสวนเกษตร และร่วมบริจาคสิ่งของในการสวนเกษตร

4) **การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มคน** มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกลุ่มคน ได้แก่ กลุ่มนักวิจัยชุมชน ที่แต่เดิมเดิมมีเพียงคณะกรรมการ 7-8 คน ที่นำเสนอปัญหาเพื่อร่วมกันหาทางแก้ไข ได้รวมทีมชาวบ้านเข้ามาเป็นนักวิจัยชุมชน รวมเป็น 14 และ 16 คนตามลำดับ หลังจากนั้นทีมวิจัยได้สร้างเครือข่ายในชุมชนเพิ่มกลุ่มกิจกรรมให้ใหญ่ขึ้นถึง 40-50 คน สำหรับเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมเป็นทีมนักวิจัยชุมชน 3 คน ได้สร้างทีมวิจัยของตนเองทีมละ 5 คน รวมเป็น 15 คน ที่สามารถเรียกรวมตัวกันเมื่อต้องการทำกิจกรรมได้ นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ต้องการทำสวนเกษตรชุมชนเพื่อหารายได้เข้ามาขอแบ่งพื้นที่ทำสวนเกษตรชุมชนด้วย นอกจากนี้กลุ่มเป็นเครือข่ายภายนอกก็มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด ได้แก่ เครือข่าย NGOs อย่างน้อย 3 เครือข่ายได้เข้าร่วมเป็นทีมวิจัย และสร้างเครือข่ายเพิ่มขึ้นอีกไม่น้อยกว่า 5 เครือข่าย และเครือข่ายที่เกิดจากการหนุนเสริมความรู้จากแหล่งทุน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ กลุ่มคนเหล่านี้มีส่วนในการเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และศักยภาพที่มีอยู่ในตัวนักวิจัยชุมชนและชาวบ้าน เพื่อพัฒนาให้ชุมชนความเข้มแข็งได้

5) **กลไกในการจัดการ** การบูรณาการความรู้ กฎหมาย เงื่อนไขข้อตกลง และรูปแบบการบริหารจัดการ โดยกระบวนการวิจัยก่อให้เกิดกลไกในการจัดการ เช่น การขอคืนพื้นที่ที่ถูกบุกรุกมานานกว่า 10 ปี ได้ภายในไม่ถึง 3 เดือน โดยมีกระบวนการดังนี้ (1) มหาวิทยาลัยเกริก จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการออมเพื่อที่อยู่อาศัย กฎหมายเกี่ยวกับการเช่าที่การเคหะแห่งชาติ และเงื่อนไขการเช่าที่การเคหะแห่งชาติ เพื่อให้ชุมชนได้ทราบข้อมูลและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง (2) ประสานให้เคหะชุมชนออเงินซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ ออกหนังสือขอความร่วมมือการคืนพื้นที่ให้กับส่วนกลาง (3) ประสานงานกับฝ่ายปกครองคือเขตสายไหมเพื่อร่วมสนับสนุน (4) เชิญเจ้าหน้าที่ คสช. เข้าร่วมในการไกล่เกลี่ยเพื่อขอคืนพื้นที่อย่างสันติ

6) **สถานภาพของชุมชน** สิ่งหนึ่งที่นักวิจัยชุมชนเห็นต่างจากบางเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาชุมชน เป้าหมายของกลุ่มผู้ให้ทุน นอกจากเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถมากขึ้นแล้ว ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นเน้นเพื่อปากท้องของคนในชุมชน ในขณะที่นักวิจัยชุมชน มีเป้าหมายรองลงมาอีกเป้าหมายหนึ่งที่ต้องทำไปพร้อมกันคือเป้าหมายทางเศรษฐกิจ โดยนักวิจัยชุมชนให้เหตุผลว่า “หากโครงการไม่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ แล้วจะเลี้ยงชุมชนได้อย่างไร หรือหากจะเลี้ยงชุมชนโดยการขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากภายนอกอยู่ตลอดเวลา ก็เท่ากับชุมชนต้องขออยู่เรื่อยไป ดังนั้น จากการรอคอยให้ผู้อื่นช่วยเหลือ ชุมชนต้องพึ่งตัวเองได้ก่อน

5.2.4.3 **การประเมินผลการเปลี่ยนแปลง**

1) **การเปลี่ยนแปลงเชิงปริมาณ** สิ่งที่เห็นได้ชัดหลังจากการวิจัยเสร็จสิ้น คือ

- พื้นที่ที่ถูกบุกรุกกว่า 291.05 ตารางวา ได้คืนมาถึง 234.05 ทำให้พื้นที่เกษตรชุมชนที่ดำเนินการจาก 50 ตารางวาเพิ่มเป็น 312.55 ตารางวา รวมทั้งขยะและสิ่งก่อสร้างในพื้นที่บุกรุกที่ถูกรื้อย้ายออกไป
- ศูนย์เรียนรู้ 1 หลัง เพื่อรองรับการศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้
- บ่อเก็บน้ำที่ระบายจากสวนเกษตร (แก้มลิง)
- โรงเพาะเห็ดที่สร้างขึ้นใหม่ 1 โรง
- บ่อเก็บกักน้ำขยายใหญ่ขึ้นจาก 3x5 เมตร เป็น 5x10 เมตร
- ทีมวิจัยเพิ่มจาก 17 คน เป็น 23 คน และชาวบ้านที่เข้ามาร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้นจนถึงสิ้นสุดโครงการรวมประมาณ 40-50 คน
- พืชผักในสวนเกษตร เพิ่มขึ้นมากกว่า 10 เท่าของที่มีอยู่เดิมในสวนเกษตร 50 ตรว.
- ครัวเรือนในชุมชนที่ได้รับประทานผลผลิตในสวนเกษตร ไม่ต่ำกว่า 70 ครัวเรือน

2) **การเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพ**

- เกิดความสามัคคีและความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนจากการร่วมกันทำสวนเกษตรชุมชน มีแนวโน้มที่ยั่งยืน หากมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และจะครอบคลุมไปถึงกิจกรรมส่วนรวมอื่นๆในชุมชนด้วย เช่น การออม
- ศักยภาพของนักวิจัยชุมชนและชาวบ้านที่เข้าร่วมเป็นนักวิจัยและทำกิจกรรมสวนเกษตรชุมชน ทั้งในด้านการคิดวิเคราะห์เป็น นำมาใช้ประโยชน์ และต่อยอดความคิดได้ เช่น การรวมกลุ่มกันเพื่อหาวัสดุมาทำรั้วสวนเกษตรโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายซื้อวัสดุ การวิเคราะห์หาทางเลือกในการดำเนินงานเพื่อลดค่าใช้จ่าย เช่น การก่อสร้างโรงเห็ด และศูนย์เรียนรู้ เป็นต้น
- กระบวนการขอคืนพื้นที่ที่สามารถทำได้รวดเร็วภายในเวลาไม่ถึง 3 เดือน โดยมีเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน ทำให้มีพลังในการขอคืนพื้นที่
- สภาพแวดล้อมภายในชุมชนดีขึ้น โดยมีพื้นที่สีเขียวเกิดขึ้นแทนกองขยะ
- คุณภาพชีวิตของชุมชนดีขึ้น ทั้งสภาพแวดล้อม อาหาร และความเป็นมิตรของคนในชุมชนที่มากขึ้น

3) **ทิศทางการเปลี่ยนแปลง** จากผลการดำเนินงานโครงการ พบว่า ทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งในศักยภาพในตัวบุคคล การทำงานของกลุ่มคน สภาพพื้นที่ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน มีทิศทางดีขึ้น

5.2.4.4 **ผลที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง** การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้เกิดผลกระทบทั้งผลลัพธ์ (out put) ผลผลิต (out come) ผลกระทบ (impact) และ ความยั่งยืน (Sustainable) ดังนี้

1) **ผลลัพธ์** (out put) ได้แก่ การที่ชาวบ้านได้สวนเกษตรชุมชนถึง 312.55 ตารางวา ที่มีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลผลิตหลากหลายชนิด มากพอที่จะเลี้ยงคนในชุมชนได้

2) **ผลผลิต** (out come) ได้แก่ ชาวบ้านจะมีผักไร้สารไว้รับประทาน เพื่อสุขภาพที่ดี อีกทั้งการมีส่วนร่วมในการทำสวนเกษตรมีผลต่อคน 3 วัย คือทำให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรม ทำให้ไม่เป็นโรคซึมเศร้า คนในวัยทำงานสามารถบริหารจัดการค่าใช้จ่ายในครัวเรือนโดยการซื้อผลผลิตจากสวนเกษตรชุมชนในราคาถูกได้ ส่วนเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม ทำให้ลดความเสี่ยงจากการติดเกมส์หรือข้องเกียวกับยาเสพติด

3) **ผลกระทบ** (impact) การทำสวนเกษตรชุมชนสามารถขยายผลไปยังครัวเรือนได้ โดยเชิญชวนให้ชาวบ้านปลูกพืชผักสวนครัวไว้ในพื้นที่บ้านของตนเอง เป็นตัวอย่างของการทำสวนเกษตรชุมชนของชุมชนในพื้นที่เขตสายไหม ตลอดจนการใช้พื้นที่รกร้างว่างเปล่าของรัฐในเขตกรุงเทพมหานครเพื่อทำสวนเกษตรให้คนกรุงเทพฯได้รับประทานผักปลอดภัย โดยเฉพาะคนจน

4) **ความยั่งยืน** (Sustainable) เพื่อให้เกิดความยั่งยืน การทำสวนเกษตรชุมชนควรเกิดจากความร่วมมือของทุกภาคส่วน กล่าวคือ ชุมชนหรือชาวบ้านต้องมีส่วนร่วมในการทำสวนเกษตรชุมชน สำนักงานเขตโดยฝ่ายพัฒนาชุมชนให้การส่งเสริมสนับสนุนทั้งงบประมาณและความรู้เชิงวิชาการที่ถูกต้อง รัฐมีนโยบายสนับสนุนการทำสวนเกษตรในชุมชนและพื้นที่รกร้างว่างเปล่า ให้เกิดประโยชน์สูงสุด องค์กรอื่นๆทั้งภาครัฐและเอกชน ให้การหนุนเสริมเป็นเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนการตลาดที่ยั่งยืน และเป็นธรรม ที่สำคัญคือ การนำเด็กและเยาวชนเข้าร่วมโครงการเพื่อสืบทอดและสานต่อไปยังรุ่นสู่รุ่นให้สวนเกษตรคงอยู่และทำประโยชน์ให้กับชุมชนตลอดไป

5.3 การอภิปรายผล

ผลจากการวิจัยนี้ ได้สร้างสวนเกษตรชุมชน ซึ่งเป็นหนึ่งใน "เกษตรในเมือง" เป็นการสร้างโอกาสในการพบปะอย่างใกล้ชิดของสมาชิกในชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนด้วยกัน โดยการใช้พื้นที่ส่วนกลางทำการเกษตร ซึ่งจะลดความเป็นปัจเจกชนของสังคมเมืองลง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันมากขึ้น เกิดความไว้เนื้อเชื่อใจกัน ทำให้เกิดเครือข่ายทั้งในและนอกชุมชน

สวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ สามารถจัดให้อยู่ในกลุ่มของ สวนผักคนเมืองได้ เพราะมีเป้าหมายคือ สร้างสังคมที่เข้มแข็ง ซึ่งจะส่งผลต่อการใช้ชีวิตของชุมชนเมืองจะเป็นไปอย่างร่มเย็นเป็นสุข กล่าวคือ

(1) ส่งเสริมความรู้ เทคนิค นวัตกรรมการปลูกผัก และการพึ่งตนเองในเมือง

(2) สนับสนุนและสร้างให้เกิดพื้นที่ต้นแบบการทำเกษตรในเมืองที่เชื่อมโยงกับมิติต่างๆ เช่น สวนผักกับความมั่นคงทางอาหาร สวนผักบำบัด สวนผักกับการเรียนรู้ของเด็ก และสวนผักกับพื้นที่สร้างสรรค์ของคนเมือง เป็นต้น

ในอนาคต สวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ จะนำไปสู่การพัฒนาข้อมูลงานวิชาการเกษตรในเมืองและสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อผลักดันสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย ตลอดจนผลิตสื่อความรู้และจัดกิจกรรมรณรงค์เผยแพร่ทั้งในรูปแบบการจัดแสดงนิทรรศการ การจัดอบรม การจัดเสวนา การจัดประกวด การจัดทัวร์สวนผักและการจัดตลาดนัดแบ่งปัน ต่อไป

นอกจากนี้ สวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ ยังสอดคล้องกับการทำฟาร์มเกษตรเชิงผสมผสาน หรือ Root Garden Urban Farm กล่าวคือ เปลี่ยนพื้นที่ว่างให้เป็นสวนเกษตรนิเวศน์ ในอนาคตจะเป็นพื้นที่สาธิตการทำเกษตรยุคใหม่ให้แก่ผู้สนใจ เป็นตัวอย่างการปฏิรูปที่ดินให้เกิดประโยชน์กับชุมชน รวมถึงพื้นที่ทำกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ เช่น ดนตรี การออกร้านเพื่อขายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร รวมถึงการทำอาหารเพื่อต้อนรับแขกที่มาเยือนด้วยผักในสวน โดยลูกค้าสามารถเดินเลือกซื้อผักในสวนได้

ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ สวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ สอดคล้องกับจำแนกพื้นที่สีเขียวของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ

1) พื้นที่สีเขียวเพื่อการบริการสาธารณะ
2) พื้นที่สีเขียวเพื่ออรรถประโยชน์
3) พื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจชุมชน

ในการทำสวนเกษตรชุมชน ของชุมชนพูนทรัพย์ มีเจตนารมย์ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของกรุงเทพมหานคร (Strategy) 6 ด้าน ได้แก่

1) ส่งเสริมการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2) ส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานสถาบันเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน
3) เพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร
4) ส่งเสริมการเกษตรชุมชนเมือง
5) เพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการทางการเกษตร
6) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการองค์กร

สำหรับงานวิจัยที่เป็นดุษฎีนิพนธ์ของ ทำเนียบ อุฬารกุล และคณะ (2559) เรื่อง "สวนในบริบทขององค์กร : ความหมาย บทบาท และการแปรเปลี่ยน" ใช้พื้นที่ศึกษา คือ สวนเกษตรดาดฟ้า สำนักงานเขตหลักสี่ มีความแตกต่างจากงานวิจัยนี้ กล่าวคือ สวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์เกิดจากความต้องการของชุมชน เน้นเพื่อสร้างความสามัคคีและเพื่อปากท้องของชุมชน ในขณะที่ สวนดาดฟ้า สำนักงานเขตหลักสี่ เกิดจากความต้องการส่วนบุคคล และสอดคล้องกันในประเด็นของการทำสวนเกษตรทั้งสองแห่งนี้ ไม่ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากนโยบายการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของภาครัฐ และสวนมีพัฒนาการ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านกิจกรรมการเกษตร ด้านกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจและการท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมการกระจายผลผลิต ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม และด้านกายภาพ ซึ่งพบว่าการพัฒนาของสวนในแต่ละด้านมีความสัมพันธ์กัน เป็นต้น

5.4 ข้อเสนอแนะจากโครงการสู่การพัฒนาในระดับต่างๆ

5.4.1 การพัฒนาระดับชุมชน

1) ผู้ร่วมดำเนินการสวนเกษตรชุมชนทุกคนควรมีการบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นในสวนเกษตรทุกกระบวนการ ขั้นตอน เทคนิค วิธีการต่างๆ ทุกสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ในการทำสวนเกษตรชุมชนควรได้รับการบันทึก เพื่อรวบรวมข้อมูล และสรุปเป็นองค์ความรู้ในการทำสวนเกษตรชุมชนเมืองต่อไป

2) ผู้ร่วมดำเนินการควรได้รับการพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้การทำสวนเกษตรชุมชน เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน อย่างโปร่งใส เป็นธรรม และทั่วถึงทุกคนในชุมชน

5.4.2 การพัฒนาระดับเขต

เขตสายไหมมีชุมชนในการปกครองทั้งสิ้น 79 ชุมชน มีหลายชุมชนที่เริ่มให้ความสำคัญกับการทำเกษตรชุมชน บางชุมชนทำในพื้นที่ของตนเอง บางชุมชนมีพื้นที่ส่วนกลางแต่ยังไม่เกิดการใช้ประโยชน์โดยชุมชน ดังนั้น แม้ปัจจุบันเขตสายไหมจะมีนโยบายในการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนก็ตาม แต่ยังไม่เข้มข้นพอที่จะก่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ จึงมีข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนในพื้นที่เขตสายไหมดังนี้

1) มอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำรวจพื้นที่ส่วนกลางในชุมชน พื้นที่รกร้างว่างเปล่าของรัฐที่ยังไม่มีการจัดการ ในเขตสายไหม เพื่อวางแผนพัฒนาการใช้พื้นที่เพื่อทำสวนเกษตรชุมชนในรูปแบบต่างๆ

2) ส่งเสริมและเสริมสร้างความเข้าใจเกียวกับการทำสวนเกษตรชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้ง 79 ชุมชน

3) ร่วมกับเครือข่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน สถาบันการศึกษาที่อยู่ใกล้เคียงพื้นที่เพื่อการพัฒนาพื้นที่สวนเกษตรชุมชน ตามความต้องการของแต่ละชุมชน โดยเรียงจากชุมชนที่มีความพร้อมก่อน

4) สร้างเครือข่ายเกษตรชุมชนเมืองในเขตสายไหม โดยสำนักงานเขตสายไหมเป็นศูนย์กลางรองรับการพัฒนา หนุนเสริมงบประมาณในการพัฒนาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร การบริหารจัดการสวนเกษตรชุมชน และการตลาด และเชื่อมโยงไปยังเครือข่ายภายนอก เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน

5.4.3 การพัฒนาระดับจังหวัด

สำหรับกรุงเทพมหานคร พื้นที่สีเขียวเป็นเป้าหมายหนึ่งของการพัฒนา สวนเกษตรชุมชนเมืองเป็นหนึ่งในพื้นที่สีเขียวที่สามารถทำได้และก่อให้เกิดประโยชน์อย่างหลากหลาย ได้แก่ เป็นแหล่งอาหารปลอดภัยของคนในชุมชนและของคนกรุงเทพฯ เป็นปอดและแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของคนในชุมชนเมือง แก้ปัญหาด้านรายจ่ายให้คนจนในเมืองได้มีอาหารราคาถูก ปลอดภัย และชุมชนผลิตเอง ปัจจุบันการใช้พื้นที่ส่วนบุคคล และสำนักงานส่วนราชการหลายแห่งได้ดำเนินการทำสวนเกษตรในเมืองอยู่หลายแห่ง ในขณะที่พื้นที่รกร้างว่างเปล่า และพื้นที่ส่วนกลางที่มีอยู่ในชุมชนในยังไม่ได้รับการพัฒนา จึงเสนอแนะให้กรุงเทพมหานคร มีนโยบายดังนี้

1) นโยบายด้านพัฒนาพื้นที่รกร้างว่างเปล่าใน กทม. เพื่อรวบรวมเป็นข้อมูลในการพัฒนาให้เป็นสวนเกษตรในเมือง

2) นโยบายการจัดสรรพื้นที่สวนเกษตรในชุมชน ซึ่งจากการพัฒนาสวนเกษตรชุมชน ของชุมชนพูนทรัพย์ มีผลผลิตเพียงพอที่จะแจกจ่ายหรือจำหน่ายให้คนในชุมชน ซึ่งสัดส่วนของสวนเกษตรต่อพื้นที่ชุมชน คือ (341.05x100)/7,411 = 4.6 หรือประมาณ ร้อยละ 5 ดังนั้น จึงขอเสนอแนะให้ กทม. มีนโยบายให้การสนับสนุนการพัฒนาสวนเกษตรในเมืองอย่างจริงจัง ให้ทุกเขตนำเสนอแผนพัฒนาชุมชนในเขต กทม. โดยจัดสรรพื้นที่สำหรับการเกษตรร้อยละ 5 ของพื้นที่ชุมชน

3) นโยบายด้านการพัฒนาองค์ความรู้เกษตรในเมือง การสร้างเครือข่ายเกษตรในเมืองให้เข้มแข็ง การหนุนเสริมระบบตลาดผลผลิตทางการเกษตรอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยมอบนโยบายไปยังทุกเขตใน กทม.

4) นโยบายด้านการส่งเสริมให้การรับรองมาตรฐานผลผลิต และอาหารแปรรูปจากสวนเกษตรในเมืองเพื่อให้ผลผลิตจากสวนเกษตรในเมืองได้มาตรฐาน เกิดการพัฒนาที่ต่อเนื่องและยั่งยืน

5.5 การวิจัยเพื่อพัฒนาต่อยอดโครงการ

หลังจากที่โครงการวิจัยเสร็จสิ้นลง (ธันวาคม 2560) นักวิจัยชุมชนยังคงทำการทดลองทำสวนเกษตรชุมชนต่อไป โดยพื้นที่สวนเกษตรชุมชนมีมากพอที่จะผลิตอาหารเลี้ยงคนในชุมชน ทุกคนในชุมชนสามารถเข้ามาร่วมได้ ในอนาคตการมีส่วนร่วมของชุมชนมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นหลากหลายรูปแบบ อย่างไรก็ตาม ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นทั้งในรูปของอาหาร และรายได้ที่จะเกิดขึ้น รวมถึงความหลากหลายของกิจกรรม ได้แก่ สวนเกษตรชุมชนของคน 3 วัย สหกรณ์ร้านค้าชุมชน การเป็นศูนย์เรียนรู้เกษตรในเมือง และการท่องเที่ยวเกษตรชุมชนเมือง ทุกอย่างต้องมีการบริหารจัดการที่ดี มีระบบเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ดังนั้น การเรียนรู้ในเรื่องของ**การพัฒนาระบบการบริหารจัดการสวนเกษตรชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน** จึงเป็นเป้าหมายของนักวิจัยชุมชนที่ต้องการต่อยอดจากโครงการวิจัยนี้ต่อไป

บรรณานุกรม

หนังสือ

กองยุทธศาสตร์บริหารจัดการ สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล. **แผนพัฒนากรุงเทพมหานครระยะ 12 ปี (2552-2563).** บริษัท ดาวฤกษ์ คอมมูนิเคชั่นส์ จำกัด กรุงเทพฯ, 2552.

กองยุทธศาสตร์บริหารจัดการ สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล. **แผนพัฒนากรุงเทพมหานครระยะ 1/20 ปี (2556-2560).** บริษัท กิตติพรการพิมพ์ จำกัด กรุงเทพฯ, ม.ป.ป.

กองยุทธศาสตร์บริหารจัดการ สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล. **แผนพัฒนากรุงเทพมหานครระยะ 20 ปี (2556-2575).** บริษัท พิมพ์ดี จำกัด สมุทรสาคร, ม.ป.ป.

เกษม นครเขต (แปล). **แนวคิดและทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม (Social Network Theory)**. ม.ป.ป.

วิฑูรย์ ปัญญากุล และภัทราวดี ภูมิภักดิ์. มูลนิธิสายใยแผ่นดิน/กรีนเนท และสมาคมการค้าเกษตรอินทรีย์ไทย. งานวิจัยเกษตรอินทรีย์ไทย สำนักพิมพ์ มูลนิธิสายใยแผ่นดิน กรุงเทพ, 2551.

สุวิทย์ วัดหนู และคณะ. **คนใต้สะพาน.** พิมพ์ครั้งที่ 1. มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย กรุงเทพฯ, 2546.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. **คู่มือการคัดเลือกพรรณไม้สำหรับพื้นที่สีเขียว**, กรุงเทพฯ : มีนาคม พ.ศ. 2552.

อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง. (2545). **เมืองยั่งยืน : แนวคิดและประสบการณ์ของตะวันตก**. พิมพ์ครั้งที่ 1. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่, 2545.

ทำเนียบ อุฬารกุล และคณะ (2559) **สวนในบริบทขององค์กร : ความหมาย บทบาท และการแปรเปลี่ยน**. ดุษฎีนิพนธ์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิยาลัยขอนแก่น. จังหวัดขอนแก่น

Website

อังคณา สุวรรณกูฏ (19 กันยาน 2556). มุ**มของอียูกับสารเคมีทางการเกษตร.** สืบค้นใน http://www. doa.go.th/pibai/pibai/n17/v_9-oct/ceaksong.html, ธันวาคม 2558.

ปิยะพงษ์ บุษบงก์. (2558) **เกษตรในเมือง.** สืบค้นใน http://www.thaicityfarm.com/autopagev4/spaw2/uploads/files/Urban%20Agriculture.pdf, ธันวาคม 2558.

ไปไหนไปด้วยขอช่วยสองบาท. (6 กันยายน 2558) **Root Garden สวนเกษตรตัวอย่างกลางซอยทองหล่อ.** สืบค้นใน https://www.2baht.com/root-garden-thonglor/, ตุลาคม 2560.

มหาวิทยาลัยขอนแก่น. **เกษตรปราณีต.** สืบค้นใน www:home.kku.ac.th, กรกฎาคม 2558.

สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร. (2557) **ผังเมืองกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2557**. สืบค้นใน https://images.search.yahoo.com, ตุลาคม 2560.

Jerome Rene Hassler. (2552). **การส่งเสริมการเกษตรในเมืองกับแก้ปัญหาการขาดแคลนอาหาร**. สืบค้นใน http://info. gotomanager.com/news/details.aspx?id=78032, ตุลาคม 2560.

สมพนธ์ วรรณวิมลรักษ์. ศูนย์วิจัยพัฒนานวัตกรรม คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยมหิดล. (2559) **พบผักผลไม้ไทย ปนเปื้อนสารพิษ 90-100%.** สืบค้นใน https://www.posttoday.com/social/general/45837, 4 ตุลาคม 2559.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) **องค์ประกอบของเครือข่าย 7 ประการ**. สืบค้นใน http://www. kroobannok.com/4252, ธันวาคม 2560.

ฐานข้อมูลเพื่อการรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย**.** (2553). **ข้อมูลตัวชี้วัด "พื้นที่สีเขียวและสัดส่วนพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง"** 2559 สืบค้นใน http://www.onep.go. th/env_data/2016/01_62/, ตุลาคม 2560.

ศูนย์พัฒนาเกษตรอินทรีย์ สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิ-ราช. (2553) **. สาระเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์.** สืบค้นใน http://www.stou.ac.th/OADThailand/ AboutOrganic3. aspx, ธันวาคม 2558.

สำนักงานพื้นที่เกษตร กรุงเทพมหานคร. (มมป) . **แผนยุทธศาสตร์สำนักงาน.** สืบค้นใน http://www.bangkok.doae. go.th/bkk1.htm, ตุลาคม 2560.

มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย). (2560) **โครงการสวนผักคนเมือง**. สืบค้นใน http://www.thaicityfarm.com/about-me/., ตุลาคม 2560.

ระวีวรรณ ศรีทอง. (2553). ประสบการณ์ CSA ในประเทศไทย : **โครงการผักประสานใจ ผู้ผลิต เพื่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม เครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภค.** http://consumersouth.org/paper/828, ตุลาคม 2560.

สำนักงานเลขานุการ คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (มมป). **วิสาหกิจชุมชน**. สืบค้นใน http://www.sceb.doae.go.th/ Ssceb2.htm, ตุลาคม 2560.

Excel expert training. (2560) **Excel Expert Forums Library 2017 - 2007. VLOOKUP** สืบค้นใน http://www.excelexperttraining.com/forums, พฤษภาคม 2560.

สัมภาษณ์

นิพนธ์ ผลวาณิชย์ และคนอื่นๆ. นักวิจัยชุมชน. การประชุมกลุ่ม. ณ อาคาร SML ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร. สัมภาษณ์. 27 มีนาคม 2560.

นิพนธ์ ผลวาณิชย์ และคนอื่นๆ. นักวิจัยชุมชน. การประชุมกลุ่ม. ณ อาคาร SML ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร. สัมภาษณ์. 23 พฤษภาคม 2560.

เนตรนรินทร์ แซ่เล้ง. คณะกรรมการชุมชน/ประชาสัมพันธ์. สัมภาษณ์. 27 มีนาคม 2560.

วิมล ถวิลพงษ์. รองประธานชุมชน/แกนนำกลุ่มคนใต้สะพาน. สัมภาษณ์. 30 พฤษภาคม 2560.

สมบุญ คงคา. คณะกรรมการชุมชน. สัมภาษณ์. 25 มิถุนายน 2560

ภาคผนวกที่ 1

รายชื่อทีมวิจัย

ภาคผนวก

รายชื่อทีมวิจัย

ที่ปรึกษากิจกรรมโครงการ

เขตสายไหม

นางวันดี สิงห์เพ็ชร (หัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชนเขตสายไหม)

นางกนิษฐา ไทยเจริญ (ผู้แทนฝ่ายพัฒนาชุมชนเขตสายไหม)

นางสาว ศิริลักษณ์ สิงห์เพชร (ผู้แทนฝ่ายพัฒนาชุมชนเขตสายไหม)

การเคหะแห่งชาติ

นาง นลินรัตน์ กิตติกัลยาวงศ์ (หัวหน้าสำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน ปี 2559)

.....

นักวิจัยชุมชน

1. นาย นิพนธ์ ผลวาณิชย์
(น้าป้อม)
ที่อยู่

ตำแหน่ง นักวิจัยชุมชน
อายุ 51 ปี การศึกษา ป.6
บ้านเลขที่ 954/122 ชุมชนพูนทรัพย์ แขวงคลองถนน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 10220

2. นาง วิมล ถวิลพงษ์
(พี่มล)
ที่อยู่

ตำแหน่ง นักวิจัยชุมชน
อายุ 51 ปี การศึกษา ป.1
บ้านเลขที่ 954/59 ชุมชนพูนทรัพย์ แขวงคลองถนน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 10220

3. นางสาว ทวีทรัพย์ คำสอน
(พี่วี)
ที่อยู่

ตำแหน่ง นักวิจัยชุมชน
อายุ 54 ปี การศึกษา ม.3
บ้านเลขที่ 954/203 ชุมชนพูนทรัพย์ แขวงคลองถนน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 10220

4. นาย สุชาติ ใหม่เอี่ยม
(น้าเอ็ม)
ที่อยู่

ตำแหน่ง นักวิจัยชุมชน
อายุ 48 ปี การศึกษา ป.6
บ้านเลขที่ 954/125 ชุมชนพูนทรัพย์ แขวงคลองถนน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 10220

5. นาง ภาพ วันเพ็ญ
(ยายนิด)
ที่อยู่

ตำแหน่ง นักวิจัยชุมชน
อายุ 62 ปี อยู่ระหว่างการ ศึกษา กศน. มัธยมปีที่ 1
บ้านเลขที่ 954/49 ชุมชนพูนทรัพย์ แขวงคลอง
ถนน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 10220

6. นางสาว สมบุญ คงคา
(น้าสม)

ที่อยู่

ตำแหน่ง นักวิจัยชุมชน
อายุ 47 ปี อยู่ระหว่างการ ศึกษา กศน. ปฐมศึกษา 6
บ้านเลขที่ 954/34 ชุมชนพูนทรัพย์ แขวงคลอง
ถนน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 10220

7. นาง บังอร น้อยโนรา
(น้าอร)
ที่อยู่

ตำแหน่ง นักวิจัยชุมชน
อายุ 51 ปี การศึกษา ป.6
บ้านเลขที่ 954/34 ชุมชนพูนทรัพย์ แขวงคลอง
ถนน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 10220

8. นาง เนตรนรินทร์ แซ่เล้ง
(พี่แดง)
ที่อยู่

ตำแหน่ง นักวิจัยชุมชน
อายุ 42 ปี การศึกษา ป. 6
บ้านเลขที่ 954/34 ชุมชนพูนทรัพย์ แขวงคลอง
ถนน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 10220

9. นางสาว สุกันยา เข็มนาค
(น้าอ้อย)
ที่อยู่

ตำแหน่ง นักวิจัยชุมชน
อายุ 48 ปี การศึกษา ป.6
บ้านเลขที่ 954/196 ชุมชนพูนทรัพย์ แขวงคลอง
ถนน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 10220

10. นาง สมศรี ตรีสันเทียะ
(ยายแต๋ว)
ที่อยู่

ตำแหน่ง นักวิจัยชุมชน
อายุ 65 ปี การศึกษา ป.4
บ้านเลขที่ 954/202 ชุมชนพูนทรัพย์ แขวงคลอง
ถนน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 10220

11. นาง รุ่งอรุณ บุญชู
(พี่รุ่ง)
ที่อยู่

ตำแหน่ง นักวิจัยชุมชน
อายุ 44 ปี การศึกษา ป.6
บ้านเลขที่ 954/141 ชุมชนพูนทรัพย์ แขวงคลองถนน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 10220

12. นาย นพรัตน์ แซ่เล้ง
(พี่นพ)
ที่อยู่

ตำแหน่ง นักวิจัยชุมชน
อายุ 43 ปี การศึกษา ป.6
บ้านเลขที่ 954/98 ชุมชนพูนทรัพย์ แขวงคลองถนน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 10220

13. นาง หลาด บุญมา
(ยายหลาด)
ที่อยู่

ตำแหน่ง นักวิจัยชุมชน
อายุ 59 ปี การศึกษา ป.4
บ้านเลขที่ 954/53 ชุมชนพูนทรัพย์ แขวงคลองถนน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 10220

14. ด.ญ. ทักษพร ชินอ่อน
(น้องกี๊ฟ)

โรงเรียนที่เรียนปัจจุบัน
ที่อยู่

ตำแหน่ง ทีมวิจัยและเยาวชน
อายุ 14 ปี
อยู่ระหว่างการ ศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2
โรงเรียนประเทืองทิพย์วิทยา
บ้านเลขที่ 954/31 ชุมชนพูนทรัพย์ แขวงคลองถนน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 10220

15. ด.ช. ศราวุฒิ เชื้อสายมธุรส
(น้องเจมส์)

โรงเรียนที่เรียนปัจจุบัน
ที่อยู่

ตำแหน่ง ทีมวิจัยและเยาวชน
อายุ 14 ปี
อยู่ระหว่างการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2
โรงเรียนวัดเกาะสุวรรณาราม
บ้านเลขที่ 954/196 ชุมชนพูนทรัพย์ แขวงคลองถนน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 10220

16. ด.ญ. วิชิดา เรียงสาคร
(น้องอีฟ)

โรงเรียนที่เรียนปัจจุบัน
ที่อยู่

ตำแหน่ง ทีมวิจัยและเยาวชน
อายุ 16 ปี
อยู่ระหว่างการ ศึกษา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3
โรงเรียนฤทธิยวรรณาลัย
บ้านเลขที่ 954/197 ชุมชนพูนทรัพย์ แขวงคลองถนน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร 10220

17. นางสาวกานดา กองวงษ์
(พี่กานดา)
ที่อยู่

ตำแหน่ง นักวิจัย
อายุ 49 ปี ระดับการศึกษา -
บ้านเลขที่ 104/33 ถนนพหลโยธิน
แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กทม. 10200

18. นางสาว ลมุลจิต วิเชียรศรี
(พี่ป้อม)
ที่อยู่

ตำแหน่ง นักวิจัย
อายุ 37 ปี ระดับการศึกษา ปริญญาตรี
บริษัท เจ แอนด์ โอ โปรแกรส จำกัด
104/33 ถนนพหลโยธิน แขวงอนุสาวรีย์
เขตบางเขน กทม.10200

19. นาย ธวัชชัย สิราซาง
(พี่หนุ่ย)

ที่อยู่

ตำแหน่ง นักวิจัย
อายุ 35 ปี
ระดับการศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง
บริษัท จี.ไอ.อินดัสทรี จำกัด
700/25-34 ถนน พหลโยธิน แขวงสามเสนใน
เขตพญาไท กทม. 10400

20. นาย เดวิด ศรีชัยอุดม
(พี่เดวิด)

ที่อยู่

ตำแหน่ง นักวิจัย
อายุ 41 ปี
ระดับการศึกษา ปริญญาโท
700 ถนนประดิษฐ์มนูธรรม แขวงเจ้าคุณสิงห์
เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร 10220

21. นาง ฉัตรรัตน์ เซาวลิต
(อาจารย์ปู)

ที่อยู่

ตำแหน่ง นักวิจัย
อายุ 59 ปี
ระดับการศึกษา ปริญญาโท
มหาวิทยาลัยเกริก แขวงอนุสาวรีย์
เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร 10220

ประวัติหัวน้าโครงการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัสรินณ์ พันธุ์แน่น (อาจารย์น้ำ) อายุ 55 ปี

ตำแหน่ง - อาจารย์ประจำ ภาควิชาศึกษาทั่วไป คณะ ศิลปศาสตร์
- หัวหน้าศูนย์ส่งเสริมและบริการสังคม

ที่ทำงาน - มหาลัยวิทยาลัยเกริก แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร 10220 โทร 084-3875508

ที่อยู่ - 19/231 บ้านฟ้ากรีนพาร์ค ตำบลคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี 12130

ประวัติการศึกษา

- ปริญญาโท สาขาวิชานโยบายและการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก กรุงเทพมหานคร

ผู้ช่วยนักวิจัย

นางสาวอรทัย กัลยาวุฒิ (น้องก้อย) อายุ 22 ปี

อยู่ระหว่างการ ศึกษา ระดับปริญญาตรี
สาขาวิชาสาธารณะสุขศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย

รายชื่อคณะกรรมการในชุมชนพูนทรัพย์ ที่สามารถสนับสนุนการทำสวนเกษตรชุมชน

กลุ่มคณะกรรมการชุมชนพูนทรัพย์

1)	นายนิพนธ์	ผลวาณิชย์	ประธาน
2)	นางวิมล	ถวิลพงษ์	รองประธาน
3)	นางสาว ทวีทรัพย์	คำสอน	รองประธาน
4)	นาง ภาพ	วันเพ็ญ	เหรัญญิก
5)	นางสาว สมบุญ	คงคา	กรรมการ
6)	นางสุวรรณี	แสงท่านั่ง	กรรมการ
7)	นายสุชาติ	ใหม่เอี่ยม	เลขานุการ

กลุ่มพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนใต้สะพาน

1)	นางวิมล	ถวิลพงษ์	กรรมการที่อยู่อาศัยและคุณภาพชีวิต
2)	นางสาว สมบุญ	คงคา	กรรมการสาธารณูปโภค
3)	นางเนตรรินทร์	แซ่เล้ง	แกนนำชาวบ้าน
4)	นางบังอร	น้อยโนรา	แกนนำชาวบ้าน
5)	นางภาพ	วันเพ็ญ	แกนนำชาวบ้าน

ภาคผนวกที่ 2

ตารางกิจกรรม

โครงการ "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร"

ว/ด/ป	หน่วยงาน/องค์กรที่เข้ามาสนับสนุน	กิจกรรมที่มาสนับสนุน	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม
27 ส.ค. 2559	คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง	การอบรมการผลิตผักคนในเมือง	• ผู้เข้าร่วม 27 คน • โดยมี ดร.พัชราภรณ์ สุวอ เป็นวิทยากร
19 ก.ย. 2559	สำนักงานเขตสายไหม กรุงเทพมหานคร	ผู้แทนทีมวิจัยฯ ร่วมเปิดตัวโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เขตสายไหมประจำปี 2559-2560	• ผู้เข้าร่วม 18 คน 1) ทีมวิจัย 13 คน 2) ชาวบ้าน 5 คน
25 ก.ย. 2559	เครือข่ายสลัมสี่ภาค	กิจกรรมเนื่องในวันที่อยู่สากล "21 ปี คนใต้สะพานเหลียวหลัง แลหน้าชวนพี่ชวนน้อง ร่วมมองอนาคต"	• ทีมวิจัย 16 คน
14 ต.ค. 2559	โครงการวิจัย"รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กทม."	การประชุมทีมนักวิจัยชุมชน วางแผนการดำเนินงานวิจัยในระยะเวลา 18 เดือน	• ทีมวิจัย 19 คน
28 ต.ค. 2559	โครงการวิจัย"รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กทม."	การประชุมกลุ่มเด็กและเยาวชน ครั้งที่ 1	• ผู้เข้าร่วม 66 คน 1) ชาวบ้าน 52 คน 2) ทีมวิจัย 14 คน
4 พ.ย. 2559	โครงการวิจัย"รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กทม."	การประชุมกลุ่มผู้สูงอายุ	• ผู้เข้าร่วม 60 คน 1) ทีมวิจัย 12 คน 2) ชาวบ้าน 48 คน
6 พ.ย. 2559	คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง	ให้การอบรมเชิงปฏิบัติการ การทำเกษตรในเขตเมืองเพื่อการผลิตอาหารปลอดภัย	• ผู้เข้าร่วมอบรมประมาณ 30 คน • โดยมี ดร.พัชราภรณ์ สุวอ เป็นวิทยากรในการบรรยาย

ว/ด/ป	หน่วยงาน/องค์กรที่เข้ามาสนับสนุน	กิจกรรมที่มาสนับสนุน	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม
12 พ.ย. 2559	ฝ่ายรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)	ดูแลความเรียบร้อยและเข้าร่วมการประชุมรวมวัย (เด็ก คนทำงาน และผู้สูงอายุ) เพื่อทบทวนบทเรียนการทำสวนเกษตรชุมชน	• ผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งหมด 48 คน 1) ทีมวิจัย 13 คน 2) คสช. 2 นาย 3) ชาวบ้าน 33 คน
19 พ.ย. 2559	โครงการวิจัย"รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กทม."	ประชุมกลุ่มเด็กและเยาวชน ครั้งที่ 2	• ผู้เข้าร่วม 31 คน 1) นักวิจัย 13 คน 2) ชาวบ้าน 18 คน
26 พ.ย. 2559	1) หัวหน้าสำนักงานเคหะชุมชนออเงิน 2) ผู้แทนฝ่ายพัฒนาชุมชน เขตสายไหม 3) ฝ่ายรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)	เข้าประชุมร่วมกับทีมวิจัยและชาวบ้านเพื่อชี้แจงและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ในการทำสวนเกษตรชุมชนเมือง	• ผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งหมด 77 คน 1) ทีมวิจัย 12 คน 2) หัวหน้าสำนักงานเคหะชุมชนออเงิน 1 คน 3) ผู้แทนฝ่ายพัฒนาชุมชน เขตสายไหม 1 คน 4) ฝ่ายรักษาความสงบแห่งชาติ 5 นาย 5) ชาวบ้าน 58 คน
4 ธ.ค. 2559	คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง	สอนวิธีการทดลองปลูกผักในกระถาง ก่อนทดลองทำสวนเกษตรของจริง	• จำนวนผู้เข้ารับการอบรมประมาณ 30 คน • โดยมี ดร.พัชราภรณ์ สุวอ เป็นวิทยากรในการบรรยายและสาธิตการทดลองปลูกผักในกระถาง
10 ธ.ค. 2559	โครงการวิจัย"รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร"	การสัมภาษณ์กลุ่มวัยทำงาน	• ผู้เข้าร่วม 25 คน 1) นักวิจัย 22 คน 2) ทีมวิจัยอาจารย์ 3 คน
20 ธ.ค. 2559 8 ม.ค. 2560 9 ม.ค. 2560	สำนักงานเขตสายไหม โดยผู้อำนวยการ รัตนธร รัตนสกุล	ให้ความอนุเคราะห์ 1. รถ JCB 2. รถบรรทุก 3. อุปกรณ์ในการเคลียร์พื้นที่	• ทั้งนี้ยังมี หน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมดังนี้ 1) คุณลินรัตน์ กิตติภัลยาวงศ์ หัวหน้าสำนักงานเคหะชุมชนออเงิน 2) ฝ่ายรักษาความสงบแห่งชาติ คสช.

ว/ด/ป	หน่วยงาน/องค์กรที่เข้ามาสนับสนุน	กิจกรรมที่มาสนับสนุน	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม
		4. บุคลากรฝ่ายรักษาความสะอาด ในการเตรียมพื้นที่เพื่อรองรับการทดลองทำสวนเกษตรชุมชนฯของโครงการวิจัยฯ	3) ทีมงาน ดร. สมชาย เวสารัชตระกูล มาร่วมให้กำลังใจชุมชน และส่งบุคลากรเข้ามาช่วยรื้อปรับพื้นที่กับชุมชนและทีมวิจัย
11 ก.พ. 2560	1) ทีมงาน NGO จาก - เครือข่ายเกษตรยุคใหม่ - เครือข่ายอาสาพัฒนากรุงเทพฯ 2) ผู้แทนฝ่ายพัฒนาชุมชน เขตสายไหม 3) ฝ่ายรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)	เข้าร่วมการประชุมประจำเดือนกุมภาพันธ์ 2560	● ผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งหมด 25 คน 1) ทีมวิจัย 17 คน 2) ทีมงาน NGO 3 คน 3) ผู้แทนฝ่ายพัฒนาชุมชน เขตสายไหม 1 คน 4) ฝ่ายรักษาความสงบแห่งชาติ 4 นาย
22 ก.พ. 2560	ทีมงาน NGO จาก - เครือข่ายเกษตรยุคใหม่ - เครือข่ายอาสาพัฒนากรุงเทพฯ	ร่วมกันออกแบบสวนเกษตรฯและทำโมเดลสวนเกษตรชุมชนเมือง	● ผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งหมด 22 คน 1) ทีมวิจัย 13 คน 2) ทีมงาน NGO 3 คน 3) อาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยเกริก 5 คน
3 มี.ค. 2560	โหนดสุวรรณภูมิ	กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน สู่ความเข้มแข็งเครือข่ายชุมชนคนทำวิจัยท้องถิ่น ครั้งที่ 1/2560 จัดโดย ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสุวรรณภูมิ ม.หัวเฉียวฯ	● ทีมวิจัย 5 คน
14 มี.ค. 2560	โหนดสุวรรณภูมิ	ผ.ศ พัสรินณ์ พันธุ์แน่น หัวหน้าโครงการ ได้เข้าร่วมเวทีนำเสนอแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเติมเต็มความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เครือข่ายนักวิชาการโหนดสุวรรณภูมิ ครั้งที่ 1/2560	● หัวหน้าโครงการ

ว/ด/ป	หน่วยงาน/องค์กรที่เข้ามาสนับสนุน	กิจกรรมที่มาสนับสนุน	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม
17 มี.ค. 2560	นักศึกษามหาวิทยาลัยเกริก	นักศึกษาวิชา ชีวิตและสิ่งแวดล้อม (ศศ 11109) ลงพื้นที่ เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตคนเมือง และร่วมกิจกรรมจิตอาสาในการทำสวนเกษตรเพื่อชุมชน	● ผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งหมด 41 คน 1) ทีมวิจัย 13 คน 2) ชาวบ้าน 5 คน 3) ทีมงาน NGO 3 คน 4) นักศึกษา 20 คน
23 มี.ค. 2560	-	การหารือระหว่างทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก กับ NGO เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายเพื่อการทำสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์	● ผู้เข้าร่วม 14 คน 1) ทีมวิจัย 9 คน 2) ชาวบ้าน 5 คน
29 มี.ค. 2560	-	การหารือเพื่อสร้างเครือข่ายระหว่างทีมวิจัยอาจารย์ ทีมวิจัยชุมชน NGO และ กศน. เขตสายไหม โดยผู้อำนวยการ ปรีชา ผลชมพู่ และครูกศน.	● ผู้เข้าร่วม 9 คน 1) ทีมวิจัย 5 คน 2) ทีมวิจัย NGO 1 คน 3) คุณครู กศน. 3 คน
4 เม.ย. 2560	คุณ เดวิด ศรีชัยอุดม นักศึกษาปริญญาโทมหาวิทยาลัยเกริก (นักธุรกิจ)	ให้การสนับสนุนงบประมาณในการทำโครงสร้างสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์	จำนวนเงิน 40,000 บาท
23 เม.ย. 2560	ทีมงาน NGO จาก - เครือข่ายเกษตรยุคใหม่ - เครือข่ายอาสาพัฒนากรุงเทพฯ - เครือข่ายสยามอารยะ	เข้าร่วมประชุมประจำเดือน เมษายน 2560 เพื่อวางแผนการทำโครงสร้างซุ้มและคำนวณงบประมาณในการจัดทำโครงสร้างซุ้ม	● ผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งหมด 17 คน 1) ทีมวิจัย 12 คน 2) ทีมงาน NGO 5 คน
10 พ.ค. 2560	ทีมงาน NGO จาก - เครือข่ายเกษตรยุคใหม่ - เครือข่ายอาสาพัฒนากรุงเทพฯ	เข้าร่วมประชุมประจำเดือน พฤษภาคม 2560	● ผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งหมด 19 คน 1) ทีมวิจัย 17 คน 2) ทีมงาน NGO 2 คน

ว/ด/ป	หน่วยงาน/องค์กรที่เข้ามาสนับสนุน	กิจกรรมที่มาสนับสนุน	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม
23 พ.ค. 2560	ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัด นครนายก	การอบรมเศรษฐกิจพอเพียงโดยปราชญ์ชาวบ้าน	● ทีมวิจัย 6 คน ● โดยมีอาจารย์ วิรัตน์ จีนลักษณ์ ผู้อำนวยการศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านเป็นวิทยากร
3 มิ.ย. 2560	อาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยเกริก (บูรณาการการเรียนการสอนกับงานวิจัย)	นักศึกษาวิชาบัณฑิตอุดมคติไทย (ศศ 11114) ลงชุมชนทำกิจกรรมจิตอาสา ผักริมรั้วกินได้ และ โมบายสวนผัก	● ผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งหมด 39 คน 1) ทีมวิจัย 7 คน 2) ทีมงาน NGO 2 คน 3) นักศึกษา 30 คน 4) นักศึกษา ป.โท มาร่วม 1 คน
3 มิ.ย. 2560	ทีมงาน NGO จาก - เครือข่ายเกษตรยุคใหม่ - เครือข่ายอาสาพัฒนากรุงเทพฯ	เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาพร้อมกับสนับสนุนงบประมาณในการทำสวนเกษตร	จำนวนเงิน 5,000 บาท
22 มิ.ย. 2560	ทีมงาน NGO จากเครือข่ายเกษตรยุคใหม่	การประชุมประจำเดือนมิถุนายน 2560 เพื่อวางแผนการทดลองทำสวนเกษตรในระยะเวลาอีก 6 เดือน	● ผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งหมด 13 คน 1) ทีมวิจัย 12 คน 2) ทีมงาน NGO 1 คน
6 ส.ค. 2560	1) ทีมงาน NGO จาก - เครือข่ายเกษตรยุคใหม่ - เครือข่ายอาสาพัฒนากรุงเทพฯ - มูลนิธิหัวใจอาสา 2) ผู้แทนฝ่ายพัฒนาชุมชน เขตสายไหม	เข้าร่วมการประชุมประจำเดือน สิงหาคม 2560 กับทีมวิจัย เพื่อวางแผนงบประมาณและการดำเนินโครงการใน 6 เดือนก่อนสิ้นสุดโครงการต่อเนื่องด้วยการร่วมกันลงเสาวางโครงสร้างสำหรับทำซุ้มในสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ร่วมกับชาวชุมชน รวมทั้งเด็กและเยาวชน	● ผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งหมด 52 คน 1) ทีมวิจัย 17 คน 2) ทีมงาน NGO 6 คน 3) ผู้แทนฝ่ายพัฒนาชุมชน เขตสายไหม 2 คน 4) เยาวชนและชาวบ้าน 27 คน
19 ส.ค. 2560	1) ทีม NGO จาก - เครือข่ายเกษตรยุคใหม่ - เครือข่ายอาสาพัฒนากรุงเทพฯ 2) การศึกษานอกระบบ (กศน.)	ร่วมกันลงเสา ทำโครงสร้างซุ้ม และวางท่อซีเมนต์เพื่อใช้ในการปลูกมะนาว	● ผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งหมด 50 คน 1) ทีมวิจัย 17 คน 2) ทีมงาน NGO 2 คน 3) เยาวชนและชาวบ้าน 10 คน

ว/ด/ป	หน่วยงาน/องค์กรที่เข้ามาสนับสนุน	กิจกรรมที่มาสนับสนุน	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม
	3) คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)		4) นักเรียน กศน.สายไหม 16 คน 5) คณะรักษาความสงบแห่งชาติ 5 นาย
27 ส.ค. 2560	1) ทีม NGO จาก - เครือข่ายเกษตรยุคใหม่ - เครือข่ายอาสาพัฒนากรุงเทพฯ - เครือข่าย คาราวานอาหารปลอดสารเคมี (trust food good truck) - เครือข่ายบ้านเรียน (home school) 2) นักเรียนโรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย	ร่วมกันทำกะบะ แคร่ เพื่อใช้ทดลองปลูกพืชผัก ทาสีโครงสร้างซุ้ม และปลูกมะนาวในท่อซีเมนต์	● ผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งหมด 40 คน 1) ทีมวิจัย 15 คน 2) เครือข่าย 2 คน 3) นักเรียน และ ผู้ปกครอง 8 คน 4) ชาวบ้าน 15 คน
2 ก.ย. 2560	ครูและนักเรียน จาก กศน.เขตสายไหม	ทำกิจกรรมเกี่ยวกับ 1) ตัดยางรถยนต์เพื่อขยายขอบสำหรับปลูกผัก 2) ขึ้นซุ้มด้วยท่อ PVC	● ผู้เข้าร่วมการประชุมทั้งหมด 21 คน 1) ทีมวิจัย 13 คน 2) เครือข่าย 2 คน 5) ชาวบ้าน 6 คน
9-10 ก.ย. 2560	คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง	ฝึกอบรมการปลูกผักร่วมกับเลี้ยงปลา และการทำสวนผักคนในเมือง ณ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง	● ผู้แทนนักวิจัยเข้าร่วมอบรม วันละ 10 คน ● โดยมี ดร.พัชราภรณ์ สุวอ เป็นวิทยากรในการบรรยายและสาธิตการทดลองปลูกผักในกระถาง
16 ก.ย. 2560	ทีมงานมูลนิธิจิตอาสาเพื่อสังคม	1) ทำกิจกรรมเกี่ยวกับปรับหน้าดินของสวนให้อยู่ในระนาบเดียวกัน 2) ทำซุ้มไม้ขนาดเล็กตามจุดต่างๆในสวน	● ประมาณ 17 คน 1) ทีมวิจัย 6 คน 2) ชาวบ้าน 4 คน 3) เครือข่ายจิตอาสา 7 คน
17 ก.ย. 2560	โครงการวิจัย"รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร"	วางไม้บนโครงสร้าง เพื่อเป็นแนวให้ผักไม้เลื้อย และวางแปลงเพื่อปลูกผักในสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ร่วมกับชาวชุมชน	● ทีมวิจัยและชาวบ้าน 19 คน

ว/ด/ป	หน่วยงาน/องค์กรที่เข้ามาสนับสนุน	กิจกรรมที่มาสนับสนุน	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม
23 ก.ย. 2560	โหนดสุวรรณภูมิ	**อบรม** "เครือข่ายน้องใหม่ นักวิจัยท้องถิ่น" เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เล่าสู่กันฟัง ประสบการณ์รุ่นพี่สู่รุ่นน้อง	• ทีมวิจัย 5 คน
24 ก.ย. 2560	1) ทีม NGO จาก - เครือข่ายเกษตรยุคใหม่ - เครือข่ายอาสาพัฒนากรุงเทพฯ - เครือข่ายสยามอารยะ 2) โหนดสุวรรณภูมิ	**อบรม** "เครือข่ายน้องใหม่ นักวิจัยท้องถิ่น" เพื่อเรียนรู้การทำเอกสารการเงินให้ง่าย โปร่งใส เข้าใจทุกคน	• ทีมวิจัย 5 คน (NGO ทั้ง 3 คน เข้าร่วมเป็นนักวิจัยภายหลัง)
1 ต.ค 2560	โครงการวิจัย"รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร"	จัดพื้นที่สวนเกษตรพร้อมวางแปลงเพื่อปลูกผัก	• ผู้เข้าร่วม 17 คน 1) ทีมวิจัย 9 คน 2) เยาวชนและชาวบ้าน 8 คน
7 ต.ค. 2560	โครงการวิจัย"รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร"	กิจกรรมทำดีเพื่อพ่อช่วยกันเก็บขยะ ตายหญ้าและจัดซุ้มในสวนเกษตร	• ผู้เข้าร่วม 23 คน 1) ทีมวิจัย 12 คน 2) ทีมวิจัยNGO 1 คน 3) ชาวบ้าน 11 คน
15 ต.ค. 2560	โครงการวิจัย"รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร"	วัดพื้นที่ทำโรงเห็ดศูนย์เรียนรู้เพาะเมล็ดพันธุ์พืชในสวนเกษตร	• เยาวชนและชาวบ้าน 10 คน • ทีมวิจัยNGO 1 คน
17 ต.ค. 2560	นักศึกษาจากคณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง	เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์เพื่อนำไปจัดการความรู้เพื่อชุมชน	• ผู้เข้าร่วม 24 คน 1) ทีมวิจัย 5 คน (ชาวบ้าน 4คน NGO 1คน) 2) นักศึกษา สจล. 19 คน
21 ต.ค. 2560	โครงการวิจัย"รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร"	ช่วยกันปลูกต้นไม้ พืชผักสวนครัวกินได้และทำซุ้มไม้เลื้อย	• ทีมวิจัย 8 คน

ว/ด/ป	หน่วยงาน/องค์กรที่เข้ามาสนับสนุน	กิจกรรมที่มาสนับสนุน	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม
4 พ.ย. 2560	สวนเห็ดพันธุ์อัช เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร	การศึกษาดูงาน เรียนรู้การเพาะเห็ด	• ผู้เข้าร่วม 23 คน 1) ทีมวิจัย 8 คน 2) ทีมวิจัยNGO 1 คน 3) เยาวชนและชาวบ้าน 14 คน
11 พ.ย. 2560	โครงการวิจัย"รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร"	เข้าร่วมงาน การประชุมเกริกวิชาการระดับชาติ ประจำปี 2560	• ทีมวิจัย 9 คน
11 พ.ย. 2560	คุณครูและนักศึกษาจากการศึกษานอกระบบ (กศน.)	ช่วยกันเทพื้นศูนย์เรียนรู้ก่อนมาร่วมงานวันเกริกวิชาการ	• ผู้เข้าร่วม 11 คน 1) ทีมวิจัย 5 คน 2) ครูและนักเรียน กศน.สายไหม 5 คน 3) ทีมวิจัย NGO 1 คน
16 พ.ย. 2560	สมาคมอุตสาหกรรมเรือนไทย ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ สสส.	ร่วมงานออกบูธ สวนเกษตรในเมือง	• ทีมวิจัย 9 คน • ทีมวิจัยNGO 1 คน
18 พ.ย. 2560	สวนเกษตรอินทรีย์ และกลุ่มเลี้ยงกบเลี้ยงปลาดุกในกระชัง บ้านคลองโยง	นักวิจัยชุมชนเข้าร่วมศึกษาดูงาน และแลกเปลี่ยนการเรียนรู้การทำสวนเกษตรอินทรีย์	• ผู้เข้าร่วม 13 คน 1) ทีมวิจัย 8 คน 2) ทีมวิจัย NGO 1 คน 3) ชาวบ้าน 4 คน
25 พ.ย. 2560	สวนมะนาวสุขประเสริฐ	การประชุมประจำเดือนพฤศจิกายนและนักวิจัยเข้าร่วมฟังการสาธิตการปลูก การดูแล การตัดแต่งทรงทุ่มมะนาว	• ผู้เข้าร่วม 13 คน 1) ทีมวิจัย 8 คน 2) ทีมวิจัย NGO 1 คน 3) ชาวบ้าน 4 คน • โดยมี คุณ ประชา จารัญ เป็นวิทยากรในการให้ความรู้

ว/ด/ป	หน่วยงาน/องค์กรที่เข้ามาสนับสนุน	กิจกรรมที่มาสนับสนุน	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม
26 พ.ย. 2560	โครงการวิจัย"รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร"	นักวิจัยชุมชนช่วยกันปลูกผักและเตรียมพื้นที่เพื่อสร้างโครงสร้างเทพื้นโรงเห็ด	• ทีมวิจัย 6 คน
29 พ.ย. 2560	โครงการวิจัย"รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร"	ร่วมแรง ร่วมใจ กันเทพื้นเพื่อทำโรงเพาะเห็ด	• ผู้เข้าร่วม 10 คน 1) ทีมวิจัย 4 คน 2) เยาวชนและชาวบ้าน 6 คน
2 ธ.ค. 2560	โครงการวิจัย"รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร"	ประชุมหารือเพื่อวางแผนการจัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูล คืนข้อมูลให้กับชาวบ้านและทำโครงสร้างโรงเพาะเห็ด	• เข้าร่วม 18 คน 1) ทีมวิจัย 15 คน 2) เยาวชนและชาวบ้าน 3 คน
5 ธ.ค. 2560	โครงการวิจัย"รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร"	ชาวบ้านร่วมกันทำโครงสร้างโรงเพาะเห็ดเพื่อรองรับก้อนเห็ด	• ทีมวิจัย 5 คน
6 ธ.ค. 2560	โครงการวิจัย"รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร"	นำก้อนเห็ดมาลงในโรงเพาะเห็ด	• ผู้เข้าร่วม 11 คน 1) ทีมวิจัย 6 คน 2) เยาวชนและชาวบ้าน 4 คน 3) ทีมวิจัย NGO 1 คน
13 ธ.ค. 2560	โครงการวิจัย"รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร"	นักวิจัยชุมชนเข้าร่วมการประชุมเพื่อพัฒนาชุดโครงการวิจัยเกษตรในเมือง	• ผู้เข้าร่วม 7 คน 1) ทีมวิจัย 5 คน 2) ทีม NGO 2 คน

ว/ด/ป	หน่วยงาน/องค์กรที่เข้ามาสนับสนุน	กิจกรรมที่มาสนับสนุน	ผู้เข้าร่วมกิจกรรม
15 ธ.ค. 2560	โครงการวิจัย"รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร"	การจัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลโครงการ " รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์"	• ผู้เข้าร่วม 25 คน 1) ทีมวิจัย 10 คน 2) ชาวบ้าน 4 คน 3) ทีมวิจัย NGO 2 คน 4) อำนวยการและผู้แทนเขต 3 คน 5) อาจารย์มหาวิทยาลัยเกริก 3 คน 6) หัวหน้าสำนักงานการเคหะออเงิน 1 คน 7) พนักงานจัดการทรัพย์สินระดับเจ็ด 1 คน 8) คุณครูจากการศึกษานอกระบบ 1 คน
17 ธ.ค. 2560	-	ช่วยกันเก็บเห็ดที่ออกดอกแล้วและกรีดปากถุงก้อนเห็ด	ทีมวิจัย 5 คน
23 ธ.ค. 2560	โครงการวิจัย"รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร"	จัดเวทีคืนข้อมูลให้กับชุมชน	• ผู้เข้าร่วม 63 คน 1) ทีมวิจัย 16 คน 2) ชาวบ้าน 37 คน 3) ทีมวิจัย NGO 2 คน 4) อาจารย์มหาวิทยาลัยเกริก 1 คน 5) หัวหน้าสำนักงานการเคหะออเงิน 1 คน 6) พนักงานจัดการทรัพย์สินระดับเจ็ด 1 คน 7) ผู้อำนวยการและคุณครู จากการศึกษานอกระบบ 5 คน

ภาคผนวกที่ 3

หนังสือประสานงานบุคคลและหน่วยงานต่างๆ

ที่ พิเศษ 2/2559

หน่วยงาน คณะศิลปศาสตร์ วันที่ 16 สิงหาคม 2559

เรื่อง การอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน

เรียน คุณนลินรัตน์ กิตติกัลยาวงศ์ (หัวหน้าสำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน)

สืบเนื่องจากดิฉัน ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยชุมชน ปีการศึกษา พ.ศ. 2559 จากมหาวิทยาลัยเกริก และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.) เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" โดยจะเริ่มกระบวนการวิจัยประมาณเดือนสิงหาคม 2559 ใช้เวลา 18 เดือน และมีชุมชนร่วมเป็นนักวิจัยจำนวน 14 คน

เพื่อเป็นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ เกษตรในเมือง แก่นักวิจัยชุมชนและประชาชนในชุมชนพูนทรัพย์ สกว. นำโดย ผศ.พีระชัย กุลชัย หัวหน้าโหนดสุวรรณภูมิ จะนำนักวิชาการทางด้านเกษตรในเมือง มาอบรมให้ความรู้แก่ทีมวิจัยและประชาชน ณ ชุมชนพูนทรัพย์ ในวันเสาร์ที่ 27 สิงหาคม 2559 เวลา 9.00 -12.00 น. โดยประมาณ ดิฉันทราบจากชุมชนว่า ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ดูแลใกล้ชิดกับชุมชน จึงขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมสังเกตการณ์การอบรมให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการเกษตรในเมือง ทั้งนี้ ดิฉันได้ประสานกับทีมวิจัยชุมชนพูนทรัพย์ในเบื้องต้นแล้ว

จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมสังเกตการณ์ในวันและเวลาดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
หัวหน้าโครงการวิจัย

มีข้อสงสัยโปรดติดต่อ
ผศ.พัสรินณ์ พันธุ์แน่น
โทร. 02-9705820 ต่อ 349 มือถือ 084-3875508

ที่ พิเศษ 1/2559

หน่วยงาน คณะศิลปศาสตร์ วันที่ 16 สิงหาคม 2559

เรื่อง การอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน

เรียน ผู้อำนวยการเขตสายไหม

สืบเนื่องจากดิฉัน ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยชุมชน ปีการศึกษา พ.ศ. 2559 จาก มหาวิทยาลัยเกริก และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.) เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" โดยจะเริ่มกระบวนการวิจัยประมาณเดือนสิงหาคม 2559 ใช้เวลา 18 เดือน และมีชุมชนร่วมเป็นนักวิจัยจำนวน 14 คน

เพื่อเป็นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ เกษตรในเมือง แก่นักวิจัยชุมชนและประชาชนในชุมชนพูนทรัพย์ สกว. นำโดย ผศ.พีระชัย กุลชัย หัวหน้าโหนดสุวรรณภูมิ จะนำนักวิชาการทางด้านเกษตรในเมือง มาอบรมให้ความรู้แก่ทีมวิจัยและประชาชน ณ ชุมชนพูนทรัพย์ ในวันเสาร์ที่ 27 สิงหาคม 2559 เวลา 9.00 -12.00 น. โดยประมาณ เนื่องจากอยู่ในเขตความรับผิดชอบของท่าน ดิฉันจึงใคร่ขอเรียนให้ท่านทราบ และมีความยินดีหากผู้แทนของเขตสายไหมจะเข้าร่วมสังเกตการณ์ ทั้งนี้ ดิฉันได้ประสานกับทีมวิจัยชุมชนพูนทรัพย์ในเบื้องต้นแล้ว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ และเรียนเชิญผู้แทนเข้าร่วมสังเกตการณ์ในวันและเวลาดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
หัวหน้าโครงการวิจัย

มีข้อสงสัยโปรดติดต่อ
ผศ.พัสรินณ์ พันธุ์แน่น
โทร. 02-9705820 ต่อ 349 มือถือ 084-3875508

ที่ พิเศษ 3/2559

วันที่ 5 ตุลาคม 2559

เรื่อง เรียนเชิญเป็นที่ปรึกษา โครงการวิจัย

เรียน คุณนลินรัตน์ กิตติกัลยาวงศ์ (หัวหน้าสำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน)

สืบเนื่องจากดิฉัน ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยชุมชน ปีการศึกษา พ.ศ. 2559 จากมหาวิทยาลัยเกริก และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.) เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" โดยเริ่มกระบวนการวิจัยประมาณเดือนสิงหาคม 2559 ใช้เวลา 18 เดือน และมีชุมชนร่วมเป็นนักวิจัยจำนวน 14 คน อาจารย์ 2 คน นักศึกษาผู้ช่วย 1 คน รวม 17 คน

ดิฉันและทีมวิจัยมีความเห็นพ้องกันว่า ท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ของการเคหะที่ดูแลชุมชนพูนทรัพย์อยู่ในปัจจุบัน และคุ้นเคยกับชุมชนเป็นอย่างดี ประกอบกับสวนเกษตรชุมชนเป็นพื้นที่ส่วนกลางของการเคหะที่มอบให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นที่ปรึกษาด้านกิจกรรมของโครงการ เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยดำเนินอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่ถูกต้องและสามารถดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมได้

จึงเรียนมาเรียนเชิญท่านเป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัยดังกล่าว จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
หัวหน้าโครงการวิจัย

มีข้อสงสัยโปรดติดต่อ
ผศ.พัสรินณ์ พันธุ์แน่น
โทร. 02-9705820 ต่อ 349 มือถือ 084-3875508

ที่ พิเศษ 4/2559

วันที่ 5 ตุลาคม 2559

เรื่อง แจ้งเพิ่ม และเปลี่ยนแปลงนักวิจัย

เรียน หัวหน้าศูนย์ส่งเสริมวิจัยและผลิตตำรา

สืบเนื่องจากดิฉัน ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยชุมชน ปีการศึกษา พ.ศ. 2559 จาก มหาวิทยาลัยเกริก และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.) เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" มีนักวิจัยรวมทั้งสิ้น 16 คน ประกอบด้วย อาจารย์ 1 คน นักศึกษาผู้ช่วยวิจัย 1 คน นักวิจัยชุมชน 14 คน

เนื่องจากโครงการวิจัยนี้ มีการเพิ่มและเปลี่ยนแปลงนักวิจัย ดังนี้

1) <u>เพิ่ม</u>นักวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 1 คน คือ อาจารย์ฉัตรรัตน์ เชาวลิต
2) <u>เปลี่ยน</u>นักวิจัยชุมชนจาก น.ส.จีรวรรณ บุญชู เป็น นางรุ่งอรุณ บุญชู
3) <u>เปลี่ยน</u>ผู้ช่วยนักวิจัย จาก น.ส.ปริศนา พรหมพิลา เป็น น.ส.อรทัย กัลยาวุฒิ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ และดำเนินการแจ้งไปยัง สกว. ในขั้นตอนต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
หัวหน้าโครงการวิจัย

มีข้อสงสัยโปรดติดต่อ
ผศ.พัสรินณ์ พันธุ์แน่น
โทร. 02-9705820 ต่อ 349 มือถือ 084-3875508

ที่ พิเศษ 6/2559
หน่วยงาน ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กทม.วันที่ 30 พฤศจิกายน 2559
เรื่อง ขอความอนุเคราะห์รถ อุปกรณ์ และพนักงาน สำหรับเคลียพื้นที่สวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ฯ
เรียน ผู้อำนวยการเขตสายไหม
สิ่งที่ส่งมาด้วย รายชื่อนักวิจัยชุมชนพูนทรัพย์ฯ

สืบเนื่องจากมหาวิทยาลัยเกริก โดย ผศ.พัสรินณ์ พันธุ์แน่น และทีมวิจัย ได้เข้ามาทำวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนพูนทรัพย์ เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยชุมชน ปีการศึกษา พ.ศ. 2559 จากมหาวิทยาลัยเกริก และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.) ทั้งนี้ มีชุมชนเข้าร่วมเป็นนักวิจัยชุมชนจำนวน 14 คน ดังรายชื่อที่ส่งมาด้วย โดยได้เริ่มโครงการมาตั้งแต่เดือน กรกฎาคม 2559 ดังความทราบแล้วนั้น บัดนี้ งานวิจัยดังกล่าวได้ดำเนินการตามกระบวนการทำวิจัยของ สกว.มาถึง**<u>ขั้นทดลองดำเนินการสวนเกษตรชุมชนเมือง</u>** ของชุมชนพูนทรัพย์ฯ กระผมและทีมวิจัยจึงต้องการที่จะเตรียมพื้นที่เพื่อรองรับการทดลองดำเนินการงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่านดังนี้

1) รถตัก JCB 1 คัน พร้อมพนักงานขับ
2) รถ 6 ล้อ พร้อมพนักงานขับ เพื่อขนเศษวัสดุที่เกิดจากการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่เกษตรส่วนกลาง
3) พนักงานเก็บขนวัสดุจากการรื้อถอน
4) เลื่อยยนต์ เพื่อตัดกิ่งไม้ใหญ่
5) อุปกรณ์อื่นๆที่จำเป็นสำหรับการรื้อและปรับพื้นที่

โดยมีกำหนดการเคลียและปรับพื้นที่ในวันอังคารที่ 20 ธันวาคม 2559 ตั้งแต่เวลา 9.00 น. เป็นต้นไป และในวันดังกล่าว หัวหน้าสำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน (คุณนลินรัตน์ กิตติกัลยาวงศ์) ได้นัดหมายชุมชนเพื่อทำ Big Cleaning Day โดยประสานขอกำลัง คสช.เพื่อรวมพลังชาวบ้านทำความสะอาดชุมชนด้วย กระผมเห็นว่าทั้งโครงการวิจัยและโครงการ Big Cleaning Day เป็นโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนพูนทรัพย์เพื่อนำไปสู่การพัฒนาในขั้นตอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดกรุณามอบหมายงานแก่บุคลากรในปกครองของท่าน เพื่อให้ความช่วยเหลือชุมชนทรัพย์ในสิ่งที่ขอมาข้างต้น และร่วมดำเนินการในวันและเวลาดังกล่าว จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(นาย นิพนธ์ ผลวาณิชน์)
ประธานชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กทม.

ที่ พิเศษ 7/2559

หน่วยงาน มหาวิทยาลัยเกริก

วันที่ 20 ธันวาคม 2559

เรื่อง ขออนุญาต เรียนเชิญบุคลากรเขตสายไหมเป็นที่ปรึกษา

เรียน ผู้อำนวยการเขตสายไหม

สืบเนื่องจากดิฉัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พัสรินณ์ พันธุ์แน่น จากมหาวิทยาลัยเกริก ได้เข้ามาทำวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนพูนทรัพย์ เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยชุมชน ปีการศึกษา พ.ศ. 2559 จากมหาวิทยาลัยเกริก และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.) ดังความทราบแล้วนั้น

บัดนี้ การวิจัยได้ดำเนินมากว่า 5 เดือนแล้ว ซึ่งจะเข้าสู่กระบวนการ**เตรียมพื้นที่และทดลองดำเนินการสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์** ในเดือน มีนาคม-สิงหาคม 2560 เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และการประสานงาน ให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการพัฒนาชุมชนพูนทรัพย์ ดิฉันจึงใคร่ขออนุญาต เรียนเชิญบุคลากรในบังคับบัญชาของท่าน ที่มีส่วนดูแลพื้นที่ชุมชนพูนทรัพย์เป็นที่ปรึกษากิจกรรมของโครงการ ดังรายชื่อต่อไปนี้

6) คุณ วันดี สิงห์เพ็ชร
7) คุณ กนิษฐา ไทยเจริญ
8) คุณ ศิริลักษณ์ สิงห์เพชร

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุญาต จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
หัวหน้าโครงการ

สำเนาถึง 1) คุณ วันดี สิงห์เพ็ชร
2) คุณ กนิษฐา ไทยเจริญ
3) คุณ ศิริลักษณ์ สิงห์เพชร

ที่ พิเศษ 8/2559

หน่วยงาน มหาวิทยาลัยเกริก

วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2560

เรื่อง ขออนุญาตเรียนเชิญบุคลากรเขตสายไหมร่วมประชุม

เรียน ผู้อำนวยการเขตสายไหม

อ้างถึง หนังสือจาก มหาวิทยาลัยเกริก ที่ พิเศษ 7/2559 เรื่อง ขออนุญาต เรียนเชิญบุคลากรเขตสายไหม เป็นที่ปรึกษา

ลงวันที่ 20 ธันวาคม 2559

เนื่องในวันเสาร์ที่ 11 กุมภาพันธ์ 2560 ตั้งแต่เวลา 10.00 น. เป็นต้นไป จะมีการประชุมประจำเดือนกุมภาพันธ์ 2560 ของคณะวิจัยโครงการ "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรฯ ชุมชนพูนทรัพย์" ณ ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กทม. โดยมีวาระการประชุมที่สำคัญ ดังนี้

1) สรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมา
2) กิจกรรม (11 กุมภาพันธ์ 2560)
   2.1) การออกแบบบนพื้นที่จริง
   2.2) การจัดทำร่างแบบสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ฯ
   2.3) การกำหนดชนิดพันธุ์พืชโดยประมาณ
3) กำหนดวันออกแบบ Model สวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ โดยยึดร่างตามแบบที่วัดจากพื้นที่จริง (ภายในเดือนกุมภาพันธ์ 2560 ณ มหาวิทยาลัยเกริก ตั้งแต่ เวลา 9.00-16.00 น.)
4) กำหนดวันดำเนินการบนพื้นที่จริงจาก Model ที่ร่วมกันสร้างขึ้น (ตามแผน คือ เดือนมีนาคม 2560)

ดิฉันจึงใคร่ขอเรียนเชิญบุคลากรในบังคับบัญชาของท่าน ซึ่งเป็นที่ปรึกษากิจกรรมของโครงการ ได้แก่ คุณวันดี สิงห์เพ็ชร คุณกนิษฐา ไทยเจริญ และคุณศิริลักษณ์ สิงห์เพชร เข้าร่วมประชุมเพื่อให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุญาตให้บุคลากรเขตฯเข้าร่วมประชุม ตามวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าวข้างต้น จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
หัวหน้าโครงการ

<u>สำเนาถึง</u> 1) คุณ วันดี สิงห์เพ็ชร 2) คุณ กนิษฐา ไทยเจริญ และ 3) คุณ ศิริลักษณ์ สิงห์เพชร

ที่ พิเศษ 9/2559

หน่วยงาน มหาวิทยาลัยเกริก

วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2560

เรื่อง ขอเรียนเชิญร่วมประชุมคณะวิจัยฯ ประจำเดือนกุมภาพันธ์ 2560

เรียน หัวหน้าการเคหะชุมชนออเงิน เขตสายไหม กทม.

อ้างถึง หนังสือจาก มหาวิทยาลัยเกริก ที่ พิเศษ 3/2559 เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัย ลงวันที่ 5 ตุลาคม 2559

เนื่องในวันเสาร์ที่ 11 กุมภาพันธ์ 2560 เวลา 10.00 น. เป็นต้นไป จะมีการประชุมประจำเดือนกุมภาพันธ์ 2560 ของคณะวิจัยโครงการ "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรฯ ชุมชนพูนทรัพย์" ณ ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กทม. โดยมีวาระการประชุมที่สำคัญ ดังนี้

5) สรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมา
6) กิจกรรม (11 กุมภาพันธ์ 2560)
   2.4) การออกแบบบนพื้นที่จริง
   2.5) การจัดทำร่างแบบสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ฯ
   2.6) การกำหนดชนิดพันธุ์พืชโดยประมาณ
7) กำหนดวันออกแบบ Model สวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ โดยยึดร่างตามแบบที่วัดจากพื้นที่จริง (ภายในเดือนกุมภาพันธ์ 2560 ณ มหาวิทยาลัยเกริก ตั้งแต่ เวลา 9.00-16.00 น.)
8) กำหนดวันดำเนินการบนพื้นที่จริงจาก Model ที่ร่วมกันสร้างขึ้น (ตามแผน คือ เดือนมีนาคม 2560)

ดิฉันจึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน ซึ่งเป็นที่ปรึกษากิจกรรมของโครงการ เข้าร่วมประชุมเพื่อให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

จึงเรียนมาเพื่อโปรดเข้ารร่วมประชุมตามวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าวข้างต้น จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
หัวหน้าโครงการ

มหาวิทยาลัยเกริก
บันทึกภายใน

หน่วยงาน คณะศิลปศาสตร์
ที่ พิเศษ/๒๕๖๐ วันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๐
เรื่อง ขอส่งรายงานความก้าวหน้าระยะที่ ๑
เรียน หัวหน้าศูนย์วิจัยและพัฒนา
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑) รายงานความก้าวหน้าโครงการสำหรับส่ง สกว. ๓ เล่ม
๒) รายงานความก้าวหน้าสำหรับส่งศูนย์วิจัยและพัฒนา ๑ เล่ม
๓) สรุปบัญชีค่าใช้จ่ายโครงการวิจัย ๓ หน้า

ตามที่ ดิฉัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัสรินณ์ พันธุ์แน่น อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริกร่วมกับ สกว. ปีการศึกษา ๒๕๕๙ เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" บัดนี้ ดิฉันและทีมงานวิจัยได้ดำเนินงานมาได้ ๑๒ เดือน จึงใคร่ขอรายงานความก้าวหน้าระยะที่ ๑ มาเพื่อนำส่ง สกว. จำนวน ๓ เล่ม และศูนย์วิจัยและพัฒนา จำนวน ๑ เล่ม เพื่อพิจารณาดำเนินการในระยะต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อทราบ และดำเนินงานตามขั้นตอนต่อไป จักขอบคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
หัวหน้าโครงการฯ

ที่ RDG-1/2560

วันที่ 10 สิงหาคม 2560

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ นักเรียนทำกิจกรรมจิตอาสา "สวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์"

เรียน ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบ (กศน.) เขตสายไหม

สืบเนื่องจากมหาวิทยาลัยเกริก โดย ผศ.พัสรินณ์ พันธุ์แน่น และทีมวิจัย ได้เข้ามาทำวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนพูนทรัพย์ เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยชุมชน ปีการศึกษา พ.ศ. 2559 จากมหาวิทยาลัยเกริก และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.) และเริ่มโครงการมาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2559 ซึ่งได้มาประสานความร่วมมือกับ กศน. และหารือกับท่านเมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2560

ขณะนี้งานวิจัยดังกล่าวได้ดำเนินการตามกระบวนการมาถึง**<u>ขั้นทดลองดำเนินการสวนเกษตรชุมชนเมือง</u>** ของชุมชนพูนทรัพย์ฯ ดิฉันและทีมวิจัยได้เตรียมโครงสร้างเพื่อรองรับการทดลองทำสวนเกษตรอย่างต่อเนื่อง ทีมวิจัยและชาวบ้านจึงต้องการผู้มีจิตอาสาที่จะช่วยทำกิจกรรมดังต่อไปนี้

9) ขุดหลุม ลงเสาปูนโครงสร้างซุ้มหลัก 2 ซุ้ม

10)ทำรายละเอียดโครงสร้างซุ้มด้วยท่อ PVC และไม้ไผ่ จำนวน 2 ซุ้ม

11)ปลูกมะนาวด้วยบ่อซีเมนต์ จำนวน 9 บ่อ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ นักเรียนของ กศน.เขตสายไหม เข้าร่วมกิจกรรม ในวันเสาร์ที่ 19 สิงหาคม 2560 เวลา 9.30-16.30 น. ณ สวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กทม. จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
หัวหน้าโครงการวิจัย

มีข้อสงสัยโปรดติดต่อ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พัสรินณ์ พันธุ์แน่น
โทร. ๐๘๔-๓๘๗-๕๕๐๘

THAI FURNITURE INDUSTRIES ASSOCIATION

สมาคมอุตสาหกรรมเครื่องเรือนไทย
Thai Furniture Industries Association
เลขที่ 65/13 หมู่ 3 ซอยเจริญวัฒนะ 1 ถนนเจริญวัฒนะ แขวงตลาดบางเขน เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210
โทร 02-973-3411-2 โทรสาร 02-973-3413
E-mail : office@tfa.or.th Website : www.tfa.or.th
65/13 Mu 3, Soi Choengwatana 1, Choengwatana Road, Talad Bangkaen, Lak Si, Bangkok 10210, THAILAND.
Tel 662-973-3411-2, Fax 662-973-3413

ที่ สคท. 066-16/2560

วันที่ 10 ตุลาคม 2560

เรื่อง ขอเชิญร่วมจัดนิทรรศการและร่วมฟังสัมมนา

เรียน ผศ.พัสรินณ์ พันธุ์แน่น หัวหน้าโครงการวิจัย "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชน"

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. กำหนดการ
2. แบบตอบรับ

ตามที่ สมาคมอุตสาหกรรมเครื่องเรือนไทย ร่วมกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้จัดโครงการ"เสริมสร้างการเป็นองค์สุขภาวะอย่างยั่งยืนของกลุ่มอุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์ไทย" ซึ่งมีแผนการดำเนินการเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาองค์กรสุขภาวะ โดยใช้แนวคิด (Happy Workplace) ผ่านการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้กับกลุ่มผู้ประกอบการ หัวหน้างาน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ ให้มีความรู้ความเข้าใจและนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติในการดูแลคุณภาพชีวิตพนักงานในองค์กรให้มีความสุขอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ สมาคมอุตสาหกรรมเครื่องเรือนไทย ได้กำหนดจัดการสัมมนาเพื่อเผยแพร่แนวคิดการทำ Happy Workplace **ขึ้นในวันพฤหัสที่ 16 พฤศจิกายน2560 เวลา 08.30 – 16.00 น. ณ ห้องฟิกนิกซ์ 1 - 6 ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี ภายใต้หัวข้อ "มหกรรมเฟอร์นิเจอร์สร้างสุข (Happy Workplace)"** (รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วย) โดยภายในงานจะมีการจัดนิทรรศการนำเสนอผลงานที่เกี่ยวข้องกับ Happy Workplace

ทางสมาคมฯ เล็งเห็นว่าองค์กรของท่านมีศักยภาพ จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านและทีมงานร่วมจัดนิทรรศการโดยทางสมาคมฯ จะจัดเตรียมบูทมาตรฐาน ขนาด 2 x 2 เมตร ไว้ให้โดยแต่ละองค์กรสามารถนำผลิตภัณฑ์ต่างๆ มาจำหน่ายจ่ายแจกให้กับผู้เข้าชมงาน หรือนำภาพกิจกรรมต่างๆ มาตกแต่งในบูท (ห้ามนำมาติดผนังบูทมาตรฐาน) และพร้อมกันนี้ขอเชิญร่วมเข้าฟังสัมมนาในวันดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(นายกีรติ เสริมประภาศิลป์)
นายกสมาคมอุตสาหกรรมเครื่องเรือนไทย

สมาคมอุตสาหกรรมเครื่องเรือนไทย
โทรศัพท์ 02 973 3411-2
โทรสาร 02 973 3413

มหาวิทยาลัยเกริก
บันทึกภายใน

หน่วยงาน คณะศิลปศาสตร์
ที่ พิเศษ ๑/๒๕๖๐

วันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๐

เรื่อง แจ้งเพิ่มนักวิจัย

เรียน หัวหน้าศูนย์ส่งเสริมวิจัยและผลิตตำรา

สืบเนื่องจากดิฉัน ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยชุมชน ปีการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๙ จาก มหาวิทยาลัยเกริก และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.) เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" มีนักวิจัยรวมทั้งสิ้น ๑๗ คน ประกอบด้วย อาจารย์ ๒ คน นักศึกษาผู้ช่วยวิจัย ๑ คน นักวิจัยชุมชน ๑๔ คน

เมื่อเริ่มดำเนินการโครงการ มีชาวบ้าน เครือข่าย NGO และศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยเกริก เข้าร่วมกระบวนการวิจัยมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน ทั้งร่วมประชุม ทดลองทำสวนเกษตร และสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อนำมาซึ่งการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ ดังนั้น นักวิจัยในทีมทุกคนจึงเห็นพ้องกันว่า ควรเปิดโอกาสให้ร่วมเป็นทีมนักวิจัย ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1) นายนพรัตน์ แซ่เล้ง ชาวบ้าน
2) นางหลาด บุญมา ชาวบ้าน
3) นางสาวกานดา กองวงษ์ เครือข่ายเกษตรยุคใหม่
4) นางสาวลมุลจิต วิเชียรศรี เครือข่ายอาสาพัฒนากรุงเทพฯ
5) นายธวัชชัย สิริซาง เครือข่ายสยามอารยะ
6) นายเดวิด ศรีชัยอุดม ศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยเกริก

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ และดำเนินการแจ้งไปยัง สกว. ในขั้นตอนต่อไป จักขอบคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
หัวหน้าโครงการวิจัย

มหาวิทยาลัยเกริก
บันทึกภายใน

หน่วยงาน คณะศิลปศาสตร์

ที่ พิเศษ๒/๒๕๖๐ วันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอส่งรายงานความก้าวหน้าระยะที่ ๒

เรียน หัวหน้าศูนย์วิจัยและพัฒนา

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑) รายงานความก้าวหน้าโครงการสำหรับส่ง สกว. ๓ เล่ม
๒) รายงานความก้าวหน้าสำหรับส่งศูนย์วิจัยและพัฒนา ๑ เล่ม
๓) สรุปบัญชีค่าใช้จ่ายโครงการวิจัย ๓ หน้า
๔) หนังสือเพิ่มชื่อนักวิจัยชุมชน ๑ ฉบับ
๕) สำเนาสมุดฝากสรุปบัญชี ณ วันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๐

ตามที่ ดิฉัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัสรินณ์ พันธุ์แน่น อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริกร่วมกับ สกว. ปีการศึกษา ๒๕๕๙ เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" บัดนี้ ดิฉันและทีมงานวิจัยได้ดำเนินงานมาได้ ๑๖ เดือน จึงใคร่ขอรายงานความก้าวหน้าระยะที่ ๒ มาเพื่อนำส่ง สกว. จำนวน ๓ เล่ม และศูนย์วิจัยและพัฒนา จำนวน ๑ เล่ม เพื่อพิจารณาดำเนินการในระยะต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อทราบ และดำเนินงานตามขั้นตอนต่อไป จักขอบคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
หัวหน้าโครงการฯ

ที่ พิเศษ ๑/๒๕๖๐

วันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๐

เรื่อง แจ้งเพิ่มนักวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการฝ่าย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สืบเนื่องจากดิฉัน ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยชุมชน ปีการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๙ จากมหาวิทยาลัยเกริก และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.) เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" มีนักวิจัยรวมทั้งสิ้น ๑๗ คน ประกอบด้วย อาจารย์ ๒ คน นักศึกษาผู้ช่วยวิจัย ๑ คน นักวิจัยชุมชน ๑๔ คน

เมื่อเริ่มดำเนินการโครงการ มีชาวบ้าน เครือข่าย NGO และศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยเกริก เข้าร่วมกระบวนการวิจัยมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน ทั้งร่วมประชุม ทดลองทำสวนเกษตร และสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อนำมาซึ่งการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ ดังนั้น นักวิจัยในทีมทุกคนจึงเห็นพ้องกันว่า ควรเปิดโอกาสให้ร่วมเป็นทีมนักวิจัย ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1) นายนพรัตน์ แซ่เล้ง ชาวบ้าน
2) นางหลาด บุญมา ชาวบ้าน
3) นางสาวกานดา กองวงษ์ เครือข่ายเกษตรยุคใหม่
4) นางสาวลมุลจิต วิเชียรศรี เครือข่ายอาสาพัฒนากรุงเทพฯ
5) นายธวัชชัย สิริชาง เครือข่ายสยามอารยะ
6) นายเดวิด ศรีชัยอุดม ศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยเกริก

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
หัวหน้าโครงการวิจัย

ขัดข้องโปรดติดต่อ
ผศ.พัสรินณ์ พันธุ์แน่น ๐๘๔-๓๘๗-๕๕๐๘

ที่ พิเศษ ๓/๒๕๖๐

วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง การจัดเวทีวิเคราะห์ผลการวิจัย โครงการ "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร"

เรียน ผู้อำนวยเขตสายไหม

อ้างถึง ๑) หนังสือที่ พิเศษ ๑/๒๕๕๙ เรื่อง การอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน ลงวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๙
(เรียนให้ทราบเกี่ยวกับการเข้าพื้นที่เพื่อทำการวิจัย และเรียนเชิญผู้แทนเขตเข้าร่วมประชุม)

๒) หนังสือที่ พิเศษ ๕/๒๕๕๙ เรื่อง ขอเรียนเชิญเข้าร่วมประชุมสมาชิกหมู่บ้านพูนทรัพย์ เขตสายไหม กทม. ลงวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙
(ชี้แจงและทำความเข้าใจโครงการฯแก่ชุมชน กำหนดเขต และหารือการใช้ประโยชน์จากสวนเกษตรฯ)

๓) หนังสือที่ พิเศษ ๗/๒๕๕๙ เรื่อง ขออนุญาตเรียนเชิญบุคลากรเขตสายไหมเป็นที่ปรึกษา ลงวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙
(เรียนเชิญบุคลากรฯเป็นที่ปรึกษากิจกรรมโครงการ ได้แก่ คุณวันดี สิงห์เพ็ชร คุณกนิษฐา ไทยเจริญ และคุณศิริลักษณ์ สิงห์เพชร)

ตามที่ ดิฉัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัสรินณ์ พันธุ์แน่น อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริกร่วมกับ สกว. ปีการศึกษา ๒๕๕๙ เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" มีระยะเวลาดำเนินการวิจัย ๑๘ เดือน นับตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๙ ถึงวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๐ (ซึ่งมีการเปิดตัวโครงการเมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๙ ณ สำนักงานเขตสายไหม) ในนามหัวหน้าโครงการขอขอบพระคุณเขตสายไหม ที่ให้ความอนุเคราะห์งบประมาณบางส่วนในการทดลองทำสวนเกษตรชุมชน รวมถึงรถ อุปกรณ์ และบุคลากร บัดนี้ ดิฉันและทีมงานวิจัยได้ดำเนินงานมาถึงขั้นตอนสุดท้ายของโครงการแล้ว และจะจัด**เวทีวิเคราะห์ข้อมูล** ก่อนจัดเวทีคืนข้อมูลแก่ชุมชน โดยผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ทีมนักวิจัยจากชุมชนพูนทรัพย์ ทีมนักวิจัยอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเกริก ทีมนักวิจัยจาก NGO ชาวบ้านที่สนใจ ตลอดจนผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานเขตสายไหม สำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน ศูนย์การศึกษานอกระบบ (กศน.) เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผลการวิจัย ซึ่งทีมวิจัยจะได้นำไปพิจารณาจัดทำรายงานให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยมีประเด็นสำคัญในการประชุมนี้

๑) การนำเสนอผลการวิจัยในระยะเวลา ๑๗ เดือนที่ผ่านมา (๑ กรกฎาคม ๒๕๖๐-๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐)
๒) รูปแบบการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนทั้งปัจจุบันและอนาคต
๓) การแลกเปลี่ยน และรับข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมประชุม
๔) หารือประเด็นการวิจัยต่อยอด ในการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ โดยขอรับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.) ในปี ๒๕๖๑

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โครงการฯ ตามขั้นตอนการวิจัย ดิฉันจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากสำนักงานเขตสายไหม ในวันที่ **๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๐** ดังต่อไปนี้

๑) เรียนเชิญท่านผู้อำนวยการเขตสายไหมเป็นประธานเปิดการประชุมเวทีวิเคราะห์ข้อมูลโครงการฯ

๒) เรียนเชิญบุคลากรเขตสายไหมที่เกี่ยวข้อง ตามดุลยพินิจของท่านเข้าร่วมแลกเปลี่ยนและให้ข้อเสนอแนะ

๓) ขอความอนุเคราะห์ห้องประชุมเพื่อจัดเวทีวิเคราะห์ ขนาดประมาณ ๒๕-๓๐ ที่นั่ง พร้อมอุปกรณ์การฉาย PowerPoint Presentation และโต๊ะวาง Model สวนเกษตรประกอบการนำเสนอ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ฯ และให้เกียรติเป็นประธานเปิดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลโครงการวิจัยฯ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
หัวหน้าโครงการฯ

มีข้อสงสัยโปรดติดต่อ
ผศ.พัสรินณ์ พันธุ์แน่น
โทร. ๐๘๔-๓๘๗-๕๕๐๘

ที่ พิเศษ ๔/๒๕๖๐

วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง การจัดเวทีวิเคราะห์ผลการวิจัย โครงการ "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร"

เรียน หัวหน้าสำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร (คุณฐิรัตน์ บุญศิริกรณ์)

ตามที่ ดิฉัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัสรินณ์ พันธุ์แน่น อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริกร่วมกับ สกว. ปีการศึกษา ๒๕๕๙ เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" มีระยะเวลาดำเนินการวิจัย ๑๘ เดือน นับตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๙ ถึงวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๐ ทั้งนี้ ชุมชนที่เป็นพื้นที่วิจัยเป็นพื้นที่ให้เช่าของการเคหะแห่งชาติ บัดนี้ ดิฉันและทีมงานวิจัยได้ดำเนินงานมาถึงขั้นตอนสุดท้ายของโครงการแล้ว และจะจัด **เวทีวิเคราะห์ข้อมูล** ซึ่งเป็นขั้นตอนก่อนจัดเวทีคืนข้อมูลแก่ชุมชน โดยผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ทีมนักวิจัยจากชุมชนพูนทรัพย์ ทีมนักวิจัยจากชุมชนพูนทรัพย์ ทีมนักวิจัยอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเกริก ทีมนักวิจัยจาก NGO ชาวบ้านที่สนใจ ตลอดจนผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานเขตสายไหม สำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน ศูนย์การศึกษานอกระบบ (กศน.) เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผลการวิจัย ซึ่งทีมวิจัยจะได้นำไปพิจารณาจัดทำรายงานให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยมีประเด็นสำคัญในการประชุมนี้

๑) การนำเสนอผลการวิจัยในระยะเวลา ๑๗ เดือนที่ผ่านมา (๑ กรกฎาคม ๒๕๖๐-๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐)

๒) รูปแบบการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนทั้งปัจจุบันและอนาคต

๓) การแลกเปลี่ยน และรับข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมประชุม

๔) หารือประเด็นการวิจัยต่อยอด ในการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ โดยขอรับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.) ในปี ๒๕๖๑

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้เกียรติเข้าร่วมประชุม ในเวทีวิเคราะห์ข้อมูลโครงการวิจัยฯ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
หัวหน้าโครงการฯ

มีข้อสงสัยโปรดติดต่อ
ผศ.พัสรินณ์ พันธุ์แน่น
โทร. ๐๘๔-๓๘๗-๕๕๐๘

ที่ พิเศษ ๕/๒๕๖๐

วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง การจัดเวทีวิเคราะห์ผลการวิจัย โครงการ "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร"

เรียน ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบเขตสายไหม (คุณปรีชา ผลชมพู่)

ตามที่ ดิฉัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัสรินณ์ พันธุ์แน่น อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริกร่วมกับ สกว. ปีการศึกษา ๒๕๕๙ เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" มีระยะเวลาดำเนินการวิจัย ๑๘ เดือน นับตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๙ ถึงวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๐ โดยทีมวิจัยและชุมชนได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ครู และนักเรียน ในการทำกิจกรรม ตลอดจนการหนุนเสริมความรู้ในด้านต่างๆ มาโดยตลอด บัดนี้ ดิฉันและทีมงานวิจัยได้ดำเนินงานมาถึงขั้นตอนสุดท้ายของโครงการแล้ว และจะจัด**เวทีวิเคราะห์ข้อมูล** ซึ่งเป็นขั้นตอนก่อนจัดเวทีคืนข้อมูลแก่ชุมชน โดยผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ทีมนักวิจัยจากชุมชนพูนทรัพย์ ทีมนักวิจัยจากชุมชนพูนทรัพย์ ทีมนักวิจัยอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเกริก ทีมนักวิจัยจาก NGO ชาวบ้านที่สนใจ ตลอดจนผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานเขตสายไหม สำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน ศูนย์การศึกษานอกระบบ (กศน.) เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผลการวิจัย ซึ่งทีมวิจัยจะได้นำไปพิจารณาจัดทำรายงานให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยมีประเด็นสำคัญในการประชุมนี้

๑) การนำเสนอผลการวิจัยในระยะเวลา ๑๗ เดือนที่ผ่านมา (๑ กรกฎาคม ๒๕๖๐-๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐)

๒) รูปแบบการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนทั้งปัจจุบันและอนาคต

๓) การแลกเปลี่ยน และรับข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมประชุม

๔) หารือประเด็นการวิจัยต่อยอด ในการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ โดยขอรับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.) ในปี ๒๕๖๑

จึงเรียนมาเรียนเชิญท่าน พร้อมด้วย คุณครูจันทรสรณ์ ฉ้วนกลิ่น คุณครูทรงชัย สิงห์เพ็ชร ครูประพาส
ฉ้วนกลิ่น โปรดให้เกียรติเข้าร่วมประชุม ในเวทีวิเคราะห์ข้อมูลโครงการวิจัยฯ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
หัวหน้าโครงการฯ

มีข้อสงสัยโปรดติดต่อ
ผศ.พัสรินณ์ พันธุ์แน่น
โทร. ๐๘๔-๓๘๗-๕๕๐๘

ที่ พิเศษ ๖/๒๕๖๐

วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง การจัดเวทีวิเคราะห์ผลการวิจัย โครงการ "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร"

เรียน พนักงานจัดการทรัพย์สิน ระดับ 7 (คุณนลินรัตน์ กิตติกัลยาวงศ์)

ตามที่ ดิฉัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัสรินณ์ พันธุ์แน่น อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริกร่วมกับ สกว. ปีการศึกษา ๒๕๕๙ เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" มีระยะเวลาดำเนินการวิจัย ๑๘ เดือน นับตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๙ ถึงวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๐ โดยทีมวิจัยและชุมชนได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ครู และนักเรียน ในการทำกิจกรรม ตลอดจนการหนุนเสริมความรู้ในด้านต่างๆ มาโดยตลอด บัดนี้ ดิฉันและทีมงานวิจัยได้ดำเนินงานมาถึงขั้นตอนสุดท้ายของโครงการแล้ว และจะจัด**เวทีวิเคราะห์ข้อมูล** ซึ่งเป็นขั้นตอนก่อนจัดเวทีคืนข้อมูลแก่ชุมชน โดยผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ทีมนักวิจัยจากชุมชนพูนทรัพย์ ทีมนักวิจัยจากชุมชนพูนทรัพย์ ทีมนักวิจัยอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเกริก ทีมนักวิจัยจาก NGO ชาวบ้านที่สนใจ ตลอดจนผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานเขตสายไหม สำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน ศูนย์การศึกษานอกระบบ (กศน.) เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผลการวิจัย ซึ่งทีมวิจัยจะได้นำไปพิจารณาจัดทำรายงานให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยมีประเด็นสำคัญในการประชุมนี้

๑) การนำเสนอผลการวิจัยในระยะเวลา ๑๗ เดือนที่ผ่านมา (๑ กรกฎาคม ๒๕๖๐-๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐)

๒) รูปแบบการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนทั้งปัจจุบันและอนาคต

๓) การแลกเปลี่ยน และรับข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมประชุม

๔) หารือประเด็นการวิจัยต่อยอด ในการพัฒนาสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ โดยขอรับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.) ในปี ๒๕๖๑

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้เกียรติเข้าร่วมประชุม ในเวทีวิเคราะห์ข้อมูลโครงการวิจัยฯ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
หัวหน้าโครงการฯ

มีข้อสงสัยโปรดติดต่อ
ผศ.พัสรินณ์ พันธุ์แน่น
โทร. ๐๘๔-๓๘๗-๕๕๐๘

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสุวรรณภูมิ คณะเทคโนโลยีการเกษตร
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง เขตลาดกระบัง
กรุงเทพฯ 10520 **โทร.** 084-761-4999
E-mail:cbr.kmitl.2547@gmail.com

ที่ ศวส.60.12.02

11 ธันวาคม 2560

เรื่อง ขออนุญาตให้บุคลากรในสังกัดเข้าร่วมการอบรม

เรียน อธิการบดีมหาวิทยาลัยเกริก

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการ

เนื่องด้วยศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสุวรรณภูมิ ได้รับการอุดหนุนทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมียุทธศาสตร์ในการส่งเสริมสนับสนุนทุนวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้บุคลากรในมหาวิทยาลัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเขตพื้นที่เมือง ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสุวรรณภูมิ จึงจัดประชุมเพื่อพัฒนาข้อเสนอชุดโครงการวิจัย **"เกษตรในเมือง"** เพื่อเปิดพื้นที่ให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันวิเคราะห์และพัฒนาข้อเสนอชุดโครงการวิจัย ในวันที่ 13 ธันวาคม 2560 เวลา 13.00-16.30 น. สถานที่ห้อง C411 อาคารเจ้าคุณทหาร คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

จึงขอเรียนเชิญ **ผศ. พัสรินณ์ พันธุ์แน่น** คณะศิลปะศาสตร์บุคลากรของท่านเข้าร่วมประชุมในครั้งนี้เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีวิจัยของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อพัฒนาข้อเสนอชุดโครงการวิจัย ตามวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พีรชัย กุลชัย)
ผู้ประสานงาน
ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสุวรรณภูมิ
คณะเทคโนโลยีการเกษตร สจล.

ที่ พิเศษ ๗/๒๕๖๐

วันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง เรียนเชิญร่วมเวทีคืนข้อมูล โครงการ "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร"

เรียน ผศ.พีรชัย กุลชัย โหนดสุวรรณภูมิ สกว.

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการเวทีคืนข้อมูล

ตามที่ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย จาก สกว.และมหาวิทยาลัยเกริก ปีการศึกษา ๒๕๕๙ เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" มีระยะเวลาดำเนินการวิจัย ๑๘ เดือน นับตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๙ ถึงวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๐

บัดนี้ กระบวนการวิจัยได้เสร็จสิ้นและอยู่ในขั้นตอนการปิดตัวโครงการแล้ว ซึ่งทีมวิจัยได้จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลโครงการ เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๐ ณ สำนักงานเขตสายไหม และได้กำหนดให้มีเวทีคืนข้อมูลวิจัยแก่ชุมชนในวันเสาร์ที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๐ ณ ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร เพื่อให้เวทีคืนข้อมูลวิจัยมีความครบถ้วนสมบูรณ์ บรรลุเป้าหมาย ทีมวิจัยเห็นว่าท่านเป็นผู้แทนของ สกว. ที่ทำหน้าที่พี่เลี้ยงแก่โครงการมาโดยตลอด จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านร่วมเวทีคืนข้อมูลโครงการวิจัยฯ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้เกียรติเข้าร่วมเวทีคืนข้อมูลโครงการวิจัยฯ ในวัน เวลา และสถานที่ ตามสิ่งที่ส่งมาด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
หัวหน้าโครงการฯ

มีข้อสงสัยโปรดติดต่อ
ผศ.พัสรินณ์ พันธุ์แน่น
โทร. ๐๘๔-๓๘๗-๕๕๐๘

ที่ พิเศษ ๑๒/๒๕๖๐

วันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอขอบคุณ

เรียน หัวหน้าสำนักงานการเคหะชุมชนออเงิน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร (คุณฐิรัตน์ บุญศิริกรณ์)

ตามที่ทีมนักวิจัยชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ได้จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลโครงการ เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๐ ณ สำนักงานเขตสายไหม ทีมวิจัยขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่ให้ความสำคัญ และให้เกียรติเข้าร่วมเวทีดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อมาเพื่อขอบพระคุณท่าน และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับเกียรติจากท่านร่วมงานในคราวต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
หัวหน้าโครงการฯ

มีข้อสงสัยโปรดติดต่อ
ผศ.พัสรินณ์ พันธุ์แน่น
โทร. ๐๘๔-๓๘๗-๕๕๐๘

ที่ พิเศษ ๑๓/๒๕๖๐

วันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอขอบคุณ

เรียน ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบเขตสายไหม (คุณปรีชา ผลชมพู่)

ตามที่ทีมนักวิจัยชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ได้จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลโครงการ เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๐ ณ สำนักงานเขตสายไหม ทีมวิจัยขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่ให้ความสำคัญ และมอบหมายให้คุณครูจันทรสรณ์ ฉ้วนกลิ่น เข้าร่วมเวทีดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อมาเพื่อขอบพระคุณท่าน และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับเกียรติจากท่านและบุคลากรในสังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบ (กศน.) เขตสายไหม ร่วมงานในคราวต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
หัวหน้าโครงการฯ

มีข้อสงสัยโปรดติดต่อ
ผศ.พัสรินณ์ พันธุ์แน่น
โทร. ๐๘๔-๓๘๗-๕๕๐๘

ที่ พิเศษ ๑๔/๒๕๖๐

วันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอขอบคุณ

เรียน พนักงานจัดการทรัพย์สิน ระดับ 7 (คุณนลินรัตน์ กิตติกัลยาวงศ์)

ตามที่ทีมนักวิจัยชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ได้จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลโครงการ เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๐ ณ สำนักงานเขตสายไหม ทีมวิจัยขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่ให้ความสำคัญ และให้เกียรติเข้าร่วมเวทีดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อมาเพื่อขอบพระคุณท่าน และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับเกียรติจากท่านร่วมงานในคราวต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
หัวหน้าโครงการฯ

มีข้อสงสัยโปรดติดต่อ
ผศ.พัสรินณ์ พันธุ์แน่น
โทร. ๐๘๔-๓๘๗-๕๕๐๘

ที่ พิเศษ ๑๕/๒๕๖๐

วันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอขอบพระคุณ

เรียน ผู้อำนวยการเขตสายไหม (คุณรัตนธร รัตนสกุล)

ตามที่ทีมนักวิจัยชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ได้จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลโครงการ เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๐ ณ สำนักงานเขตสายไหม ทีมวิจัยขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่ให้ความสำคัญ และมอบหมายให้ผู้ช่วยผู้อำนวยการ และบุคลากรฝ่ายพัฒนาชุมชนเข้าร่วมเวทีดังกล่าว ตลอดจนให้ความอนุเคราะห์สถานที่และอำนวยความสะดวกด้านอื่นๆ แก่ทีมวิจัยฯ

จึงเรียนมาเพื่อมาเพื่อขอบพระคุณท่าน และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับเกียรติจากท่านและบุคลากรเขตสายไหม ให้ความอนุเคราะห์และร่วมงานในคราวต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
หัวหน้าโครงการฯ

มีข้อสงสัยโปรดติดต่อ
ผศ.พัสรินณ์ พันธุ์แน่น
โทร. ๐๘๔-๓๘๗-๕๕๐๘

ที่ พิเศษ ๑๖/๒๕๖๐

วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง เรียนเชิญร่วมเวทีคืนข้อมูล โครงการ "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร"

เรียน ท่านเจ้าของบ้านเลขที่ .....

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการเวทีคืนข้อมูล

ตามที่ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย จาก สกว. และมหาวิทยาลัยเกริก ปีการศึกษา ๒๕๕๙ เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" มีระยะเวลาดำเนินการวิจัย ๑๘ เดือน นับตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๙ ถึงวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๐ ซึ่งทีมนักวิจัยโครงการได้เข้ามาชี้แจงและทำความเข้าใจกับชุมชน เกี่ยวกับรายละเอียดโครงการ วัตถุประสงค์ และแผนการดำเนินงานตลอด ๑๘ เดือน เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

บัดนี้ กระบวนการวิจัยได้เสร็จสิ้นตามระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งทีมวิจัยได้จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลโครงการ เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๐ ณ สำนักงานเขตสายไหม และได้กำหนดให้มีเวทีคืนข้อมูลวิจัยแก่ชุมชนในวัน**เสาร์ที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๐** ณ อาคาร SML ชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ทีมวิจัยจึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมเวทีคืนข้อมูลโครงการวิจัยฯ ในฐานะสมาชิกคนหนึ่งในชุมชนพูนทรัพย์ เพื่อรับทราบผลการวิจัย ผลการทดลองทำสวนเกษตร การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำสวนเกษตรส่วนรวม ตลอดจนแนวทางการพัฒนาสวนเกษตรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ในอนาคต

จึงเรียนมาเพื่อโปรดเข้าร่วมเวทีคืนข้อมูลโครงการวิจัยฯ ในวัน เวลา และสถานที่ ตามสิ่งที่ส่งมาด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
หัวหน้าโครงการฯ

มีข้อสงสัยโปรดติดต่อ
ผศ.พัสรินณ์ พันธุ์แน่น
โทร. ๐๘๔-๓๘๗-๕๕๐๘

ที่ พิเศษ ๑๗/๒๕๖๐

วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอขอบคุณ

เรียน หัวหน้าแผนกพัฒนาบุคลากรและแรงงานสัมพันธ์ บริษัท วี.เพาเดอร์เทค จำกัด (คุณวีระ เกษมศรี)

ตามที่บริษัท วี.เพาเดอร์เทค จำกัด ได้สนับสนุนงบประมาณในการซื้อสีให้แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยเกริก เพื่อทำกิจกรรมจิตอาสา สวนเกษตรชุมชนเมือง ในชุมชนพูนทรัพย์ ร่วมกับโครงการวิจัย "รูปแบบการพัฒนาและฟื้นฟูสวนเกษตรชุมชนเมือง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพูนทรัพย์ เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร" ดิฉันในนามของหัวหน้าศูนย์ส่งเสริมและบริการสังคม มหาวิทยาลัยเกริก และเป็นหัวหน้าโครงการวิจัยดังกล่าว ขอขอบพระคุณท่านและบริษัทฯ เป็นอย่างสูงที่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน ในการร่วมกันสร้างสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนและสังคม

จึงเรียนมาเพื่อขอขอบพระคุณท่าน และบริษัท วี.เพาเดอร์เทค จำกัด เป็นอย่างสูง และหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บริษัทฯ จะให้การสนับสนุนกิจกรรมของเด็กและเยาวชน เพื่อการพัฒนาสังคมให้ยั่งยืนตลอดไป

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัสรินณ์ พันธุ์แน่น)
หัวหน้าศูนย์ส่งเสริมและบริการสังคม มหาวิทยาลัยเกริก

ภาคผนวกที่ 4

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

หมายเลขแบบสอบถาม.....

แบบสอบถาม
ความคิดเห็นประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการทำสวนเกษตรในชุมชนพูนทรัพย์
ในการประชุมชี้แจงและทำความเข้าใจโครงการ
วันเสาร์ที่ 26 พฤศจิกายน 2559

.....

ส่วนที่1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย √ ลงในช่อง ( ) หน้าคำตอบที่ตรงกับความเป็นจริง

1. เพศ
   ( ) ชาย ( ) หญิง
2. อายุ ..... ปี
3. ระดับการศึกษา
   ( ) ไม่ได้เรียนหนังสือ ( ) ประถมศึกษา ( ) มัธยมต้น ( ) มัธยมปลาย/ปวช.
   ( ) อนุปริญญา/ปวส. ( ) ปริญญาตรี ( ) สูงกว่าปริญญาตรี ( ) อื่นๆระบุ....
4. สถานภาพทางสังคม
   ( ) ประธาน/รองประธานชุมชน ( ) คณะกรรมการชุมชน ( ) ประชาชนทั่วไป
   ( ) ประธานกลุ่ม..... ( ) อื่นๆ ระบุ.....
5. อาชีพหลัก
   ( ) ข้าราชการ/ รัฐวิสาหกิจ ( ) ลูกจ้างภาคเอกชน ( ) รับจ้างทั่วไป
   ( ) ธุรกิจส่วนตัว / ค้าขาย ( ) อื่นๆ (ระบุ).....
6. รายได้เฉลี่ยของครอบครัว / ปี (โดยประมาณ)
   ( ) ไม่เกิน 100,000 บาท ( ) 100,001 - 200,000 บาท
   ( ) 200,001 - 300,000 บาท ( ) สูงกว่า 300,000 บาท
7. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน..... คน
8. ในครอบครัวของท่านมีสมาชิกที่ต้องดูแลเป็นพิเศษหรือไม่
   ( ) มี ได้แก่ - คนชรา.....คน - คนพิการ.....คน - เด็กเล็ก.....คน
   ( ) ไม่มี
9. ปัจจุบันครอบครัวของท่านรับประทานผักจากที่ไหน
   ( ) ตลาดสด ( ) ตลาดนัด
   ( ) ปลูกไว้ทานเอง ( ) อื่นๆ ระบุ .....
10. ท่านคิดว่าผักที่ซื้อรับประทาน เป็นผักที่ปลอดสารพิษหรือไม่
   ( ) ปลอดสารพิษ ( ) มีสารพิษตกค้าง

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการทำสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์

1. ท่านทราบหรือไม่ว่า ชุมชนพูนทรัพย์มีสวนเกษตรส่วนรวม
   ( ) ทราบ ( ) ไม่ทราบ
2. ตั้งแต่ท่านย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชน ท่านได้มีส่วนร่วมในการทำสวนเกษตร หรือไม่
   ( ) เคย ( ) ไม่เคย

3. ท่านสามารถเข้าร่วมทำกิจกรรมใดต่อไปนี้ ในการทำสวนเกษตรชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ร่วมคิด-สวนเกษตร	ร่วมทำ	ร่วมรับประโยชน์	ร่วมประเมินผล-หลังทำ
( ) ร่วมคิดปัญหา ( ) ร่วมหาวิธีแก้ปัญหา ( ) ร่วมประชุมหารือ ( ) ร่วมวางแผน	( ) ร่วมเป็นนักวิจัย ( ) ร่วมทำกิจกรรม ( ) ร่วมทำสวน,ปลูก,รดน้ำ ( ) ร่วมประชาสัมพันธ์	( ) ได้ทานผักไร้สาร ( ) ซื้อผักราคาถูก ( ) นำผักไปขายได้กำไร ( ) มีที่พักผ่อน ( ) มีที่ทำกิจกรรม ( ) มีที่เรียนรู้เรื่องพืชผัก	( ) ประชุมเพื่อประเมินผลการทำ ( ) สังเกตการณ์ทำสวน ( ) เสนอปัญหาที่พบ ( ) เสนอวิธีการแก้ไข

4. หากท่านจะร่วมทำสวนเกษตรชุมชน ท่านสามารถร่วมได้ในช่วงเวลาใดของแต่ละวัน

( ) เช้า ( ) กลางวัน

( ) เย็น ( ) วันหยุด

5. ท่านทราบหรือไม่ว่ามีโครงการวิจัยจากมหาวิทยาลัย เกริก ร่วมกับ สกว. (สำนักงานสนับสนุนการวิจัย) เข้ามาทำในชุมชนพูนทรัพย์

( ) ทราบ ( ) ไม่ทราบ

6. ท่านอยากให้สวนเกษตรชุมชน เป็นพื้นที่ทำกิจกรรมอะไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

( ) เป็นพื้นที่ปลูกผักสำหรับคนในชุมชน และขายให้คนนอกชุมชน

( ) เป็นศูนย์เรียนรู้เกษตรชุมชนเมือง / สวนสมุนไพร

( ) เป็นที่ตั้งของสหกรณ์ชุมชน

( ) เป็นที่พักผ่อนของคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้สูงอายุ และเด็กๆในชุมชน

( ) อื่น ๆ ระบุ.....

7. ท่านหรือคนในครอบครัวจะเข้าร่วมโครงการ สวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ หรือไม่

( ) เข้าร่วมเพราะ.....

( ) ไม่เข้าร่วม เพราะ.....

ภาคผนวกที่ 5

ภาพกิจกรรมที่เกิดขึ้น

ระหว่างการทำโครงการวิจัย

หัวหน้าโครงการและนักวิจัยชุมชน

ประชาสัมพันธ์โครงการผ่าน กิจกรรมเนื่องในวันที่อยู่สากล

“21 ปี คนใต้สะพานเหลียวหลัง แลหน้าชวนพี่ชวนน้อง ร่วมมองอนาคต”

วันอาทิตย์ ที่ 25 กันยายน 2559

เด็กและเยาวชนของชุมชนพูนทรัพย์ร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

ก่อน

หลัง

การเตรียมพื้นที่เพื่อทดลองทำสวนเกษตรชุมชน 'ผักไร้สารบ้านพูนทรัพย์'
โดยความอนุเคราะห์เครื่องจักรและบุคลากรจากสำนักงานเขตสายไหม
มกราคม 2560

ทีมนักวิจัยระดมสมองและออกแบบสวนเกษตรบนพื้นที่จริง
วันเสาร์ ที่ 11 กุมภาพันธ์ 2560

นักวิจัยชุมชนร่วมออกแบบ (Model) สวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์
ตามความต้องการจากการระดมสมอง
วันพุธ ที่ 22 กุมภาพันธ์ 2560 ณ มหาวิทยาลัยเกริก

นักวิจัยชุมชนร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน สู้ความเข้มแข็งเครือข่ายชุมชนคนทำวิจัยท้องถิ่น ครั้งที่ 1/2560 จัดโดย ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สุวรรณภูมิ วันเสาร์ที่ 3 มี.ค. 2560 ณ ศูนย์ปฏิบัติการโรงแรมศรีวารี พาวิลเลี่ยน ม.หัวเฉียวฯ

หัวหน้าโครงการ ร่วมเวทีนำเสนอแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเติมเต็มความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เครือข่ายนักวิชาการโหนดสวรรณภูมิ ครั้งที่ 1/2560
จัดโดย ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสุวรรณภูมิ วันอังคาร ที่ 14 มี.ค. 2560
ณ ศูนย์ปฏิบัติการโรงแรมศรีวารี พาวิลเลี่ยน (มหาวิทยาลัยหัวเฉียวฯ)

ผศ. พีรชัย กุลชัย หัวหน้าโหนดสุวรรณภูมิ สกว. ได้เข้าแวะเยี่ยมโครงการ
วันศุกร์ ที่ 17 มี.ค. 2560

การหารือระหว่างทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก กับ NGO เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายเพื่อการทำสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ วันพฤหัสบดี ที่ 23 มี.ค. 2560 ณ มหาวิทยาลัยเกริก

การหารือเพื่อสร้างเครือข่ายระหว่างทีมวิจัยอาจารย์ นักวิจัยชุมชน และ NGO
กับ กศน.เขตสายไหม โดยผู้อำนวยการ ปรีชา ผลชมพู่ และครู กศน.
วันพุธ ที่ 29 มี.ค. 2560

การประชุมประจำเดือน ของทีมนักวิจัยชุมชน
กรกฎาคม 2559-ธันวาคม 2560

ทีมวิจัยร่วมอบรมเศรษฐกิจพอเพียงโดยปราชญ์ชาวบ้าน

อาจารย์ วิรัตน์ จีนลักษณ์ ผู้อำนวยการศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดนครนายก

วันอังคาร ที่ 23 พ.ค. 2560

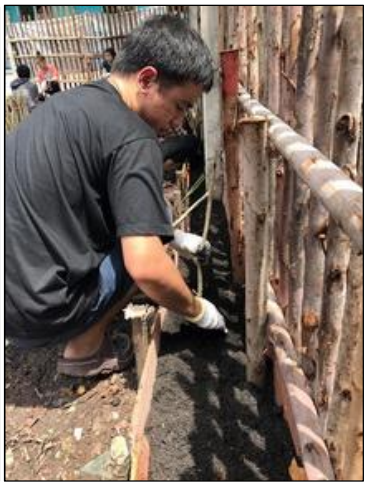

นักศึกษาวิชาบัณฑิตอุดมคติไทย (ศศ 11114)
มหาวิทยาลัยเกริก และทีมงาน NGO ทำกิจกรรมจิตอาสา
ผักริมรั้วกินได้ และ โมบายสวนผัก
วันเสาร์ ที่ 3 มิ.ย. 2560

นักวิจัยชุมชนร่วมกับทีมNGO คุณครูและนักศึกษาการศึกษานอกระบบ (กศน.เขตสายไหม) คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช) ผู้มีจิตอาสา ชาวบ้านและเยาวชน ร่วมกันลงเสา ทำโครงสร้างซุ้มและวางท่อซีเมนต์เพื่อใช้ในการปลูกมะนาว

วันเสาร์ ที่ 19 ส.ค. 2560

นักวิจัยชุมชนร่วมกับทีมNGO และนักเรียนจิตอาสา ร่วมกันทำกะบะ แคร่ เพื่อใช้ทดลอง
ปลูกพืชผัก ทาสีโครงสร้างซุ้ม และปลูกมะนาวในท่อซีเมนต์
วันอาทิตย์ ที่ 27 ส.ค. 2560

คุณครูและนักเรียน จากการศึกษานอกระบบ (กศน.) เขตสายไหม ตัดยางรถยนต์เพื่อขยายขอบสำหรับปลูกผักขึ้นซุ้มด้วยท่อ PVC วันเสาร์ ที่ 2 ก.ย. 2560

ฝึกอบรมการปลูกผักร่วมกับเลี้ยงปลา และการทำสวนผักคนในเมือง
ณ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง
วันเสาร์-อาทิตย์ ที่ 9-10 ก.ย. 2560

ร่วมกันวางไม้บนโครงสร้าง เพื่อเป็นแนวให้ผักไม้เลื้อย
และวางแปลงเพื่อปลูกผักในสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์ร่วมกับชาวชุมชน
วันอาทิตย์ ที่ 17 ก.ย. 2560

นักวิจัยชุมชน เข้าร่วมการอบรม "เครือข่ายน้องใหม่ นักวิจัยท้องถิ่น" เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เล่าสู่กันฟัง ประสบการณ์รุ่นพี่สู่รุ่นน้อง ณ ศูนย์ฝึกอบรม สถาบันพัฒนาข้าราชการกรุงเทพมหานคร วันเสาร์ ที่ 23 ก.ย. 2560

นักวิจัยชุมชน ร่วมรับการอบรม "เครือข่ายน้องใหม่ นักวิจัยท้องถิ่น" เพื่อเรียนรู้การทำเอกสารการเงินให้ง่าย โปร่งใส เข้าใจทุกคน ณ ศูนย์ฝึกอบรม สถาบันพัฒนาข้าราชการ กรุงเทพมหานคร วันอาทิตย์ ที่ 24 ก.ย. 2560

นักวิจัยชุมชน ชาวบ้าน เด็กและเยาวชนร่วมกันจัดพื้นที่

เพื่อทำแปลงปลูกผัก

วันอาทิตย์ ที่ 1 ต.ค. 2560

ชุมชนพูนทรัพย์จัดกิจกรรมทำดีเพื่อพ่อช่วยกันเก็บขยะ ดายหญ้า

และจัดซุ้มในสวนเกษตร

วันเสาร์ ที่ 7 ต.ค. 2560

นักศึกษาจากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง (สจล.)
ทำกิจกรรมจิตอาสา และเก็บข้อมูลสวนเกษตรชุมชนพูนทรัพย์
เพื่อนำไปจัดการความรู้เพื่อชุมชน
วันอังคาร ที่ 17 ต.ค. 2560

นักวิจัยชุมชน ชาวบ้าน คุณครูและนักศึกษาจากการศึกษานอกระบบ (กศน.เขตสายไหม)
ช่วยกันเทพื้นเพื่อทำศูนย์เรียนรู้
วันเสาร์ ที่ 11 พ.ย. 2560

ผลผลิตเห็ดลม จากการทดลองของนักวิจัยชุมชน